

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Микола Лесюк

ОСАННА РІДНОМУ СЛОВУ

Івано-Франківськ
Місто НВ
2020

УДК 81.161.2(092):012(Лесюк)
Л 50

Друкується за ухвалою Вченої ради Факультету філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
протокол № 5 від 26 грудня 2019 року

Упорядник **Микола Лесюк**
Автор ідеї і відповідальний за випуск **Михайло Бігусяк**
Редактор **Наталія Дорогович**

Лесюк М. П.

Л 50 Осанна рідному слову : Збірник матеріалів з нагоди 80-річчя / упорядн. Микола Лесюк ; автор ідеї і відповідальний за випуск Михайло Бігусяк; редактор Наталя Дорогович. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2020. 356 с. : іл.

ISBN _____

Книжка приурочена 80-річчю від дня народження мовознавця, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслуженого працівника освіти України, відмінника освіти, лауреата премій імені Марійки Підгірянки, Івана Франка, Василя Стефаника, Волянників-Швабінських (США), Фонду Тараса Шевченка (Київ), перекладача Лесюка Миколи Петровича. До книжки увійшли біографія ювіляра, матеріали про нього, інтерв'ю з ним різних видань, рецензії та відгуки на його праці, бібліографічний покажчик його публікацій тощо.

Книжка розрахована на всіх, кому не байдужа доля рідної української мови.

УДК 81.161.2(092):012(Лесюк)

ISBN _____

© Лесюк М. П., 2020

Розділ I

ЩИРО – ПРО МИКОЛУ ЛЕСЮКА

Микола ЛЕСЮК

ЧАС ЗБИРАТИ КАМІННЯ... **(дещо про себе самого)**

Розумію, що надходить час, коли треба задуматися над пройденим життєвим шляхом, підвести підсумки зробленого чи змарнованого, позбирати розкидане каміння, поскладати до дривітні нарубані (наламані) дрова...

Кожна людина, яка прийшла на цей світ, залишає якийсь слід по собі. Що залишиться після мене? Двоє гарних, порядних, розумних дітей, п'ятеро таких же онуків (а десь незабаром Бог дасть ще й правнуків), кілька написаних книжок, кілька сотень наукових і науково-популярних публікацій, тисячі колишніх і теперішніх студентів, яким мої лекції, можливо, допомогли глибше вникнути в таємниці рідної української мови, полюбити її, стати її захисниками, утвердити себе добрими філологами. Чи було щось таке, за що мені було б соромно? Можливо, й було, але це надто особисте. Думаю, що нікому в житті я не причинив зла. Колись мій покійний батько Петро («Дьик ковалівський») наказував: «Намагайся робити людям добро, а як не зможеш у чомусь допомогти, то хоть не нашкодь!». Я свято дотримувався цього заповіту. Думаю, навіть упевнений, що люди не нарікають на мене за

якісь негідні вчинки, бо ніколи нікому не чинив зла навмисно. У цьому я переконаний, і в цьому моя совість спокійна. Хоча в житті трапляється всяке, і, можливо, десь ненароком міг і образити когось.

Чи легким було моє життя? Ой, не дуже... Я, як відомо, дитина війни (колись навіть пільги якісь були для «дітей війни»). Дитинство пройшло в бідні повоєнні роки. Особливо важкими були 47–48 роки, коли в Західній Україні, на Буковині лютував голод, коли помирали голодною смертю десятки людей, коли мертві тіла валялися навіть на дорогах. Нас було вже четверо дітей (наймолодший брат Петрусь народився у 1949 році), і завдяки працьовитості батьків ми вижили всі.

Батько працював у шахті, приходив з роботи, сідав за швейну машинку, шив людям одяг, мурував печі, ставив підлоги, виконував різні роботи по дереву, пізніше будував людям хати тощо. Усе вмів робити, був надзвичайно талановитим і здібним чоловіком. Десь ще допомагало й те, що був дяком у церкві (мав прекрасний голос надзвичайно широкого діапазону). Мама також шила на машинці жіноче вбрання, вишивала, і так десь копійка або жменя муки перепадали, і так з Божою допомогою вижили, перебули ті важкі часи.

Я народився 25 лютого 1940 року. На два роки від мене старша була сестра Оленка, на чотири молодша – сестра Катруся, на сім років молодший – брат Юрчик і аж на дев'ять – брат Петрусь. З нами проживала й бабця Параска, татова мама. Сім'я була велика, тому якогось достатку не було ніколи. Жили скромно, але чесно. Кожен мав свій обов'язок, ніхто з батьків ніколи нікого не заставляв до якоїсь роботи, але кожен сам знав, що має робити. До речі, коли вже всі були подружені, коли вже онуки навіть були дорослі, покійна наша матінка не сміла сказати комусь, щоб, наприклад, принести відро води з криниці. Сама брала відро і йшла по воду. Звичайно, хтось тут же, навперебій, перехоплював у неї відро, але ось такою була наша незабутня мама.

Нас усіх змалку привчали до праці. Поки ще не було колгоспу і в нас був шматок землі коло хати, ми разом з батьками ішли на город сапати картоплю, кукурудзу чи полоти грядки. Дитина швидше змучується від праці, ніж дорослий, тож я часто скаржився: «Ой, мене так болить упоперек!». Тато й мама з мене сміються і питають, чи вздовж не болить. Не розумію їх, але вже тоді здогадувався, що треба, напевно, змінити наголос у слові. І другий раз кажу: «Ой, мене так болить упóперек!». Знову сміються і питають, чи вздовж не болить. Думаю собі: «Ну, чого вони сміються? Як тета Настя постійно скаржиться, що їй болить, то з неї не сміються!». І десь уже пізніше до мене дійшло, що я замість іменника *ло́перек* використовував прислівник *влóпéрек*. І ще один епізод із далекого дитинства. Якось, як завжди, працювали всі на городі, просапували городину. Сонечко пригріло, мені стало душно, але я сказав, що дуже змучився. Тато сказав, що можна піти і сісти під деревом у холодок. Я знайшов собі гарний горбочок і сів на нього. А був у коротеньких штанцях (чи, може, ще й без них?). І раптом почав верещати, бо все моє тіло було вкрите червоними дрібними і дуже злими, кусючими мурашками. Це я сів на їхню хатинку, і вони так відімстили мені. Колись, через багато років після цього, знов мав пригоду з цими мурашками, але то вже була зовсім інша ситуація.

Ще коли не було колгоспу, у нас було урочище «Тетьїнино», де росли могутні дуби і була невелика «сторонка» (ділянка) для посіву сільгоспкультур (пізніше все це забрав колгосп, все розрівняли бульдозерами, від дубів і сліду не зосталося, і тепер це місце не зміг би впізнати). Ми допомагали батькам жати жито, і одного разу з необережності я відрізав собі на лівій руці серпом шматок шкіри «з м'ясом». Кров шалено цебеніла, але тато знайшов у траві «кречку» (зелене зілля, подібне до гілки смерічки), яка дуже швидко спинила кровотечу. Ніхто, звичайно, не плакав, ніхто не «йойкав», не бідкався, не жалів. Так виховувалася мужність, так набувався досвід.

У мої обов'язки з мого п'ятирічного віку входив догляд за коровою. Вдосвіта ми з Оленкою (а потім уже я сам) гнали її (та не тільки одну її, а ще й бабину і тетину корови, а пізніше ще й «дві кози») на пасовище за кілька кілометрів (урочище Ґрунь у присілку Борисівка). Я завжди мусив вичистити в стайні, підстелити корові свіжого сухого листя або соломи, а якщо інколи вона «залежілася» (забруднилася), то мусив вичесати до блиску зґреблом, принести зо двоє відер води і напоїти. Зимому вже не треба було далеко гнати на пашу, зате треба було нарізати січки, щоб було чим нагодувати наступного дня. Особливо тяжко доводилося, якщо надходили свята. Треба було на два, три, а то й на чотири дні нарізати (насікти) січки з кукурудзяної шумелини (бадилля), соломи, сіна, «фасуліні» (бадилля квасолі) тощо. Це вже значно пізніше появились електричні січкальні, які не треба було крутити, що аж очі вилазили, а тільки «ладувати» бадилля та солону.

Друге моє завдання було разом з татом нарізати, а потім наколоти дров. Різали дворучною пилою. Батько швидко навчив мене тягнути рівно пилу, щоб не шарпати, щоб не вгризалася пила в боки, а різала рівно. Це теж було нелегко. Батько був звиклий до важкої фізичної праці, загартований, сильний, мускулистий. А я був ще хлопчиною. Коли різали «ковбук», тато відпочинку не давав, доки не перерізали. Не раз думав, що зараз поперек трісне (бо ж пиляли зігнені), але ніколи не смів попросити, щоб передихнути, вирівняти спину, постояти рівно хоч пів хвилини.

Так само було й на косовиці. Коли я був лише у п'ятому класі, батько доручив мені скосити досить таки величеньку ділянку колгоспного ячменю. Щоб нам залишили біля хати хоч клаптик землі на грядки, тато записав до колгоспу свою маму, тобто бабу Параску. Звичайно, ніхто не посилав би старшу жінку на якісь колгоспні роботи, то за неї в основному ходив (особливо влітку) я. Узяв я косу, кушку з водою і брусок, пішов косити. До того я вже умів тримати косу, десь для корови косив трави чи отави. Але косу час від часу треба правити, гострити.

Тож поки я навчився орудувати брусом, у мене були порізані і криваві пальці правої руки, бо замість того, щоб тягнути брусок уздовж коси, я тягнув, штовхав його вгору. Наука легко не дається. До вечора скошив ячмінь і навчився правити косу. А порізи на руці з часом позаживали.

Ходили ми з татом косити й разом. Це вже десь після шостого, сьомого класу. Із загартованим, досвідченим косарем, яким був наш тато, нелегко було втриматися в темпі. «Не відставай, наздоганьий, увихайсі, тримайсі!» І тримався. Мусив. Хоч піт заливав очі, особливо як уже пригріє сонечко, разом з потом інколи стікали й сльози – сльози відчаю, злості, що я ще не такий сильний, як батько, але ніколи не здавався, не попросив батька, щоб відпочити. Яка це була школа гарту!! Як це потім знадобилося в житті!! Далекоглядний батько знав, що життя нас чекає нелегке, що треба бути готовим і до фізичних, і до моральних випробувань, тому й тримав планку високо, не давав розслаблятися. І це зовсім не означає, що був твердосердним, що не жалів дитини. Усе було в міру. Усіх дітей виховували в праці, в суворому режимі, в дисципліні. Ніколи не було якогось загравання, але була тепла батьківська і материнська любов, ніхто ніколи ні на кого не кричав, не сварив, була рівна, спокійна розмова – як із дорослими. Був приклад працьовитих, дбайливих батьків, і на цих прикладах ми виховувалися й росли.

Бували й світлі хвилини. У неділю, після церкви, пообідавши, ми всі збиралися разом навколо батьків, тато вмів розказувати вигадані ним байки (казки), інколи брав мандоліну, і ми співали українських пісень. Як нині, пам'ятаю, як на два голоси співали повстанську пісню «*А хто хоче вбійну знати, най йде з нами воювати*». Вечорами, коли тато шив на машинці, мама поралася біля кухні, готуючи на сім ротів вечерю, хтось із дітей читав уголос книжку. Читали цікаві історії з журналу «Дзвіночок» (пам'ятаю, як нині, про січового стрільця Невмирущого, різні дитячі твори Юрія Шкрумеляка тощо), повісті Андрія Чайковського «Олюнька», «На уходах» та ін., якусь

дуже цікаву книжку про заклятий скарб (і донині не знаю, чий це був твір, але був дуже цікавий), читали Богдана Лепкого, звичайно, Тараса Шевченка, «Лиса Микиту» Івана Франка та інші. Так закладали в нашу свідомість, що ми українці, що наша батьківщина – Україна, на яку в усі віки зазіхали загарбники, колонізатори як не із Заходу, то зі Сходу. У родині не було якихось спеціальних виховних бесід, не було пафосу, але була спокійна і розумна розмова на теми трагічної долі України, про боротьбу січових стрільців і наших хлопців-упівців, за якими, як скажені пси, полювали пайдьошники-енкаведисти (пайдьошники – від слова «пайдьом!»). Та й для чого були слова, коли самі життєві приклади залишали в юних душах глибокий слід, викликали ненависть до клятої, єзуїтської радянської системи. А ці приклади були надто промовисті і яскраві: рідний татів брат – вуйко Василь – відбув 10 років на засланні за зв'язки з УПА, рідна татова сестра – тета Настя, яка була станичною в УПА, була засуджена на 15 років каторги, рідну мамину сестру Марію з малими дітьми вивезли на Сибір (чоловік її ще в дорозі помер від голоду і тифу), багатьох чоловіків із села, яких я знав, навіть сусідів, або вбили у лісі, або відправили на 25 років у радянські концтабори. Батька нашого не взяли до УПА (у 1945 році була широка мобілізація молодих людей), оскільки був дяком у церкві, а церкву не могли залишити без відправ.

Були в селі й такі, що намагалися вислужитися перед новою владою. Ковалівка – перше село, мабуть, у цілій окрузі, де був створений завдяки ревним слугам нової влади ще в 1946 чи в 47 році колгосп. Батько казав про таких (особливо про одного), що він продав душу дияволу. І застерігав, кажучи: «Тобі жити в цьому світі, може бути по-всякому, але ніколи дияволу душу не продавай!». Тому ні в кого з нас ніколи не виникало питання, хто ми є, як ставитися до цього великого зла – совіцької системи, яка загарбала нашу землю. Нині можу запевнити, що ніколи ні я, ні хтось із родини свою душу дияволу не продав!

Продовжуючи, зазначу, що були в родині й спеціальні бесіди, які проводила з нами мама. Це були бесіди на релігійні теми. Мама вчила нас різних молитов, інколи сідала з кимось із дітей у садку, в спокійному місці і готувала до сповіді. Щонеділі уся родина дружно ішла до церкви, де люди, крім усього іншого, милувалися потужним голосом дядка Петра (навіть важко визначити, чи це був бас, чи це був баритон, чи це був тенор, бо сягав він і нот контроктави, і високих тенорових нот), гарним, приємним сопрано «дідчихі» Варвари. Час від часу ішли до сповіді, приймали Святе Причастя.

І ще кілька слів про колгосп. У людей забирали коней, худобу, сільськогосподарський реманент, і так створили уже в 1946/47 році колгосп «Ленінський шлях». У нас коровину (називалася Павуна) не забрали, зважаючи на малих дітей, але оскільки батько працював у шахті, а не в колгоспі, то город (землю) обрізали «попри самі вугли» хати, тому й доводилося гнати пасти її хтозна куди.

Тут хочу згадати ще такий епізод. У колгосп зібрали цілий табун коней, яких, звичайно, не було чим годувати, тому вони виглядали більше на худих шкап, із яких випирали ребра та гострі хребти, до яких бахурі (хлопчаки) натовка́ли собі між сідничками струпи. Коли гнали коней на пасовище (у неділю) або на водопій, то кожен із хлопців мав «свого» коня. У мене була височенна біло-сіра кобила на кличку «Залізна». Хребет у неї і справді був мовби залізний, бо струпи від нього у мене не сходили ніколи. Одного разу на самий Великдень ми гнали коней до річки на водопій. Мою «Залізну» уже хтось зайняв, і я сів на молоду ще не об'їджену лошицю, на яку до того ніхто ще не сідав. У шаленому галопі (а я летів попереду) лошиця шарахнулася вбік, і я впав головою до бруківки. Добре, що мій товариш (Никола Майстрюк) зіскочив на скаку́ зі свого коня і стягнув мене з дороги, бо табун, який наздоганяв нас, був би розтоптав мене. Мене відвели хлопці додому, в очах у мене померкло, я довго лежав, але батькам у цьому не зізнався. Від того часу у мене постійно під час ходьби щось «цоркало»

(стукало) в голові. Тепер цього не чую, але інколи думаю, чи все у мене із головою гаразд? Може, якби не це, то був би щось більше корисного зробив у житті? До речі, після того ще якось падав із коня на шаленому галопі (кінь спіткнувся і також упав), але ніколи не падав духом, хоч було немало скрутних життєвих ситуацій і моментів.

Закінчивши сьомий клас, я поступив до Калуського ремісничого училища, бо не міг витерпіти, як тепер кажуть, булінгу, знущання з боку одного з учителів-східняків (тоді ще не було місцевих учителів, бо не могла ж совіцька влада довірити виховання дітей бандерівцям). Мене якимось дивом зарахували. Хоч я пройшов співбесіди з основних предметів блискуче, та мав сумнів, чи візьмуть, бо приймали лише 16- та 17-річних хлопців. А мені виповнилося тільки 14. Значно пізніше встановили, що я принаймні на два роки молодший від усіх інших, але я вже мав добрий авторитет, і мене залишили в спокої.

Не так усе гладко було в училищі. Це також була справжня школа гарту. Тут була дуже сувора дисципліна, усі майстри та викладачі були колишніми солдатами або офіцерами, нас муштрували кожен день, процвітала «дідівщина» (тоді ми цього слова не знали). Зима 1955 року була суворою, тривалий час було навіть по 40 градусів нижче нуля, усім видали чорну форму, але шапок не видали («не положено»), тільки «фуражки», але плакати там ніхто не дозволяв, мусили терпіти. На другому році пішов у восьмий клас вечірньої школи. Час від часу нас відпускали або ми самі тікали «у самоволку» на неділю, і хлопці їхали до батьків. Їздили, як правило, на «кришах» – на дахах вагонів, бо грошей на квитки не мали. Нас ганяла міліція, але все одно ухитрялися залізти на дах товарняка чи пасажирського поїзда. Замерзали у своїх «фуражках», інколи здавалося, що вуха вже відмерзли. Але Святий Миколай замовив моїй мамі сплести для мене навушники із кролячої вовни, то мені вже легше було переносити морози.

Минули два роки навчання в Калуші, я отримав свідоцтво про закінчення РУ-4 за спеціальністю електрослюсаря

промислового електрообладнання і зібрався їхати в Сибір на будівництво Братської ГЕС, але в останній момент відмовили, сказали їхати на Донбас.

Спочатку працював на краснодонській шахті 1-4 слюсарем, одночасно пішов на тримісячні курси машиністів електровоза, потім перевівся на шахту № 2 «Северная», оскільки на 1-4 не було вечірньої школи. Оформився слюсарем на дільниці «погрузка», але зарплата була мізерна. Мені було тільки 16 з половиною років, тому про вищу зарплату, яку мали підземні робітники, я і думати не міг. Надумався і поїхав до Краснодона до райкому профспілки працівників вугільної промисловості («угольщиків»). Перед тим написав велику заяву, описавши своє нужденне життя, про нашу велику родину, якій треба допомагати матеріально, про малих дітей, про маму, що не працює, що маю вже дві шахтні спеціальності, і дав її голові райкому профспілки (за національністю, пам'ятаю, був вірменин). Той прочитав, розчулився і тут же підписав, нічого не питаючи: «Допускается на подземные работы как исключение». Для мене це була невимовна радість. Я не міг повірити у своє щастя. Разом з тим я розумів, що ця людина бере на себе велику відповідальність, допускаючи підлітка до підземних робіт. Якби щось зі мною трапилося, він пішов би під суд. До речі, інші мої товариші, яким бракувало до 18-ти місяць-два-три, писали навіть до Міністерства вугільної промисловості, але ніхто нікому такого дозволу не дав. Тільки мені Бог допомагав, бо я щиро молився до Нього. І ще одне я тоді зрозумів: як важливо уміти написати необхідний документ. У цьому я переконувався не раз і пізніше.

Не пам'ятаю, скільки працював на електровозі, але потім знову пішов слюсарем на дільницю № 4, на якій працював відомий пізніше на весь Союз герой «соцтруда» Микола Мамай. Чоловік був дуже працьовитий, працював бригадиром вибійників і таки й справді перевиконував норми, але мав лише п'ять класів, йому тяжко було зв'язати два слова докупи. А суть була ось у чому: десь в ідеологів народилася ідея, щоб

звернутися до всіх вибійників усіх шахт у Союзі, щоб кожен за зміну видобув понад норму на одну тонну більше «угля». Це була дуже голосна пропагандистська кампанія. Коли я приїхав у відпустку в Ковалівку, то ковалівські шахтарі дуже дивувалися і навіть заздрили, що я обслуговую бригаду самого Миколи Мамаєва.

Пропрацював я на 2-ій «Северній» два роки, закінчив успішно вечірню школу і, на постійні прохання рідних, приїхав до Ковалівки.

Однак у голові буяли романтичні мрії, хотілося всюди побувати, все побачити. Мене кортіло побувати на Крайній Півночі, у Норильську, де було в 50-х роках велике повстання колишніх вояків УПА, з яких там безбожно знущалися. То я вирішив їхати туди. По дорозі повернув на одну велику шахту («Узловая») у Московському вугільному басейні, де мав знайомих, але, погостювавши два дні, поїхав назустріч мрії – у Норильськ. Приїхав до Красноярська, звідки ще сім днів мав плисти пароплавом до порту Дудинка, а звідти вже потягом до Норильська. Просидів (спав на підлозі) три доби на річному вокзалі в Красноярську, квитка на пароплав так і не дістав і мусив повертатися. Поїхав до Кемерово (Кузбас), але по дорозі зійшов у Прокоп'євську, де була велика шахта на 5 тисяч робітників. Але й там мені не сподобалося, і я повернувся до рідної Ковалівки. Батьки мої зраділи. Я їм не признався, що 22 доби був у дорозі, 22 доби не мив ні голови, ні тіла. Спав на голих дерев'яних полицях (якщо десь були вільні), то кістки на тілі навіть уже не боліли, вони просто задеревіли.

Тут же влаштувався на шахту № 6 вибійником. Але «Крайній Север» не давав спокою. Я згадував, що моя тета Настя була засуджена на 15 років і відбувала каторгу у Воркуті. Правда, її після амністії звільнили, хоча вона таки майже повністю відкантиувала свій термін, і вже приїхала додому, а я, пропрацювавши без місяця рік у Ковалівці, таки поїхав туди, де вона була.

Це був кінець серпня – початок вересня. У поїзді за багато днів їзди я подружився з двома хлопцями-латишами, які також шукали кращої долі (переважно про таких казали, що поїхав «за дліним рубльом»). Приїхавши до Воркути, пішли в комбінат «Воркутауголь» питати про роботу. На жаль, ми були не одні такі. Крім того, з відпусток поверталися шахтарі, тому вільних місць на підземних роботах ніде не було, можна було влаштуватися лише на лісосклади, на поверхні. Тож ми порадилися і вирішили їхати ще далі – у Хальмер'Ю, за 100 км на північ від Воркути (далі, як казали, була лише тундра і Льодовитий океан). Тут була така сама ситуація, мої нові товариші змушені були йти на лісосклад, але мене прийняли на посаду машиніста електровоза. Це не була найкраща робота, я знав її добре. Рідко коли вона закінчувалася із закінченням зміни, часто приходилося пересиджувати понад визначений час, а зарплата була порівняно невеликою. Але це було краще, ніж йти перекидати обмерзлі колоди, та ще й у 50-градусний мороз.

Відпрацював тут лише рік, бо батьки з дому постійно просили повернутися. В одному із «заплаканих» листів мама писала: «Туда під конвоєм везут, а ти сам туда поїхав. Вертайсі додому!». А батько також писав: «У нас тут, у Ковалівці, люди з цілого Союзу роб'ї, а ти дес поїхав на край світа шукати щісті. Вертайсі додому!». Життя там було надзвичайно суворе. На широкому підвіконні в гуртожитку у нас був постійно сніг, ми ставили туди горнята з гарячим окропом, щоб простиг, коли хотіли попиту чаю. Цілу зиму (а зима там майже круглий рік), у мене на заживала посідана (потріскана) шкіра від морозу на ногах від п'ят аж до паху. Це була суцільна рана, особливо боляче було, коли мився в бані після зміни. А потім знову на мороз... Чи була там якась аптека? Чи можна було купити якийсь хоч гліцерин, щоб змазати потріскану шкіру? Не знаю, навіть не цікавився. Терпів. А терпіти я вмів... За рік я заробив півтора року стажу, трохи грошей, добре намерзся (одного разу, пам'ятаю, було навіть 53 градуси морозу), набрався

нових вражень і, збагачений життєвим досвідом, повернувся додому.

Приїхав до Ковалівки, пішов відразу у вибійники, але на третій шахті вирішили вивести з шахти коней, які тягали вагонетки, і запустити електровоз. Знаючи, що я працював машиністом електровоза, мене попросили освоїти його. Отже, я був першим машиністом електровоза. Люди з острахом спостерігали за цим засобом транспорту, бо швидкості змінилися, продуктивність праці набагато зросла. Люди дивилися, як на чудо, коли я пролітав з гуркотом штреком повз них на великій швидкості, дивувалися, коли я сам, застосовуючи певні прийоми і навики, самостійно ставив на рейки «забурений» вагон з породою чи вугіллям. До того у таких випадках скликали по п'ять-шість чоловіків, щоб підняти на рейки вагонетку, робота шахти була паралізована на тривалий час. Я ж розправлявся з такими проблемами блискавично, за кілька хвилин.

У вільний час я часто спілкувався з директором Ковалівської школи Степаном Макарчуком. Він учив мою сестру, моїх братів, знав про мене. Ми говорили про літературу (я читав змалку багато, всюди возив з собою книжки, використовував кожну вільну хвилину для читання), про якісь суспільні процеси, історію тощо. Я тоді почав задумуватися над тим, щоб поступити на факультет іноземних мов Львівського університету. А він почав агітувати мене вступати до Станіславського педінституту на українську філологію, що, мовляв, потім, як не сподобається, можна буде перевестися. 29 липня 1961 року, виїхавши з шахти з нічної зміни, я зібрав необхідні документи і поїхав до Станіслава. Здав документи в приймальну комісію на українську філологію разом із музикою та співами і в цей же день склав на відмінно іспит із музичних здібностей. Професор Юрій Крих за допомогою різноманітних вправ перевірів мій слух, відчуття ритму, заставив навіть заспівати (співав я пісню Трошина «Поздно ночью ми вдвоєм, грезим мы вдвоєм», хоч і нині дивуюся, чому вона мені спала на думку, а не якась українська народна). Потім склав успішно ще п'ять іспитів (українська мова і література усно і твір, рос. мова – диктант,

німецька мова та історія) і був зарахований. І нині вдячний колишньому своєму товаришеві Славкові Волощуківі, з яким ми разом готувалися до цих іспитів. Він щойно закінчив школу, мав свіжі знання, тож багато інформації я почерпав від нього. Ми з ним дружили всі п'ять років навчання, це один зі світлих спогадів у моєму житті. Правда, помер він у «дідорні» (будинок для перестарілих у Яблунові), хоч був ще не старим, але зі зрушеною психікою. Коли я відвідав його востаннє, він уже мене не впізнав. Про його похорон я дізнався значно пізніше, кажуть, що навіть сини його (десь там у Петербурзі проживають) не приїхали на похорон батька.

Уперше він мені допоміг на вступному творі, і трохи про це скажу докладніше. Однією з тем була тема про боротьбу за мир. Оскільки з вечірньої школи я не виніс аж дуже глибоких знань про українську літературу (навчався ж бо у російській вечірній школі!), то вирішив щось «натворити» на вільну тему. Цю ж тему обрав і Славко. Але я зрозумів, що нічого путнього у мене не вийде і запитав, про що йдеться в поемі Малишка «Прометей» (це була одна із тем). Він мені коротко розповів. Вступ у мене вже був непоганий (про мир), тоді я легко переключився на події Другої світової війни, на розвідника, якого переховували українські селяни. Пишучи свій вступний твір, я поводив себе досить розкуто, жартував з молодими екзаменаторками. Це були Галина Степанівна Смирнова і Любов Миколаївна Третяк (пізніше Кіліченко). Я не дуже переймався майбутнім результатом, бо, фактично, йшов спробувати свої сили, але на другий день, на консультації до усного іспиту Любов Третяк почала питати, хто такий Лесюк. Я затерп, подумав, що зараз буде мене ганьбити. Але вона почала хвалити мене і мій твір перед усіма, що, мовляв, і грамотний, і змістовний, але десь бракувало коми, то поставили четвірку. Зрештою, тоді за твір ніхто не мав п'ятірки, та й пізніше, коли я вже не раз брав участь у вступних кампаніях, п'ятірки за твір ставили дуже рідко. Так мені щастило й на інших іспитах. Наприклад, на іспиті з німецької мови екзаменаторка роздивлялася мою

фотографію на екзаменаційному листі. Я німецьку знав непогано, розповідаю щось там емоційно, а вона каже: «А ви здесь моложе виглядіте, чем на самом деле». Поставила мені, звичайно, п'ять, як ставила й пізніше, коли вже почався навчальний процес.

Розпочався навчальний (1961/62) рік для нас у потязі, що прямував до Запоріжжя. Весь педінститут повантажили у вагони і відправили збирати «королеву полів» – кукурудзу. Який тоді був урожай цієї культури на запорізьких степах! По три-чотири «шулюки» (качани) на одному, не менш як на дво-метровому стеблі! Цілі степи, до горизонту, були засіяні цією культурою, і все пропадало, бо не було кому зібрати... Тоді ми нашою академгрупою обламали качани на 25 гектарах, звезли їх на тік (я мав пару коней – був фірманом – їздим). Нагромадили величезну купу, і там ті шулюки й погнили, бо не було техніки ні для збирання, ні для чищення, ні для просушування. Місцеві люди бідкалися, що все це добро пропаде, що краще, якби сіяли пшеницю, яку споконвіків сіяли у цих степах, її легше обробляти і збирати. Але це для нас була гарна пригода. Годували нас добре, смачно, багато. Об'їдалися кавунами, смачним білим хлібом, якого у нас тут не печуть, та багатьма іншими смаколиками. У групі було 14 хлопців, кожен другий мав якийсь музичний талант, поставили кілька концертів, люди нас полюбили, прощалися, як із рідними.

Навчання в інституті почалося аж із жовтня. На загально-інститутській звітно-виборній профспілковій конференції мене обрали в склад профкому. Це запам'ятав мене зі співбесіди тодішній голова Петро Лосюк, з яким ми подружили тоді і дружимо донині. Це справжня чоловіча дружба, яка триває вже майже 60 років! Хоч у силу обставин зустрічаємося рідко, але зустрічі ці завжди щирі, теплі, дружні. У січні 1962 року Петро скликав профком і склав із себе повноваження голови, оскільки був уже на п'ятому курсі фізмату, треба було готуватися до державних іспитів. За його пропозицією головою студентського профкому обрали мене. Він тоді мені постійно

твердив, щоб я старався в навчанні, що маю скласти літню сесію на відмінно, бо мушу перебрати в нього й іменну стипендію. Я не дуже вірив у свої сили, не впевнений був, чи зумію на п'ять скласти гру на музінструменті. Професор Ю. Крих (ще на початку навчання), подивившись на мої короткі пальці, запропонував мені як спецінструмент віолончель, інструмент приємний, але важкий для освоєння. Та з Божою допомогою я заграв визначені етюдів, мелодію «Наш край» (запам'ятав донині) на відмінно, хоч сидів годинами, підкорюючи цей складний інструмент. Тоді я вкотре переконався, що людина може всього домогтися, якщо уперто й наполегливо працює, і тільки сумлінна й наполеглива праця приведе до якихось успіхів у житті.

То таки призначили мені іменну (ленінську) стипендію – 80 карбованців, крім того, ще мав невелику зарплату (40 крб) як голова профкому. Тоді гроші були дорогі, рідко хто мав таку зарплату, як я, будучи студентом. Нині, з висоти прожитих літ, можу сказати, що ніколи ні в кого я нічого не просив, завжди умів себе забезпечити сам. Ще будучи в школі, збирав на териконах шматки вугілля, торбою зносив додому, потім продавав людям, які приїжджали з Покуття й купували (це робили й інші ковалівчани), купив собі примітивний фотоапарат, фотографував людей, підстригав хлопців, а потім уже й декого з дорослих і завдяки цьому завжди мав якісь гроші. Працюючи на Донбасі, потім на Крайній Півночі, завжди намагався відсилати гроші батькам, залишаючи собі тільки на прожиття. У пам'яті залишилися голодні роки з дитинства. Навіть після 47–48 рр. ковбасу і масло ми бачили на столі тільки на Великдень, тому ніколи не був марнотратником, зрештою, як і всі члени нашої великої сім'ї.

Закінчив інститут з відзнакою, мав лише три чи чотири випадкових четвірки. Залишилися після п'ятирічного навчання найкращі і незабутні враження і спогади. Мене вчили досвідчені і розумні викладачі, особливо любив я Галину Степанівну Смирнову, яка читала в нас сучасну українську мову. Людина

була строга, але щира і справедлива, уміла захопити своїм предметом і дати добрі знання. Шкода, що померла раптово, проживши тільки пів віку. Приємні спогади залишилися про згадану вже Любов Кіліченко, про Григорія Мазецького (зарубіжна література), Павла Нісонського (українська література), Віру Суханову, Олександра Лисенка, ректора Василя Кравця, який повірив у мене і мав за рівного ще із самого початку мого навчання в педінституті.

Перед закінченням інституту я вибрав собі гірську школу в Косівському районі (с. Великий Рожен). Батько мені наполегливо радив їхати в гори на свіже повітря і свіже молоко. У мене вже кілька років була важка виразка шлунка, початки якої я собі заробив, ще навчаючись у «ремеслі» (в ремісничому училищі). Там давали квасний борщ, такий же кислий хліб, з якого хлопці ліпили коників, тому в мене була постійна згага (печія), гастрит, а потім «язва». Через це, а може, завдяки цьому я і не служив у радянській армії (до речі, мої брати також). Вилікувався від неї аж у дорослому, навіть поважному віці, а в усі молоді роки пам'ятаю себе зігненим і з рукою на животі. Тож батько й радив мені їхати на лікування в гори. Та не так сталося... Я був активістом, уже знаною в місті людиною, тож мені запропонували залишитися в перейменованому вже Станіславі – Івано-Франківську.

Це був 1966 рік. Я вже був одружений, дружина мала ще два роки вчитися, тому я і погодився. У нас з Марійкою вже була доня Тетянка (до двох років була в баби Тоні – жінчиної мами у Стопчатові). Жили ми спочатку в гуртожитку в маленькій кімнатці («кладовці»), де було лише ліжко, тумбочка і стілець. Але мені завжди допомагав Господь Бог, про якого я ніколи не забував і в якого завжди просив допомоги у складних ситуаціях у житті. Через рік я вже мав двокімнатну квартиру, а ще через рік влаштував через знайомих донечку в дитсадок, дружину, яка також закінчила українську філологію, – вихователем в інтернат (потім вона працювала методистом у міськвно, вчителькою у сьомій школі, звідки й пішла на пенсію).

Сам я пішов працювати у другу школу, яку неофіційно тоді називали гімназією. У ній навчалися лише 9–11 класи. Школа була велика, колектив приємний, учні майже дорослі, з якими було любо працювати. Викладав я німецьку мову в кількох дев'ятих класах та керував шкільними молодіжними організаціями. Потім уже працював на інших різних посадах і паралельно від 1967 року, як погодинник, – у педінституті на кафедрі української мови. Знову ми зустрілися з Галиною Смирноюю, вона читала лекції, а я провадив за нею практичні заняття на заочному відділенні. Пам'ятаю, як одного разу вона подзвонила мені, що до Інституту приїжджає зі Львова відомий професор Іван Іванович Ковалик. Я пішов до нього на лекцію, тоді вперше побачив «живого» професора. Після лекції я провів його до готелю, і за той час він устиг запропонувати мені тему майбутньої дисертації (про систему наголошування слів у ковалівській говірці). Однак я не квапився братися за роботу. Перед тим я був у Києві, зустрічався з легендарним професором Михайлом Жовтобрюхом, за підручниками якого ми вивчали сучасну українську мову. М. Жовтобрюх запропонував мені був тему про іменники жіночого роду із суфіксом -к(а).

У 1974 році професор І. Ковалик переїхав до Івано-Франківська. У Львові у нього зіпсувалися відносини з керівництвом університету. Я знову прийшов до нього, і він запросив мене на кафедру. Того року не вийшло, але 15 серпня 1975 року я приступив до праці в інституті. Ректор Олександр Устенко запросив мене до себе. Ми зайшли разом з деканом філологічного факультету, покійним уже, на жаль, Володимиром Матвіїшиним. Питає ректор (а ми вже були знайомі з ним раніше): «Знаєш, як моряків вчать плавати?». Мені В. Матвіїшин уже натякнув перед тим, що ректор має намір призначити мене заступником декана. Я так скромно кажу, що не знаю. «Кидають у воду. Як впливе, буде моряком», – відповідає він. «Та не кидайте мене у воду, – кажу, – бо втоплюся». «Нічого, нічого, Коля, впливеш». І так я поплив... Щоправда, не завжди за течією.

Проф. І. Ковалик запропонував мені читати курс старослов'янської мови. Я, звичайно, відразу погодився, бо, по-перше, мені все одно було, який курс розробляти, по-друге, я пам'ятав ще багато з лекцій В. Суханової. У неї і цей предмет, і історичну граматику я склав був на п'ять. Я її побоювався, будучи студентом, тому дуже ретельно готувався до її іспитів. Ось це й знадобилося. Але я, розробивши курс лекцій, подавав його студентам значно глибше, ніж вона. Звичайно, на початках виникало багато питань. Одного разу я звернувся до Люції Іллівни Батюк, яка до мене читала цей курс, але, як зізналася, не дуже хотіла його читати, з одним питанням. То вона здивувалася: «Ого, Ви аж так глибоко вникаєте!». На російському відділенні, на якому тоді навчалося біля сотні студентів, цей предмет читала якась приїжджа особа на прізвище Ванєєва (Тетяна чи Тамара?). Була приємна жінка, знала предмет, але пропрацювала три місяці і кудись зникла. Тож мусив я брати лекції і на російському. Оскільки ж у мене було повно годин, практичних занять проводити я не міг. Вела їх за мною тоді ще також молода жінка Тетяна Берегова, з якою працювали довгі роки, аж до її виходу на пенсію. І так я читав цей курс на двох відділеннях. На одному українською, на іншому російською мовою (мусив бути забезпечений мовний режим, як тоді казав ректор О. Устенко). Крім того, проводив заняття з практикуму з української мови. Роботи було – під зав'язку. Але це мобілізувало! Цілий день я працював у деканаті, до студентів знайшов підхід, заходив у групи, збирав старост груп, усі мене зустрічали радісно й прихильно. А вечорами готувався до лекцій та практичних занять.

Одного разу проф. Ковалик сказав мені, що хоче відвідати мою лекцію. Його бажання було логічне, він ще мене не знав близько, тож хотів перевірити, кого він узяв на кафедру. Це трохи заскоботало, але я сам хотів, щоб професор сказав своє слово про мене як про викладача. До мене й раніше приходили на заняття, коли я ще працював погодинно. Був тодішній проректор заочного відділення І. Червінкін, який

дуже тепло відгукувався потім про мене і хвалив мене Галині Степанівні, була й тодішня завкафедри Люція Батюк, завдяки якій я і пов'язав себе з наукою та вищою школою. На другий день після її відвідання мого заняття до мене прийшла додому Любов Кіліченко, з якою ми подружили ще від вступних екзаменів. Вона прийшла агітувати мене, щоб я брався за науку, бо, мовляв, Люція Іллівна сказала, що якби в неї викладачі з 20-річним стажем так знали предмет і так проводили заняття, то вона була б щаслива. Отож я почав готуватися. Мій добрий друг зі студентських років Василь Хрущ (на жаль, уже також покійний) якраз тоді захистив у Москві дисертацію з педагогіки. Я звернувся до нього за порадою. Він порадив мені, де можна скласти кандидатські іспити, що я успішно й здійснив. До речі, потім Василів науковий керівник, педагог (Іван Мар'єнко), коли у вересні 1969 року приїхав до нього на весілля, агітував мене і Петра Лосюка йти до нього писати кандидатські з педагогіки. Петро послухав і в 1974 році влітку в Москві захистився. Я хвалився потім не раз своїм другом, що, мовляв, гуцул у гірському селі Яворові сів, написав російською мовою дисертацію і в Москві утер носа багатьом іншим. Я ж не мав наміру міняти свої наукові зацікавлення, і мене підтримала в цьому моя улюблена викладачка Галина Смирнова.

Отже, про лекцію і Ковалика. У той день мало бути засідання кафедри, всі чекали. А в мене третя пара. То Іван Іванович каже: «То ми всі підемо до Вас і зарахуємо Вам відкриту лекцію». Звичайно, що я погодився, хоч трішечки був мандраж перед Галиною Степанівною, боявся, щоб її не осоромити. Лекція пройшла нормально, я був спокійний, але час від часу мусив заглядати в конспект або в невеличкий папірець, де мав виписані приклади з різних індоєвропейських мов, які я виписував на дошці. Через це я хвилювався, і коли було обговорення, я сказав, що незручно себе почував, оскільки мусив підглядати в записи. Як потім вияснилося, усі так робили, можливо, крім Галини Степанівни, Григорія Мазецького і, може, ще деяких викладачів не з нашого фа-

культету. Іван Іванович мене заспокоїв і розповів, що коли він учився у Львові, то професор Іларіон Свенціцький весь час дивився в конспект, що й не помічав, коли хтось виходив чи заходив, і навіть не помітив би, якби й усі вийшли з аудиторії. І ще один приклад уже з мого досвіду. Коли я працював уже заступником декана, наш факультет перевели на нинішню вулицю Мазепи, 10 (навіть не хочеться згадувати старі со-віцькі назви!). На кафедрі російської мови була викладачка (прізвища теж називати не буду), яка читала російську мову потокові в актовому залі. Дошка була на стіні на невеличкій сцені (підвищенні), а столи були відсунуті в глиб залу (студенти спеціально це робили). То ця викладачка бігала впродовж лекції багато разів від кафедри до дошки, щоб записати якийсь приклад, а потім назад. Я дивувався, що людина так була прив'язана до конспекту, а викладала ж вона не перший рік! Але вже про свою лекцію. Ніяких недоліків ніхто в мене ніби не бачив, похвалили і побажали далі рости. До речі, коли я вже працював другий рік, до мене підійшов староста групи і сказав, що не прийшов викладач на лекцію. Тоді я подумав, чи не піти мені до них на заміну. Матеріалів я з собою не мав і вирішив ризикнути, піти без тексту лекції. Після того я вже ніколи не брав з собою ніяких паперів, хіба що якісь ілюстрації. Перед лекцією проглядав собі необхідні місця, згадував і йшов на пару. Який це був моральний комфорт! Думка працює чітко, речення можна сформулювати, як забажаєш, усі студенти перед тобою, як на долоні, видно, як сприймають, чи встигають записувати тощо. Тому в мене лекцію записують усі, ніхто не розмовляє, не відволікається.

Як уже хвалитися, то хвалитися. Коли я приступив до роботи як заступник декана, декан Володимир Матвіїшин сказав, що треба зробити розклад занять, щоб був готовий десь за два дні до початку занять. Я походив по кафедрах, зібрав дані, хто що читає, узяв додому великий бланк розкладу, розклав це все на підлозі, і до ранку розклад був готовий. Коли я приніс наступного дня готовий розклад, Матвіїшин не

повірів, довго приглядався до нього, потім зрозумів, що це все серйозно. Дуже допитувався, як я сам це зробив, що його нічого не питав. А я йому відповів, що коли захотіти, то все можна зробити.

У січні Володимир Григорович сказав, що їде до Москви на стажування на пів року. Він тоді видавав там підручник французької мови для медінститутів, мав таке замовлення (на весь Союз). Я залишився на господарці сам. Перший рік роботи, десь порядку 30 академгруп на факультеті, чотири кафедри. Але мені зовсім не важко було. Навпаки, мені було радісно, приємно. Я не раз це повторював: якби тоді в мене спитали, що таке щастя, я відповів би, що це такий моральний стан, коли не можеш дочекатися ранку, щоб уже йти на роботу. У кінці семестру я зробив ґрунтовний аналіз роботи факультету за рік, зібрав усіх викладачів і студентів в актовому залі і зробив капітальну доповідь на 45 хвилин. Усі сиділи і слухали зосереджено, подібного ніколи ніхто не робив. До речі, я запросив тоді й ректора О. Устенка, який потім тиснув мені руку і дякував. Правда, застеріг, щоб я не робив зіставлення українського відділення з російським, бо українське за всіма параметрами виходило краще, ніж російське, а це вже попахувало політикою.

Працював я заступником декана вісім років. У травні 1983 р. кафедру покинув професор Ковалик. У нього були проблеми із зором, і він поїхав до Львова. Ректором був тоді Іван Митрофанович Кучерук – щира і дуже принципова людина. Він викликав мене і сказав, що призначає мене завідувачем кафедри української мови до оголошення конкурсу. Це було несподівано для мене і шоком для деяких членів кафедри. Хоч я вже був кандидатом філологічних наук, доцентом, та на кафедрі були люди, які прийшли туди працювати раніше від мене. Але відверто ніхто не протестував, ніхто не міг заперечити, що я і справді віддавав себе роботі і мав на той час уже неабиякий авторитет на факультеті та в інституті. Тоді ж

я покинув посаду заступника декана і зосередився на роботі кафедри.

Коли професор Ковалик 9 років тому (1974 р.) переїхав до Івано-Франківська, він перевіз сюди й картотеку художніх творів Василя Стефаника та картотеку поетичних творів Івана Франка. Ще у Львові у нього зародилася ідея створити словник мови Стефаника і словник мови поетичних творів Франка. Тож коли він від'їжджав від нас, наказував, щоб я конче завершив роботу над словником мови Стефаника. «Інакше я не хочу знати Вас», – сказав професор. Я намагався виконати його наказ. Ми сиділи цілою кафедрою в неділі і суботи і фактично завершили укладання словника. Але потім виникла проблема. Треба було одному комусь сісти на кілька місяців і впорядкувати фразеологію. Справа в тому, що кожен розробляв певні літери. У фразеологізмі могло бути й кілька слів на різні літери, і кожен давав пояснення на свій лад. А треба було визначити стрижневе слово і тільки через нього тлумачити фразему, а в усіх інших словах давати відсилання до стрижневого слова. Це міг зробити науковий редактор, звільнена від інших обов'язків людина, але керівництво педінституту не пішло на це, і справа потихеньку згасла. Шкода, бо була проведена колосальна робота і професором Коваликом, і нашою кафедрою.

Картотеку вручну розписували студенти Львівського університету під керівництвом професора Ковалика. На кожне слово, на кожен прийменник, сполучник була заведена картка. Траплялися й неточності, бо якщо слово вживається кілька сотень разів, то неважко було десь і загубити картку, і вже порушувалася статистика. Тепер це можна б уточнити. Комп'ютер моментально видає всю кількість уживання певного слова, сторінки книжки, на яких воно вжито. Але на це потрібен час і виконавці, що в наших умовах виглядає не реально. Хай простить мені світлої пам'яті професор Ковалик, що не виконав його завдання.

На початку квітня 1989 року на факультеті розгорнулася кампанія щодо виборів декана. Викладацький колектив

і збори представників студентів одногolosно висунули мою кандидатуру. Хоч у цій кампанії були якісь підводні рифи, та все ж 4 квітня 1989 року розширена вчена рада університету з одним голосом проти обрала мене деканом філологічного факультету. На цій посаді працював майже 18 років.

У 2004 році з ініціативи ректора університету було об'єднано всі філологічні спеціальності в один Інститут філології і мене призначено його директором. Через два роки Інститут був розформований, проведені вибори, але я свою кандидатуру не виставляв. Ще у вересні 1996 року мене обрала завідувачем кафедри слов'янських мов, уже двічі від того часу продовжували зі мною контракт. Скільки ще зможу працювати, знає лише Всевишній.

Ще будучи деканом, я виношував ідею про відкриття на факультеті нової спеціальності – польська мова і література. Російська мова втрачала на Прикарпатті свою колишню нав'язану затребуваність, я знав, що рано чи пізно молоді люди перестануть іти на цю спеціальність. Натомість активно почали розвиватися українсько-польські відносини. Тож звернувся я з думкою про відкриття полоністики до ректора Віталія Івановича Кононенка. Він був добрий стратег, бачив майбутнє за цією спеціальністю, тож відразу погодився. У 1993 році ми оголосили набір і набрали понад 30 студентів. Але тоді почалися шалені пошуки підручників, словників, викладачів. На 20-річчя полоністики я робив доповідь на урочистих зборах, у якій описав історію становлення полоністики в нашому університеті, тому тут не буду переказувати докладно. Але я взяв тоді на свої плечі серйозний тягар, велику відповідальність. З роками ми зміцнювали матеріальну базу, збагачували свою бібліотеку, яка тепер налічує тисячі томів як навчальної, так і художньої польськокомовної літератури.

Уже 26 років у нас функціонує ця спеціальність (кінець 2019 року). Відбулося 22 випуски. Можна б довго називати кращих наших випускників. Зазначу лише, що до цього часу 24

особи захистили вже кандидатські дисертації, а одна з них – навіть докторську.

Приємно, що на кафедрі слов'янських мов працюють дві мої недавні аспірантки – кандидати філологічних наук Мар'яна Скрипник (Ідзьо) та Наталія Дорогович, а також канд. філол. наук Оксана Корпало та Наталія Щербій (писали в мене магістерські праці). На кафедрі світової літератури працюють Тамара Ткачук, Ірина Спатар, Данило Рега, працювала також одна з перших випускниць і одна з перших, хто захистив кандидатську дисертацію, Мирося Медицька (Хороб), яка раптово і передчасно покинула цей світ...

Займаючи дві серйозні посади (а факультет наш був чи не найбільший: у вісімдесяти роки компартія всюди нав'язувала російську мову, приймаючи час від часу постанови про розширення сфер її використання, то тоді було по шість груп російського відділення, дві групи українські з іноземною мовою, а потім ще й дві чисті українські), я встигав ще займатися й громадсько-політичною діяльністю. У лютому 1989 року в Києві у будинку кіно відбулися установчі збори Товариства української мови імені Тараса Шевченка, на яких я мав честь побувати. Зал був забитий, це були незабутні хвилини, емоції зашкалювали, виступали письменники, політики, колишні в'язні (дисиденти), громадські і політичні діячі. Це сколихнуло Україну. Паралельно активно заявляв про себе Народний рух України. Хвиля такого масового піднесення висунула нових майбутніх політиків, активістів. 15 квітня того ж року така сама конференція відбулася в Івано-Франківську, яка обрала раду і правління обласного Товариства української мови. Мене обрали заступником голови (головою був обраний Степан Пушик, а заступниками – Степан Шулепа і я). 29 жовтня 1989 року Верховною радою тоді ще УРСР був прийнятий закон про мови. Я тоді багато виступав, їздив, ходив на запитання різних колективів у місті й області з виступами про українську мову, критикував той закон за те, що він давав терміни 5 або й 10 років на повне його впровадження в життя.

Тепер думаю собі, що якби ми домоглися виконання того закону, то, попри усі його недоліки, Україна сьогодні була б українськомовною. Але його засунули до глибокої шухляди, і в Україні знову запанувала в офіційній сфері російська мова. Тепер, до речі, прийнятий новий закон (увійшов у дію в липні 2019 р.), але ніхто й не думає його виконувати, а «слуги народу» (правда, не відомо – якого) навіть збираються ревізувати і переглядати його. І це в них вийде, оскільки мають більшість у ВР. Прошло 28 років незалежності України, а вона й досі не має своєї мови і всюди надає перевагу чужій...

У 1990 році відбулися вибори до місцевих рад. Я мав десятки виступів перед населенням, проводячи передвиборну агітацію. Так я став депутатом обласної ради першого демократичного скликання, мене затвердили головою комісії з питань освіти, науки і культури, членом Президії обласної ради. До речі, через каденцію мене знову обрали депутатом уже третього демократичного скликання і знову головою тієї ж комісії та членом Президії. Пропонували мені й пізніше йти на вибори, але праця й обов'язки в університеті чимраз менше часу залишали мені для громадської роботи. Вважаю, що в університеті я був не менш потрібний для загальної української справи, виховуючи в студентів повагу й любов до України, до її національних цінностей, до української мови.

У 1982 році я захистив у Києві кандидатську дисертацію зі словотвору (тема – «Словотвірні гнізда коренів зі значенням руху в сучасній українській мові»). Науковим керівником був у мене професор Іван Ковалик. Від того часу намагався кожного року надрукувати хоч кілька статей. Був на багатьох конференціях в Україні, у Польщі, в Чехії, у Білорусі, маю велику публікацію у збірнику наукових праць Академії наук Росії, велике інтерв'ю зі мною (на цілий друк. аркуш) подала американсько-українська газета в Чикаго «Віче».

Першу свою книжку зробив у співавторстві з покійною Ярославою Вакалюк, з якою багато років працювали і в деканаті, і на кафедрі української мови. Це був збірник диктантів

і вправ для університетів. З цією книжкою було немало клопотів. Хоч текстів ми назбирали чимало, та я потім вибрав лише ті, що відображали або нелегку історію України та української мови, або героїчні її сторінки, або трагічні чи патріотичні. Тобто книжка була ідейно насажена, тоді подібних книжок ще не було. Видавництво «Вища школа» відправило її двом рецензентам для оцінки. Оцінки були наскрізь негативні, бо читали книжку дві радянські бабці-професорки, які дихали зовсім іншим, ще комуністичним духом. Доводилося мені їхати, відстоювати книжку перед головою міністерської комісії (цим головою був один відомий учений-мовознавець). Після довгих розмов усе-таки він підписав дозвіл до друку. Не знаю, як в інших областях (та й чи взагалі вона потрапила в східні області?), але в Івано-Франківській вона була сприйнята вчителями з великим захопленням, прихильно й тепло.

У 2004 році я видав книжку «Доля моєї мови» (288 с.), де в більших чи менших нарисах показав багаторічну боротьбу за існування української мови, іншомовне засилля, шкідливі впливи на неї сусідніх мов, особливо російської. Книжка, без перебільшення, створила фурор, було на неї багато рецензій у різних друкованих джерелах та на радіо. За неї ж мені присудили міську премію імені Івана Франка.

Роком пізніше вийшов у світ мій підручник (самовчитель) української мови для поляків. Відвіз до Посольства України у Варшаві. Там видання швидко реалізували, тому в 2011 році я дещо змінив, доповнив і видав знову уже з грифом Міністерства освіти і науки України. На цей раз уже не відвозив до Польщі, тому книжки ще й досі не розійшлися.

У 2008 році вийшла моя монографія «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)», у якій я описав на 328 сторінках свою рідну, материнську говірку. Мені не треба було їхати в експедиції, записувати респондентів, бо я був для себе сам респондентом – усі слова, форми, вимову я усмоктав від матері, від батька, від родини, односельців. Книжка також мала гарний резонанс.

Найприємніше було, коли Павло Юхимович Гриценко, директор Інституту української мови, діалектолог європейського рівня, якого знає весь слов'янський світ, дуже часто згадував у різних ситуаціях книжку, радив іншим описувати так свої рідні говірки. Хоч я розумію, що книжка могла бути досконалішою, ширшою і глибшою, але добре, що хоч така є, що увіковічена говірка, бо, на жаль, народна мова під впливом літературної та ще й російської дуже швидко асимілюється, забувається, змінюється.

У 2010 році вийшла книжка «Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект» (244 с.). Весь наклад книжки розійшовся моментально. Географія її поширення дуже широка. Вона є в Америці, Канаді, Франції, Польщі, Білорусі, Росії. Якщо я приїжджав кудись на конференцію, відразу питали, чи привіз цю книжку. Мене з молодих літ захоплювала безмежна фантазія авторів-укладачів коломиїок, особливо гуцульських, причому не сороміцьких, а таких, де замість прямих, часто вульгарних назв частин тіла чи інтимних зв'язків між чоловіком і жінкою використовувалися різноманітні евфемізми. Захоплювало якраз оце евфемістичне багатство нашої мови, дотепні замітники відвертих слів, різноманітні ситуації, в яких відбувалися любовні сцени, місця, в яких вони відбувалися чи потенційно могли відбуватися.

Паралельно з цими працями я час від часу повертався до своєї глобальної теми про становлення української літературної мови в Галичині. У 2000 році я мав тримісячне стажування у Львівському Інституті українознавства імені І. Крип'якевича. Зацікавився прекрасною українською мовою «Русалки Дністрової» (1837 р.), інспіратором та одним із авторів якої був Маркіян Шашкевич. Портрет цього молодого священника у нас висів у хаті на стіні, я його змалку запам'ятав. Як уже потім я дізнався, це був великий революціонер у питанні формування нової літературної мови на основі народної, фактично її творець. Адже і до нього, і, на жаль, після нього (бо помер він молодим) у Галичині використовувано в ролі літературної

церковнослов'янську мову. Грамотними людьми були в основному священники, усі богослужбові книжки були написані цією мовою, тож вона поширилася і на світські твори. Ціле ХІХ ст., як це вже потім стало зрозуміло, в Галичині йшла боротьба між цими двома мовними системами – церковнослов'янською та народномовною. Ось це й було об'єктом та предметом мого захоплення, яке потім вилилося у досить пристойну монографію на 732 сторінки. Перед виданням книжки я попросив Павла Гриценка бути рецензентом монографії. Він, проглянувши її, дав згоду бути її рецензентом, але потім порадив (навіть наполягав) захистити її як докторську. І так ця праця, яку я розпочав ще в 2000 році, через тривалі перерви на написання інших книжок побачила світ аж у 2014-му. Того ж року я захистив її як докторську дисертацію «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині». Хвалитися не випадає, але скажу, що мала вона гарні відгуки і в Америці, і в Польщі, і, звичайно, в Україні. За цю монографію у 2015 році я отримав обласну премію імені Василя Стефаника.

Ще є одна справа, яку я не покидав ніколи. Це боротьба за культуру мови і мовлення, боротьба з російськомовним впливом на нашу мову. Це закономірне явище, коли мова, перебуваючи в чужомовному оточенні, вбирає в себе елементи панівної мови. Був я в Канаді, чув, як там розмовляють українці, скільки так званих американізмів чи англійзмів у їхній мові, немало полонізмів є в мовленні українців Польщі, але вже такого засилля чужої мови, як в Україні, не почув ніде. Та немає нічого дивного. Україну зросійщували сотні років, причому, як на Сході, так і на Заході (через москвофілів); це масове нав'язування чужої мови відбувається й тепер, хоч Україна нібито незалежна вже 28 років. Тож іще на початку 90-х років я почав фіксувати ці чужі слова, тобто росіізми у мовленні українців, і в 1993 році обласний Інститут удосконалення учителів видав накладом у 3000 примірників мій «Словник русизмів у сучасній українській мові (неунормована лексика)». Я продовжував збирати ці слова-варваризми, писав про це

у книжці «Доля моєї мови». У 2016 році Івано-Франківське обласне радіо запропонувало мені вести передачі, присвячені культурі мовлення. Ці передачі тривали впродовж цілого 2016 і ще й на початку 2017 року. Радіослухачі дзвонили, питали, де можна прочитати про це, тож і виникла ідея видати це у формі книжки. Так у кінці 2017 року вийшла накладом у 1000 примірників книжечка невеликого формату на 416 сторінок під назвою «Мова чи язик?», яка також має неабияку популярність серед українських читачів. Оцінили її гідно і в Польщі, і в Америці (про це далі).

Є в мене кілька книжок, виданих у співавторстві, та колективних праць. Це монографії: «Євген Желехівський у національно-культурному відродженні України» у співавторстві з В. Ґрещуком, Л. Невідомською та ін. (1999); «Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект» (В. Ґрещук, В. Кононенко, М. Лесюк та ін. – 2006); «Василь Стефаник – художник слова» (С. Хороб, В. Кононенко, М. Лесюк та ін. – 1996); «Мій рідний край – Прикарпаття» (В. Кононенко, В. Ґрещук, М. Лесюк та ін. – 2000); п'ять разів видавав (перероблені й удосконалені) Методичні рекомендації для вступників до вищих навчальних закладів тощо. Мій науковий доробок разом із рецензуванням, редагуванням, перекладами з польської, газетними статтями про мову станом на грудень 2019 року складає вже понад 400 позицій. Маю надію на Бога, що цей список до визначеного Всевишнім часу буде ще поповнюватися, оскільки є ще чимало творчих планів.

Варто б додати, що, окрім цього, написав я біля сотні відгуків-рецензій на автореферати докторських та кандидатських дисертацій, під моїм керівництвом захистили шестеро мудрих дівчат свої кандидатські дисертації, виступав опонентом на захистах, тільки в 2019 році опонував дві докторські дисертації (Світлана Ґірняк із Дрогобича та Марія Дружинець із Одеси).

Ще хотів зазначити тут, що в сусідній Польщі мене знають як (за оцінкою авторів – доброго) перекладача. У 2005 році я

переклав монографію Стефана Козака «Ukraińscy spiskowcy i mesjanіści. Bractwo Cyryla i Metodego» під українською назвою «Українська змова і месіанізм. Кирило-Мефодіївське Братство» (254 с.); у 2017 – величезну, на 2.5 кг книжку Стефана Лашина під українською назвою «Педагогічний лицей № 2 у Бартошицях. Українські класи. 1956–1970» (864 с. формату А 4); у 2019 році – монографію Романа Дрозда «Українці Польщі: погляд на своє минуле (1947–2005)» – 418 с.

Завершуючи, хотів би повторити, що ніколи не марнував часу, завжди був зайнятий потрібними справами. Ще як були з дружиною Марійкою молодими, то дозволяли собі час від часу зустрічатися зі своїми друзями Михайлом та Оксаною Михальськими, Марійкою та Василем Савчаками (обоє уже покійні), часто проводили час із Володею Материнським, який раптово також помер, та з іншими добрими людьми, не кажучи вже про рідних братів і сестер. Тепер, відколи вже немає дружини Марійки (у березні 2020 буде 10 років, як покинула цей світ), таких зустрічей немає, тому час минає або в університеті, або за комп'ютером, або за читанням художньої книжки, яку інколи дозволяю собі взяти до рук і без якої змалку не уявляю себе.

У 2000 році мені присвоїли звання «Заслужений працівник освіти України» (маю ще й «Відмінника освіти»). У березні 1996 року за активну участь в утвердженні української мови та в громадсько-політичному житті став лауреатом обласної премії імені Марійки Підгірянки; у 2005 році за книгу «Доля моєї мови» був удостоєний, як уже згадано, премії імені Івана Франка, встановленої в Івано-Франківську; у 2015 році за книгу «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині» нагороджений обласною премією імені Василя Стефаника; у 2018 році за книжку «Мова чи язик?» отримав премію і звання лауреата III ступеня конкурсу Літературно-наукового фонду імені Воляників-Швабінських в Америці, у Нью-Йорку; у 2018 році книжка «Мова чи язик?» була визнана книгою року (за 2017 рік) в Івано-Франківській області в галузі публіцистики; у 2019 «за багаторічну подвижницьку

працю з утвердження престижу та повноцінного розвитку української мови, збереження її чистоти, зокрема, через численні виступи в засобах масової інформації – як українських, так і закордонних» був нагороджений Дипломом лауреата премії Фонду Тараса Шевченка, який отримав біля могили Тараса Шевченка в Каневі.

Ветеран праці, нагороджений медалями «За доблесну працю», «За заслуги перед Прикарпаттям» та «Будівничий України», у 2011 році отримав Подяку Прем'єр-міністра України. У 2016 р. нагороджений вищою нагрудною відзнакою Народного Руху України «За заслуги перед українським народом» II ступеня, у 2018 році «за вагомий особистий внесок у справу національного відродження на Прикарпатті та з нагоди 150-річчя «Просвіти» нагороджений ювілейною медаллю «Просвіта – 150», у 2003 році – Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України, неодноразово отримував почесні грамоти від Івано-Франківської обласної адміністрації та обласної ради, від ректорату та профкому університету, Всеукраїнського товариства «Просвіта», нагороджений також ювілейною медаллю від УГКЦ та медаллю УПЦ КП за відродження Манявського Скиту, грамотами інших громадських організацій.

Ще з юнацьких років мав ще одну пристрасть: любив співати в хорі. Навчаючись на другому році в Калуському РУ-4, співав у хорі Клубу калійного комбінату, який у 1956 році навіть зайняв був перше місце в області (диригент – Богдан Гуль); під час недовготривалої праці в Ковалівці співав у хорі шахтарського Клубу, брав участь у виставах драмколективу; будучи студентом, співав у студентському хорі педінституту, яким керував відомий диригент і мистецтвознавець професор Михайло Гринишин; працюючи уже в педінституті, співав у чоловічому хорі «Явір», яким керував відомий музикант і диригент В. Їжак; від початку 90-х років співав у відомій хоровій чоловічій капелі «Червона калина», з якою їздили по Україні, співаючи патріотичні пісні; будучи деканом, весь час органі-

зовував студентський хор на факультеті (не менше 70 осіб), до якого залучав і викладачів. Тепер співаю в чоловічому хорі «Благо» при кафедрі УГКЦ, який одночасно є хором Народного дому № 1, де виступає під назвою «Каменярь». У серпні 2019 року хор брав участь у програмі телеканалу СТБ «Х-фактор», у січні уже 2020 року виконували колядки також на обласному телебаченні «Карпати».

І ще кілька слів про родину. Дочка Тетяна живе в Коломиї, працює в гімназії імені М. Грушевського, викладає німецьку мову, має великий перекладацький досвід, працювала перекладачем півтора року, коли німці будували в Калуші величезне хімічне підприємство, часто їздить із делегаціями до Німеччини, Австрії, супроводжує різні групи німців, які приїжджають до нашої області, зокрема проводить з німцями екскурсії по м. Коломиї. До речі, цю практику розпочала, ще будучи студенткою другого курсу Львівського університету імені Івана Франка. Тоді часто возила групи туристів з Німеччини чи не по всьому тодішньому Союзу (Москва, Ленінград, Ярославль, Волгоград тощо).

Зять Богдан – ветеран афганської війни, займається підприємницькою діяльністю, але малий і середній бізнес у нашій країні не має належної підтримки, терпить на кожному кроці утиски з боку різних організацій, що, як п'явки, присмоктуються до будь-якої приватної справи, як трутні, паразитують і наживаються на кожному, хто хотів би вести якусь приватну справу.

Онук Марко має дві вищі освіти (юридичну та економічну), але ще також не знайшов їм гідного застосування. Як у юриспруденції, так і в сфері економіки важко знайти нормальну посаду чи роботу. Але молодий, енергійний і компетентний хлопець знайде себе в житті. Одружений, має гарну дружину Уляну, чекають сімейного поповнення, а я чекаю зміни статусу – коли до слова **дід** додасться префікс **пра-**. Дай, Боже щоб дочекатися щасливого розв'язання.

Онучка Даринка навчається в університеті в Німеччині. Сподівається, що буде добрим археологом, знає добре німецьку мову, непогано англійську, вивчала грецьку, буде ще

вивчати іспанську. Дівчина працьовита, самостійна, енергійна, рішуча, вольова. Колись, у 1996 р., їдучи на прощу до Рима, я молився за щасливе її народження, тепер прошу Бога, щоб дав їй добру долю. Ще один онучок – Івась – навчається в політехнічному коледжі, буде фахівцем з автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів. Грає на різних музичних інструментах, танцює, має гарний низький голос, ходить на гімнастику, на бокс, добре розвинутий фізично, поганих звичок не має, високий, ставний, комунікабельний, жартівливий. Співчуваю дівчатам, які заглядаються на нього, бо дістанеться він колись лише одній...

Син Андрій поїхав на заробітки до Канади, а сталося так, що й пустив там коріння... Він музикант, класний гітарист. Ті, що знали його тут як музиканта, говорили, що нема йому рівних. Тепер там грає у двох музичних гуртах (українському та німецькому), мусить розриватися між ними, бо й там, і там він потрібен як гітарист і співак. Працює у музичній школі, викладає гітару, навчає гри на гітарі і поза школою. Одружився з гарною дівчиною з Дрогобича Русланою. Невістка працює у фірмі «Міст–Росан», вона економіст. Мають двох гарних синів, кажуть що не вистачило грошей на третього, як мало би бути за українською традицією. Старшому Матвійкові за тиждень до мого дня народження сповниться вже 20, молодшому Андріанчикові в березні 2020 буде 14. Хлопці здібні, розумні, розвинуті. Старший уже працює, молодший ще вчиться в школі. Вдома розмовляють українською, але надворі між хлопчиками – англійською. Мовне оточення робить своє... Хтозна, чи своїх дітей вчитимуть української. Правда, їх ще вчитимуть дідусь із бабусею, а ось четверте покоління, цілком імовірно, буде повністю замериканізоване. Але не заглядаймо так далеко, бо наші гони вже близькі...

Тепер ще кілька слів про родину, з якої вийшов. Я писав уже на початку, що нас було п'ятеро дітей. Старша сестра Оленка після школи поступила була до сільгосптехнікуму в Снятині, але потім одружилася і змушена була покинути навчання. Зате народила і виховала двох гарних і розумних

та успішних у житті дітей, які мають уже своїх дітей і навіть онуків. З усіх нас п'ятох вона має найбільше за кількістю і найрозраженіше родинне гніздо.

Сестра Катруся також за освітою філолог з неабиякими поетичними й театральними здібностями. Її уроки з української мови та особливо літератури пам'ятає не один випуск Ковалівської середньої школи, пам'ятають ковалівчани й мешканці навколишніх сіл виставу за мотивами «Лісової пісні» Лесі Українки, яку поставила як режисер Катруся Джумачук. Вона незрівнянний кулінар, кожен раз дивує гостей новими смачками й вишуканими тортами. Але роки збігають, і вона вже також має статус прабабці. Роботу в школі вже покинула, хоч таких учителів, як вона, у нас, на жаль, мало...

Брат Юра – художник. Художник від Бога. Це навіть колись президент Віктор Ющенко визнав, за що і вручив йому в Палаці «Україна» посвідчення Заслуженого художника України. Юрчик уже в п'ятому класі малював портрети людей. Він успадкував цей талант, без сумніву, від нашої мами, яка була креативною писанкаркою та вишивальницею, яка ніколи не повторювала одних і тих узорів на полотні чи на писанці. Та в нього є не тільки талант художника, але й талант музиканта, баяніста, а ще, чим усі захоплюються, – талант майстра слова. Він написав дві надзвичайно цікаві книжки: «Аромат червоних йон» – про дитинство і юнацькі роки і «Хроніки мандрів і мрій» – про подорожі світом, про досвідченого художника, про його світосприйняття, роздуми над життєвими проблемами тощо.

І про нашого брата Петра. Музикант-професіонал з абсолютним музичним слухом, який усе своє життя провів на найбільших сценах Європи, зокрема, Італії, Німеччини, Франції, Іспанії, Бельгії, Норвегії та багатьох інших країн, великих і менших європейських міст. Грав десятки років у симфонічному оркестрі Львівської філармонії, навіть кілька років був його директором, тепер вчить грати на контрабасі у Львівському музичному коледжі своїх учнів та грає у симфонічному оркестрі

Львівської консерваторії, у якій у свій час навчався. Володіє різними музичними інструментами, великий життєлюб, жартун (хоч це десь меншою мірою властиве й іншим членам нашої родини), тонких, вишуканих справ майстер, а також і художник, різьбяр по дереву, виготовляє цікаві речі.

На жаль, зустрічаємося всією родиною тепер рідко (брати живуть у Львові, сестри – в Ковалівці, їхні діти та внуки – хто де), але кожна наша зустріч – це велике, приємне, веселе і незабутнє свято.

На завершення хотів би подякувати Богові за прожиті роки у відносно доброму здоров'ї (були тривоги, але не хотілося про них тут згадувати, бо все минулося і закінчилося добре), у притомному розумі, що допоміг чесно пройти цей шлях.

Хочу подякувати за все це і своїм покійним батькам. Не раз зі сльозами на очах згадую дорогих моїх родичів, які зазнали немало горя в житті. І коли ми вже стали дорослими, коли вже могли підтримати їх і матеріально, і морально, вони відійшли в потойбічний світ... Тато пішов молодим – мав повних лише 54 роки. 20 років кабальної, виснажливої, важкої праці в шахті, недоспані ночі, вічне гарування без вихідних (лише в неділю чи в свято, і то не завжди, можна було відпочити) зробили своє: невиліковна хвороба – і... кінець. У 2019 році минуло вже 50 років, як не стало батька, і 25 років від часу смерті мами, але вони й нині приходять до мене в снах. Інколи я десь питаю: «То Ви ж не померли, правда?». Але це тільки сни... Тоді намагаюся вибрати час, піти до церкви запалити свічечки, дати на Службу Божу і помолитися, щоб їхнім душам було там легше, ніж було на цьому жорстокому світі. Але така діалектика, колись ми всі зустрінемося там...

*Михайло БІГУСЯК,
канд. філол. наук, доцент*

ЗНАВЕЦЬ І ФІЛІГРАННИЙ ДОСЛІДНИК МОВНИХ ОБШИРІВ

В лютому цього року минає 80 літ від дня народження неординарній особистості, невтомному дослідникові мовних глибин, шляхетному галичанину, докторові філологічних наук, професору, завідувачеві кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслуженому працівникові освіти України – Миколі Петровичу Лесюку.

Його життєві дороги не були заслані квітами-перлами. Всі свої здобутки він торував власними зусиллями, знаннями і щоденною невтомною працею. Народився 25 лютого 1940 року в селі Ковалівка Коломийського району в сім'ї шахтаря. Після закінчення Калуського ремісничого училища № 4 в 1956 році працював на шахтах Донбасу, Заполяр'я, а також у Ковалівці слюсарем, вибійником, машиністом електровоза. У 1966 році закінчив Івано-Франківський педінститут. Від 1967 року за сумісництвом, а від серпня 1975 року на штатній посаді працював на кафедрі української мови цього інституту – асистентом, старшим викладачем, доцентом, професором, завідувачем кафедри.

Микола Петрович Лесюк – це особистість, з котрою у Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника пов'язана ціла епоха. Адже впродовж восьми років він працював заступником декана, майже 18 років – деканом філологічного факультету (останні два роки – директором Інституту філології). У вересні 1996 року обраний на посаду професора, завідувача кафедри слов'янських мов. На цій посаді працює до цього часу. Він є ініціатором відкриття в університеті в 1993 році нової філологічної спеціальності «Польська мова і література», а пізніше – «Чеська мова та література».

Кафедра слов'янських мов, очолювана М.П. Лесюком, має добре налагоджені творчі, наукові та ділові зв'язки з багатьма навчальними закладами Польщі – Варшавським, Ягеллонським, Гданським, Жешівським, Люблінським університетами, з Академією імені Якуба з Парадижа в Гожові Великопольському та Поморською академією в Слупську. Крім того, кафедра має угоду про співпрацю з Вейгерівським об'єднанням кашубів, яка триває досить активно вже другий десяток років. Студенти-полоністи мають можливість щорічно проходити мовну практику в деяких із цих навчальних закладів. У Поморській академії в Слупську студенти-полоністи уже котрий рік мають можливість навчатися впродовж цілого семестру. Студенти-богемісти проходять мовну практику в м. Оломоуць – Університеті імені Палацького.

Наукова постать М.П. Лесюка – велична, яскрава та багатогранна. У ній гармонійно поєдналися риси талановитого вченого, науковця вищої школи, вдумливого дослідника, невтомного трудівника, який активно утверджує українську науку. Його дослідження завжди надійно аргументовані мовними фактами, часто репрезентовані лінгвокреативними смислами. У науковому доробку вченого сьогодні понад 400 наукових і публіцистичних праць, враховуючи й редактовані та рецензовані ним книги. Серед найважливіших можна назвати п'ять одноосібних монографій («Доля моєї мови», 2004; «Мовний світ сучасного галицького села», 2008; «Еротизм в українському пісенному фольклорі – лінгвістичний аспект», 2010; «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині», 2014; «Мова чи язик?», 2017), кілька підручників, наукових посібників. Крім того, він співавтор колективних монографій: «Мій рідний край – Прикарпаття», «Василь Стефаник – художник слова», «Євген Желєхівський у національно-культурному відродженні України», «Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект». Ціла низка статей Миколи Лесюка опублікована в зарубіжних виданнях (Польща, Чехія, Білорусь, Росія, США).

Дебютувавши у великій науці як дериватолог, захистивши у 1982 році кандидатську дисертацію «Словотвірні гнізда

коренів на позначення руху в сучасній українській мові», М. П. Лесюк став достойним учнем теоретичної школи професора І. І. Ковалика. Йому вдалося розвинути ряд прагматичних смислів ученого на словотвір як окрему підсистему мови і розділ її теоретичної граматики.

У 1993 році у видавництві «Вища школа» вийшов посібник для студентів вишів «Українська мова. Збірник диктантів і вправ» авторства М. Лесюка та Я. Вакалюк, у котрому більшість текстів узято з тих джерел, які демонструють справжню українську історію, утверджують дух українськості, велич і стилістичне багатство рідної мови. На той час це був підручник нового покоління, що ламав усталені стереотипи в методиці вищої школи, його прихильно зустріли викладачі та вчителі-філологи.

Людина високої культури й дивовижної працелюбності, професор М. Лесюк гостро переживає байдуже ставлення можновладців у вже нібито незалежній державі до своєї мови й культури. Це стало спонукою до видання у 2004 році книги «Доля моєї мови», яка є не просто зібранням науково-популярних розвідок, а історією сумних наслідків перманентних заборон української мови, викриттям агресивної російськомовної експансії, яка тривала століттями і триває, на жаль, досі. За словами М. Лесюка, «українська мова потребує захисту, ще й сьогодні вона не стала господинею у власному домі». Вдумаймося в актуальність і закличність до дії, що передають тільки назви окремих статей: «Загроза українству... в Україні», «Чужі впливи спотворюють нашу мову», «Любіть її...во время люте... За неї Господа моліть», «Нагнітання українофобської істерії», «Державній мові – державний захист!», «Не пора москалеви служити!», «Українській Церкві – українську мову», «Не оскверняймо душі й уста свої!». Автор доводить, що мовні проблеми взаємопов'язані з політичними: державна політика в цьому плані повинна повністю задовольняти інтереси українського народу, тобто титульної нації. Альтернативи тут нема, її не може бути. Одночасно вчений свідомо наголошує й на тому, що на ниві

формування модерної української нації та утвердження всіх складових національної ідентичності необхідною є щоденна праця кожного з нас. У рецензії на це видання із промовистою назвою «Останній форпост нації» професор Л. Сенік зауважує: «Мислячий читач сприйме книжку Миколи Лесюка як тлумачник і порадник у цьому складному, суперечливому світі». Звернімо також увагу, що книга має, за задумом автора, цікаве обрамлення. Вона розпочинається цитатою Й. Лозинського «...Поки дух в тілі нашим калатати буде, не дамо нікому безкарно ругати наш народний язик – тоє найдорожче сокровище народа!». Ці слова, зауважує рецензент на книгу Л. Пена, «варто б кожному українцеві взяти за своє життєве кредо!». Завершує книгу М. Лесюк власними життєствердними висловлюваннями: «Так, існуватиме наша мова вічно або стільки, скільки їй призначено Богом. Як не можна спинити стихії Дніпра-Славутича, як не спинити нестримного бажання нашого народу здобути й утримати вимріяну волю й незалежність, як не скорити волелюбний український дух, так не спинити гордого поступу нашої мови, яка, прорвавши всі перешкоди – загати на бурхливих поворотах історії, живе, процвітає і збагачується новими лексичними й фразеологічними перлинами, філігранно відточує свої образно-поетичні й мовно-стилістичні засоби та можливості».

Журналіст В. Мороз справедливо зазначає, що у цій книзі «його майже афористичне «В Україні – українська мова – і баста!» звучить чи не найдужчим відгомонам дзвону, що б'є на сполох». М. Лесюк послідовно переконує і пропонує, щоб усі християнські тексти були приведені до норм української мови. А додаючи «Словник росіізмів у сучасній українській мові (ненормативна лексика)», вчений не тільки закликає кожного українця до спротиву психоінформаційній війні, але й дає йому ключ до очищення й випрозорення власного усного й писемного мовлення українства в нашому суспільстві. *(Усі цитовані автором праці передруковані і поміщені в цій книжці – редактор).*

Книга М. Лесюка написана півтора десятиліття тому, але її основний посыл і сьогодні звучить як набат в умовах сучасної, переважно чужинницької, олігархічно-чиновницької дійсності, в котрій «верхи» намагаються знищити саму ідею українського самостійництва. За книгу «Доля моєї мови» автор був удостоєний премії імені Івана Франка, встановленої в Івано-Франківську.

Щедра ковалівська земля з багатою палітрою місцевих талантів, з віковими традиціями, звичаями та обрядами, які відлунюються у мовотворчості її носіїв, та вірність традиціям своєї духовної спільноти, мабуть, спричинилися до фіксації дослідником мовних скарбів рідної говірки. Його особливий дар – помічати та науково інтерпретувати народнорозмовну стихію – зреалізовано у монографії «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)». Книга написана з великою любов'ю і науковою сумлінністю. Це комплексне, широкомасштабне дослідження однієї говірки. Автор описав систему ковалівського вокалізму й консонантизму; звукові зміни в мовному потоці; морфологічно-граматичні особливості говірки; синтаксичні відмінності; лексичні особливості й ковалівський лексикон; ковалівський антропонімікон, офіційні та неофіційні назви осіб; ковалівський топонімікон; фразеологізми, прислів'я, приказки, жартівливі вирази та афоризми; ковалівські придибашки; тексти, спогади, листи, колядки і батярські співанки. Всі записи подані фонетичною транскрипцією. На цю працю написано низку схвальних відгуків. Так, Любов Пена зазначає, що книжка Миколи Лесюка «є своєрідною енциклопедією народної мудрості, свідченням синівської любові до материнської мови, намаганням автора пошанувати її величність – Мову». А літературний критик, письменник Євген Баран захоплено стверджує: «Ця книга є втіленням мовної «гурманіки», вмінням чути мову, її переливи і передзвони. Це на правду – музична симфонія від Миколи Лесюка». Дослідження на сьогодні є добре відоме у науковому світі, про що засвідчують часті покликання дослідників на цю працю.

Давнім захопленням професора М. Лесюка є фіксація та дослідження мовних багатств українських народних пісень, зокрема українських міні-пісень – так званих коломиенок, у яких споконвіків оспівуються всі грані буття народу і на які таке багате Прикарпаття. Вивченню неосяжного лексичного та фразеологічного багатства пісенного фольклору, різноманітностям евфемістичної субституції табуованої лексики присвячена монографія «Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект». Праця рясно ілюстрована уривками з народних еротичних пісень та коломиенок, які яскраво демонструють неохопну мовну палітру пісенного жанру. Дослідник продемонстрував глибинні знання українського фольклору, особливо його сороміцького пласту. Схвальну рецензію на цю книжку дала, на жаль, уже покійна доктор філологічних наук, професор Леся Ставицька. Цікаві думки про монографію та її автора висловив також Є. Баран: «Оригінальна, цікава, пізнавальна, дотепна, мудра. А все тому, що Микола Лесюк вміє писати про мову, як рідко хто з дослідників. Крім того, він вміє вибирати тему дослідження – наукову і провокативну водночас».

За нашими спостереженнями, будь-яку мовознавчу проблему М. Лесюк глибоко вивчає, тривалий час осмислює перед тим, як оприятити свої розмисли в науковому дослідженні. Так було із підготовкою та виходом у світ обширної фактографічної монографії «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині». Вже у передмові автор, інтригуючи читача, говорить про те, що мова як стабільне явище не піддається частим і моментальним змінам. Однак «щодо української мови і її становища в Галичині, то впродовж цілого ХІХ ст. вона була як на роздоріжжі, поривалася, хиталася то в один бік, то в другий, а власне, це її саму шарпали й хитали ті, хто хотів бути законодавцем у мовних питаннях, та особливо чужі сили, які хотіли її підім'яти під себе, сформувані її на свій копил, щоб потім заявити, що це не самостійна й не самодостатня мова, а «наречіє», відгалуження тієї чи іншої мови» (див.: Лесюк М. Становлення і розвиток української

літературної мови в Галичині: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ. 2014. С. 4).

Автор простежує тернистий шлях становлення української літературної мови в Галичині, який вона пройшла за сто років. До аналізу залучено практично всі перші граматичні праці галицьких авторів (близько двох десятків), проблемні матеріали з перших та пізніших галицьких часописів, які відображали мовні дискусії між поборниками народної української та прихильниками (москвофілами) книжної церковнослов'янської і російської мови. Автор досить скрупульозно описав так звану азбучну війну в Галичині, розглянув питання становлення лінгвістичної термінології та правописних норм, охарактеризував мову тодішніх регіональних часописів, звернув увагу на внесок письменників та духовенства у процеси розвитку української літературної мови в Галичині. Названі достеменно проаналізовані мовні факти на тлі добре описаних історичних процесів уможливили дослідникові зробити висновки про те, що «українська літературна мова на народній основі народжувалася в тяжких і довготривалих муках, і все ж уже з другої половини XIX ст. вона чимраз активніше входила в користування. Підтримана могутнім авторитетом Івана Франка та інших західноукраїнських письменників і вчених, літературна мова Галичини на початок XX ст. уже могла обслуговувати всі сфери народного життя, літератури і науки», пише автор у своїй книзі. Нерідко М. Лесюк, аналізуючи мовну ситуацію в минулому, вдається до аналогій із сьогоденням, виявляючи свою активну життєву позицію щодо місця рідної мови в національному розвитку. Монографія високо оцінена науковою спільнотою, на неї написано близько десяти рецензій, вона ж стала основою докторської дисертації, яку автор успішно захистив у Києві. За цю працю М. Лесюк став лауреатом обласної премії ім. Василя Стефаника.

Над долею рідної мови професор М. Лесюк думає постійно і часто. Впродовж 2016 року на Івано-Франківському обласному радіо, а також на обласному радіо «Карпати» він

озвучив цикл передач про нашу мову, про найбільш вразливі її місця щодо впливу на неї російської мови, випадки неправильного використання тих чи інших фонетико-орфоепічних чи граматичних форм. Як знавець найдрібніших відтінків норм літературної мови запропонував правильні, нормативні форми, звернув увагу на слова-паразити, якими засмічене мовлення багатьох людей, на жаргонну лексику та вульгаризми, якими рясно пересипане усне мовлення окремих індивідів. На прохання слухачів ці та інші рекомендації видано окремою книжкою під примітною назвою «Мова чи язик?». Без перебільшення скажемо, що книга має шалену популярність у численних шанувальників рідного слова і була визнана книгою року (за 2017 рік) в Івано-Франківській області в галузі публіцистики. У цьому ж році її автор став лавреатом III ступеня конкурсу Літературно-наукового фонду імені Воляників-Швабінських у Нью-Йорку.

М. Лесюка як мовознавця вирізняє унікальна різноплановість, різнобічність наукових зацікавлень. Це і словотвір, і граматики, історія розвитку і становлення української літературної мови і мови письменників (Т. Шевченка, І. Франка, В. Стефаника, М. Коцюбинського, Марка Черемшини, О. Кобилянської, Лесі Українки, Ю. Федьковича, Б. Лепкого). Під його керівництвом фактично була завершена праця над укладанням «Словника мови художніх творів Василя Стефаника», який, на жаль, не вийшов у світ. Він автор підручника-самовчителя української мови для поляків «Chcę nauczyć się ukraińskiego», який мав великий попит у Польщі. У 2011 році був перевиданий з грифом Міністерства освіти і науки України.

Добре володіння польською мовою, осягнення її стилістичного різноманіття та секретів перекладу є підґрунтям його перекладацької діяльності. У 2004 році він здійснив переклад монографії професора Варшавського університету Стефана Козака «Ukraińscy spiskowcy i meşjaniści. Bractwo Cyryla i Metodego»: monografia. Warszawa (українська назва – «Українська змова і месіанізм. Кирило-Мефодіївське братство: моно-

графія / переклад з польської та наукова редакція М. П. Лесюка». Івано-Франківськ: Плай, 2004. 254 с.). Наступними перекладацькими роботами стали: книга польського автора Стефана Лашина «Педагогічний лицей № 2 у Бартошицях. Українські класи. 1956-1970» / переклад з польської і редакція Миколи Лесюка. Бартошиці–Ольштин–Нью-Йорк–Івано-Франківськ. Варшава: Тирса, 2018. 864 с. та монографія: Roman Drozd. Ukraińcy w Polsce wobec swojej przeszłości. Warszawa: Tyrsa, 2013. 422 s. У перекладі: Українці Польщі: погляд на своє минуле (1947–2005). К., 2019. 418 с.

Професор М. Лесюк – активний учасник різноманітних наукових форумів в Україні та за її межами. Брав активну участь у світовому конгресі діалектологів у місті Люблін (Польща), у кількох Конгресах МАУ, у міжнародних наукових конференціях (Варшава, Краків, Люблін, Б'ялисток, Кошалін, Гожув Великопольський, Казімеж Дольний (Польща), Гомель (Білорусь), Оломоуць (Чехія) тощо, у різних університетах України.

Залюбленістю у свій фах філолога і педагога вирізняється професор М. Лесюк у колах наукової та викладацької спільноти. Усіх, хто побував на його лекціях чи практичних заняттях, зразу ж вражає глибоке знання предмета та висока майстерність викладу матеріалу, відчуття розкоші від спілкування з ним. Тому його багаточисленними слухачами, окрім студентства, завжди є учителі, журналісти, працівники державних установ, просвітяни та інші. Під його науковим керівництвом студенти-філологи неодноразово здобували призові місця на конкурсах наукових робіт, виступали на міжнародних конференціях (Б'ялисток, Кошалін), постійно публікують свої праці в престижних наукових джерелах. Миколу Петровича часто можна побачити в оточенні своїх молодих колег, друзів, яким він завжди готовий допомогти й благословити на успішне наукове життя. Під його керівництвом захищені шість кандидатських дисертацій, в тому числі дві зі спеціальності «польська мова».

Неабиякої поваги заслуговує активна громадянська позиція М. Лесюка, який безкорисливо, негласливо й неустанно намагається повсюдно утверджувати Україну в Україні. Він був активним організатором обласного Товариства української мови імені Тараса Шевченка. Від 15 квітня 1989 і до грудня 2009 року був заступником голови обласного правління Товариства. Від квітня 1989 р. – член Народного руху України. Двічі обирався депутатом обласної ради першого і третього демократичного скликання, обидва рази очолював комісію з питань освіти, науки, культури та був членом президії обласної ради. Сьогодні Микола Петрович Лесюк так само віддано служить науці і бере активну участь у громадсько-культурному житті краю. Він є очільником групи зі сприяння виконання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» обласного управління «Просвіти», головою обласного журі Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, а також членом крайової ради Народного руху України.

За вагомий внесок у справу українського відродження, багаторічну сумлінну працю отримав Подяку Прем'єр-міністра України, нагороджений медалями «За доблесну працю», «За заслуги перед Прикарпаттям», «Будівничий України», ювілейною медаллю «Просвіта-150», медаллю Народного руху «За заслуги перед українським народом» II ступеня; відзначений також почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, облдержадміністрації та обласної ради, Івано-Франківської єпархії УГКЦ, медаллю УПЦ КП за відновлення Манявського скиту, грамотами інших організацій.

Дорогий і вельмишановний науковою спільнотою та краєзнавцями Миколо Петровичу! Низький уклін Вам за Вашу подвижницьку працю в ім'я Української Мови й Української Держави. Хай Всевишній благословить Вас на міцне здоров'я й довгий-предовгий вік усім нам на радість, а Ваша велика й дружна родина та рідна ковалівська земля хай наснажують на нові наукові пошуки!

Євген БАРАН,
письменник, літературний критик

КОВАЛІВСЬКИЙ ЛИЦАР **(Миколі Лесюку на ювілей)**

Вже так складається в нашому житті, що одні люди проходять тінями, які нас тривожать, інші – суєтно заповнюють наші дні, й ми забуваємо про них, тільки-но простір звільняється, а ще є люди, з якими спілкуєшся принагідно, але саме вони окреслюють простір твого людського буття.

Миколу Лесюка, якому оце назбирується на високосний ювілей, я вперше зустрів у Львові перед входом до університету або восени 1993-го, або на початку лютого 1994 року. Тоді відбувалася якась наукова мовознавча конференція, й Оксана Микитин-Ципердюк, яка підтримувала свого чоловіка в аспірантській одіссеї й сама перебувала в аспірантурі Прикарпатського університету, познайомила мене з сим чоловіком. Знайомство було принагідне, суєтне, і навряд чи Микола Петрович його запам'ятав. Але вже в середині лютого того ж 1994 року я був у Івано-Франківську з приводу свого працевлаштування, – це був день 50-річного ювілею Степана Пушика в актовій залі Прикарпатського університету, і на моїй першій заяві, яка свідчила, що з 1 квітня я маю приступити до обов'язків асистента кафедри української літератури, стояла резолюція Лесюка, що він, мовляв, не проти.

В університет я потрапив з 20 серпня того ж року і Миколу Лесюка ще застав у ролі декана філфаку.

Микола Петрович є одним із найулюбленіших викладачів факультету. Так, філфак – дівчачий факультет, особливо в останні чверть століття. І Лесюк залишається понині чоловічим еталоном цього факультету. Гадаю, багато наших студенток були закохані в цього сивочолого, – тепер він білий, мов лунь, – кремезного, з відкритим поглядом чоловіка.

Особиста харизма, чоловіча некриклива енергія і сила, добре знання предмету вирізняють Миколу Петровича. «Старослов'янська мова» – це його факультетська візитівка. Недаремно студенти першого курсу люблять казати, що коли ти пройшов старослов'янську в Лесюка, – маєш шанс закінчити сей університет.

Ми зустрічалися в коридорах університетських, на застілках кафедральних, на вулиці, але найбільше на різного роду громадських заходах. Микола Лесюк – просвітянин і понині таким залишається. Різноманітні літературні читання в місті, – завжди він бере в них участь. Вже багато років Микола Лесюк співає в церковному хорі франківської катедрі, навіть в складі хору брав участь у співочих конкурсах.

У Лесюка були різні періоди в житті – не завжди веселі. Я пам'ятаю той час, коли Миколу Петровича і його дружину пані Марію «вчепилася» хвороба, з якої Лесюк вийшов, а дружина пішла в засвіти. Він мужньо прийняв втрату, хоча ніхто не знає, чого ця твердість і зовнішня впевненість йому коштувала.

Лесюк – один з мовників, яких я люблю читати. Він володіє публіцистичним і художнім письмом довершено. Його мовні екскурси на обласному радіо, його книжка про еротизми в українській мові – залишаються сливе неперевершеними у глибині, доступності і легкості наукової подачі матеріялу. А декілька років тому Микола Петрович мене вкотре подивував, написавши монографію з проблем розвитку літературної мови в Галичині й захистивши її як докторський проект. Цим він показав мені оптимістичну перспективу моїх наукових потуг. Тому мені пам'ятне вручення йому диплома і відзнаки лауреата обласної премії імені Василя Стефаника за це дослідження.

Треба сказати, що Микола Петрович є також одним із найкращих знавців польської мови. Він переклав декілька фахових книжок українською, з яких я би відзначив дослідження Стефана Козака про кирило-мефодіївців.

Лесюк вміє підтримати талановитих студентів. Він ними опікується, як батько. Деколи виглядає наївним і безпосеред-

нім, коли стається якесь непорозуміння. Але завжди його характеризує внутрішня чемність, інтелігентність, стриманість і чесність.

Це так трудно залишатися відкритим і чесним, не дивлячись на різні життєві й професійні перипетії. Микола Лесюк – один із небагатьох, хто твердо пройшов дорогою життя. Це не означає, що він не помилявся. Це означає, що він умів і уміє приймати випробування з відкритим «забралом».

Свій ювілей Микола Лесюк зустрічає в повні професійних знань і людського досвіду. Інколи його ловить у свої пута відчуття тривоги, самоти, – діти живуть окремо. Але Лесюк не з тих людей, які довго перебуватимуть в цьому настрої звичайних і неминучих людських сумнівів. Свою силу і своє переконання він черпає в спілкуванні з рідними братами і сестрами (його брати Юрій і Петро є відомими творчими особистостями), з дітьми, онуками, студентами, колегами, друзями. Дуже часто згадує своїх батьків, яким зобов'язаний найголовнішим – життям і відчуттям любови. Він любить своє село Ковалівку на Коломиїщині, ніколи його не цурається.

Особисто для мене Микола Петрович є взірцем служіння Професії, служіння Громаді, взірцем відповідальности за Родину. Здається, небагато. Але це та основа, яка дозволяє цьому світові, дякуючи таким людям, як Микола Лесюк, тривати.

Петро ЛОСЮК,
член-кореспондент НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
Народний учитель України
(с. Яворів Косівського району)

ЄК ГУЦУЛ СТАВ ФИСТ УЧЕНИМ **(штрихи до портрета Миколи Лесюка)**

Дякую Господу Богу і долі, що я зустрівся з Миколою Лесюком. А сталося це так. У серпні 1961 року, будучи на п'ятому курсі фізико-математичного факультету Станіславського (тепер Івано-Франківського) педінституту і головою студентського профкому, я проводив співбесіди з новоприйнятими студентами першого курсу на предмет надання місця в гуртожитку (так вирішило керівництво інституту в часи «хрущовської відлиги», щоб зменшити протекції).

Дізнаюся, що Микола Лесюк родом із шахтарського села Ковалівки, яке належить до гуцульської прикарпатської Коломийщини, де добувають буре вугілля. У сім'ї шахтаря Петра і Варвари Лесюків було п'ятеро дітей (Оленка, Микола, Юрій, Петро і Катруся).

На долю Миколи випала терниста стежа. Ще неповнолітнім почав працювати у Донбасі та інших шахтах. І, напевно, Божа благодать спрямувала його на навчання на філологічний факультет за спеціальністю українська мова і література, бо Микола Петрович став доктором філологічних наук, професором, заслуженим працівником освіти України, відомим філологом не тільки в Україні, але й за рубежем.

Символічно, що директором школи в моєму селі Яворові в 1880–1891 роках працював виходець із Ковалівки Микола Колцуняк, етнограф, громадський діяч, товариш Івана Франка.

Наша бесіда була якоюсь магічною, бо мені здалося, що я давно знаю Ковалівку і сім'ю Лесюків. У мене виникла думка, що Микола Лесюк є найкращою кандидатурою для обрання головою студентського профкому. Перед очима

рухався маятник: в одну сторону досягав вершин Карпат, а в протилежну – в глибину до «золотого» вугілля.

Потрібно було не помилитися, щоб продовжувалися добрі справи профкому. У Всеукраїнському конкурсі на кращу організацію побуту і дозвілля студентів за 1961 рік студентський профком Станіславського педінституту зайняв перше місце серед 33 педагогічних інститутів України. Інститут одержав духовий оркестр і сценічні українські костюми, а профспілковий актив – грошові премії.

Треба згадати добрим словом директора педінституту В. Кравця і голову профкому викладачів і працівників інституту В. Духніча, які погодилися з тим, щоб на голову студентського профкому висунути кандидатуру Миколи Лесюка. Новий склад профкому, очолюваний іменним стипендіатом Миколою Лесюком, як і повинно бути, примножував здобутки своїх попередників. Я не помилився, передавши профком у руки Миколи Лесюка, бо за 1962 рік профком уже під його керівництвом знову зайняв призове, правда, уже не перше, але таки високе друге місце у цьому всеукраїнському змаганні.

Тим часом, після року роботи в рідній Яворівській школі, тобто в 1963 році, мене призначили директором цієї школи. Директорові доводилося завозити до школи вугілля з Ковалівки. Кожного разу відвідував сім'ю Лесюків, постійно підтримував взаємини зі своїм другом Миколою Петровичем. Ця дружба продовжується вже майже 60 років, до цього часу. У Ковалівку мене запрошували на весілля, свята. Завжди захоплювався сім'єю Лесюків, де панувала злагода, витав дух національно свідомої родини, в пошані була працьовитість, народні звичаї і традиції.

На підставі дослідження питання про виховання дітей у гуцульській родині в моїй дисертаційній роботі зроблені такі висновки: залучення дітей до систематичної посильної праці лежить в основі формування у них провідної моральної якості – працьовитості, яка проявляється у ставленні до праці,

потребі у праці і в покликанні до трудової діяльності. Структура і шляхи формування працьовитості як складного комплексу нахилів і здібностей особистості є передумовою виховання багатьох інших якостей, таких, як старанність, увага зосередженість, цілеспрямованість, посидючість. У різних видах трудової діяльності є можливість формувати в дітей ці якості як сукупність взаємозумовлених компонентів. Як видно, у сім'ї Лесюків саме в такому дусі велося виховання дітей і саме сильна праця сприяла розвиткові позитивних якостей членів родини. Бачимо, як Микола Петрович своєю багаторічною наполегливою працею досягнув висот у науковій і викладацькій діяльності. Це можна сказати й про інших членів родини. Брат Юрій – професійний художник, Петро – професійний музикант, Катерина – педагог-філолог, Олена – поважна і гречна господиня, віддала себе дітям, онукам, а тепер уже і правнукам.

Важливо, коли початок облюбованої трудової діяльності супроводжується почуттям впевненості, задоволення результатами праці. Тут воєдино зливаються трудова, моральна й естетична засади, раціональне й емоціональне, без чого є недосяжними високі результати будь-якої діяльності. Усе це поєднане в членів родини Лесюків.

Якщо, як кажуть на Гуцульщині, діти від народження всмоктують з маминим молоком загальнолюдські і християнські чесноти, то вони зростають працьовитими, гостинними, талановитими, волелюбними, сміливими. Без сумніву, їм змалку западають у душу духовний світ, віра, народні звичаї і традиції. Інакше не могла б з'явитися книжка Миколи Лесюка «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)». Автор від кореня бачить і відчуває живе мовлення, досконало знає лексику мешканців села, бо від батьків засвоїв життєву мудрість.

Будучи в числі найвідоміших учених-філологів в Україні, Микола Петрович підтримує міцний зв'язок із простими людьми, користується великою повагою в рідному універси-

теті. Про це свідчить те, що напередодні ювілею вирішили не відпускати Миколу Лесюка з посади завідувача кафедри слов'янських мов, а залишити його на цій посаді за його високий професіоналізм, громадянську позицію щодо захисту української мови ще на одну каденцію.

Науковий доробок Миколи Лесюка кваліфіковано опишуть учені-філологи, а не вчитель математики (маю на увазі себе). Зустрівшись із Миколою Петровичем, кожний назве доброту, щедрість, лагідність, толерантність та багато-багато інших штрихів до портрета нашого ювіляра. А поглянувши на фотографію на четвертій сторінці обкладинки книжки «Мова чи язик?», побачить загадкову усмішку Миколи Лесюка, яка викликає нові думки і штрихи до портрета фист ученого гуцула.

Дорогий друже, Миколо Петровичу! Щиро вітаю із славним ювілеєм! Бажаю досягти нових наукових і педагогічних висот на рівні найвищої вершини Українських Карпат – Говерли!

Многая, многая, многая літа!

Юрій ЛЕСЮК,
Заслужений художник України (м. Львів)

МІЙ СТАРШИЙ БРАТ НИКОЛА

Наша мама розповідала, що Николка (так мама і ми всі його називали) змалку ріс мудрим і допитливим хлопчиком, кмітливим, тягнувся до науки і до всього, що його оточувало. Але найбільше – з того часу, як вивчив букви, – любив читати на печі.

Але він не лише читати на печі любив, а й спати. А знаєте, як то молодий хлопець міцно спить? Так твердо, що однієї ночі, коли піч була добре нагріта, попик собі котики до люфти. То було не до сміху...

Там на печі завжди стояв стос книжок, я завжди дивувався, звідки він знає, котру вже прочитав, а котру ще ні.

Одного разу увагу допитливого хлопця привернула шухлядка в тумбочці, на котрій стояло наше радіо. Тато тримав там різні документи, квитанції про оплату різних податків і т. под. І побачив там блискучу цяцю – машинку для стрижки волосся. Така блискуча і так гарно цокає... Мені дотепер волосся дибки встає, бо добре пам'ятаю, як вона жахливо скубала. Це був уже витвір советський. Москаль не вмів нічого з толком здерти з техніки «загниваючих» капіталістів, мабуть, робили не руками.

Нагадую ще раз, що Миколка був цікавим і діяльним до всього, і... тут під руки попався я (малий бахурець з довгим, білим, кучерявим волоссям). Факт відбувся, мамі нічого не залишалось, як лише позмітати мої кучерики і викинути у сміття. Проте Микола міг зробити блискучу кар'єру, стати першокласним фризієром, бо таки вже в старшому віці не раз показав своє уміння у цій справі на однолітках. Та і я періодично відчував на собі тортури цієї чудо-машинки.

Після цього випадку і цієї Миколиної процедури я став типовим ковалівським бахурцем у трусах і майці з маленькою чілочкою спереду. А волосся потім чомусь потемніло...

Знаю, що Микола був старанним учнем. Впевнений, що вчителям ковалівської школи було весело вчителювати, поки Микола навчався у школі. Розповідали різні легенди про нього, казали, що це був добрий «шприх». І мій найбільший жаль, що, поки я дочекався йти в перший клас, Микола якраз закінчив сьомий і пішов у «світ», поїхав учитися до Калуша в «ремесло» (ремісниче училище) на електрослюсаря. А я так хотів хоч трохи повчитися в школі разом з ним, пишатися братом, навчитися від нього всяких таких штучок. Я банував довго за ним, але завдяки мамі перестав сумувати, бо мама якось то прутиком, то словами заспокоїла мене.

А Микола поїхав... Але яка то було їзда?.. Поїздом, зверну на товарному вагоні (на «криші», як він казав), щоб лишень задурно, бо не мав грошей.

Ми з Петром тішилися, коли Микола приїздив додому. Перед Різдвом його ровесники збиралися у бабиній хаті – через сіни і вчилися колядувати. Микола мав особливі стосунки з нашою бабою, вона його любила і щоразу, коли від'їздив з дому, віддавала йому найбільший свій скарб, який мала від своєї кізоньки – козячий будз. Весь секрет у тому, що бабу примусово записали до колгоспу, і Микола на літо відправлявся на полонину пасти худобу замість неї. Тому бабина маленька кімнатка безкорисливо перетворювалася в репетиційний зал. А ми слухали ті колядки і мотали на той вус, про який ще й гадки не мали, що колись появиться під носом, але мотали. Серед монотонного різноголосого гудіння молоденьких басочків виділявся чудовий перший голос Миколи, співав тоді чудово і ще й дотепер співає.

А коли приїздив на коротко додому, то й далі стос книжок все збільшувався, влаштовував хату-читальну на печі. Де тільки він брав ті книжки? Мабуть, дівчата все йому давали, бо вже зачинав парубочити. Одного разу так зачитався, що заснув. А ми з Петром тихенько повилазили на піч і нумо його лоскотати. А він спить собі і вигляду не подає. Ніби справді неживий. Ми почали знущатися над ним, тягати сюди-туди

і потихенько стягнули на припічок – а це дуже високо. А з припічка на табуретку, потім на підлогу. Ніякої ознаки життя не подає, хоч таки добре гепнувся. Мама якраз варила кулешу, а ми, зовсім знахабнілі бахури, зачерпнули гарячої кулеші і прикладаємо до тіла. Ніякої реакції, Микола ніби вмер. Ми вже такий рейвах зчинили, що аж наш «покійник» не витримав і ожив. Ось такий терплячий чоловік Микола.

Перед святом святого Миколая агітував нас з братом Петром іти спати до нього на піч, бо там святий Миколай більше дарунків приносить. Спокуса була велика, але відлякували попечені котики. Та нема чого нарікати, бо дарунки у ліжку коло тата нічим не гірші, ніж у нього на печі, а може, й кращі. Бо йому що, аби було що читати – найбільше книжками тішився.

Мабуть, Микола навчався в Калуші добре, бо там видали йому майже військову форму і кашкет і вчили марширувати під співи, чисто, як у війську, а коли закінчив навчання, то як нагороду за гарну науку послали його гарувати на Донбас під землю, у шахту. У наш час у це важко повірити, щоб молодий хлопець працював на важкій роботі під землею. Особливо, коли дивишся, як теперішні дебелі молодики по кав'ярнях з айфонами, навушниками у вухах і татуюваннями на всіх видимих і невидимих частинах тіла махають головами, як, вибачте, корова, коли її присядуть мухи.

Робота була нелегкою, але все ж брат пішов до вечірньої школи. Як не як, новий край – новий звичай і – найважливіше – багато нових, часто незнайомих, слів. А ще як уздрів, що там у вечірній школі є файні молоді вчительки, то відразу записався туди, бо жадоба знань не давала йому спокою. У цій школі трохи молоді вчительки його вчили, трохи він їх. Нелегко було витримати такий напружений графік – вдень важко працювати, а вночі (інколи до ранку) вчитися. Але молодість усе переборювала.

Є одна знімка з Донбасу, де я не впізнав брата. Він сфотографувався, коли вийшов зі зміни з-під землі. Я, хлопчина, був цілком спантеличений, бо перший раз уздрів живого негра.

Дивно, як ті молоді вчительки хотіли його, такого замурзаного, вчити. Видно, що донецькі дівчата не боялися чорних. Але то є шахта, там усіх після роботи посилають у баню.

Микола навчився там водити електровоз і то на дуже великій швидкості, і ця звичка не минула до старости, бо і не раз, і не два дорожній патруль зупиняв його машину за перевищення. Якби в Україні була чесна поліція, то могли би підтвердити це... Бо що там, душа молода, внизу ногою собі тиснеш, в голові домашні завдання, дівчата, романтика, а воно летить...

Після деяких блукань Микола приїхав додому і пішов працювати у ковалівську шахту. Коні, що тягали вагонетки під землею, від тяжкої праці і відсутності сонячного світла посліпли і знесиліли, начальство мусило купити електровоз. Ото була потіха для Миколи, він був першим машиністом електровоза у ковалівській шахті. Літав тим електровозом, що не раз вагони забурювалися, та ще й дзвонив, тобто сигналив, безперервно. Поважні ковалівські шахтарі називали його в'аріятком, казали, що цей летить, як дідько, хоч сумніваюся, чи хтось із них видів за життя живого дідька, та ще щоб літав. Бо так людям виглядало після коней.

Перебуваючи в рідній Ковалівці, щоб бути мобільним, Микола купив собі спортивний ровер. Молодий парубок мусив бути всюди, по всіх сусідських селах, у швидкому часі об'їздив навіть всі Березови і не одній дівчині при зіроньках проводив уроки астрономії, проголошував урочисті і не дуже урочисті обіцянки. Витривалості й енергії Миколи можна позаздрити. Тільки вечоріє, а він сідає на свій ровер, і лише він знав про запланований курс. А може, і не знав... Де наступної ночі цей ровер мав ночувати, мабуть, знав лишень сам ровер. На ранок хлопець повертався з мандрів, і хто його видів, то може ствердити, що вже не ровер його везе, а Микола з романтичним настроєм, замріяний котить ровера перед себе. Ледве встиг притягнути той ровер додому, як уже треба йти на ранішню зміну в шахту. Одного разу, як він згадував, не спав аж три доби. Найбільші деспоти в історії людства не творили таких

знущань, як він сам над собою. Але я колись читав, що була така людина на світі, що взагалі не спала...

Голова Миколина «варила» добре, бо ці мандрі мусили колись скінчитися. Одного разу, їдучи на ровері, звісімкував колесо і радіус подорожей різко скоротився. Микола зрозумів, що по тих всіх селах, де він райзував, нема кращої дівчини, ніж та, яку випадково знайшов собі зовсім недалеко, у Стопчатові, біля Розкопаного берега – Марічку, файну, синьооку, котра пізніше і стала його дружиною. Але це вже пізніше.

Парубоцтво парубоцтвом, а жадоба знань Миколі все ж не давала спокою. Те, що найближче до серця, що мало стати сенсом життя, брало своє. Нові книжки, нові слова...

Поїхав сибірами (та ще й за свої гроші!) знайомитися з неозорими просторами імперії і, звичайно, збагачувати свій лексикон. Мудрий чоловік може подивуватися, бо ж переважно наших людей возили туди за державний кошт, щоправда без комфорту, у товарняках, але я ніколи не чув від істориків, що когось там не вивезли на заслання в Сибір, бо не було квитків на потяг... А тут були гроші немалі.

Та знайшлися добрі люди (може серед них були і такі, що вміли добре читати і писати), котрі порадили Миколі, що найбільші життєві знання і найбільш збагачений лексикон можна засвоїти на далекій півночі, у Воркуті. Його не треба було переконувати довго, бо згадав рідну тету Настю, татову сестру, котра жодного разу не поскаржилася на тяжке життя там, коли її, молоду дівчину, засудили на п'ятнадцять років (була станичною в УПА) і загнали під землю у воркутинську шахту. Зрештою, там живе багато досвідчених, мудрих і особливо бувалих людей, а навіть і грамотних. Миколу надихало північне сяйво, і за якихось три семестри, тобто за півтора року, пройшов повний курс підземного воркутинського змужніння і навчання, і вже виглядало, що був готовий до написання навіть дисертації.

Життєвий досвід і вроджений розум підказали Миколі, що все ж ніякі воркутинські діалекти не зрівняються з його рідною українською мовою. Ця думка все глибше закорінюва-

лася в голові, мусив розрахуватися з тієї шахти, попрощатися з воркутинськими побратимами і негайно вступати на філологію в Станіславський педінститут. План написання дисертації тимчасово відкладався...

І так повернувся блудний син у рідний край з невеличкою пачкою тяжко зароблених грошей. Але з великим життєвим досвідом і ще більшим запасом лінгвістичних знань.

Гризти граніт науки було не легше, ніж з великою швидкістю гасати на електровозі. І все ж, за час навчання в інституті Микола проявив себе добрим організатором, очолював єдину дозволена альтернативу до комуністичної партії – студентську профспілку. Був діяльним, а ще, попри все, добре навчався. Це смішно, але, не будучи вірним лєнінцем, отримував лєнінську стипендію. Та ще й мені, новоспеченому студентові в Одесі, допомагав грішми. В тій же Одесі, в гуртожитку художнього училища, з шафи вкрали моє блаґеньке пальто, був такий сумний момент студентського життя, і брат переслав мені подаровані свої весільні гроші, щоб купив нове. Він щойно оженився.

Я завжди перед хлопцями хвалився, що маю такого щирого брата, і ніхто й ніколи не вірив у це, і ніхто не похвалився подібним прикладом, щоб хтось так міг ділитися зі своїм ближнім. Це унікальна Миколина риса!

Зовсім ще молодим наш дорогий тато відійшов у кращий світ, тяжка і виснажлива робота під землею (тато відпрацював у шахті в Ковалівці 20 років!) підірвала йому здоров'я, і Микола замінив його для нас усіх, згуртовує нашу велику родину, допомагає і матеріально, і порадами. У нашій сім'ї він великий авторитет, особливо для мене.

Курити мене не вчив, тут я був звичайним самоучкою. Але він перший навчив мене водити машину, і я досі пам'ятаю його настанови. Люблю їхати машиною, щоправда, не так швидко, щоб люди не казали, що їде якийсь варіят...

Авторитет авторитетом, але Микола має свої дивні стори. Найперша – його чомусь дуже люблять дівчата... Ну,

має зелені очі (я малим дражнився з ним, що вони зелені, як у kota), ну, кучеряве волосся, ну гарно співає, ну має гарний почерк, але ще має щось, що викликає симпатії протилежної статі. До всього ще й вибрав собі такий фах – філологія. Коли вибирав цю філологію, він ще не усвідомлював, що туди йдуть переважно дівчата, і то гарні... Він просто любив мову, літературу. Гадаю, що йому справді поталанило в житті. Бо і дружину собі вибрав серед них...

Микола – гарний викладач, а тепер ще й професор, керує кафедрою, магістерськими та кандидатськими, науковими роботами і сам багато працює як науковець, перекладач, написав багато книжок, і ці чорняві і біляві квіточки, що зі всіх боків оточують його, надають йому наснаги. Багато працює як редактор і завжди знайде помилку там, де вже ніхто не знаходить. Колись на мене найшла гординя – якщо мій брат пише книжки, то чим я гірший? І видав дві книжки. Після того, як Микола їх відредагував, я побачив, що філолог таки трохи краще знає, де ставити коми, ніж художник. Але художник зате, як він не раз це казав, вміє ще й малювати, а моєму братові-філологу, на жаль, ніколи не попадався під руки пензель чи олівець, лишень перо. Та, якщо серйозно, то я мав багато компліментів і похвал від людей, які прочитали ці книжки (дякуючи гарному редагуванню), але найцінніша з них усіх для мене думка і висока оцінка мого брата Миколи.

Мій брат – великий знавець не лишень рідної мови, але має і літературний талант. Писав і друкував в періодиці і серйозні оповідання, і гумор. Але має ще один талант, про який я геть забув... Він неперевершений актор.

Відроджувалися українські традиції, у нашій родині лідером у цій справі була, безперечно, наша матуся, вчила всіх співати раніше заборонених пісень, писати писанки, робити різдвяного павука з соломи, відроджувала і придумувала вишивки, вчила унікальних і забутих колядок та щедрівок і багато чого іншого. Микола, як чемна дитина, вирішив не відставати і написав сценарій багаторольового розширеного

сценарію «вертепу». Ми і втілили цей сценарій нашою родинною трупю. Добре, що наші пастушки (діти) на той час уже попідростали.

Микола, як людина скромна, то і роль для себе вибрав скромну – вертепного жида. У драмтеатрі в Івано-Франківську позичив «лису» перуку з пейсами, начепив якісь старі окуляри, на носі йому приліпили велику бородавку – міг перелякати будь-кого.

Реакція і оцінка нашої мами була однозначна:

– Йой, Николко, який ти гидкий!!!

Це була найбільша похвала його акторського мистецтва від найріднішої людини!

Якось наш шваґер Микола Джумачук (веселий і жартівливий чоловік) у якійсь справі зайшов до Миколи на кафедру. Коли побачив там дівоче царство, то в нього від захоплення виникло одне-єдине бажання – працювати тут, хай безкорисливо, без зарплати, готовий, як він казав, за Миколою його «течку носити і таблицю витирати», лишень аби бути коло нього (читай: між красунями-філологинями). Добре, що Микола сам ще енергійний і цілком легко може носити не лише портфель, але й дещо важче.

Микола має гарну сім'ю, сумно, що дружина уже давненько відійшла до Бога. Має двох прекрасних дітей: Тетяна за рішенням батька від першого класу вивчала німецьку мову у спецшколі, а потім також вибрала філологію. Але що там казати, діти родяться розумніші за батьків, і тепер вона «щобече» німецькою краще за будь-якого баварця і навчає цього мистецтва в Коломийській гімназії. Андрійко зачаровує своєю віртуозною гітарною грою цілу Північну Америку, беручи участь у різних концертах, забавах та весіллях. Та це й зовсім не дивно, все передається генами, бо колись у студентські роки їхній батько також мав шанс стати відомим віолончелістом...

Микола, як кожен типовий науковець, проявляє інколи деякі дивацтва. Наприклад, уміє клепати косу, косити траву (що дивно для професора!) і вміє їхати верхи на коні.

У часи нашої молодості ми любили влітку мандрувати Карпатами. Їхали якимось космацьким присілком і біля невеличкої початкової школи побачили, що привезли на зиму машину вугілля. Жіночка-прибиральниця мусила це вугілля переносити до підвалу. Микола зупинив машину, забрав шуфлю у жіночки і сам поносив це вугілля. Щоправда, він тоді ще не був професором, тільки доцентом... Іншим разом побачив, як незнайомий чоловік косить траву на великій площі, попросив у нього спробувати косу – і скошив геть усю отаву...

Добра коса для Миколи – це окрема тема: завжди нарікав, що нема де купити добру косу. Якось трапилася нагода паломницької подорожі в Італію, до Рима. Мабуть, жодний римлянин не відповів би на питання, де можна купити звичайну косу (бо хто вже ними косить!), а Микола таки має добрий нюх на коси, знайшов такий магазин, мабуть, із залежаним, ще довоєнним товаром. Інші прочани везли з Італії різні сувеніри, навіть ровери, а Микола – косу. Ця коса була чи не найбільша гордість для Миколи, бо аж дзвеніла у його руках. І до цього часу дзвенить!

Микола любив ходити у Великий Ключів на весілля до нашої численної родини (бо ж наша баба по мамі звідти родом). Там відводив душу, танцюючи «гуцулку» з ключівськими молодими. Не одна після цього вже відмовлялася йти танцювати з іншими чоловіками, бо була дуже виснажена. Що переживав Микола, коли музики грали «аркана» чи «колеса» (в Ключеві чомусь танець «Колесо» називають «Ковалівка»), це словами не передати. Був у танці на рівні з ключівськими г'аздами, а вони віртуози цієї справи.

А ще про дивні сторони. Якось (ще як був молодшим), вертаючись автобусом із Ковалівки після чергового святкування, був настільки стомлений, що поклав свою кучеряву голівку на коліна якійсь гарненькій дівчині, що сиділа поруч на «місці кондуктора». Дівчина виявилася терплячою, бо так їхали до самого Івано-Франківська, а ніжні дівочі руки гладили і підтримували ту стомлену, натруджену голівку, коли трясло

на вибоїнах. А я так і не з'ясував, чи Микола хоч подякував цій дівчині...

Не всі знають, що мій брат дуже швидко, за один рік написав кандидатську дисертацію. Картина на той час виглядала дуже зворушливо: у батьківській старій хаті у селі сидить за столом гарний молодий чоловік, пообкладався стосами книжок, а біля ніг муркоче мамина киця і зігріває його. Ось так, без проблем, виявляється, дуже швидко пишуться дисертації... Хоч я знаю справжній секрет успіху: мама підпоювала його допінгом – козячим молочком.

Якось поїхав до Івано-Франківська віддати друкарці черговий розділ дисертації. Довго там не барився, час шанував. Якраз на Святий Вечір повернувся до Ковалівки, а мама питає:

– Ну, як там твоя дисертація?

Як дика косуля, перед тим, як у неї вистрілять, робить паузу, на якийсь час завмирає, так Микола кілька секунд оторопіло дивився на маму, думав, що відповісти. Але що відповісти?! Він забув портфель із дисертацією в Івано-Франківську біля свого металевого гаража!

Добре, що брат любить швидко їзду, а це майже вісімдесят кілометрів, і добре, що ніхто не присвоїв собі його наукову працю. За 45 хвилин подолав цю відстань, молився цілу дорогу і заспокоївся лише тоді, коли побачив біля гаража свій портфель.

Щось забувати – це улюблене хобі Миколи, зрештою, це риса притаманна всім видатним людям, але не буду посягати на його територію, бо я, звичайний смертний, далеко не кращий і також забудькуватий. Думаю, що Микола вже чимало книжок написав, але саме книжка про забудькуватість, написана ним самим, була б бестселером.

І бажаю, щоб ця книжка була не останньою! І не забувати про це!

*Катерина ДЖУМАЧУК
(дівоче Лесюк), учителька-філолог
(Ковалівка Коломийського району)*

СЛОВО ПРО МОЇХ НАЙРІДНІЩИХ

Цего року (2019) якраз минуло підисьить рік, як умерли наш Тато, дьик ковалівській Петро Лесюк. Добре кімую ту днину: ясну, морозну, сонічну, сніг так віблицкував всьікіми кольорами, шо аж очи ражьило. Тато сиділи на пóстили, я якраз прийшла з роботи зі школи. Тато попросили відсунути фіраночок на вікні: «Най світит!» Довго і сумно дивилисі в вікно, гийби прощьилисї з Божим світлом, і сказали тихо, безнадійно і їкос побожно: «Ікий світ файний, лиш би жити...» Дес за дві годині Татова душечка злетіла до Господа Бога за прощенім і по нагороду за добрі земні діла. Татови було тогди підисьить і штири рокі... Боженьку, таже наш Тато так багато доброго зробили на своїм житю! Ми, пйитиро дітий, зазнали Татової ласкі, бо кімуїмо, як усе по вечери Тато брали на рукі найменчу дитину, голосно рахували «раз, два, три, вісім» і кїдали в перину на постіль, перевертали догори ногами «дуба» і ше всьікі їмнастїчні штукі віробйили з нами. А як Тато розказували байки – такі довгі, страшні, шо ми, малі, слухали тихонько, не дихали. Або ше йкі файні книжки читали голосно вечорами. Або Тато шийот на машинці людим одежину, а хтос зі старших дітий читаї вголос. Ніколи не забудемо «Олюньку», «На уходах», «Заклятий камінь» Андрія Чайковського, цікаві розповіді про січових стрільців з журналу «Дзвіночок». Потому, як совіти робили облави та обшукі, Тато дес закопали тоти журнали, і донині ми їх не віднайшли. Мама з бабов за той чьис прїдут та шморгают носами, бо не можут стриматисї від плачу, як була йкас сумна історія. У неділі ми всі йшли до церкви: Тато раненько, бо треба було втворити церкву, підріхтуватисї до Служби Божої. Мама нас, дітий, нїм повікўпуют у таким великім цебри, нїм їсти зварьи, нїм повбирают, а ше треба мати

в шо купу гітищів повібїрувати, то не то, шо тепер кілько лахів кожда дитина маї. Повідправійют нас, а тогди сами збираютсі. А я в церкві слухаю Татів голос, такий файний, приємний, моцний баритон, шо дилеко від церькови чути. Казали спеціалісти-музиканти, шо в Тата був дуже широкій голосовий діапазон, бо міг брати ноти контроктави і дуже високі ноти октави тенорової. Але ніколи не забуду, як до татового голосу долучьилосі мамино високе, чисте сопрано – їх двох понад усі инчі голоси було чути. Певно, шо й Божїнька милуваласі тий слухала той ангельській спів, той неперевершений дует.

Як приходили з церькови, полуднували всі разом, тогди Тато брали у руці мандоліну, перце і грали українські мельодїї, а діти разом з Мамов на два голоси співали. Потому Тато дивилисі до бджіл, як була файна погода, то брали медарку, приносили з вуліїв рамкі, а ми всі разом крутили ту медарку і смакували свіжим медом, хто кілко хотів.

Тьижко жилосі наші великі родині, бо було нас семеро в одні кімнаті, правда, зато в нас була велика піч, шо ми всі пйитиро дітїй туда сі влазьили, тий на сволоці висіла колиска, тий ми всі колисали того, хто в той чьис був найменчий. Колгосп відрізав майже попри саму хату город, бо треба було комус робити в колгоспі. Тато робили в шахті, а Мама були з малов дїтворов, шо не було як лишити. Корову Павуну мусіли продати, бо не було де пасти тий де вкосити сіна – шахтарьим не позвольили пасти на колгоспнім. Мама слабували, діти малі, Тато робили тьижко в шахті, але гроші були невеликі, а віплат давали деколи аж через місіць-два. Боли, шо наш Тато були майстром на всі руці, усьо вміли зробити. Сами сі навчили шити на машинці, з старих річїй (одежини) відмальовували форми і шили людим убрані – кашкети, сподні, гурткі, вітрівкі, а Мама шили чоловічі і жіночі сорочки – людїй багато приходило шос ушити – тий в усіх приймали, нікому не відмовїїли. Тато були здібний і до майстеркі, уміли покласти хату від почітку до кінцьїй, від фундаменту до комінка на даху,

вміли підлоги класти, печі мурувати, подвірі камінім вібрукувати і гет усьо могли зробити, шо треба було коло хати. Двацїть пїить рік Тато відгарували в шахті, у сподї (під землев), були дуже добрим кріпильником, шо вводно Тата посилали, де було складно. У шахті не раз були завали, одного разу було присипало породов і нашого Тата. Відтак Тато згадували, шо вже в думках віговорили «Боже милостивий, будь мені грїшному...» замість сповїди, але, дькувати Богу, начальник шахти, небїжчик Лукин Мандильїк сам пўстивсі розгрїбати завал і так уратували Тата. Хоть поломлений і потовчений, але зато живий, Тато вернулисі до свої дїтвори...

Тато дуже дбали за церкву, за громаду, Тата запрошували як діка на празники – храмовї сьвита – до всіх навколишних сіл, усі там добре знали тий любили цей голос; Тато знали напамнїть усі церковні відправи, «гласи», помагали дікам з инчих сіл. А як уже совїти-комунїсти закрили церкву, то Тато йшли співати до сусїдного села Стопчїтова, а відтак у Мишин. Усюди нашого Тата любили тий поважїли за розум, людинїсть, порьиднїсть, за веселу, жертвїливу натуру. А Мама моя дорогенька, Варварка, як тато деколи кликали, всьичиним помагала чоловікови, підтримувала роботов, добров порадов і лагїднїстев. У хатї ніколи не було ні бїїкї, ні сваркї, ні прокльонів, ні поганих, вульгарних слів, навіть ніхто ніколи не боживсі, бо тато й мама казали, шо людина маї всьо казати вводно чесно і ї мают без божїні вірити. У хатї вводно було гамїрно, як не було дуже прикро й тьїжко татови й мамї на души, то вни заводили спів і вчили дїтий співати. А знали вни обидвої соткї співанок! Де вни лиш були двої – на вісілю, на празнику, на розколїдованю ци на толоці, – уни зачинали спів і з ними співали всі госкї, не то шо типер люди зїйдутсі тий лиш про ту дурну політику, про йкихос яниковичів, шуфличів та дзиленскїх балакают. Так було, потий Татови не вчиниласї йкас біда на шиї, де в хлопів «адамовев яблуко». Тота гўлька розросласї, перейшла на легенї, потому на печїнку й забрала в нас нашого любого Тата...

Мама були добра, сердечна, мудра, справедлива, до всього здібна жінка. Дітей любили, як не кожда мама могла би любити, але не пелінили, не допускали йкого сьсюкані, маминим педагогічним кредо було «люби, як душу, а тріси, як грушу». Мама ніколи не сиділи дурно, у мами вводно була зварена свіжа їда, позапритувано і тепленько в хаті, побілено, повіжмакувано, всі діти ходили в простеньких, але вішиваних сорочечках, Мама вічно шос вішивали, плели, шили на машинці йкус нову одежину або латали стару. Увечір, нім варитці вечері, діти стают на коліна молитисі – старші потихо, а менчі голосно. Мама провадили молитви, поків сі менчі не навчы напамніть. Відтак діти на печи перед Різдом вчысі колідувати або співати українскіх співанок уських, а як Тато не були зажурений, то розказували байкі. На печи була глота, але всі сі влазьили, навіть Тато деколи присідали на припічок ближчи до нас, і нам тогди було дуже весело і приємно. А глітно було не лиш на печи, але й у хаті, тий за столом, коли нас семеро сідало до вдної великої мискі, зато в широкому світі кожде з нас дотепер відчуваї дух рідної хати і тепло Татового і Маминого сердць. Най їм Господь милосердний даст вічне Царство Небесне, аби їм там було лекше, як було на цім світі, бо вни то заслужили, тут уни сі фист нагарували тий набідували... Вічна їм памніть!

ПРО СВОГО БРАТА НИКОЛУ

Я дуже щіслива, шо в нас була така велика і дружна родина. І гірко мені за тоти сім'ї, де лиш одна дитина. З ким уна маї сі грати, спілкуватисі, деколи погарикатисі? Я дуже люб'ю свою єдину сестричку Оленку, молодчих братів Юру і Петра, але найважніщим у моїм житю є старший брат Никола. Розказували, шо як мене «принесла» баба-повитуха (відай її називали Хандьїчка), то він з радости підскакував на припічку і просив лишити їму це мале чорне дитиньї. Тий та лишила на їго голову, бо потому мусів сі мнов упікувати: як

я була мала, то розказував мені книжки, пантрував, аби я не писала «носом» (аби-м сі не згинала задуже над зошитом), не дивиласі в землю, як іду (бо я сі встидала, шо-м висока, тий через то сі гóрбила), вчив мене, йка музика файна, бо купував уські плити до радийоли, казав, аби не вірити ніколи парубкам, поміг мені поступити в інститут, на свою іменну стипендію купував мені вбрані, а як я заслабла і лежыла два місіці в лікарни, то дозиравав мене, як мама, підганьив до науки, пантрував, аби-м не лайдакувала, бо сам він ніколи, навіть малим, не був мацетóв, був жвавим, чемним до роботи, мудрим і дотепним бахурцем. А ше був дуже терпйичий.

Колис був такій віпадок на пастушиню. Він на сміх притворивсі вмерлим. Шо ми, пастухи, їму не робили, ніц не реагуї, не вбзиваїсі, не скривитці. Так ми кыгали йго по корчіх, з берега аж на долину – мертвец і всьо. А я так сі розбезпечила, шо давай бити йго прутом, думаю, їму вже всьо вдно, а я їму віддьичу, шо не раз мене сварив тий штуркав. Але нарешті він «воскрес» і став розказувати, як то було їму на тім світі. А дітищі всі навкруг сидьї, слухают, аж роти пороззівйили, бо Николка розказувати вмів! Дійшло до того, шо з ним робили в пеклі – і щіпали, і кололи, і кыгали, і ше й... отако-о прутом били! І як мене ушкварит по голих колінах, боли, шо діти так кулком близенько сиділи, і він не мав як мене добре засігнути. Я, сарака, розфлинькаласі, але подумала, шо то, певно, і йго боліло! Але йго пімста ше сі на цім не скінчила. Коли ми пригнали корову, нас чекала дома рідкісно смачна вечері – налисникі, які я дуже любила. То на сімох їдців не так легко і не так счыста мож було таке прибагати. Мама дали нам порівну по скілка налисників – жовтеньких, пахучих, а Николка кае: «Ану, хто живше ззіст!». Я сі так увихаю, позапахала ґальоп усі пляцкі в рот, аж сі дав'ю, не чую ні смаку, ні запаху, лишень би віграти! Гура! Я віграла! Трохі шос порозжньикувала тий пролигнула. Николка файно мене пофалив, а тогди вікігаї з-поза себе свої решта налисників і так, ніби невинно, смакуї собі, ше й, мерза, підсміхаїсі: «Але смачненькі плячочкі, а тобі

шо, не дали? Їла би-с?»). Шо тут скажеш. Він, преці, старший, розумніщий, дав мені файний урок. Дай їму, Боже, здоров'ї і щісті на многая літа за всьо, шо він для мене зробив ...

Через ікихос пару місіців братови, як Бог поможе їму дочикати цего дньи, сповнісі вісімдисьїтка. Цисю дату вже перейшла старша сестра Оленка. Уни убидвої вже пережили вік і Тата, і Мами, бо Тато, як я вже про це казала, пішов до Божінькі в підисьїть штири, а Мама в неповних сімдисьїть шіськ (бракувало три місіці). Я дес через неповний рік, як Божінька позволит, здогоню маму по роках, а нашим молодчим двом братам – Юрчикови і Петрусеви – ше треба здоганьїти і здоганьїти, бо одному лиш нидавно була сімдисьїтка, а другому сімдисьїть два. Але то лиш Бог сьвітїй знаї, кому кілко суджено. Вічних людий нема, лиш коби була лехка старість, аби ни слабувати тий ни бути кігарем для когос.

А я від усеґо серці зичу братови Николі довгого віку і доброґо здоров'ї, бо це найважливїше, шо людині треба.

РАДОЩІ ДИТИНСТВА

Я змалку дуже люб'ю театр і хоровий спів, люб'ю ходити до церькови і церковні відправи, люб'ю українські зви-чаї і сьвіта, особливо Рїздвїїні сьвіта, коли мож було йти попід хати колїдувати, Сьвітїй Вечїр, коли ми всі цілий день постили, чекали Сьвітої вечерї і коли ангелик принесе нам прикрашену паперовими вітинанками, цукерками, круглими, з дірочками тісточками та посрібленими горїшками ялинку.

Коли надворї змеркалосї, Мама брали нас усіх за руки і вели поза хату візирати першої зірочки на небї. Через ікїйс чьис до нас приходили Тато і ми вже разом верталисі до хати. Їка то була втіха, коли ми входимо до хати і раптом видимо на столї ялинку із запаленими свїчечками! На вершечку був прикрїплений намальований на папери ангелик, який, нібито, і принїс нам цю ялинку. То не було права рушити ні один цу-

керочок, ні тісточко, ні горішок, нім не відлетит ангелик. А він відлітав аж на перший день по Різдві, і тогди вже можна було ласувати тими смаколиками, шо були на ялинці. Потому вже, коли ми були старші, нам уже Мама вповідали, шо ялинку вбирали в тети Наскі, нас туди ни пускали. І коли ми з Мамов ішли поза хату, на город візирати першу зірочку на небі, за той чьис Тато вносили ялинку до хати, запалювали свічечки, а тогди приходили д'нам, і ми всі вже разом ішли до хати.

Але найбажаніще, найцікавіще було чарівне сьвїто Николая, якого ми всі чекали з нетерпінім. З дитинства запамніталосі: надворі темно, великий сніг, а в наші теплі, повні дітий хаті, від досьвіта зчиньївсі такий гамір, вереск, шо аж Бабка до другої хати чули і приходили потішитисі разом з нами. Це кожде шос шубурталосі, шукало під подушков дарунка від Сьвітого Николая, навперебій показувало одно одному, Татови, Мамі, Бабці. А Бабка ше підігрівали, кажут: «Ая-я, та я чула, як хтос виходив з хати, бо кланцнули були двері, а я ше думала, хто це вїйшов з хати і не вертаїсі». І всі ми шкодували, шо ніхто не встиг уздріти Чудотворці-Николая. Але найголовніще, чога ми всі чекали і шукали, – це листів від Сьвітого Николая. Це для кожного окремо з любов'ю і гумором були написані дотепні віршовані листи-побажання, і здавалосі, шо в кожного з нас найкращий дарунок з неба. Кождий раз був конче і бучок на сволоці – для всіх один, і так цілий рік він там був до наступного сьвїта Николая. Рідко коли хтос був битий тим бучком, як шос між дітьми заходило, то Мама лиш підоймали очи на сволок, лиш сі подивили на прутик, і вже був мир і спокій у хаті. Царство Небесне моїм родичім, які уміли створити таку чудову казку, таке файне, чарівне сьвїто для своїх діточок.

За добров фамільнов традиційов Николай і дотепер пише листи – уже моїм дітим і внукам, дітим і внукам у родинах моїх братів і сестри, тому, шо ми дуже віримо й любимо Їго. Шкода, шо ми не зуміли зберечи всі тоти листи, котрі писав нам Николай, але яґраз є вдин, шо Николай (Тато) писав до мого

брати Николи, як він робив у шахті в далекім Заполяр'ю, на Півночі, як він потому любив жертувати – «на севєрі». У хаті в нас звучала вводно рідна ковалівська бесіда, говірка, ікої вчили Мама і Тато, але листи «Николай», хоть мав лишеньштири клясі, намагавсі писати по-літературному. Тут збережена мова оригіналу, лиш розставлені дейкі розділові знакі. Цей лист був написаний шіздисьїть рік тому...

Лист від Святого Николая

Николі від Николая

Як би-с, Николо, хотів,
Мама напекла коржів,
Щоби-с хрупав, заїдав
І за Николая згадав,
Що він був і завжди буди
Носїть дари помїж люди.
Лиш до тебе, я не знаю,
Чи Николай завитає.
Він не зайде туди пішкі,
Бо боїтьса семирічкі.
Тож на цей раз вибачай,
Скромний пакунок приймай.
В нїм є всяка всячина:
Є цибуля й сімена,
Є яблука й рукавиці,
Щоб не змерзав на сніжниці.
І ще й сало з чисником,
Укладено все рядком.
Ти уважно розбирай
І у пазуху ховай,
А з пазухі так щодня
Витягаєш аж до дна.
На здоровля під'їдай,
Як не добре, вибачай.

І тримайся мужно ти,
Посміхайся із біди,
Біди в очі не дивися,
Нігде з нею не дружися,
І про нас не забувай,
Отак радить Николай.

19 грудня 1959 року

Знаю, що мій брат Никола дотримувавсі заповітів і Сьвітого Николая, і нашого любого Тата. Він тримавсі мужно, ніколи сі ни скаржив ні на що. Хоть мерз там на північних морозах, ходив, як він потому розказував, у підібраних у кладовци в гуртожитку зі старим мотлохом ікіс розпаровані кірзові чоботи, бо ни було де купити нові, у якихос старих ватованих штанах дрантивих, у куфайчині, але ікос перетерпів і потому з цего сміявсі. Але мав силу волі, умів тирпіти, бо змалку був привчений до вської роботи і вських обставин. Зато доли і Господь Бог відплатили їму – білшу частину свого життя він проробив в інституті (тепер університет), де їго поважьили і типер поважьиют, де доробивсі до професора. Ше раз хочу повторити: «Дай їму, Боже, здоров'ї тий многая літ»!

Розділ II

ІНТЕРВ'Ю, РОЗМОВИ З МИКОЛОЮ ЛЕСЮКОМ,
проведені різними періодичними виданнями

Розмови подаємо в хронологічному порядку

Ігор ПЕЛЕХАТИЙ,
редактор газ. «Нова Зоря»

ШАНУЙМО НАШЕ «ДИВО КАЛИНОВЕ»

22 травня минає 143 роки з дня перепоховання у Каневі на Чернечій горі Генія українського народу, світоча національної ідеї Тараса Шевченка. Наш Кобзар понад усе любив, плекав і свято шанував свою рідну мову, свою батьківщину. Пророчими виявилися його слова, що ми будемо жити у вільній державі, де «не буде супостата». Шевченко мріяв про той день, коли українці заговорять своєю рідною українською мовою. І він таки настав.

Сьогодні нашим гостем є Микола Петрович Лесюк, професор, декан філологічного факультету Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Нещодавно у видавництві «Нова Зоря» з'явилася книга «Доля моєї мови», яка належить перу Миколи Петровича. У книжці вміщені кільканадцять статей з історії і сучасного стану української мови, які Микола Петрович виголошував і публікував з різних нагод під час своєї викладацької праці в університеті.

– Миколо Петровичу, як виникла ідея, щоби цю Вашу багатолітню кропітку працю над популяризацією рідної української мови звести до одного знаменника, тобто оформити окремим виданням у вигляді книги «Доля моєї мови»?

– У мене є багато наукових, публіцистичних публікацій, значна частина яких присвячена власне нелегкій долі української мови. Перша моя газетна стаття з'явилася, здається, ще в 1988 році в газеті «Вперед». Від того часу багато було публікацій у «Прикарпатській правді», «Галичині», «Західному кур'єрі», «Літературній Україні», районних газетах, де я власне висловлював той біль з приводу тяжкого становища української мови у нашому українському суспільстві.

Як прийшла ця ідея? Її запропонував мені завідувач кафедри української літератури, доктор філологічних наук, професор Степан Хороб. Він завжди щиро висловлював свої думки з приводу моїх статей, казав, що вони йому подобаються. Одного разу він каже: «Чому б Вам не видати ці статті разом, щоб їх могли читати люди? Бо не всі читають ту чи іншу газету, те чи інше видання». Так прийшла ідея зібрати окремі статті і видати книжку. Хочу подякувати видавництву «Нова Зоря» в особі його директора о. Ігоря Пелехатого за прекрасно видану книжку. Тут поліграфія на вищому рівні. В усякому разі, люди, які бачили цю книжку, надзвичайно високо оцінюють оформлення і друк цієї книжки. Інша справа – зміст. Я думаю, що статті, які там вміщені, будуть потрібні людям, які небайдужі до нашої рідної мови.

– Яким є Ваш особистий погляд на сучасний стан української мови у нинішній Україні? Чи нема в середовищі наших науковців, викладачів якоїсь ідеї, щоби протиставити певну конструктивну протидію? Складається враження, що коли з такими темпами йтиме деукраїнізація України, то через 10-15 років ми просто можемо не мати ані своєї мови, ані своєї національної ідентичності, ані

свої держави. Які Ваші думки з приводу того, як запобігти цьому катастрофічному стану, в якому опинилася наша мова і культура?

– В Україні є чимало вчених, громадських діячів, письменників, які дуже переживають за долю і стан нашої української мови в сучасному українському суспільстві. Зараз і «Просвіта» активно працює над тим, щоби утвердити українську мову в офіційній сфері.

Але я скажу відверто, що цих зусиль просто замало. Немає, на мій погляд, твердої підтримки з боку державних чинників, державної влади, Президента. Офіційно здається все добре. Українська мова проголошена державною ще у 1989 році. В ст. 10 Конституції України записано, що державною мовою є українська. Але це все тільки на папері, бо насправді українська мова в офіційній сфері майже не вживається. Особливо на Сході та Півдні України. Там навіть державні установи користуються виключно російською мовою. Біда, що переважають голоси, які пропонують надати російській мові статус офіційної. Нелегка ситуація з використанням нашої мови. Вона, власне, має довгу історію. Так сталося, що сімсот років не було держави на території України, яка могла б підтримувати і утверджувати українську мову. Ця залежність України продовжується і тепер, незважаючи на те, що Україна – незалежна держава, українська мова має статус офіційної і державної. Справа в тому, що українську мову просто ігнорують державні чиновники, бо в уряді, у високих кріслах сидять не українці. Я неодноразово повторював і твердо переконаний в тому, що українська мова житиме повноправним, повнокровним життям тільки тоді, коли буде справжня українська влада в Україні, коли вона буде підтримувати українську мову на всіх рівнях, у всіх сферах. Цей рік вирішальний для України, бо відбудуться президентські вибори і залишається тільки надія на Бога, що буде Президент, який зможе шанувати нашу рідну українську мову.

– Миколо Петровичу, у Вашій книжці є нарис «Українській Церкві українську мову». Знаємо, що досі це питання у різних українських церквах має своєрідну розв'язку. УГКЦ, УПЦ КП, УАПЦ відправляють Богослужіння українською мовою. Російська Православна Церква і далі дотримується у мові Богослужінь церковнослов'янської мови, правда, з дуже акцентованою російською вимовою. Правду кажучи, і в середовищі нашої Церкви подекуди звучать заклики знову повернутися до церковнослов'янської мови, оскільки це мова канонічна, свята, а українська мова, як не соромно нам чути з уст деяких поважних людей, – це мова вульгарна, мова сороміцьких слів, і нею просто гріх служити Літургію. Яка Ваша думка з приводу того, якою повинна бути мова наших Богослужінь?

– Мова Церкви – це проблема, яка тягнеться вже багато сотень років. Згадаймо, коли ще Костянтин-Кирило і його брат Методій впроваджували церковнослов'янську мову як мову Богослужінь, тоді вони знайшли противників своєї ідеї, які казали, що це є святотатство впроваджувати якусь варварську мову в мову Церкви. Мовляв, ця слов'янська мова, якою тоді були зроблені переклади з грецьких релігійних книг, не варта того, що вона є низька, другорядна. І тепер так кажуть про українську. Тоді брати Кирило і Методій поїхали в Рим, де Папа Андріан II їх урочисто зустрів і дав своє благословення цій мові. Відтоді церковнослов'янська стала повноправною мовою Церкви. Але прийшов час, коли почали розвиватися національні мови, в тому числі й українська мова. Різні народи переходять на Богослужіння своїми мовами. Це цілком закономірне явище, коли люди бажають молитися своєю рідною мовою до Бога. Мені шкода, що і в наш час є священики, які свідомо не хочуть переходити на українську мову. Наша мова настільки багата, що цілком можна замінити нею церковнослов'янську. Чомусь поляки такого питання не

ставлять: молитися польською чи якоюсь іншою мовою. Я за те, щоби в церковну сферу повноправно увійшла українська літературна мова.

– Дуже дякуємо, пане професоре. Сподіваємося, що Ваша книга знайде місце у кожній сільській бібліотеці, у кожній школі нашого Прикарпаття.

Надруковано в газеті «Нова Зоря», число 21 (591) від 21 травня 2004 р.

*Володимир БОДАК,
спеціальний кореспондент «Нової Зорі»*

ДЕРЖАВНІЙ МОВІ – ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ

Вже стало доброю традицією щорічно на початку весни в Івано-Франківську до дня міста проводити конкурс на здобуття міської премії імені Івана Франка у галузі літератури та журналістики. Премія заснована Івано-Франківською міською радою на вшанування великого українського письменника і вченого, громадського діяча І. Я. Франка. Вона є найвищою в місті відзнакою, яку за поданням комісії присуджує виконавчий комітет міської ради.

Цьогорічними переможцями конкурсу стали дві книги, котрі минулого року побачили світ у видавництві «Нова Зоря». І це додає престижу та одночасно піднімає рейтинг видавництва на більш високий щабель книговидавничої справи. Отож, найкращими визнано збірку віршів та поем уже покійного Романа Юзви «На перехрестях долі» та «Доля моєї мови» Миколи Лесюка. Пропонуємо увазі наших читачів розмову з паном Миколою Лесюком – директором Інституту філології, завідувачем кафедри слов'янських мов, професором Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

– Пане Миколо, ми дуже раді вітати Вас із здобуттям міської премії імені Івана Франка. Радіємо подвійно, адже добротна праця «Доля моєї мови» побачила світ завдяки нашим спільним зусиллям. Тож, найперше, які почуття сповнюють Вас сьогодні, коли Ви отримали визнання на такому досить високому рівні?

– Щиро дякую за привітання. Мені дуже приємно, що праця, котра творилася не один і не два дні, а протягом багатьох років, нарешті отримала своє визнання. Проте мені дуже жаль, що я, можливо, комусь, як то кажуть, «перейшов дорогу». Що стосується міської премії імені Івана Франка, то на її здобуття книжку «Доля моєї мови» висунуло Івано-Франківське обласне об'єднання Всеукраїнського Товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка на своєму засіданні 21 лютого цього року. Чесно кажучи, я не сподівався, що праця буде визнана найкращою. Моя книжка отримала широкий резонанс, причому не тільки в нашій області, але і по всій Україні. Про неї позитивно відгукнувся голова Всеукраїнського Товариства «Просвіта» Павло Мовчан. Він навіть обіцяв перевидати її у видавничому центрі «Просвіти» у Києві. Присудження премії ще раз засвідчує велику потребу духовного зростання нації та утвердження рідної мови на державному рівні. Я думаю, що цього можна досягти тільки шляхом пропагування української мови, ще глибшого і досконалішого її вивчення. Бо, як відомо, ніхто не знає своєї мови досконало. Сподіваюся, що і на Східній Україні книжка добре розходить ся поміж населенням, бо там вона вкрай потрібна.

– Миколо Петровичу, як Ви вважаєте, чим вартісна Ваша книжка? Що у ній є такого, чим зміг би пишатися кожен українець?

– Українська національна мова – це найголовніший чинник національного самовизначення і самоутвердження українського народу, його національно-культурного відродження. Саме вона є найголовнішою ознакою нації, найбільшою

її святинею, що забезпечує єдність народу, який впродовж століть був розчленований.

Відомо, що рідна мова сприймається не тільки як знаряддя формування думки, як засіб комунікації, а й як одне з головних джерел патріотичних почуттів. Рідна мова – одна з найбільших цінностей людини, яка прирівнюється до батьківської хати, материнської ласки, рідної Вітчизни.

Я був би дуже радий, якби кожен, хто взяв чи ще візьме до рук цю книжку, пройнявся тією ідеєю, котру сповідував я і котрою я живу практично кожен день, кожна мить. На мою думку, книга варта уваги хоча б тому, що у ній зібрані статті, які висвітлюють нелегку долю української мови, її розвиток і функціонування в часи переслідувань. Можливо, хтось і назвав би мене в деякій мірі пуристом, але так воно є. Я не можу спокійно слухати, коли з екранів телевізорів, по радіо чи просто на вулиці люди розмовляють ламаною мовою, вживаючи безліч «чужих» слів. Саме тому у книжці підкреслюється думка про необхідність утвердження української мови в офіційному вживанні та очищення її від російськомовних нашарувань. Про це свідчить словник росізмів, де вказані типові помилки нашого спілкування під впливом сусідньої російської мови.

Кожен з нас повинен пишатися вже тим, що живе на слаavnій українській землі і має повне право розмовляти рідною мовою. Маємо постійно дякувати Богові за те, що без кровопролиття мирним шляхом здобули свою незалежність. Пишаймося також і тим, що наша мова посідає одне з провідних місць у світі за своєю милозвучністю. І якщо ще хтось досі сумнівається, котра мова є його рідною, нехай прислухається до голосу свого серця. Ніхто нікому нав'язувати ту чи іншу мову не збирається. Хто, як не ми, галичани, носії рідної мови, мусимо зберегти її для прийдешніх поколінь.

– Що Ви можете сказати про сучасний стан української мови, адже зараз чуємо чимало висловлювань

про те, аби надати російській мові статус офіційної мови в Україні?

– Це дуже важливе запитання. Уже тривалий час у суспільстві мусують цю безглузду ідею – впровадження другої офіційної мови. Я твердо переконаний, що це намагаються зробити ті ледарі, котрим «дуже важко» вивчити рідну для них мову. Сподіваюся, що наш Президент Віктор Ющенко, котрий дотепер був ревним патріотом своєї держави, не піде на такий ганебний крок, бо поступове впровадження російської мови може призвести до того, що згодом вона почне домінувати і витіснити українську. Це вже є перший крок до чергової русифікації нашого народу. Я впевнений, що в українців ще вистачить сил для того, щоб стати на боротьбу проти русифікації.

– Миколо Петровичу, гортаючи Вашу книжку, щоразу можна натрапити на важливі і водночас болючі питання, які стосуються долі нашої мови. Як сприймає Вашу працю молодь, чи готова вона перейняти цими проблемами?

– Оскільки мені доводиться постійно працювати із студентами, то я впевнений, що вони не байдужі до рідної мови, принаймні студенти інституту філології. Я сподіваюся, що ті зерна науки, котрі я засіваю разом із своїми колегами-викладачами, не пропадуть даремно. Я переконаний, що справжню українську мову ми зможемо мати тільки тоді, коли держава стане міцною, ввійде у свої повні права. Для цього ми готуємо молоде покоління. Саме у моїй книзі (і це зауважували багато відомих людей) є дуже потрібні статті, котрі можна і треба використовувати у виховній роботі з нашою молоддю. Вони сприятимуть утвердженню української національної ідеї та українського патріотизму.

– Ми з Вами живемо в Україні, розмовляємо українською, але чомусь, на превеликий жаль, не маємо змоги прочитати добру українську книжку. Практично всі книгарні завалені російськомовною літературою. Чи можливо це хоч якось змінити?

– Я завжди виступав і виступаю за те, щоб українець міг читати українське, так само, як і росіянин – російське. Можемо подивитися на реальну картину хоча би в Івано-Франківську. В нас є багато книжкових магазинів, у яких просто гори російськомовної літератури. Мимоволі виникає запитання: чому так? Виявляється, що на таку літературу є попит, бо людям все одно, якою мовою читати. А цьому, перш за все, повинна протистояти влада, а разом з нею і всі ми, кому не байдужа доля рідної мови, культура нашого народу. Нам треба української книжки, бо на цьому ґрунтується духовність нації.

– Щиро дякуємо Вам, Миколо Петровичу, за те, що завітали до нас поділитися своєю радістю. Прийміть найщиріші привітання з нагоди отримання премії імені Івана Франка. Бажасмо Вам і надалі так ревно і натхненно працювати в царині філології, виховувати молоде покоління духовно багатим і небайдужим до рідної мови. Подальших Вам творчих досягнень і високих злетів. Сподіваємося, що ця премія є тим найкращим подарунком долі напередодні Великодніх свят.

Надруковано в «Новій Зорі», ч. 17–18 за 27 квітня 2005 року.

Богдан КУЧЕР,
заслужений журналіст України

...І МОВИ ОБПАЛЕНЕ КРИЛО...

Інтерв'ю з Миколою ЛЕСЮКОМ для газети «Віче» (Чикаго, США)

*«Споконвіку було Слово, і з Богом було
Слово і Слово було Бог».*

Словом Господнім постав увесь Всесвіт, планета Земля, а на ній – раси, племена, народи. І кожній нації Творець подарував не тільки територію – лани, ліси, річки й озера, але і її духовну основу – рідну мову, яка визначає її духовне буття, її гідність і культуру...

Микола Лесюк, директор інституту філології Прикарпатського національного університету, професор, автор багатьох публікацій і, зокрема, книги «Доля моєї мови», все своє життя присвятив цій темі.

– У нинішньому українському суспільстві надзвичайно гостро стоїть питання функціонування української мови. Відомо, що на значній території України українську державну мову відверто ігнорують, усіяко принижують, зневажають. З Ваших багатьох публікацій та особливо із Вашої книги «Доля моєї мови» бачимо, що Ви не байдуже ставитеся до цих питань. Що спонукало Вас написати і видати цю книжку?

– Ви вже, пане Богдане, частково й відповіли на це питання. Саме те, що українську мову на кожному кроці принижують у своїй державі, використовуючи чужу (а власне, це і є приниження, коли віддають перевагу чужій мові), що її вважають якоюсь другосортною, другорядною, що її всіяко засмічують, і спонукало мене час від часу нагадувати читачам у своїх статтях, що наша рідна українська мова нічим не по-

ступається перед іншими мовами, а навпаки, у багатьох рисах навіть перевершує їх. За час незалежності України у мене було опубліковано у різних часописах та наукових виданнях дійсно багато статей, присвячених темі життя нашої мови. Потім визріла думка зібрати ці статті (звичайно, лише окремі з них) та видати їх окремою книжкою.

– У передмові до своєї книжки Ви правильно зазначаєте, що як український народ віками виборював свою незалежність, так і українська мова, перебуваючи в оточенні споріднених мов, віками боролася за своє існування. Пане Миколо, які шляхи Ви б виокремили, які етапи боротьби, становлення?

— Хто був і залишається основним, так би мовити, «джерелом» нищення і зневаги нашої мови? І чому?

– Зла доля розпорядилася так, що Україна цілі століття не мала своєї державності, а отже, й не могла розвивати свою культуру та національну літературну мову. Східна Україна від 1654 року була необачно віддана Б. Хмельницьким Росії, яка з часом перетворила її у свою колонію. Починаючи від того часу, там періодично з'являються царські укази про обмеження чи прямі заборони української мови. На українську мову було накладено табу, яке тяжіло над нею упродовж трьох з половиною століть. Саме відтоді царські сатрапишівіністи почали душити нашу мову, нашу солов'їну пісню. Уже, здається, всім відомі погрози, вислови та укази Олексія Романова: українські книжки «сжигать», а їх «слагатели, також печатники или друкари чтобы смертью казнены были»; Петра I – «вновь книг никаких не печатати», крім церковних, але строго дивитися, «дабы никакой розни й особаго наречія в оных не было»; «гідної» послідовниці Петра I і не меншої українофобки Анни Іоанівни: «науки вводитъ [в Україні – М. Л.] на собственном российском языке... а беспокойных и вражды творящих учителей и учеников унимать й смирять»; Валуєва: «никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может»; Олександра II: «не допускать ввоза книг й брошюр на малороссийском наречии... печатание... произ-

ведений на том же нареччии воспретить... Воспретить также различне сценические представлення и чтения на малорусском нареччии» та багато інших. А скільки українофобських, україножерних постанов було спущено «с цека» в сталінсько-кагановицько-сусловсько-брежнєвські часи недорозвинутого «соціалізьма»! Галичина ж від 1340 до 1772 року перебувала під польським пануванням і теж була окутана мороком та безпросвітною темрявою. Українських шкіл не було, могутня українська культура, що дивувала Європу ще за часів Галицько-Волинського князівства, поступово згасала, українська мова, яка в литовській державі була мовою двору, науки, суду, права, дипломатії, тобто була офіційною мовою держави, у часи панування Польщі, хоч і не заборонялася офіційно, все ж була витіснена на задвірки, стала мовою «хлопів», була зневажена і, за словами одного з учених Галичини Йосифа Лозинського, з високого становища була вигнана під селянську стріху. Упродовж століть на території України не було держави, яка могла б захистити українську мову, протегувати її, навпаки, її постійно намагалися асимілювати, витіснити з мовленнєвого простору України. Отож, одвічного гноблення українська мова зазнавала зі сторони Росії, її імперських амбіцій, шовіністично налаштованих російських ідеологів, від експансії російської мови, яка надзвичайно сильно відчувається й нині. Росія відчуває, що Україна вислизає з її ведмежих обіймів, стає самостійною, тримає курс на Європу, тому все робиться, щоб їй завадити в цьому, тому вкотре знову розігрується мовна карта,

ставиться питання про надання російській мові статусу офіційної, тобто другої державної. Російські ідеологи розуміють, що поки населення східної України розмовляє російською, ним легше маніпулювати, грати на його почуттях, що це, мовляв, два братні, кровно поєднані народи і їх роз'єднувати не можна. Насправді це два різні за ментальністю народи, але один із них зросійщений, зазомбований, затурканий, який не ідентифікує себе, не усвідомлює себе окремим народом, окремою нацією. Недарма ж дружина президента Росії Путіна заявила, що «Росія коньчаєтца там, гдє коньчаєтца русскій язык». Вони, ці ідеологи, хотіли б, щоб уся Україна розмовляла російською мовою, бо це дало б їм змогу стверджувати, що Україна належить до «єдиної і неделимої» «матушки-Росії».

– Чи справді мова так багато важить у житті людини, чи справді вона є основою духовного життя? Що з виводу цього кажуть філософи, історики, психоаналітики, політики, філологи?

– Мова – це найголовніша субстанція, яка робить людину людиною, відрізняє її від інших живих істот. Якщо ж це якась спільна для певного кола людей мова, то вона служить ще й об'єднувальним чинником, за допомогою якого людина впізнає себе, ідентифікує, визначає, поєднує себе зі одномовними людьми чи відрізняє себе від іномовних особин. Тут можна б наводити багато цитат мудрих людей – учених, письменників, політиків тощо, які доводять, що дійсно мова є найголовнішою ознакою нації, найбільшою її святинею, що забезпечує єдність народу, забезпечує нормальне функціонування національного організму в усіх його аспектах, є цементуючим засобом при формуванні етносу як спільноти на всіх етапах його суспільного розвитку. Українська ж мова є тією консолідуючою силою, яка протягом століть згуртовувала український народ, давала йому насагу і живильні імпульси у боротьбі за своє визволення від багатовікового національного і духовного поневолення. Мова дуже тісно пов'язана із суспільством. Загибель суспільства веде до загибелі мови,

але й загибель мови може призвести до загибелі суспільства. «Мова – така ж жива істота, як і народ, що її витворив, і коли він кине свою мову, то вже буде смерть його душі, смерть всього того, чим він відрізняється від других людей», – писав Панас Мирний. Подібну думку висловив Іван Верхратський: «Стратить народ свій питоменний язик, перестає бути народом, перетворюється, нікчемніє, розпливається, як слина на воді, між іншими народами. То теж кожний народ, що почувася себе народом, дорожить рідною бесідою. Хто ображає річ народну, той ображає святощі народні». Історія знає немало прикладів, коли з асиміляцією мови зникав, вимирав як такий, асимілювався й сам народ. Мова – це душа народу, і народ, що втратив мову, втрачає й свою душу, перестає існувати. Ось цього й домагаються наші недруги, наші східні сусіди, які нав'язують нам свою мову.

– У нашій історії було багато перекручень, фальсифікацій, підтасовувань. Як вони впливали на розвиток мови?

– Уся біда в тому, що нашу історію ми писали не самі, а нам писали її наші поневолювачі. Як їм вигідно було, так вони й писали. Щоб позбавити Україну її справжньої історії, придумали теорію, за якою українській мові «дозволили» народитися аж у XIV ст., саме тоді, коли нібито розпалася так звана праруська мовна єдність, а український народ сповивали разом зі «старшим» російським братом (чому не молодшим чи хоча б близнюком) одними пелюшками у спільній колісці, одночасно заколискуючи та присипляючи національну свідомість українців. «Ми попали в залежність від чужинецької наукової ідеології», – писав український мовознавець Степан Смаль-Стоцький, – та сліпо повторяли, що чужинці нас про те навчали. Як з Київської Русі зробили вони «общеруську» державу, так було їм ще потрібно і мову Київської Русі зробити «общеруською», з чого зродилася у них теорія «праруської» мови, «праруської» єдності, щоб виправдати «єдину неділімую» політичну єдність в найновіших

часах, яку саме життя і чим раз глибше пізнання історичного розвитку українського народу заперечувало». Кожному, хто не дотримувався цієї генеральної методологічної лінії – лінії «спільної колиски», – хто намагався визволити Україну з цих братніх пелюшок і братньої колиски, показати самотність українського народу і його мови, назавжди чіплялося тавро «буржуазного націоналіста»; він відлучався від «справжньої» (офіційної) науки, піддавався анафемі, політичним гонінням і вслякому цькуванню.

Звичайно, що такі твердження і такі ідеологічні установки не могли сприяти об'єктивному розвитку науки про українську мову, її історію, заковували українську мову в російськомовні лабети, як у прокрустове ложе, у якому наша мова і досі задихається. У наш час, до речі, є теж немало саркастичних висловлювань великоросійських шовіністів, які називають нашу мову «наречієм великорусского языка». Наприклад, якийсь Михаїл Смолін у книзі «Украинский сепаратизм в России» пише, що «Украинский язык есть искусственно изобретенный жаргон, пропитанный польским языком», який (язик) «является сознательной попыткой увести малорусское население от общерусского языка» і таке подібне.

– Пане Миколо, Ви неодноразово стверджували, і ми це всі добре бачимо і відчуваємо, що сучасне українське мовлення простих людей надзвичайно засмічене російськими мовними елементами. Яке українське мовлення в різних регіонах України, чи можемо ми похвалитися, що в Галичині українське мовлення чистіше? Чим пояснити такий стан нашої мови і коли почалося це російськомовне засилля?

– У моїй книзі «Доля моєї мови» я подаю зразки мовлення сучасних громадян України, детально аналізую його. Крім того, там є вміщений і словник росізмів, які паразитують в українській мові. Це так звані варваризми, які по-загарбницькому завойовують наш мовленнєвий простір, які непроханими гостями увійшли в лексикон і в мовну практику українських

громадян. Можна сміливо стверджувати, що кожне третє слово у мовленні пересічного українця є чужим, російським або українським, але вимовленим на чужий лад. Різниця у мовленні, звичайно, є. Якщо взяти Харківщину, Луганщину, Донбас та інші південно-східні області України, то там навіть у селах багато людей розмовляють мовою, яку можна назвати скоріше російською, ніж українською. Що ж до Галичини, то тут українська мова збережена краще, мовлення чистіше, але російських варваризмів також є чимало. Пояснити такий стан можна насильницькою асиміляцією, обов'язковим прилучанням до російської мови дітей ще з дитячого садочка. На Сході України немає україномовних радіостанцій, телеканалів – уся інформація подається виключно російською мовою. Не забуваймо й те, що, починаючи від Катерини II, українські села вивозили в Сибіри, інші регіони Росії, а натомість цілими «дерьовнями» звозили в Україну російських селян. Можна виділити дві основні причини такого всеохоплюючого впливу однієї мови на іншу. Це цілеспрямована мовно-культурна політика, яка виявляється у протекціонізмі стосовно однієї – російської – і дискримінації іншої – української мови, тобто у мовному тискові на українську. Друга причина – це велика зовнішня подібність і тісна спорідненість лексичного складу та граматичної системи української і російської мов. Адже кожен українець легко розуміє російськомовну людину, як і росіянин розуміє українця, хоч часто можна почути, що я, мовляв, «не розумію». Є немало фактів, коли росіяни, проживши усе своє життя в Україні, так і не навчилися розмовляти по-українськи. І причина тут зовсім не в тім, що українську мову, мовляв, важко засвоїти, що людина не здатна її опанувати, не має мовних здібностей тощо. Коли ця людина потрапляє в англomовне чи в якесь інше чужомовне оточення, вона досить швиденько опановує цю мову. Прикладом може бути відомий український футболіст Андрій Шевченко, який не володіє українською, але досить пристойно, як він сам заявив, розмовляє італійською, яку засвоїв за короткий час проживання в Італії. Можемо бути

певні, що й тисячі інших російськомовних українців та росіян, які ніяк не могли опанувати в Україні українську, в Америці та в Канаді не розмовляють російською і не вимагають, щоб з ними розмовляли російською інші, як це вони вимагають тут, в Україні. Об'єктивні обставини, оточення заставляють людину пристосовуватися до життя, заставляють учити й мову народу, серед якого вона проживає. В Україні ж ніхто до цього не примушує, в ній панує двомовність, а в східних та південних областях України – фактично російська одномовність.

У Галичині теж зросійщення галицького населення почалося давно, ще в половині XIX ст. Тут москвофілами, які всіляко пропагували російську мову, було створене так зване «язичіє» (мішанина українських, старослов'янських та російських слів), яким друкувалися книжки, шкільні підручники тощо. Звичайно, що воно не могло не відклатися в мовленнєвій практиці галичан. Такі вчені, письменники, як Я. Головацький, Б. Дідицький, І. Гушалевич та інші у прагненні вибратися з-під польськомовного впливу, потрапили під вплив російськомовний. Як кажуть, з вогню та в полум'я. Але польська мова не зробила стільки шкоди українській, як зробила у силу своєї більшої схожості до української та агресивнішого нав'язування українцям російська мова.

– З усього видно, що Україна не має світлої перспективи в плані утвердженні своєї мови, своєї культури, що українство в Україні справді в небезпеці. Чи ж це не парадоксально, що титульна нація не може домогтися нормального функціонування своєї мови в своїй державі?

– Це дійсно парадокс. Я був у далекому 1989 році, в лютому, на установчій конференції Товариства української мови імені Тараса Шевченка в Києві. Пам'ятаю, як було до болю соромно, що у своїй державі ми мусимо створювати товариство, яке мало боротися за існування своєї мови в своїй державі. Але такі реалії життя, в такі умови поставлена Україна. Чи можна собі уявити, що французи, поляки, італійці, німці чи інші народи, що поважають себе, послуговуються чужою

мовою в своїй державі? Щоб у парламенті, в уряді, в школі, на радіо, телебаченні говорили чужою мовою? Та це смішно, ніхто б такої абсурдної ситуації уявити не міг. А у нас це нормальне явище. Закон про мови в Україні, який був прийнятий ще в 1989 році, не діє, інших нормальних законів немає, весь український керівний істеблішмент – російськомовний та ще й намагається узаконити чужу мову. Лише 30 % книжок видається українською мовою, 90 % видань – російськомовні, українських фільмів немає, мультфільмів для дітей – також, з усіх FM-радіостанцій ллється російська, часто блатна попса. То чи не загроза це українству в Україні? Яким буде наше майбутнє покоління, якщо воно виховується на таких «цінностях»?

– Я хотів би знову повернутися до культури нашої мови, до тих чужих впливів, які спотворюють українську мову. Мабуть, питання культури української мови як системи взагалі і мовлення зокрема є надзвичайно важливим. Адже боротьба за чистоту мови – це є одночасно її утвердження.

– Так, маєте рацію. Бо якщо ми через кожне друге слово уживатимемо російське, то це дасть право нашим недругам – Добкіним, Бобкіним, Жериновичам, усяким конотопським відьмам тощо зловтішатися, насміхатися з нашої мови, заявляти, що наша мова не має достатньо своїх власних ресурсів, що вона лексично бідна, оскільки використовує чужі слова. А це ж зовсім не так! Наша мова і милозвучна, і надзвичайно багата на лексичні та фразеологічні засоби. Одинадцятитомний Словник української мови нараховує понад 134 тисячі слів, однотомний Великий тлумачний словник сучасної української мови, виданий у 2001 році, має 170 тисяч слів, тоді як 17-томний Словарь русского языка має лише 120 тисяч. Іван Франко тільки в своїх поетичних творах, не враховуючи прозових, використав 34 тисячі слів, а словник мови Пушкіна має лише 25 тисяч. Зрештою, не в кількості справа. Українська мова має всі необхідні засоби для вираження найтонших почуттів і найскладніших наукових понять, вона, як уже зазначалося, нічим

не гірша від будь якої іншої розвиненої мови світу. Але нашим громадянам, студентам, учням треба вивчати мову, уміти правильно користуватися нею, грамотно писати і – головне – не ігнорувати свою мову, не переходити при першій-ліпшій нагоді на російську, принижуючи свою. Грамотна людина, яка дбає про своє мовлення, не так швидко піддається чужомовним впливам, як людина менш освічена.

Російськомовний вплив охоплює всі рівні нашої мови – і фонетичний, і лексичний, і граматичний. Найбільше потерпає від нього усне українське мовлення, а отже, вимова слів.

– У мене якраз виникло у зв'язку з цим питання: які ж основні порушення орфоепічних норм української мови трапляються в українських мовців? Як на цьому тлі виглядає мовлення наших радіо і тележурналістів? Адже, як відомо, мова радіо, телебачення, театру повинна служити еталоном правильної української орфоєпії. Раніше на радіо, телебаченні були диктори, які володіли всіма орфоепічними тонкощами. Тепер ведучі часто не знають елементарних норм риторики, основних правил української вимови. Для мене своєрідним еталоном на телебаченні був диктор Олександр Сафонов, а на радіо тепер Петро Бойко.

– Так. Це дуже важливе і болюче питання. На жаль, список дикторів, які володіють бездоганною українською літературною мовою не надто широкий – значно ширший список тих, хто її калічить. А пояснюється це тим, що більшість із них у побуті, в сім'ї послуговується російською мовою, тобто насправді вони є російськомовними, а українською розмовляють лише перед мікрофоном, перед телекамерою чи на сцені. У людини ж, яка думає однією мовою, а говорить іншою, думка часто випереджує мовлення і тому підсвідомо, спонтанно проривається час від часу слово чи вираз першої мови, тобто мови мислення. Особливо ця міжмовна інтерференція відчутна на фонетичному рівні, коли людина вимовляє українські звуки так, як їх вимовляють, наприклад, у російській.

Прикладів такої інтерференції, російськомовного впливу є чимало, і чимраз їх число збільшується, оскільки збільшується число приватних телестудій, телеканалів, FM-радіостанцій, приватних друкованих видань, які в усному та письмовому вигляді тиражують і утверджують ті чи інші помилки. Дійсно, колись проводилися мовні семінари для журналістів, дикторів, існували служби, які проводили атестацію журналістів щодо знання мови, уміння правильно користуватися нею. Люди, які були покликані працювати зі словом, володіли ним бездоганно. Тепер, як виглядає, беруться до уваги в основному фізичні дані, зовнішність ведучої, а не уміння правильно вимовляти українські звуки. Але тут я хотів би зазначити, що в список ведучих українського радіо, яких можна ставити в приклад щодо правильності вимови, треба внести й Заслуженого журналіста України Богдана Кучера, працівника Івано-Франківського обласного радіо. У Вас, пане Богдане, дійсно треба вчитися іншим культури мовлення і взагалі високопрофесійного використання української мови.

Що ж до орфоепічних помилок, то найпоширенішими в деяких особливо телеведучих є м'яка вимова звука /ч'/ (*чйй, чяс, чьоботи, чьоловік, шчьо, чьому*), оглушення /г/ (*холова, хірко, вимахати*), оглушення в кінці складу та в кінці слова приголосного /в/ (*казаф, говориф, чоловікіф, зафтра*) і деякі інші.

– До речі, власники телеканалів в основному не українці, і в зв'язку з цим і телебачення в Україні неукраїнське. Практично, всі програми транслюються мовою сусідньої держави. Зневажаються національні почуття мільйонів українців. Як зупинити цю вакханалію, що практично веде до катастрофи?

– Так, гірко про це говорити і гірко це слухати, усвідомлювати. Ще рік тому, чи трошечки більше, я мав глибоку впевненість у тому, що коли ми оберемо нашого українського президента, то всі ці проблеми автоматично відпадуть, будуть вирішені. Усі ми знаємо, що Віктор Ющенко справжній

українець, патріот, високодуховна і релігійна людина, для якої Україна понад усе. Але, видно, замало було одного року, щоб здійснити якісь радикальні кроки, заходи в цьому плані. Його обсіли інші проблеми, з усіх боків скубуть, кусають, гарчать, критикують, зловтішаються, багато соратників покинули його. Тому фактично в справі утвердження мови, культури, українства не зроблено поки що нічого. Але будемо вірити, що все-таки колись буде і на нашій вулиці свято. Я сподівався, що Тарас Стецьків, який був призначений керівником УТ-1, зробить погоду на першому національному каналі, а він не запровадив жодної суттєвої зміни і підняв руки вгору. Хіба це нормально, що ранкові передачі о 6-й год. ранку відкриває піп московської церкви і провадить для українців молитву російською мовою. А Стецьків навіть цього не відмінив. А те, що зневажаються почуття мільйонів українців – це, видно, дурниці. Колись Кучма на моє питання, яких заходів він має на увазі вжити для утвердження української мови, відповів, що ніяких радикальних кроків вживати не буде, бо цим можна образити почуття російськомовних громадян. А на україномовних можна, вибачайте (як би сказав Кучма), – наплювати!

– Тепер, ідучи до виборів до Верховної та місцевих рад, бачимо, який ґвалт піднімають, яку істерію нагнітають «вожді» деяких українофобських партій. Ми бачимо, як нагло ведуть себе деякі російські політики, як поступас з нашою державою Росія в газовій та м'ясо-молочній проблемі. І в цьому їх підтримують свої ж доморощені яничари.

– Так, іде тотальний наступ на всіх фронтах – і економічному, і політичному, і культурному. Підняли бучу навколо мовного питання. А мета одна – збурити народ, викликати в нього незадоволення демократичною владою, роз'єднати українців, захопити Україну частинами, затягнути її в нову імперію. Це, як кажуть самі росіяни, – і коню ясно. І було б не так страшно, якби їм не підспівували, не сприяли наші хохли-малороси – кравчуки, шуфричі, медведчуки, шурми,

симоненки та іже з ними. Як може перший український Президент Кравчук називати себе президентом, якщо він виступає за офіційний статус чужої мови?! Та це ганьба на цілий світ! Таке ще можна побачити хіба що в зрусифікованій Білорусі, де господарює чужа мова.

– Пане Миколо, Ви напевне ж були під час Помаранчевої революції на Майдані. Чи сподівалися Ви, що майже через півтора року ми знову переживатимемо таку тривогу за нашу мову? Адже тепер треба волати про державне утвердження української мови, а не російської, яка й так захопила чи не половину мовленнєвого простору України. До яких наслідків могло б привести надання російській мові статусу офіційної?

– Я вже говорив про нашого Президента, про те, що в нього, на жаль, ще не дійшли руки до питання про мову. Він бачить, звичайно, серйозність цього питання, він не вважає його другорядним, але зараз просто не можна загострювати цього питання, бо воно призвело б до збурення суспільства. Це розуміють і ті, хто кричить за російську мову. Я думаю, що це не тільки розірвало б Україну на дві частини, це могло б викликати вагоме протистояння, до заходів серйозної, може навіть з елементами фізичного насильства громадянської непокори. Нехай Бог боронить нас від цього. Ті, хто побував на Майдані, так просто свою рідну мову і свою Батьківщину не віддадуть. Звичайно, що на Майдані думалося інакше. Ми тоді думали, що ми остаточно перемогли. Але наші опоненти мають досить диявольського лукавства і підступності, щоб не дати Україні встати з колін.

– І все-таки, як розрубати Гордіїв вузол, аби наблизити російськомовний Схід до Заходу і навпаки? Зважмо, що не одне покоління українців виросло в російськомовному світі. Батьки, діти, внуки, правнуки... Та чи примусовою спонукою ми дійдемо позитиву?

– Я сказав би так, що нам тут треба обрати революційно-еволюційний шлях. Колись Дмитро Павличко сказав, що

скільки ниточка намотувалася, стільки її і розмотувати треба. Але ж ми не можемо чекати ще 350 років, поки розмотається клубок. Тому треба одну половину його розрубати, розрубати таки цей Гордіїв вузол, а друга половина розмотається швидше. Що я тут маю на увазі? Не заставляти людей розмовляти українською, не примушувати, а створити їм такі умови, щоб вони були зацікавлені самі оволодіти українською. Колись президент Чехії Тома Масарик зумів не тільки проголосити чеську мову державною, але через низку законів впровадити її в суспільне життя. Усі державні службовці, офіцери тощо мусили скласти нелегкий іспит із чеської мови, і при цьому владна еліта не зважала на звинувачення чи нарікання німецької меншини, яка нещодавно перед цим була при владі. Відомо, що принцип мовно-культурної рівноправності в постколоніальний період демагогічно використовується, як це ми спостерігаємо тепер і в Україні, в інтересах колишньої імперської культури, і саме представники імперського народу найбільше з приводу цього галасують. Так ось, не зважати на лемент керівної верхівки. Хочеш одержувати державні гроші, служи належно державі. Не володієш мовою – будь здоров, іди на таку роботу, де не конче знати державну мову. Хочеш бути чиновником, службовцем, офіцером тощо, вивчи державну мову. Коли всі державні установи, Верховна Рада, суди, вищі навчальні заклади, радіо, телебачення перейдуть на державну мову спілкування, тоді заговорить українською вся Україна. Українці дуже здібні до вивчення чужих мов, то зможуть вивчити й свою рідну. Отже це революційна частина програми. А еволюційна – це поступове оволодіння українською мовою усіма громадянами. Ви подивіться, який диявольський задум у політичній рекламі Н.Вітренко. Показують учнівський клас. Одна дівчинка тягне руку і каже: «Можна мне выйти?» Зрозуміло, що проситься в туалет. Учителька зі злістю: «Говори державною мовою!» Це так Вітренко перекручує, утрирує ситуацію, щоб тільки викликати ненависть до державної мови. Тома Масарик, навпаки, прищеплював любов до своєї рідної

мови, і в Чехії тоді стало модно говорити по-чеськи. Треба, щоб стало модно говорити по-українськи в Україні, а цього можна досягти спільними зусиллями державної влади, школи, вищої школи, красного письменства, «Просвіти», громадськості, духовенства тощо.

– Ви згадали про духовенство. Церква дійсно повинна б активніше включитися в суспільне життя, в справу пропаганди української мови, збереження її чистоти. Але ж не в усіх наших церквах звучить українська мова, є ще священники, які відправляють богослужіння церковнослов'янською мовою. Логічним було б гасло «Українській церкві – українську мову».

– Так, я вже згадував, що на УТ-1 звучить ранкова молитва російською мовою. Хтось може сказати, що це, мовляв, церковнослов'янська. Так, але російського зразка! Українське читання старослов'янських текстів цілком інше, ніж російське, там зовсім інша фонетика. У наших церквах, тобто в Галичині майже всі церкви перейшли на українську мову. Хоч подекуди зустрічаються священники, які демонстративно не хочуть покидати церковнослов'янської мови. Тут я міг би навести вислів апостола Павла, який обґрунтовував необхідність, доцільність відправи Богослужінь рідною мовою. Треба, щоб людина розуміла розмову з Богом, щоб молилася свідомо, а не механічно. І все ж у текстах наших молитов, церковних відправ є ще немало старослов'янізмів, які можна б перекласти українською мовою, але це проблема трохи глибша. Тут потрібна воля ієрархів усіх українських церков, потрібно створити спільну мовознавчу комісію і тоді приступити до впорядкування релігійних текстів.

– А тепер від мови високого, духовного стилю, до мови, вибачайте, плебсу, нашпигованого «русіш-культуріш», до мови російських бандитських фільмів, низькопробних, з дозволу сказати, літературних (у тому числі й українських) творів, які культивують брудну лексику, матюки, лайливі слова тощо, до мови парканних та настінних написів. Звідки корені цього дикунства?

– Це дійсно гнійний нарив на тілі української культури, це інфекція, зараза, занесена «вітром зі Сходу», нашими «визволителями», у яких нічого не було і немає святого. Це настільки глибока проблема, що я не бачу навіть її вирішення. Тут треба оголосити всезагальний бій бруталності, треба, щоб за це бралися батьки, школа, церква, громадськість, радіо, телебачення, преса, міліція, щоб ніхто не був байдужий до цієї проблеми. Ці вульгаризми, звичайно, є в кожній слов'янській мові, але, на моє тверде переконання, вони занесені туди з російської. Дехто з дослідників навіть виправдує їх уживання, але інтелігентну людину це шокує, викликає в неї відразу, тому цій вульгарщині треба оголосити нещадну війну.

– Пане Миколо, на закінчення нашої розмови, що б Ви побажали читачам газети «Віче», що у Чикаго, українцям, що проживають у США? Часто бачу, як людина, вивчивши за кілька років чужу мову, забуває свою рідну, мову матері і батька, мову, яку дарував нам Господь.

– Перш за все я радий, що в українців США та Канади немає таких проблем, як у нас, що їм ніхто нічого не нав'язує, ні до чого не примушує. Ми ж переживаємо залишки тоталітаризму, переживаємо утиски великоросійського шовінізму. Але там є інша проблема. Якщо людина ізольована від співвітчизників, не має з ким спілкуватися, вона дійсно під впливом чужої мови поступово забуває свою. Але це залежить від віку і багатьох інших чинників. Гірша справа з дітьми, які там народжуються. Вони не завжди мають де навчитися правильної української мови. Тож я побажав би усім нашим родакам, співвітчизникам, українцям пам'ятати, хто вони, якого роду, яких батьків діти. Україна має добрий авторитет у світі, чимраз завойовує ширший, тому можна не соромитися ні України, ні української солов'їної мови. Наша високопоетична мова дійсно подарована нам від Бога, тож бережімо і шануймо її, передаваймо із покоління в покоління, щоб вона не вмерла на тому далекому заокеанському континенті. Нехай Вам Бог помагає в цьому!

Опубліковано в газеті «Віче», м. Чикаго, США, с. 16, 23.

Микола ЛЕСЮК: «ДОЛЯ КОЖНОЇ МОВИ ПРЯМО ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ДОЛІ ЇЇ НОСІІВ»

9 листопада в Україні відзначають День писемності. Микола Петрович Лесюк – це людина, яка знає все про виникнення і розвиток української мови, її проблеми. Тому про функціонування нашої мови нам розкаже Микола Петрович, завідувач кафедри слов'янських мов, професор Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, який пропрацював багато років на посаді декана філологічного факультету, Заслужений працівник освіти. Автор близько 250 наукових публікацій, багатьох газетних статей, співавтор навчального посібника з української мови для вищої школи, кількох колективних монографій, книги «Доля моєї мови». Цілий ряд статей М. Лесюка опубліковано в зарубіжних виданнях.

— Миколо Петровичу, яким чином мова пов'язана із своїм народом?

– Доля кожної мови прямо залежить від долі її носіїв. Загибель суспільства веде до загибелі мови; коли мова втрачає носія, вона гине. Історія знає чимало прикладів, коли з асиміляцією мови зникав, вимирав як такий, асимілювався й сам народ. Мова – це душа народу, а народ, що втратив мову, втрачає і свою душу, перестає існувати. Доки живе національна мова, душа народу, доти живе народ, незважаючи на те, що ворог може знищити матеріальні цінності, захопити територію. Тому колонізатори, загарбники завжди намагаються вбити душу народу, зліквідувати, насильно асимілювати, заборонити національну мову, знищити культуру народу, його духовні цінності.

— Розкажіть про історію виникнення української мови, адже сьогодні існує багато точок зору?

– Реальна дійсність поступово розставляє крапки над «і» в різних галузях нашого національно-суспільного життя. Повертається до України її справжня історія, яка всіляко фальсифікувалася й перекручувалася проросійською шовіністичною історіографією протягом століть, з'являються наукові публікації, які намагаються висвітлити об'єктивну історію виникнення й розвитку української мови. Питання ці викликають чимраз більший інтерес серед громадськості, тому вони повинні правильно трактуватися у програмах гуманітарних спеціальностей (особливо філологічних) вищих навчальних закладів, у загальноосвітній школі.

Так, професор Харківського університету П. Лавровський, а за ним видатний російський мовознавець О. Соболевський стверджували, що самостійною є лише російська мова, українська ж утворилася значно пізніше десь на Прикарпатті і є лише діалектом російської. Діалектом російської називав українську мову ще М. Ломоносов, а Катерина II, яка в російському слові з трьох букв робила чотири помилки, слідом за ним повторювала, що «малороссийское наречие» – це «российское, на польский лад примененное». Такої ж думки були і багато інших російських вчених.

У XIX та на початку XX ст. під тиском незаперечних фактів, висунутих українськими вченими М. Максимовичем, а пізніше П. Житецьким, А. Кримським, К. Михальчуком та іншими, ця лжетеорія спростувалася. Щоправда, «завдяки» теоретичним працям пізніших російських істориків, працям мовознавців П. Фортунатова, Ф. Корша, О. Шахматова та ряду «вітчизняних» учених народжується нова теорія – теорія «спільної колиски трьох братів» і їх спільної праруської мови. За цієї теорією українській мові «дозволили» народитися аж у XIV ст., саме тоді, коли нібито розпалася праруська мовна єдність. Акад. О. Шахматов, правда, все-таки допускав можливість виводити історію української мови далеко вглиб за межі XII ст.

Отож офіційна методологія здавна уже «сповила» український народ разом зі «старшим» російським братом одними

пелюшками в одній спільній колисці, одночасно заколисуючи та присипляючи національну свідомість українців. Насправді ж українська мова повстала не пізніше VI ст. і сформувалася, як стверджував видатний український філолог сучасності Юрій Шевельов, до XVI ст.

— Які труднощі довелося подолати українській мові протягом багатосотлітнього свого існування (до незалежності України)?

– Як український народ віками виборював свою державність, так українська мова перебувала в оточенні споріднених мов, віками боролася за своє існування, проти асиміляційних впливів цих мов. Ворог хотів спочатку знищити душу нашого народу, а потім поневолити сам народ. Причому, ці намагання здійснювалися на два фронти – зі Сходу царська Росія, із Заходу Польща. Сьогодні з гіркотою мусимо визнати, що противникові це майже вдалося, особливо східному. Не повністю, а «майже» лише завдяки тому, що менші зусилля до цього приклав західний сусід, що попри всі намагання польської шляхти таки збереглася україномовною Галичина, у якій поряд із мовою зберігся й український дух. Тут руйнівні мововбивчі процеси ще не встигли були досягти свого страшного апогею, хоч бракувало до цього небагато.

Напевно, немає у світі народу, подібного до українського, який би піддавався такому жорсткому національному й моральному гнітові. Майже три з половиною століття він не мав своєї держави, упродовж майже трьох з половиною століть принижували й зневажали його мову, протягом усієї його історії топтали і шматували його землю іноземні зајди.

Понад 700 років Україна була розчленована між різними імперіями, і впродовж цього часу не було держави, яка б утверджувала й відстоювала українську мову. Багатовікове поневолення України фатально відбилося на психології українців, які в значній частині, особливо на Сході та Півдні України, перестали себе ідентифікувати з українською на-

цією, а отже, й перестали турбуватися про свою рідну мову, використовувати її.

І все ж, наперекір всім недругам-шовіністам, Україна як держава живе, розвивається, і так само живе і розвивається її чарівна, милозвучна мова. Тільки треба берегти її як найбільше наше національне багатство, як найбільшу нашу національну святиню.

— Чи відчувається російськомовний прес сьогодні в Україні? Які проблеми виникають зараз, пов'язані з розвитком української мови, на теренах всієї України?

– Тепер російськомовний прес відчувається чимраз сильніше. Інформаційний простір України захоплений російськомовними засобами масової інформації, українську мову ігнорують державні та урядові чиновники, депутати Верховної Ради. У всьому відчувається підступна політика недругів із сусідньої держави, які ніяк не можуть змиритися з тим, що Україна вийшла з-під багатовікової «юрисдикції» імперської Росії, тих, які й нині з великою ненавистю до України та єхидством пишуть, що «малорусская разновидность литературного языка Котляревского и Шевченко – это областной диалект», що «Украинский язык есть искусственно изобретенный жаргон, пропитанный польским языком» (авт.: цитата з: М. Смолин. *Украинский туман должен рассеяться, и русское солнце взойдет // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола.* – М., 1998. – С. 22).

Деякі «політичні діячі» ще й досі вимагають від Президента надати російській мові статусу офіційної. Тепер дедалі частіше лунають «пропозиції» прирівняти російську мову до державної мови, зробити її мовою міжнаціонального «общенія» в Україні.

Особливо активну роль у зросійщені України веде тепер телебачення, яке є наймасовішим і найпопулярнішим засобом впливу на людей. Як колись виступали Штепсель і Тарапунька російською та українською мовами, так і тепер це продовжується. Із двох ведучих один мусить чомусь говорити

російською, наче росіяни не розуміють української мови. Це робить велику шкоду українській мові, привчаючи дорослих і дітей до російсько-українського суржику. Крім того, ведучі на телебаченні і радіо, як тільки співрозмовник російськомовний, і собі переходять на російську. Такого не повинно бути. Якщо наші засоби масової інформації уже так дбають про російську меншину, то чому не дбають про інші? Чому не звучать пісні польські, болгарські та інших національностей, що населяють нашу державу?

Розгортається російськомовна експансія й у західних областях України, зокрема на Івано-Франківщині. Засмічують ефір жакливим суржиком, російськомовними піснями, що звучать на FM-станціях.

Українська мова ігнорується в Криму, у Донецьку, Луганську, Миколаєві, Одесі та ін. містах України. Так, із 30 газет, що виходять в Одеській області, україномовною є одна, зі 100 шкіл Одеси – українські лише дві, а в Запоріжжі із 107 – лише одна.

Подібна ситуація не лише в Україні. Нещодавно я був у Білорусії на конференції, там взагалі не почуєш білоруської мови, тільки російську. Коли я з професором у трамваї розмовляв по-білоруськи, до нас підійшов один чоловік і каже: «Ребята, вы или опозционеры или дисиденты». Там масово розмовляють російською мовою. І в нас також йшло до такої ситуації.

— Що потрібно зробити, на Вашу думку, щоб українська мова стала державною для людей всіх регіонів, чи це не реально?

– Це реально, але потрібно багато часу. Колись Павличко казав, що скільки клубочок намотувався, стільки ж потрібно його розмотувати. Звичайно, це питання потрібно швидше вирішувати. Якимись примусовими заходами, мабуть, не вийде. Але коли заговорить українською уряд, Верховна Рада, звучатиме наша мова на естраді, телебаченні, як буде повага у владних верхах до української мови, тоді буде повага і в інших людей. Тобто, коли буде повага на рівні держави до

української мови, то буде вона і на рівні суспільства. Звичайно, якщо людина виховувалася в російськомовному середовищі, то її не змусиш перейти на українську, але вона знатиме, що це є мова держави, тоді і в школі буде відповідне ставлення, будуть її вчити. Якщо в нас всі інституції будуть україномовні, вчити українську мову будуть починати з дитячих садків, то звичайно, вона буде функціонувати, розвиватися і процвітати.

Надруковано в газеті «Салон +», № 25, за 15 листопада 2007 року.

Петро ПАРИПА,
«Галичина»

ДІАЛЕКТИКА ГАЛИЦЬКОГО СЛОВА

- **Микола Лесюк:** *«Я зі своїми рідними, з од- носельцями спілкуюся лише ковалівською говіркою».*

Газета «Галичина» вже не раз присвячувала увагу проблемам української мови, особливо політичним спробам витіснити її на маргінес суспільного життя в Україні та мовній культурі. Сьогодні пропонуємо нашим читачам заглибитися в дещо іншу мовну проблематику – світ діалектного слова. На цю вкрай рідко порушувану в пресі тему читайте інтерв'ю про сучасний стан галицьких діалектів та їх історичне місце в становленні української мови з відомими мовознавцем, професором, завідувачем кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету, автором численних мовознавчих публікацій Миколою ЛЕСЮКОМ.

? Пане Миколо, Ви не просто як університетський філолог, а й як дослідник західноукраїнських діалектів, автор серйозної аналітичної книжки про мовні особливості одного села – «Мовний світ сучасного галицького

села (Ковалівка Коломийського району)», добре знаєтеся на мовних процесах у нашому краї, зокрема на галицьких говорах. Як Ви б коротко оцінили їх нинішній стан в умовах натиску української літературної мови та суржик?

– Так, я трохи цікавився мовленням людей нашого краю. Колись у мене була надрукована стаття «Сучасне мовлення галичан» (Українознавчі студії, 2000, № 2), «Українське мовлення в сучасній Україні» (Перевал, 2001, ч. 3-4), «Культура мовлення в сучасній Україні» (збірник статей, що вийшов у Чехії, 2004 р.), «Мова і сучасне українське суспільство» (Івано-Франківськ, 2006), «Розмовно-маргінальна лексика української мови» («Мовознавство», 2007), «Сучасне гуцульське мовлення у відношенні до української літературної мови» (Івано-Франківськ, 2009), нещодавно відправив до журналу «Мовознавство» велику статтю «Динамічні процеси в говорах Прикарпаття»; є в мене розділ, присвячений цим питанням у моїй книжці «Доля моєї мови» (2004 р.).

І відповідь така: місцеві говори (і говірки) дійсно зазнають неабиякого впливу української літературної мови. Як зазначав український мовознавець з діаспори Кость Кисілевський, «під впливом школи, преси, освіти» створюються «нові, молоді форми мови». Людина, яка має вищу освіту (або й середню), поступово заступає форми, усмоктані, як кажуть, із молоком матері, новими, літературними формами. І Ви правильно зазначили, що великий вплив на сучасне мовлення має суржик, а якщо точніше, то таки російська мова. Старші люди пам'ятають, як в усі роки та особливо під кінець радянського режиму усюди нав'язувалася російська мова.

Та й тепер ситуація не краща, а може, навіть гірша. Це, звичайно, не могло не накласти свій відбиток на мовлення українців. Особливо поразене воно у вихідців із села без особливої освіти, пов'язаних із виробництвом. У якихось офіційних чи інших розмовах людина намагається говорити «правильно», але часто вживає не українську літературну форму, а російську. Виникають так звані гіперизми – слова

перекручені або чужі, які мовець вважає нормативними. Наприклад, людина вимовляє дуже м'яко шиплячий **ч**: *ч^оловік, ч^ого, ч^ому, ш^чо*, вважаючи, що так і треба, або каже: *прийшоф, сказаф, століф, учніф*, тобто оглушуючи звук **в**. Ще частіше це зустрічається на лексичному рівні, коли замість українського слова мовець уживає російське. Таких прикладів є маса, коли людина вживає замість рідного слова чуже, яке в неї більше «на слуху».

І все ж місцеві говори живуть і житимуть довго, доки житиме українське село. Саме село є тим середовищем, яке живить і оберігає питомі українські діалекти.

? Назагал діалектом спілкуються небагато людей, особливо в містах. Я навіть сказав би, що його стидуються, вважаючи використання говірки ознакою низької культури «забитого села». Цікаво, а Ви самі часто послугуєтеся діалектом?

– У місті серед простих людей діалектне мовлення живе також. Просту народну мову можна почути на базарі, на вулиці, і це не обов'язково сільські люди. Знаю чимало міських мешканців, які послуговуються питомою говіркою, але все залежить від співрозмовника. Якщо це люди знайомі, одного кола, вони й розмовляють однією мовою. Незнайомі люди спілкуються, звичайно, літературною або близькою до неї мовою. Сам я зі своїми рідними, з односельцями спілкуюся тільки місцевою, ковалівською говіркою, яку описав у своїй книжці «Мовний світ сучасного галицького села». Навіть більше. Коли я розмовляю з мешканцем іншого регіону (наприклад, Верховинського району), я переходжу на його говірку. Але Ви маєте рацію, молодь справді часто уникає місцевих виразів, дехто їх просто не знає, а дехто таки й соромиться.

? Ви стверджуєте, що західноукраїнські говори належать до найдавніших гілок української національної мови. По чому це видно?

– Так, говори (чи діалекти), особливо ті, що функціонують на території нашої області – гуцульський, покутський, наддні-

стряньський, бойківський – справді належать до старожитніх, архаїчних говорів, які найповніше зберегли давні форми нашої мови. По чому це видно? Свідченням цьому є як фонетичні риси, так і численні граматичні форми, які використовуються в наших говорах. Наприклад, у праслов'янській мові було носове *е*, котре збереглося в польській мові, на місці якого в українській літературній мові – як і в російській – маємо *а* – графічно *я* – після м'якого приголосного. У західних говорах це *е* – або *є* з наближенням до *и* – збереглося, тільки втратило носовий призвук. Порівняймо *зять* – *зеть*, *зуть*, *порядок* – *поредок*, *порьидок*. Воно так само збереглося в окремих позиціях у чеській мові, пор.: *deset*, *kněz*, *ještě*, на Гуцульщині – *єич'м'ін'*, у словенській *grez* – *грязь*, у сербській, хорватській *чедо*, – *чадо*, *ред* – *ряд*, у болгарській *теле*, *име*, *памет* – *теля*, *ім'я*, *пам'ять* і т. д. У праслов'янській мові були м'які шиплячі і такими вони збереглися в гуцульському – частково і в інших – говорі: *горбичьок*, *гіточьки* – *діточки*, *шьє* – *ще*, *лишьиті* – *залишати*, *пишьоў*, *шепка*, *лежєв*, *жель*, *шчыста* – часто і под.; був м'який *р'* і також зберігся: *церькова*, *верьхом*, *євчьирь* тощо; давньоукраїнське *і* в сучасній українській мові перейшло в *и*, і це послідовно відображено в західних говорах: *тіхо* – *тихо*, *сіній* – *синий*, *давній* – *давний*, *інший* – *инший*, *індик* – *индик*. У літературній мові вживання звука *і* в словах типу *давній*, *інший* – це нормативні форми, але не відповідають історичним. Люди часто плутають прикметникові закінчення *-ій* та *-ий*. Як знати, котра форма правильна: *дорожній* чи *дорожний*, *городній* чи *городний*, *великодній* чи *великодний*, *третій*, *четвертій* чи *третий*, *четвертий*? Критеріїв, правил немає, треба звіряти зі словником, а не кожен має під рукою словник. Отож була б правильною історична форма на *-ий*, як це є в наших говорах, але, на жаль, унормувалися навіяні форми. Таких прикладів можна наводити дуже багато.

Склалася парадоксальна ситуація, коли питомі, історичні форми перебувають за межами норми, а навіяні, запозичені стали нормативними. З морфологічних рис можна навести

такі, як збереження давньоукраїнських форм перфекта (минулого часу) типу *зробив-їм, зробив-їс, зробили-смо, зробили-сте* (колись було: *зробиль єсмь, зробили єсмо, зробили есте*); у гуцульському говорі – умовного способу 1-ої особи однини (з аористою формою дієслова бути) – *знав бих, ек-бих знав*, коротких форм особових займенників у непрямих відмінках: *знаю го* (його) *добре, дай му* (йому) *закурити, дай ми* (мені) *спокій, дай си* (собі) *на стримані, люб'ю ті* (тебе), *забери її* (її) *з собов і под.*

? Отже, галицькою говіркою, менше чи більше наближеною до сучасної, бо все-таки минуло майже тисячу років, говорили, мабуть, і наші предки за часів князя Осмомисла та короля Данила?

– Сумніву немає, що наші предки і колишні наші князі говорили, користувалися галицьким койне. Мені десь у кінці 80-х років потрапив був до рук друкований, звичайно, кирилицькими буквами, документ з початку XVI ст. про купівлю-продаж землі та про інші побутові речі, у якому дуже яскраво проглядалися наші «галицькі» форми. На жаль, тоді ще не було ксерокса, щоб скопіювати, зараз я дуже шкодую, що його сліди пропали. Постає логічне запитання: якщо 500 років тому так розмовляли, то чому ще глибше якихось 500 років не могли так розмовляти? Адже мова – це таке явище, яке не піддається впливу екстралінгвальних чинників, а якщо й піддається, то ці процеси відбуваються дуже повільно; можуть пройти століття, перш ніж відбудеться якась незначна зміна. Звичайно, мова не йде про лексику, бо лексичний склад реагує на ті чи інші суспільні явища чи зміни моментально. На жаль, майже всі писемні пам'ятки 1000-літньої давності були писані давньоукраїнською літературною мовою, яка формувалася під величезним впливом старо(церковно)слов'янської, яку російська мова присвоїла й використала як мову літератури. Тому й виходить, що мова давніх документів Київської Русі більше скидається на російську, ніж на українську. А документ, про який я згадував, був написаний народною (розмовною)

мовою, тому він був би безцінним свідченням і доказом, що в Україні розмовляли таки по-українськи, а не «велікарусским языком», як це стверджували деякі вчені-шовіністи, не тільки 500, а й тисячу років тому. Можна думати, що таких свідчень було чимало, але наші бібліотеки з раритетними виданнями мали дивну властивість час від часу горіти...

? Чому західноукраїнські говори не стали основою для літературної мови, хоч ними написані високохудожні твори І. Франка, В. Стефаника, Ольги Кобилянської та інших галицьких письменників?

– Це дуже важливе і дуже болюче питання... Відомо всім, що в підросійській Україні від 1861 року було заборонено друкувати книжки українською мовою, тому східноукраїнські діячі культури змушені були писати або російською, якщо йде мова про наукові якісь речі, або друкувати їх у Галичині, в якій українську мову ніхто не забороняв, хоч польські чиновники і не сприяли її розвитку.

Отож якраз тоді Галичина могла спричинитися до активного утвердження української літературної мови, в якій, напевно, було б більше форм, які нині вважають «діалектними». Але не так сталося... Уже з 50-х років XIX ст. тут дуже активно розгортається москвофільство, пропагується й таки насаджується російська мова. Прихильники цієї течії вважали, що таким шляхом вони (і наша мова) звільняться від впливу Польщі. Але сталося, що й з вогню не вибралися, і в полум'я потрапили. Попри 600-річне польське панування в Галичині польська мова не принесла стільки клопотів українській, як російська. Російський царат тоді виділяв навіть грошові субсидії для галицьких москвофілів, фінансував газету «Слово» (про це детальніше можна прочитати у моїй статті «Російськомовна експансія в Галичині: історія і сучасність» (у кн. «Українська мова в освіті», Івано-Франківськ, 2000 або в моїй книжці «Доля моєї мови»), яка використовувала так зване язичіє – мішанину українських, російських та старослов'янських слів. Оце язичіє, яке ще й опиралося на громіздкий та незручний

етимологічний принцип письма, і процвітало майже до кінця XIX ст. Друга причина, чому гальмувався розвиток літературної мови на народній основі, – це різнобій у поглядах галицьких учених. Якщо спочатку дискутувалося питання, який із говорів узяти за основу літературної мови (була думка опиратися на покутсько-наддністрянський), то пізніше навіть ці розмови припинилися, бо й прихильники народної мови поступово перебиралися у табір москвофілів. Тут немає можливості продемонструвати мову, якою писали І. Гушалеви́ч, Б. Дідицький, І. Наумови́ч, а пізніше і Я. Головацький та інші, але цей мовний конгломерат ніяк не міг служити за літературну мову українського народу. Тому, коли розгорнулися вже на початку XX ст. дискусії навколо українського правопису та й взагалі навколо мовних питань, представники мовознавчої науки зі Східної України мали рацію, докоряючи галичанам за цю штучну мову. Разом з тим наші видатні письменники кінця XIX – початку XX ст., яких Ви назвали, таки на свій розсуд, на свої мовні чуття пропонували, винаходили нові форми, творили літературну мову в Галичині. І ніхто не може заперечити величезний вклад наших письменників (передусім І. Франка, покутської трійці, В. Гнатюка, М. Павлика, Б. Лепкого та багатьох інших письменників) у розвиток української літературної мови в Галичині і в Україні загалом. Але перемогла східна мовна практика, вирішальну роль у становленні української літературної мови зіграли твори І. Котляревського, геніального Т. Шевченка, Панаса Мирного і т.д.

? Твори згадуваних письменників і далі перебувають у літературному та освітньому процесі. Хоч їх мова не збігається з формами східноукраїнських говорів, але це ще не означає, що вона є вузьколокальною і не має права на життя. Попри закостенілість підходів до регулювання мови, що особливо продемонструвала спроба повернути питомо український правопис, демократизація могла б торкнутися й нашої мови, її нормативності, правопису. Тобто в мовному житті могло б застосовуватися пара-

лельне вживання східноукраїнських і західноукраїнських форм.

– Так, твори названих письменників перебувають в освітньому процесі, без них неможливо було б собі уявити української літератури. І. Франко – це титан, рівного якому навіть у світі було б важко знайти. Але в багатьох випадках його твори «підредаговані» редакторами, та, зрештою, він і сам правив, переробляв, редагував свої твори, сам наближав їхню мову до східного варіанта української мови. А якісь уже надто незрозумілі слова подаються в словничку до кожного тому.

Я вже згадував про велику дискусію, що відбувалася на початку минулого століття щодо вибору варіанта і правописних норм. Вона завершилася консенсусом, згодою між представниками східної і західної правописних традицій на конференції в Харкові у травні 1927 р. – прийняттям узгодженого правопису. У конференції взяли участь понад 50 відомих українських учених – Л. Булаховський, П. Бузук, В. Ганцов, В. Дем'янчук, А. Кримський, О. Синявський, Є. Тимченко та інші, у т. ч. з галицької сторони К. Студинський, Іл. Свенціцький, В. Сімович. У правописних правилах були враховані пропозиції галичан щодо правопису іншомовних слів з м'яким **ль** та зі звуком **ґ**. Правопис був уведений у практику з 1 січня 1929 р. і був рекомендований для впровадження на всіх українських землях, але галицька традиція вимовляти м'яке **л'** та звук **ґ** в іншомовних словах знайшла спротив у зросійщеній Східній Україні. У пресі стали появлятися публікації, які осуджували правопис, звинувачували його в наслідуванні і підтримуванні націоналістичних тенденцій, тому в 1933 р. він був скасований. Власне, у цьому правописі було узаконене закінчення родового відмінка **-и** в багатьох іменниках (типу *радости, любови*), написання **и** на початку слова (*инший, иний*) та ціла низка інших правил, які відбивали характер української мови. На початку 90-х років з ініціативи професора В. Німчука була спроба повернути деякі правила з правопису 1929 року, у створеній комісії навіть брав участь видатний український

філолог ХХ ст. Юрій Шевельов, на мовознавчі кафедри був розісланий проєкт нового правопису, але революційних, суттєвих змін у ньому не сталося, оскільки ті, хто не бажав відривати українську мову від «братньої» російської, таки домоглися, щоб реформу скасували. Ці пропоновані зміни були зведені до 19 позицій, причому дуже слухних, таких що полегшили б користування писемним варіантом нашої мови, наприклад, ставити апостроф в усіх іншомовних словах після твердого приголосного перед йотованим, але цю спробу було успішно поховано і заховано в довгу шухляду. Зрозуміло, що люди, дорослі, уже звикли до певних правил, але якраз малося на увазі запровадити паралельні форми, наприклад, *радости* і *радості*, і нічого страшного б не сталося. Адже є в нас паралельні форми в давальному відмінку (*столу* і *столові*), у родовому відмінку (*стола* і *столу*, *моста* і *мосту*), то можна було б дозволити подвійне закінчення і в іменниках типу *радости* і *радості*.

? Дослідники, і Ви в т.ч., стверджують, що в гуцульському і покутському говорах збереглися такі архаїзми, що вже втрачені в інших українських діалектах, з допомогою яких можна встановити, якою була наша мова немало сотень років тому. А як Ви гадаєте, коли західні говори вже мали в своїй основі нинішній вигляд?

– Ми вже торкалися цього питання. У західних, особливо в гуцульському і близькому до нього покутському говорах, є ціла низка фонетичних та граматичних рис, які були нормативними в давньо- чи в староукраїнській мові. Колись у мене була навіть стаття, присвячена цьому питанню («Історична зумовленість гуцульських діалектних форм» у кн. «Гуцульщина: перспектива її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні». – Івано-Франківськ, 1994), тому коротко тут не скажеш. Але можна сказати, що відсотків із 90, якщо не більше, усіх тих форм, які не стикуються з літературною мовою, є історичними формами. А нинішній вигляд західні говори мали уже багато сотень років тому, вони зародилися ще

в надрах праслов'янської мови, яка розпалася ще в VI–VIII ст. по народженні Христа. Як я вже говорив, основна природа мови, що стосується фонетики та граматики, – це її стабільність, невіддатливість зовнішнім впливам. Тим паче, коли певний діалект ізольований від інших природними умовами, не має тісних контактів з іншими говорами.

? Наскільки діалекти придатні для реконструкції давньої української мови?

– Власне, завдяки діалектам учені-історики-мовознавці і встановлюють історичні форми тих чи інших слів, простежують різноманітні фонетичні та морфологічні явища, які відбувалися в тому чи іншому слові. Є так званий порівняльно-історичний метод у мовознавстві, який цим займається. Звичайно, що історичні форми можна якоюсь мірою встановити і за допомогою стародруків, писемних пам'яток, але все-таки основна роль у цьому відводиться старожитнім говіркам. До речі, дуже цінною, наприклад, для діалектологів, є нещодавно опублікована книжка видатного етнографа, письменника Гуцульщини Петра Шекерика-Дониківа з Верховини, колишнього Жаб'я. Його роман «Дідо Иванчік» 60 років пролежав закопаний у землі; сам автор був репресований і загинув десь у Сибірах... Книжки написані (друга – «Рік у віруваннях гуцулів») чистим, неспотвореним і недоторканим гуцульським діалектом. Власне, такі тексти й дають багато матеріалу для роздумів та узагальнень.

? У західноукраїнських говорах простежуються дуже цікаві міжмовні зв'язки – з польською, словацькою і чеською та навіть південнослов'янськими мовами. Ця проблематика, здається, слабо вивчена передусім через незнання чи слабке знання нашими дослідниками іноземних мов.

– Маєте рацію, кожна мова обов'язково несе на собі сліди впливів інших мов, з якими контактує чи контактувала. Є немало праць, дисертацій, присвячених компаративістським дослідженням споріднених і неспоріднених мов. При тісному контактуванні відбувається інтерференція, накладання форм

однієї мови на іншу. Інтерференція відбувається на різних мовних рівнях – на лексичному, фонетичному, граматичному тощо.

Якщо говорити про польські впливи, то, крім якихось польських слів у наших говорах, він відбився передусім у наголошуванні слів. У польській мові постійний наголос на другому від кінця складі. Є в нас чимало слів у різних частинах мови, де є такий же наголос (наприклад, у дієсловах *пішу, люб'ю, ношу*, у прізвищах типу *Андр'юсяк, Максим'юк, Гуцуляк* тощо). Вважаю, що є певні паралелі й з чеською мовою. Так, у гуцульському діалекті збереглися напівпом'якшені приголосні **д, т, н**. Гуцули вимовляють *д'ит'ина, д'ень, т'ета, н'ема, Н'икола* і под. Лише ці три приголосні можуть бути м'якими і в чеській мові. Уже йшла мова про те, що на Гуцульщині дуже м'яко вимовляються шиплячі. Так само м'яко вони вимовляються в чеській мові. В інших слов'янських мовах вони стверділи, хіба що в російській залишився м'який **ч'**. Правда, я б не пояснював це впливом чеської мови. Це просто збережені історичні, праслов'янські форми у чеській мові та в гуцульських говірках. Щодо паралелей з південнослов'янськими мовами, то їх також можна знайти, але в основному це спільні риси, успадковані від праслов'янської мови. Була, правда, спроба пояснити звук **е** чи його варіанти після м'яких приголосних (у словах типу *стрільити, крич'ити*) впливом болгарської мови, але це вже надто неправдоподібна версія. Це знову ж таки спільна риса, успадкована від спільнослов'янської мови. А щодо вивчення міжмовних зв'язків, то вони ведуться досить інтенсивно під егідою Інституту мовознавства НАН України.

? Як виглядає, глобалізація у світі, уніфікація суспільного життя є несприятливими факторами для життя говорів. А Ви як дивитися на майбутнє діалектів в Україні?

– Глобалізація загрожує не тільки діалектам, а й досить розвиненим мовам. Подивіться, що робиться в світі. Без англійської мови ніде не ступиш ні кроку. Як писав мені колись один хлопець, що виїхав в англійську країну, «ходжу, як сліпе кошеня...». Англійська мова в інтернеті, в комп'ютерній справі,

в нанотехнологіях, у промисловості, в економіці, в політиці і де тільки не хочете. Тому цілком не виключено, що з часом «малі» мови будуть поглинуті, асимільовані глобальною англійською.

На території колишньої російсько-радянської імперії повним ходом наступає і давить російськомовна експансія, російське керівництво в усі часи намагалося розширити зони і сфери впливу, бо, як вони самі кажуть, «Россія канчаєтца там, гдє канчаєтца русській язик», а вони б раді, щоб вона ніде не «канчалася». Тому поки що у нас загроза є лише від російської мови, а точніше від представників «п'ятої московської колони», або таки наших перевертнів, які всіяко протягають її на офіційний статус. Що ж до говорів, то вони житимуть довго, поки не вимруть їхні носії, яких, треба визнати, під впливом школи, освіти, ЗМІ тощо стає все менше. Тому батькам не треба соромитися своєї рідної говірки і обов'язково передавати її дітям.

Надруковано в газеті «Галичина», № 7 та № 8–9 за 18 і 20 січня 2011 року.

Роман ІВАСІВ,
«Галичина»

СИЛА СЛОВА

► **Микола Лесюк:** *«Доля мови – в руках народу».*

Завтра – день української писемності та мови – свято, яке щороку відзначається в Україні, а за церковним календарем – це день вшанування пам'яті преподобного Нестора-Літописця. З цього приводу розмовляємо із завідувачем кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, професором Миколою ЛЕСЮКОМ.

? Корінний киянин Нестор-літописець – бл. 1056 року – бл. 1114, – 17-річним юнаком вступив до Києво-

Печерського монастиря. Преподобний чернець-диякон – автор найдавнішого українського літопису «Повісті минулих літ» у редакції 1113 року, якому присвятив 20 років свого життя, відомий також як творець перших взірців давньоруської житійної літератури – «Читання про Бориса і Гліба» і «Житіє Феодосія Печерського». Помер у Києво-Печерській лаврі, де й сьогодні спочивають його мощі в Ближніх печерах... А що б Ви хотіли відзначити з його чернечого подвигу?

– Преподобний Нестор дійсно був видатним давньоукраїнським письменником, істориком, літописцем, він належить до найосвіченіших людей Київської Русі кінця XI – початку XII століття. Окрім богословських знань, Нестор мав виняткові здібності до історії та літератури, знав іноземні мови, досконало володів грецькою мовою. Його літопис – це справжня енциклопедія староукраїнського життя. Виняткова талановитість автора, його дар живого оповідання, добірні форма і стиль сприяли тому, що Несторові твори стали одною з найцінніших пам'яток давньоукраїнського письменства. Крім своєї суто історичної та літературної вартості, Несторів літопис має ще й велику публіцистичну вартість, оскільки майже кожна його сторінка закликає київських князів до єдності, об'єднання руських земель, просякнута ідеологією великої, могутньої й соборної Української Держави, прославляє подвиги, національну гідність і картає прояви малодушності. Цей літопис можна назвати справжнім Євангелієм княжої України.

Головним послухом Нестора у монастирі стала книжна справа. Він, між іншим, писав: «Велика буває користь від учення книжного, книги наказують і вчать нас шляху до розкаяння, бо від книжних слів набираємося мудрості й стриманості... Той, хто читає книги, розмовляє з Богом або святими мужами». Отож, як бачимо, уже тоді люди розуміли, наскільки корисним і необхідним є читання книжок. Свою ерудицію Нестор черпав з грецьких, латинських і, звичайно, староцерковнослов'янських книжок, які уже на той час були перекладені з грецької мови.

Добре, якби його слова пам'ятала сучасна молодь. На жаль, тепер спостерігаємо масове ігнорування книжки. Особливо боляче, що втрачається інтерес до книжки у дітей, школярів, студентів, які віддають перевагу комп'ютеріві, телевізоріві, мобільним телефонам, іншим досягненням науково-технічного прогресу. А відомо, що тільки книжка, читання художньої літератури сприяють грамотності людини, її освіченості тощо. Тому перший і найголовніший заповіт Нестора – читати! Найкращим відзначенням Дня української писемності було б рішення кожної молодої людини відводити певний час кожного дня для читання мудрих книжок.

? Чи не видається Вам трохи дивним, що під кінець розвалу Союзів саме ченцям УПЦ Московського Патріархату передали Києво-Печерську Лавру, зокрема Ближні і Дальні печери. І виходить тепер, що три інших Церкви Київської традиції – УПЦ КП, УАПЦ та УГКЦ разом зі своїми вірними можуть у день переставлення преподобного Нестора-Літописця, 9 листопада, лишень здалеку від спочинку його мощів помолитися. А коли ще й згадаємо про ідеологему «русского міра» – то взагалі стає сумно... Що думаєте з цього приводу?

– Тут видається дивним не тільки цей факт. Багато дивних, незрозумілих речей коїться в нашій Україні... Дивним є те, що саме цій церкві, яка аж ніяк не є дружелюбною до українців та України, сучасне керівництво Держави віддає всілякі переваги, ігноруючи інші церковні конфесії, які Ви згадали, а хіба не дивним є те, що віддали Росії Крим і тримають на своїй території таку могутню, на жаль, також недружелюбну нам військову потугу, як Чорноморський флот, а хіба не дивним є те, що в Україні надається всіляка перевага російській мові, російському телебаченню, російській естраді, що урядовці, депутати розмовляють чужою мовою та ще й насаджують її народіві України, що російським бізнесменам відали усі найважливіші об'єкти промисловості в Україні. Хіба не є дивним і не болить те, що злі, антиукраїнські сили розпанахали

Україну, що майже половина її населення віддає свої голоси за проросійські партії і їхніх кандидатів?! Та подібних «див» не перелічити...

? Десять з лишком років тому Ви зауважили: «Поки ж не буде справжнього гаранта українства в Україні, то й нидітиме наша мова, під загрозою буде й українство». А сьогодні російськомовна експансія в Україні і, зокрема, в Галичині присутня чи ні?

– Як відзначив одного разу уже покійний Ярослав Дашкевич, «Напрошується неприємний висновок, що «власть імущі» в державі не вважають своїм моральним та юридичним обов'язком захищати честь і гідність, нібито, власної держави і власної нації». Тут він правильно вставив слово «нібито». Якби в державі було своє, українське керівництво, яке ідентифікувало б себе з українською нацією, було б усе по-іншому. А біда в тому, що «власть імущі» – хазарови, табачники, колісниченки, ківалови, левченки та іже з ними не вважають Україну за свою Батьківщину, вона їм служить тільки для задоволення власних потреб, вони ж віддано служать фактично іншій – сусідній – державі. Тому ніякого захисту честі і гідності України від них чекати не доводиться, а якраз навпаки – наруга над мовою, культурою, історією, наруга над усім українським... Усі ми пам'ятаємо, що 13 років тому, у жовтні 1989 року, був прийнятий ще тоді в радянській Україні Закон про мови. І що, хтось намагався виконувати той закон? Хоч один прокурор хоч одного чиновника притягнув до відповідальності за порушення закону, за ігнорування української мови? Та де там! А коли нещодавно прийняли закон про фактичне надання російській мові статусу офіційної, – як швиденько почали втілювати його в життя! Одна за одною південно-східні зросійщені області України швиденько відрепортували, що російська мова вже визнана як офіційна (регіональна), хоч сільське населення цих областей є питомо українським. Отож уряд України, її уже колишній парламент усе робили, щоб в Україні процвітали прояви антиукраїнізму, українофобства,

україножерства. Тому я й тепер повторю, що поки не будемо мати президента-українця, доти не буде добра у нашій Україні, не буде повноправною господинею в своєму домі і її мова.

? Розкажіть про три найважливіші речі щодо української мови, на які мусить зважати кожен українець.

– Передусім – не соромитися своєї рідної мови, не ігнорувати її, шанувати її. Треба, щоб люди, особливо діти, студенти розуміли, що українська мова анітрохи не поступається перед жодною мовою світу, в тому числі, звичайно, й перед російською. Я міг би навести масу цитат, висловів, їх вистачило б на цілу газетну шпальту, у яких діячі світової культури захоплюються українською мовою, надають їй перевагу за милозвучністю перед багатьма індоєвропейськими мовами. Завдяки нашим великим українським майстрам слова – Т. Шевченкові, І. Франкові, Лесі Українці, О. Гончареві, Д. Павличкові, Л. Костенку та багатьом іншим письменникам наша мова стала однією з найрозвиненіших мов світу, і це не просто слова, це можна доводити багатьма фактами.

Друге – треба знати, вивчати її основні закономірності, її орфоелемію (правильну вимову звуків), її орфографію (правопис), її лексичний та фразеологічний склад. Наша мова варта, щоб її вивчати, щоб її знати, щоб правильно й уміло користуватися її усною та писемною формами. При цьому треба пам'ятати, що вона вже надто засмічена чужомовними словами та формами, особливо росізмами.

Третє – берегти культуру мовлення. Мова – живий організм, їй стає боляче, коли її спотворюють, їй боляче, коли вживають вульгаризми, непристойні слова, які так рясно окупували мовлення наших людей, особливо молоді і навіть дівчат... Треба полюбити свою мову, не спілкуватися чужою без потреби, не слухати російську попсу, не поширювати різноманітні російськомовні посилання в інтернеті тощо.

? Яке Ваше ставлення до сучасного правопису?

– Можна сказати, що нормальне, бо звук до нього, адже він упроваджений був ще в 1961 році, так що все свідоме життя

(студентське, викладацьке) пройшло разом із цим правописом. На початку 90-х років він був знову дещо змінений, але зміни ці були несуттєві. А хотілося, щоб вони були серйознішими, адже від 1933 року, коли був відмінений правопис 1929-го, український світ користувався, фактично, двома правописами: українська діаспора – правописом 1929 року, а материкова Україна – правописом 1933-го. На початку 90-х професор Василь Німчук, тодішній директор Інституту української мови, запропонував – було створено комісію, куди входив також Юрій Шевельов – провести певні зміни в нашому правописі, повернутися в багатьох випадках до правопису, укладеного консенсусом між галицькими та східноукраїнськими мовознавцями в 1927 році, що впроваджений був у січні 1929 р. Але люди, які часто були дуже далекі від правописних проблем, підняли ґвалт, що, мовляв, не всі ще знають чинний правопис, а тут уже хочуть його міняти, то й відклали цю доцільну справу у довгу шухляду. Думаю, що ці настрої підігрівалися прихильниками проросійського правопису 1933 (1961) року, яким не подобалося, наприклад, історичне закінчення родового відмінка іменників третьої відміни **-и (радо**сти**, молод**ости**)**, історичне **и** на початку слова (**и**н**ший, и**н**ий, и**н**оді**), писати слово **пів** окремо від інших (чому **ч**в**ерт**ь** го**д**ини** – окремо, а **пів**г**о**д**ини** – разом?), писати апостроф в іншомовних словах – **б'юро, комп'ютер, п'юпітер, б'юджет** і под. (тепер ці слова пишуться по-різному, хоч вимовляються однаково). Були й деякі інші пропозиції (усього 19 позицій). Але в нас на кожну мудру пропозицію знайдуться десятки контраргументів і справу, як правило «заживо» ховають... Незважаючи на це, деякі видавництва, автори все-таки використовують норми правопису 1929 року (наприклад, канал СТБ, мовознавець-депутат Ірина Фаріон, деякі інші галицькі вчені). Однак офіційно ми не можемо його використовувати, бо в правописі мусить бути порядок, однастайність, інакше наступив би хаос, якого в нашому житті й так є чимало на кожному кроці. Думаю, що рано чи пізно ці зміни таки буде внесено у правопис.

? Ваша думка з приводу сучасного мовлення на радіо й телебаченні?

– Якби Ваша газета дала таку можливість, можна б спеціально присвятити публікацію цій темі. Помилки на радіо, а особливо на телебаченні – море! Звичайно, тут іде мова про мовні та орфоепічні помилки. Я вже згадував, що наша мова піддається надто агресивному впливу російської мови, і цей вплив відчутний на кожному кроці. Пам'ятаєте, колись часто виступали на естраді Тарапунька і Штепсель. Один говорив українсько-російським суржилом, а другий чистою російською мовою. Люди сміялися, бо давали вони дійсно часто смішні репризи, у яких усе недотепою, дурником виступав хохол Тарапунька. Насправді ж там висміювалася наша мова, наша ментальність. Тепер можемо спостерігати аналогічне. В усіх розважальних програмах – обов'язково два ведучі – російсько- та українськомовний. На місці росіянина я б образився на такий підхід. Виходить, що ці ведучі (а це ж політика така!) вважають росіян такими, що нібито не могли б зрозуміти української мови у той час, коли українці російську розуміють прекрасно, навіть малі діти.

? Я собі пригадав, що лєвова частка приповідок у другому томі «Галицько-руських народних приповідок», які видав у НТШ Іван Франко в 1908 році, є прислів'я та приказки, записані синами Андрієм і Тарасом у с. Підгірках біля Калуша. Чи потрібно тепер залучати молодь до збирання українського фольклору, народних говірок тощо?

– Звичайно, потрібно, і ми це робимо, правда не завжди є гроші для фінансування експедицій, тому студентам дають переважно індивідуальні завдання і вони привозять зі своїх сіл такі записи. Колись у 80-х роках, (я тоді завідував кафедрою української мови) ми обстежили й записали говірки 35 сіл нашої області для Атласу української мови. Проводиться така робота й тепер.

? Оскільки Ви активно присутні в соціальних мережах Інтернету, зокрема і на «Фейсбуці», які б сайти Ви порекомендували поціновувачам української мови?

– Я назву декілька адрес: <http://litopys.org.ua> – де розміщена електронна бібліотека давньої української літератури з IX до XVIII ст. Тут розміщені літописи і тексти давньої української літератури, мовознавчі та літературознавчі дослідження відомих учених, граматики, лексикони та словники, художня література наших класиків, які показують єдність, спадковість і тотожність української літератури з давніх часів і до сьогодні.

Другий сайт – <http://exlibris.org.ua/index.html>, де розміщена цікава робота Євгена Наконечного «Украдене ім'я: чому русини стали українцями», де показано, як етніміка – наука про місцеві власні назви – може бути тісно пов'язана з політикою. І дві доволі цікаві сучасні роботи Костянтина Тищенка «Правда про походження українців» та «Правда про походження української мови», які були надруковані у спецвипусках «Українського тижня» відповідно під № 16 (233) за 20–26.04 та під № 39 (256) від 28.09.2012–4.10 2012. Це надзвичайно цінні праці, написав дуже сумлінний учений http://img.tyzhden.ua/Content/PhotoAlbum/2012/10_12/04/tyshenko.

Та є ще й інші сайти, тепер в інтернеті можна знайти багато корисних речей, аби тільки було бажання їх шукати і читати.

? Як автор понад 300 наукових текстів, у т.ч. численних газетних публікацій, майже 300-сторінкової книги «Доля моєї мови», монографій «Мовний світ сучасного галицького села», «Еротизм у сучасному українському фольклорі: лінгвістичний аспект», підручників з української мови, як активний поборник за розвій нашої мови ось уже десятки років, ще з початку 90-х минулого століття, що Ви побажали б читачам «Галичини» в День української писемності та мови?

– Хочу побажати «Галичині»: так далі тримати! Мені імпонує те, що газета приділяє багато уваги питанням функціонування, чистоти нашої мови, не обходить гострі політичні питання, пов'язані з мовною політикою держави. Доля мови – у руках народу, мусимо спільними силами боротися за неї,

відстоювати, захищати, пропагувати її. Наша мова пережила за сотні років чимало принижень і заборон. Варто про це знати, що до 1990-х років українська мова понад 375 літ перебувала під забороною чи під утисками, зазнавала репресій або не мала повноправного державного статусу в тих країнах, до складу яких входили українські землі. Це були десятки і десятки різноманітних указів, постанов, циркулярів, які так чи інакше обмежували її права в рідному домі. Ці процеси продовжуються й далі, ми вже згадували про новий регіональний «закон», але колись цьому настане край! Нехай на цей раз нашим недругам і недругам нашої мови вдалося сфальсифікувати вибори і набрати собі правдами й неправдами угодних депутатів. Але народ прозріє, перестане терпіти приниження й знуцання зі своєї мови, скаже «Ану геть, кому не подобається українська мова!!!» і стане справжнім господарем у своєму домі. Я вірю, що так буде, і хай буде так!

Надруковано в часописі «Галичина», № 167–168, 8.11.2012 р.

Роман ІВАСІВ,
«Галичина»

ЗАНУРЕННЯ В ПОЛОНІСТИКУ

► **Микола Лесюк:** *«Ходити Європою легше, коли знаєш європейські мови».*

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника сьогодні відзначає 20-ліття відділу кафедри полоністики Інституту філології. Про становлення кафедри, її творців та здобутки розмовляємо з відомим мовознавцем, ініціатором створення і незмінним її керівником професором Миколою ЛЕСЮКОМ.

? Як починалося вивчення польської мови в Прикарпатському університеті?

– Ще наприкінці 80-х років минулого століття ми робили спроби запровадити в колишньому педінституті факультатив із польської мови. Однак керівництво ВНЗ тоді делікатно заперечило, зазначивши, що такий крок буде розцінено, як знак солідарності з польською «Солідарністю». Попри те ми організували гурток польської мови для студентів, а заняття настільки захопили студентів, що згодом деякі з них навіть почали писати листи до деканату української мови і літератури... польською мовою.

Зі створенням Прикарпатського університету з'явилася можливість відкривати нові спеціальності, й ректор Віталій Кононенко в червні 1993 року на нашу пропозицію прийняв рішення про оголошення набору абітурієнтів на спеціальність «Польська мова і література». Першим викладачем-носієм польської мови стала доктор теології і польської філології сестра-монахиня Марта Рик. Вона дуже швидко завоювала повагу і любов студентів, виявила себе надзвичайно умілим педагогом, зуміла зацікавити їх вивченням польської мови, і дуже шкода, що наступного року вона не змогла знову приїхати до нас. Через рік до нас прийшла працювати Інна Беляєва, яка розробила робочу програму згідно з навчальним планом, що був погоджений з Міністерством освіти України. Так поступово викладання польської мови ставало на професійні рейки. А польську літературу було доручено читати доцентіві кафедри світової літератури Ользі Цівкач.

Оскільки курс польської мови було запроваджено і на українському та російському відділеннях, а пізніше – і в інституті туризму, потреба у викладачах-полоністах зростала. Тому викладачі з колишньої кафедри російської мови Оля Лазарович, Олена Пелехата, Ярослав Мельник пройшли відповідне навчання в Київському та Львівському університетах і здобули право викладання польської мови. Однак і кафедра, і деканат розуміли, що студенти, які вивчають польську філологію, повинні чути автентичну, справжню, чисту, без жодних акцентів польську мову, яку можна почути лише від

носія польської мови, тобто від поляка чи польки. Тому за всі ці 20 літ не було жодного року, коли б на кафедрі не працював викладач польської мови з Польщі.

? Кого Ви хотіли б згадати з польських колег-педагогів періоду становлення кафедри?

– Я би хотів згадати кожного викладача й професора, бо їх усіх вирізняла любов до своєї мови і велике бажання поділитись нею зі студентами. Окрім сестри Марти Рик, у нас працювала Івона Антоняк, яка залишила на факультеті якнайкращі спогади про себе. Вона виявилася неабияким педагогом, що професійно і надзвичайно весело, залучаючи елементи гри, проводила заняття, своїм дотепним словом, умілим порівнянням, жартом, вона викликала у студентів вибухи сміху і надзвичайно великий інтерес до вивчення польської мови. Хочемо особливе добре слово сказати Артурові Томчаку, який за рекомендацією Ванди Сергеєвої прийшов на кафедру і працював тут 10 років. Пан Артур був сприйнятий студентами як дуже серйозний, компетентний, принциповий і вимогливий викладач. З його приходом значно активізувалася робота на польському відділенні, набагато легше вирішувалися питання встановлення контактів із польськими офіційними установами та навчальними закладами, зміцнення матеріальної бази кафедри, організації мовної практики студентів у польськомовному середовищі тощо. На наше прохання міністерство освіти Польщі кілька разів продовжувало йому термін праці на нашій кафедрі. Після Артура Томчака кілька років працювала на кафедрі магістр Саманта Бусіло, яка багато уваги і старань віддавала студентам і стала дуже близькою людиною і для них, і для викладачів кафедри. Частинку свого серця залишила тут, як вона сама про це написала, Агнешка Щип'юр, яка працювала на кафедрі тільки рік. А тепер у нас працює новий лектор.

? Знаю, що кафедра під вашим керівництвом встала творчі, наукові та ділові зв'язки з багатьма навчальними закладами Польщі: Варшавським, Ягеллонським,

Гданським, Жешівським, Люблінським, Вармінсько-Мазурським (Ольштин) університетами, а також з Варшавським університетом ім. кардинала С. Вишинського, з університетами у Гожові Великопольському та Ополі. А ще співпрацюєте з Вейгеровським об'єднанням кашубів, з ліцеєм у м. Глубчиці біля Ополя...

– До цієї справи долучилося багато людей, зокрема й добре «приклав і прикладає руку» ректор професор Ігор Цепенда. Втім, факультет та кафедра слов'янських мов від початку вели активні пошуки контактів з вищими навчальними закладами та вченими Польщі. Тепер наш університет, інститут філології, кафедра слов'янських мов тісно співпрацюють з багатьма навчальними закладами Республіки Польща. Кафедра підтримує тісні контакти з професорами Янушем Рігером, Єжи Бральчиком (Варшава), Ельжбетою Скорупською-Рачинською (Гожув Великопольський), Стефаном Вархоллом, Михайлом Лесівим, Степаном Козаком, Феліксом Чижевським (Люблін), Михайлом Кондратюком (Білосток), Своєю Навроцькою, Квіриною Зембою, Малгожатою Клінкош (Гданськ) та іншими. Деякі з них приїжджали до нас спеціально для читання спецкурсів нашим студентам. Ось уже 11 років плідно співпрацюємо з Поморським об'єднанням кашубів у Вейгерово, куди наші студенти їздять щороку на мовну практику. Нині університет має тісні контакти з польськими ВНЗ і в галузі наукової роботи. За ці роки було проведено низку спільних наукових конференцій, присвячених Василеві Стефаникові, Станіславу Вінцензові, українсько-польським відносинам та іншим важливим темам.

Університет має добрі контакти з посольством Республіки Польща в Україні, з генеральним консульством Польщі у Львові, які всіляко підтримують кафедру й наші намагання поліпшити справу вивчення польської мови та літератури на Прикарпатті. Потрібно також згадати, що на базі нашого польського відділення у 2004 році було створено Центр полоністики, на відкриття якого приїхав амбасадор Польщі в Україні Марек Зюлковський.

? Сучасний навчальний процес вимагає відповідного науково-практичного й технічного інструментарію. Чи належну бібліотеку має кафедра? Як справи із «зануренням» студентів у польськомовне середовище?

– Завдяки зв'язкам з міністерством освіти Польщі, з польськими навчальними закладами, з окремими громадянами Польщі та України на факультеті скомплектовано досить солідну бібліотеку польської наукової, навчальної та художньої літератури. Кілька років тому дружина відомого польського вченого Владислава Копалінського передала нашому університетові 3000 томів з його власної бібліотеки. Багато різної літератури ми отримали за ці роки від фундації «Pomoc Polakom na Wschodzie». Тепер можемо з певністю стверджувати, що такого багатого зібрання польської літератури не має жоден університет України. Крім того, кафедра має в своєму розпорядженні відповідне технічне забезпечення – телевізори, відеомагнітофони, комп'ютери та відеопроєктори й новітні інформаційні технології та методики вивчення польської мови, які придбано за фінансової підтримки згадуваної фундації та інших польських організацій. А ще на кафедрі слов'янських мов створено досить потужну аудіо-, кіно- та відеотеку.

Щодо «занурення», то ректорат університету, інститут філології, кафедра слов'янських мов постійно вишукують можливості для проходження мовної практики студентами-полоністами у польськомовному середовищі. Завдяки підписаній угоді з Варшавським університетом став можливим обмін студентами двох навчальних закладів. По сім-вісім студентів-україністів з Варшавського університету щороку приїжджають до нашого університету, а наші студенти-полоністи цілий семестр навчаються у Варшавському університеті. Наші студенти періодично мають можливість побувати також у Кракові, Любліні, Гданську тощо. На навчання, як правило, їдуть найкращі студенти, і це є добрим стимулом для їхнього навчання. Шкода, правда, що останніми роками маємо більше охочих відвідати літні школи Польщі, ніж самих місць.

? Я два рази був на конкурсі польської орфографії, який директор Інституту філології професор Степан Хороб називає «перлиною полоністики в Україні».

– Уже десять років на базі кафедри слов'янських мов проводимо цей Всеукраїнський орфографічний конкурс з польської мови, журі якого перші два роки очолював відомий польський мовознавець професор Єжи Бральчик. Але «перлину полоністики» ми швидше бачимо в особі харизматичної постаті ректора Вищої професійної школи з Гожова Великопольського пані професор Ельжбети Скорупської-Рачинської, яку маємо за честь бачити в Івано-Франківську щороку. Відзначу, що вона не тільки долає тисячу кілометрів уже сім літ поспіль, а й залишається незмінним його керівником та фундатором. Окрім цього, сама складає тексти диктантів, сама диктує і перевіряє, завдяки чому забезпечено повну об'єктивність в оцінюванні робіт. За це ми дуже вдячні чарівній пані професор Скорупській-Рачинській. Наші студенти, до речі, неодноразово займали в цьому конкурсі призові місця.

? Що встигла зробити кафедра полоністики за 20 років: скільки випустили студентів і який їх рівень, яких підготували викладачів?

– Потрібно відзначити, що відкриття спеціальності «Польська мова і література» в Прикарпатському університеті було цілком виправданим. З набуттям Україною незалежності та відкриттям державних кордонів Польща першою визнала Україну як самостійну державу і тепер також прикладає багато зусиль, щоб Україна ввійшла в сім'ю європейських держав. Відповідно контакти між двома народами значно активізувалися, а отже, появився й стимул для вивчення українськими громадянами польської мови. Зауважу, що вже першого року, коли було оголошено набір на цю спеціальність, – надійшло 60 заяв від абітурієнтів на 25 місць, фінансованих державою, у тому числі від 15 медалістів. Тоді було зараховано на перший курс 29 осіб. Не спадав інтерес до польської мови та літератури і в наступні роки, бо щороку на кожне місце, фінансоване

державою, надходило по дві-три заяви від абітурієнтів. Отже, за 20 років, упродовж яких функціонує відділення польської мови і літератури, здійснено уже 15 випусків і вручено дипломи філолога, викладача польської мови та літератури 377 випускникам. Наступного року закінчать полоністику ще 28 осіб, а всього тепер на польському відділенні навчається 156 студентів. Сьогодні ми можемо похвалитися досягненнями на всеукраїнському та міжнародному рівнях. Наші студенти здобували перші місця на Всеукраїнській олімпіаді з польської мови в Києві, Уляна Марчук – в Ягеллонському університеті Кракова, високі оцінки за свої знання отримували студенти різних років – Віта Карвацька, Аня Грібович, Наталя Ткачик, Марія Витвицька та інші.

Щодо викладацького складу, то тепер викладання польської мови забезпечують наші кандидати філологічних наук Уляна Рис-Вікерс, Дарина Мицан, Уляна Андрусів та Наталя Дорогович – усі вони, крім Даринки, випускники нашого польського відділення. Стала вже давно на ноги й кафедра світової літератури. Польську літературу тут викладають, крім О. Цівкач, випускники нашої полоністики кандидати наук Тамара Ткачук, Ірина Спатар, а також Данило Рега. Окремо хотів би згадати тих наших випускників, які пішли в науку, написали й успішно захистили кандидатські дисертації. Це Оксана Баранівська (польська мова), працює в Ягеллонському університеті, Мирося Хороб-Медицька (польська література), яка, на жаль, передчасно покинула цей світ, що виявився для неї надто жорстоким, Уляна Рис-Вікерс (польська мова) – доцент нашої кафедри, Роман Тимошук (польська мова) працює в інституті мовознавства (Київ), Тамара Ткачук та Ірина Спатар (обидві з польської літератури), Ірина Микитин та Олександра Лисенко (обидві – світова література), Уляна Андрусів (загальне мовознавство), Ліля Парилляк, Оля Роїк, Мар'яна Барчук та Наталя Дорогович – українська мова, Наталя Ткачик, Галя Онуфрик та Галя Волощук – українська література, Леся Польова (педагогіка). Зараз навчаються в аспірантурі

Данило Рега, Мар'яна Перепічка, Наталя Щербій, Христина Вільчинська, Мар'яна Ідзьо, Оксана Корпало, Наталя Орнат, які також, без сумніву, успішно завершать свої роботи. Зауважте, на 15 випусків – 17 осіб, тобто на кожен випуск припадає більше одного захисту.

Ще низка випускників працює вчителями польської мови в загальноосвітніх школах області чи в недільних школах при польських громадах. Маємо всі підстави вважати, що в області розшириться мережа шкіл, в яких чи факультативно, чи як другу іноземну вивчатимуть польську мову.

? Як Ви розцінюєте активну участь українського студентства в Євромайданах?

– Та сам переживаю, щоб сьогодні не зірвали святкування 20-ліття полоністики! А коли серйозно, то наші студенти і ментально, й інтелектуально завжди перебувають у Європі, це зумовлює їхній вибір професії, коло навчально-наукових інтересів, європейський триб життя, з яким вони всі глибше запізналися в той чи інший спосіб. Тобто вони вже при вступі на полоністику зробили власний європейський вибір, і слава Богу, на відділенні польської мови і літератури мудрих, старанних, працьовитих, талановитих студентів не менше, як у минулі роки.

А на завершення я хотів би подякувати всім нашим польським друзям, котрі всі ці роки підтримували наше польське відділення, які сьогодні будуть присутні на святі, і яких немає з нами, подякувати і нашим випускникам та всім студентам, що докладають зусиль для вивчення польської мови і літератури. Адже ходити Європою легше, коли знаєш європейські мови.

Надруковано в газеті «Галичина», № 179–180 від 28 листопада 2013 року.

ІНТЕРВ'Ю З ПРОФЕСОРОМ МИКОЛОЮ ЛЕСЮКОМ

Не так давно працівники нашого університету вітали відомого і знаного науковця, доктора філологічних наук, професора Миколу Лесюка з успішним захистом дисертації, аж ось нова радісна звістка: напередодні дня народження Василя Стефаника п. Миколі присуджено обласну премію імені патрона Прикарпатського національного університету. Урочистості з нагоди вручення премії проходили на малій батьківщині письменника в с. Русові і збіглися за часом ще з однією знаменною датою – 75-літтям від дня заснування університету імені Василя Стефаника.

– Наша рідна альма-матер пишається плеядою своїх науковців і вчених: письменників, художників – митців різних естетичних напрямків та уподобань. Вас можна зачислити до цієї категорії, хоча б на царині хорového мистецтва?

– Так, я десь від 15 років, ще будучи учнем ремісничого училища, співав у хорі. За своє життя співав у різних хорах. Пам'ятною залишилася «Червона калина», з якою їздили на початку 90-х років у різні області, піднімали людей на захист молодій українській держави. Двічі, наприклад, були в Запорізькій області. Пам'ятаю, як ішли центральними вулицями міста зі стрілецькими та повстанськими піснями. Люди відчиняли вікна, махали нам руками, радісно посміхалися. Це було приємно.

– Дозвольте посміхнутися, попереднє запитання цікаве для наших читачів, але це тільки прелюдія до початку серйозної розмови. Отже, розпочнімо розмову з перших пам'ятних миттєвостей Вашого життя,

іншими словами – відколи себе відчули присутнім у цьому світі?

– Пам'ятаю себе ще в мами на руках. Пам'ятаю епізод, коли народилася моя молодша сестра Катруся, мені було 4 роки, я питав бабу-повитуху, чи вона залишить нам цю дівчинку. Коли вона сказала, що так, я підскакував з радості на припічку і плескав у долоні. А потім почалося нелегке і в прямому розумінні босоного дитинство. Від п'яти років уже пас худобу, спочатку нашу корівчину, а пізніше ще й тетину та бабину.

– Що було далі?

– А далі були шкільні роки, робота по господарству. У нас було п'ятеро дітей, післявоєнні роки були дуже важкі. Пам'ятаю, що ходив до школи у старій куфайці, тканина на якій була зовсім перетліла, не піддавалася вже латанню. Видно було в багатьох місцях вату, то я казав, що в мене куфайка барвінком зацвіла. Дитинство було важке, але веселе. Ми жили всі дружно, любили своїх батьків, вони нам відповідали взаємністю, вечорами співали всі хором на два голоси. У батька був потужний голос широкого діапазону, він усе своє, на жаль, коротке життя був дяком, його голос знали в усіх навколишніх селах. У мами був сильний сопрано. Батьки привчали нас до української пісні, розучували різні колядки. Така родинна ідилія бувала вечорами, коли батько, прийшовши з шахти, сідав за швейну машинку, щоб іще якусь копійку заробити, мама готувала вечерю, а ми сиділи на печі і співали всі. Інколи, в неділю, батько брав мандоліну, і ми тоді співали вже під музичний супровід. До роботи нас ніхто не заставляв, але кожне з дітей знало свій обов'язок, свою ділянку праці, усі все робили дружно, усіляко намагалися маму вивільнити від рутинної праці по господарству. Але таке щастя для мене тривало недовго. Після сьомого класу я вступив у РУ-4 (пам'ятаю ще руїни, розбиті після війни будинки в Калуші), після РУ поїхав на Донбас, працював у шахті машиністом електровоза, слюсарем, обслуговував відому тоді

на весь союз бригаду Миколи Мамає, потім було Заполяр'я, шахта Хальмер-ю, потім ковалівські шахти.

– Набути фах педагога – це перша остаточна мрія чи їх було багато?

– Потяг до мови, замилювання нею в мене пробудилися ще в початковій школі. Мене завжди хвалили, що я писав диктанти без помилок. Я багато читав. Носив до школи по дві книжки і читав на уроках. Коли вчителька забирала книжку, я витягав з «дзюбенки» другу і далі читав. Шкода, що тепер молодь мало читає, переважно всі зайняті своїми мобільними телефонами, смартфонами тощо. А читання дає грамотність (правда, тепер і в деяких книжках є чимало помилок), розвиває зорову пам'ять. Я, наприклад, і нині пам'ятаю, яку зробив помилку у випускному творі з російської літератури (8–10 кл. я закінчував у вечірній російській школі, працюючи в шахті на Донбасі). Так ось, я в Краснодонській газеті побачив слово «ключь» із м'яким знаком. Це мені врізалось в пам'ять, і я так само написав у творі це слово. Це була єдина помилка в моїй роботі. Так що й до мови журналістів треба ставитися критично, бо і в газетах є чимало помилок. Мрій багато не було. Мене агітували вступати на журналістику, власне завдяки тим кільком творам, які я написав у школі. Але хотілося побачити світ. Моя тета (саме така форма мала б існувати в українській мові), рідна батькова сестра, була в УПА, її підстерegli, арештували, засудили на 15 років і заслали у Воркуту. Її чоловік «сидів» так само в Норильську. Вони розповідали мені багато про життя в таборах, про роботу в шахтах, то я захотів побувати в тих місцях. До Норильська не доїхав, бо не зміг купити квиток у Красноярську на пароплав, яким мав плисти по Єнісею сім діб до порту Дудинка. Тоді поїхав у Воркуту. Батьки мої не знали, де я, коли написав додому лист із Хальмер-ю (це за Воркутою 100 км), то мама плакала і писала мені, що туди тільки під конвоєм людей везуть, а я, мовляв, сам туди поїхав. Але це була молодість. Зате бачив піврічні полярні ночі, північне сяйво, а в літні місяці круглодобовий світлий день.

Там пройшов добрий фізичний і моральний гарт, навчився переносити труднощі, не опускаючи рук від невдач, шанувати людей. Це все знадобилося в наступних роках. На філологію вступив у 1961 році, і відтоді моя доля пов'язана з нинішнім Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника.

– У кожній людині в житті трапляються щасливі випадки, які інколи стають визначними у виборі того чи іншого фаху. Ви зачисляєте себе до таких?

– Усе-таки признаюся, що мав намір вступати на іноземні мови. Повернувшись із далеких світів у рідну Ковалівку, я познайомився з тодішнім директором школи Степаном Макарчуком, який був філологом, начитаною, ерудованою людиною. Ми багато з ним розмовляли про літературу, про письменників, про різні книги, яких я на той час уже перечитав багато. Ось він і порадив їхати до Станіслава, вступати на українську філологію. 29 липня я виїхав з нічної зміни з шахти, зібрав підготовлені документи і поїхав до Станіславського педінституту. У той же день я склав на «п'ять» творчий іспит на предмет виявлення музичних здібностей, а в наступні дні ще п'ять іспитів (крім двох з української, ще й російський диктант, історію та іноземну мову). Відразу на початку навчального року був обраний до складу профкому інституту, а в січні вже став його головою. Після першого курсу мені призначили іменну стипендію, яка була значно більша, ніж у декого зарплата. Закінчивши педінститут, відразу почав працювати на кафедрі української мови як сумісник, а через кілька років уже як штатний працівник.

– Яким виявився шлях до втілення Вашої мрії, чи багато перешкод пізнали на своєму шляху?

– Не можу Бога гнвити. Мені давалося все відносно легко. Але щоб чогось домогтися в житті, потрібна щоденна наполеглива праця. Без праці нічого легко не приходить. Тепер з висоти літ, спостерігаючи за молоддю, інколи дивуюся, як дехто легко ставиться до життя, до своїх обов'язків.

Метикуватий студент може десь обманути викладача, десь уміло виплутатися із ситуації (шпаргалка, підказка, СМС), але знань такий студент мати не буде, і життя все одно у свій час йому нагадає про це.

– Ваше перше наукове визнання. Кого вважаєте своїми педагогами-наставниками?

– У періодичній пресі я друкувався давно, ще не будучи навіть студентом. Щодо наукових публікацій, то перша моя стаття вийшла у фаховому журналі «Мовознавство» з благословення світлої пам'яті професора Івана Ковалика. Власне, він був моїм науковим керівником під час написання кандидатської дисертації і його я вважаю своїм наставником у науці. Я колись дивувався, що він міг цілими днями сидіти за столом і писати наукові праці. Тепер я його розумію. Це захоплює, затаєє і вже не відпускає.

– Пане Миколо, чи існують для Вас (як для філолога) питання первинності мови і літератури?

– Усі мої помисли, усі мої публічні та навчальні лекції, усі мої публікації пов'язані з мовою, висвітленням її нелегкої історії, з культурою мовлення тощо. Мені надзвичайно боляче, що впродовж довгих століть наша мова була міноритарною, загроженою, і навіть тепер, у час нібито незалежної України її часто ігнорують, зневажають, підміняють російською. Диктори та ведучі «українських» телеканалів навперебій, ніби змагаються, демонструють свою досконалу російську мову і вимову, як тільки хтось заговорить до них російською. Бо нібито російськомовний співрозмовник не зміг би зрозуміти його питання чи коментаря, висловленого українською. Вони в такому разі, не задумуючись, зневажають і співрозмовника, підкреслюючи, що той тупіший, що не розуміє української, а я, мовляв, он який герой – знаю аж дві мови!

– Ще на початку становлення незалежності України Ви почали перейматися долею української мови. Вартим уваги є поїздка зі студентами університету до АР Крим, про яку ми повідомляли в нашій газеті. Пам'ятаємо

«рейд» Степана Хмари, хотіли довідатися, хто з вас був першим?

– Так, ми колись їхали до Криму разом з нашим хореографічним ансамблем «Верховинка», коли нею керував п. Богдан Стасько. Там провели кілька блискучих виступів, але приймали нас у цілому недружелюбно, м'яко кажучи. Навіть у тролейбусі жінки старшого віку кричали на нас, чому приїхали їм там щось розказувати. Потім ми вияснили, що за день до нас приїхав туди С. Хмара, який дуже «революційно» виступав перед кримчанами. Отож вони думали, що ми з його команди, хоч ми також там сказали своє революційне українське слово. Власне, я мав там політичні виступи перед концертами «Верховинки».

– Після проголошення Незалежності світ побачив книги-дослідження про тодішній стан української мови. Поділіться, скільки їх за Вашим авторством, хто допомагав у їхньому написанні?

– У 2004 році я видав книжку «Доля моєї мови», яка мала дуже широкий розголос в Україні, у 2005 – навчальний посібник для поляків «Chcę nauczyć się ukraińskiego», в 2008 – «Мовний світ сучасного галицького села», у 2010 – «Еротизми в українському пісенному фольклорі», у 2014 – «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині». За цю книжку я і одержав обласну премію імені Василя Стефаника.

– Зараз Микола Лесюк – знаний учений, професор, автор багатьох філологічних досліджень. Хто Ваші послідовники і що можна сказати про них?

– Мої послідовники – вчорашні й нинішні мої студенти, які небайдужі до мови, які знають і шанують її, не вживають російських сленгізмів, узагалі росізмів та інших чужих слів без потреби. Наша українська мова надзвичайно багата, нею можна висловити найпотаємніші думки, найтонші відтінки в значенні слова. Але, звичайно, треба заглядати у словник, у підручник, бо всього мовного багатства жодна людина не могла б запам'ятати. У нашій мові є добрих 200 тисяч слів (ра-

зом з іншомовними запозиченнями), а людина використовує у своєму лексиконі лише 3-4 тисячі слів. Тому всіх закликаю вдосконалювати свої знання з мови, це повинні робити всі – від професора до студента, учня школи тощо.

На запитання до студентів, чи привітали вони свого викладача і наставника з почесною заслуженою нагородою, вони хором вигукнули: «Аякже, вітали! Вітаємо і любимо». Цікаво, що переважали в цьому різноголоссі дівочі голоси. Вже так повелося, що більшість жіночого загалу ставиться до професора з особливою пошаною. І це – аксіома, вона не підлягає сумніву. Я не став дошукуватися до журналістських «пасток»: що далі, Ваші плани на майбутнє і т. д. Та чи варто запитувати про це Його, людину, яка творить ці плани щогодинно, щоденно. Творить, бо в цьому зміст і сенс Його життя, в цьому Його покликання – служити Україні та її народові.

Надруковано в газ. «Університет», за червень 2015 року.

Петро ПАРИПА,
«Галичина»

КОЛИ ДІАЛЕКТ ЩЕ БУВ МОВОЮ...

- **Микола Лесюк:** *«Постійно повторюю студентам на лекціях, що 99 відсотків галицьких форм, які не збігаються з літературними, є історичними і правильними».*

Відомий прикарпатський мовознавець Микола Лесюк першим в Україні написав повну історію західноукраїнської літературної мови. Уже факт існування літературної мови в галичан є сам по собі цікавий для наших краян, адже про це знають переважно у вузьких інтелектуальних колах. Отож «Галичина»

запросила професора М. Лесюка до розмови на цю тему, а також зачепила давні і нинішні мовні проблеми українців.

? Нині вже мало хто знає, що стара Галичина мала свою унормовану літературну мову. Саме про це Ви розповідаєте в своїй 750-сторінковій монографії. Ця тема стала, здається, справою всього Вашого наукового життя, і Ви написали фактично першу детальну історію західноукраїнської літературної мови. Завдяки цьому Ви піднялися в науковій ієрархії до ступеня доктора наук.

– Так, на цю монографію я і справді потратив чимало часу. Тема літературної мови Галичини мене захопила давно. Ще в дитинстві, читаючи вечорами вголос почергово із сестрами для усієї родини твори Андрія Чайковського («Олюнька», «На уходах» тощо) та інших авторів, я бачив різницю між мовою шкільних підручників та мовою цих творів. Значно відрізнялася й наша розмовна мова від мови учителів-східняків, які часто піднімали на кпини учня за якесь, на їхній погляд, екзотичне місцеве слово. У нас у хаті висів колись портрет Маркіяна Шашкевича, тож я досить рано перечитав «Русалку Дністрову» і також побачив різницю між літературними варіантами нашої мови. Уже в студентські роки, вивчаючи історичну граматику української мови, я сформулював собі тему для майбутніх досліджень – «Історична зумовленість західноукраїнських діалектизмів». Як потім виявилось, це не були діалектизми – так зневажливо називали всі слова і форми, які чи у фонетичному, чи в граматичному плані відрізнялися від форм загальноприйнятої літературної мови. Насправді це були якраз правильні, історичні, закономірні форми, які опинилися на задвірках літературної мови, сформованої на основі центральних та східноукраїнських говорів, у яких були і є численні форми, навіяні й утворені під російськими впливами.

У часи «радянсько-українського» мовознавства вважалося, що в Україні завжди була єдина українська літературна

мова, сформована на зразках мови Івана Котляревського, Тараса Шевченка тощо. Тоді генеральна, у принципі правильна теза «одна нація – одна мова», переносилася автоматично й на літературну мову, а тих, хто висував версію про існування двох літературних мов чи їхніх варіантів, називали «буржуазними націоналістами». Українських «націоналістичних» письменників та літературознавців із Західної України звинувачували у свідомому засміченні мови, в намаганні нібито штучно створити літературну мову, яка протистояла б справжній українській загальнонаціональній мові (див., наприклад, працю І. Білодіда «Могутня зброя в боротьбі за розвиток мовознавства» («Більшовик України», 1952, № 6), в якій підкреслено зверхнє ставлення до мови західних українців). Мову, яка функціонувала на захід від Збруча, вважали діалектною, другорядною, а слова, вирази, які вживали в цій мові, називали галицизмами, діалектизмами, провінціалізмами і т. п.

Насправді ж Галичина мала свою літературну мову, яка в деяких рисах відрізнялася від мови східноукраїнських письменників, але це була мова, здатна обслуговувати всі сфери суспільного життя, науки і культури. В її становленні, формуванні велику роль відіграв наш видатний письменник-ерудит Іван Франко, який, знаючи майже всі європейські мови, впровадив до неї десятки тисяч нових слів із різних галузей знань. Отож у своїй книжці я хотів показати нелегкі кроки становлення літературної мови галичан, бо й справді вона народжувалася у важких муках, тривалих дискусіях і суперечках. Це, як Ви зазначили, таки справді перша більш-менш повна праця, присвячена літературній мові Галичини.

? Проблема літературної мови в Галичині і її правопису була дуже дражлива, тож не дивно, що мовні дискусії в Галичині тривали ціле століття, починаючи з часів М. Шашкевича. У мовному питанні Галичина довгий час стояла, як кажуть, в шпагаті: традиціоналісти настоювали на церковнослов'янській мові для літературного вжитку і навіть посувалися далі – в бік

російської мови. Інші відстоювали мову народних мас Галичини. Стосовно цього І. Франко, коли йому закинули, що галицькі літератори не знають східноукраїнської літературної мови, сказав: «В устах галицьких селян така мова буде нежива».

– Так, я щойно сказав, що літературна мова Галичини народжувалася у важких муках. Галичина, Буковина, Закарпаття, як відомо, були відірвані від Великої України і відгороджені від неї надійними кордонами. Дві частини України належали до двох різних імперій – російської та австро-угорської, і кожна з них розвивалася в різних умовах, під різними впливами, зокрема й мовними. У Галичині українська мова існувала в умовах німецько- та польськомовного домінування. Але ще більшої шкоди становленню літературної мови в Галичині завдало мовне москвофільство – практика широкого використання російської мови або мови, значно обтяженої російськими елементами. Тут дуже високий авторитет мала церковнослов'янська мова, багато галицьких учених вважало, що немає потреби створювати якусь нову літературну мову, бо є мова давньоукраїнських писемних пам'яток («Слово о полку Ігоревім» тощо), тобто готова літературна мова. Їх не хвилювало те, що вона кардинально відрізнялася від народної мови, бо літературна мова, мовляв, і повинна відрізнитися від народної. Ба більше, деякі вчені навіть говорили, що цю мову присвоїла собі Москва (що й справді так), і нам треба відібрати її в Москві і використовувати як літературну. По-перше, Москва ніколи б не відреклася від цієї мови, а якби й галичани стали її використовувати, то це була б та сама мова, що й у Москві. Тож москвофіли таки її використовували і писали російською та ще й нав'язували її іншим. Наприклад, історик Денис Зубрицький зневажливо писав, коли йому запропонували очолити українську газету, що за все життя він «едва дві или три строки писалъ на малорусском нарѣчіи». Москвофіли дотримувалися етимологічного правопису, заснованого Кирилом та Методієм ще тисячу років перед тим

(у другій половині IX ст.), і навіть значно ускладнили його. Наприклад, дитина уже в школі мала знати, що в слові «ніс» (частина обличчя) треба написати літеру «о» з «дашком», у дієслові «ніс» (щось у руках) – «е» з «дашком», а в слові «ліс» – літеру, яка називалася «ять». Усі ці літери треба було читати як «і». У кінці слів писали непотрібне «ъ» (йор), «і» писали тільки в слові «міръ» (всесвіт), у слові «іисус» (перше «і») та в середині слів перед голосними. Використовували літери «о» та грецьку «омегу» (були спецправила для них), сплутували «и» та «ы» тощо. Цей правопис, а ще стара кирилиця були надто громіздкими для нашої мови, тому прогресивні вчені й виступали проти такої системи, пропонували розбудовувати літературну мову на народній основі. Щодо висловів І. Франка, то він гаряче захищав мову галичан. Коли до нього звернувся В. Стефанік із запитанням, чи не писати йому мовою східних письменників, то І. Франко відповів, що ця мова в устах галицького мужика виглядатиме штучною. І. Франко полемізував з Б. Грінченком, І. Нечуєм-Левицьким тощо і дуже аргументовано доводив слушність галицьких слів та форм. Галичанам і справді закидали, що вони, мовляв, не можуть опанувати мову східних українців. Про це пише дещо принизливо для галичан мовознавець В. Чапленко, що галичани обороняли свою мову, «бо ж практично їм не так легко було засвоїти «подніпрянський говір». Тут необхідно відповісти, що галичани (а йдеться ж тільки про письменників та вчених) знали тоді не тільки «подніпрянський говір», але й по кілька європейських мов – вільно писали німецькою, польською, французькою, добре знали латину, грецьку, англійську, не кажучи вже про інші слов'янські мови. Але вони просто відстоювали свої погляди на мову та правопис.

? Проблема української мови в Галичині, здається, полягала і в тому, що тривалий час вона не мала наукової ідентифікації. Хто перший у Галичині висловив думку про окремішність української мови від польської та російської?

– Про це вперше заявив предтеча українського мовознавства в Галичині священик Іван Могильницький. Він написав першу граматику нашої мови, яка, на жаль, тоді опублікована не була, але була надрукована в 1829 році передмова до неї, написана ще 1822 р., в польському перекладі – «Rozprawa o języku ruskim» (в оригіналі мала назву «Відомость о язиці рускімъ»). У цій «Розправі» І. Могильницький уже на самому початку сміливо стверджував, що «руська мова» і «руський народ» є головними відгалуженнями слов'янщини, тільки, на жаль, руська мова є найменш знана і по-різному «звана», її вважають за мішанину старослов'янської, російської та польської мов або діалектом польської.

? Дуже цікавим штрихом мовних баталій у Галичині було те, що в першій половині ХІХ ст. імпульси до цього виходили з етнічного пограниччя – Перемишля.

– Це правда, Перемишль був тоді одним із центрів культурного життя Галичини, власне, з Перемишля був і сам І. Могильницький, там були надруковані його підручники, букварі, там же 3-тисячним накладом була надрукована праця М. Шашкевича «Азбука і Abecadło» тощо.

? Які західноукраїнські діалекти було покладено в основу літературної мови в Галичині? У чому була її особливість порівняно з класичною українською літературною мовою?

– Коли члени «Руської трійці» готували ще в 1834 році літературний альманах «Зоря», який, на жаль, не одержав дозволу цензури на вихід у світ, вони тоді вже обговорювали питання мови і правопису. Ці засади використали пізніше в «Русалці Дністровій». Отже, вони відійшли від традицій книжної мови, заманіфестували у своїй «Русалці...» чисту народну мову, яка побутувала в Галичині. Вирішили, що в ролі літературної мови найбільше може підійти «діалект Чортківського й Коломийського округів, бо вони лежать посередині між Новим Сончем і Києвом». Насправді ж тут суміщені особливості різних говірок.

Щодо особливостей літературної мови Галичини, то вони відомі, адже це мова не лише «Русалки Дністрової», а й великого Франка, мова В. Стефаніка, М. Черемшини, Б. Лепкого, М. Яцківа, А. Чайковського тощо. Літературна мова Галичини дотримувалася всіх історичних форм. Я постійно повторюю студентам на лекціях, що добрих 99 відсотків «галицьких» форм, які не збігаються з літературними, є історичними, правильними, очікуваними. Але доля розпорядилася так, що за основу літературної було взято говори центральної України, в яких є маса аналогічних, навіяних, навіть чужих форм. Кілька прикладів. Відомо, що давньоукраїнські пом'якшені приголосні, які були перед «і» та «е», пізніше стверділи, а голосний «і» перейшов в «и»: *синий, народний, крайний, великодний, дорожний, городний, третій, четвертий* і под. У східних говорах ці приголосні чомусь не стверділи, як і в російській мові (я вбачаю тут саме російський вплив), тому в багатьох прикметниках поряд із закінченням «-ий» часто виступає «-ій»: *синій, городній, дорожній, крайній, третій*. Люди дуже часто плутають ці закінчення, немає жодного критерію для розрізнення. Кажуть *заробітній (заробітня платня)*, а треба – *заробітний*, кажуть *четвертій* (під впливом *третій*), а треба – *четвертий*, кажуть *народній*, а треба – *народний*. І без словника тут ніяк не обійтися, а не завжди ж є можливість заглянути у словник! Так само замість очікуваного історичного *тета, семий, до него, цего (сего), лен, леду* в літературній мові виступають форми *тьотя, сьомий, цього, сього, льон, льоду*. У галицькому варіанті літературної мови було завжди закінчення «-и» в іменниках жіночого роду типу *радости, молодости, соли, любови*, тут ніколи не було закінчень «-у», «-ю» в давальному відмінку в іменників чол. роду типу *брату, чоловіку, Петру*, а завжди було закінчення «-ови»: *братови, чоловікови, Петрови*. Ми кажемо *люблю, ношу, вожу, пишу*, бо саме на першому складі наголос у інших особових формах (*пишеш, носиш, любиш*), а в літературній мові чомусь *люблю, ношу, вожу, пишу*. Немає логіки, але нашу мову дуже довго

намагалися підлаштувати під російську, бо врешті-решт вони мали злитися в одній (звичайно, у російській). Була тут низка й інших відмінностей, які немає можливості тут перелічити.

? Мовні проблеми в Галичині не обмежувалися лексикою. Наші предки мали багато мороки і з азбукою та правописом. Слава Богу, їм стало розуму відкинути етимологічний принцип письма і запровадити фонетичний. А інакше нині ми давали б собі раду з цим ще гірше, ніж з апострофом. Хто з мовознавців забив останній цвях в етимологічний правопис?

– Так, упродовж майже цілого століття тривала боротьба за впровадження в літературу народної мови та запровадження фонетичного принципу письма. Етимологічний (історичний) правопис був дуже важкий, я вже наводив деякі його правила, але мовні ортодокси боялися або просто не хотіли відступити від азбуки та правопису, запроваджених ще братами Кирилом та Методієм 1000 років тому. Сміливим новатором, революціонером у цьому питанні виступив Маркіян Шашкевич, але він, на жаль, молодим помер, а соратники зрадили його. Головацький перекинувся до москвофілів і під кінець життя обзивав українських діячів свинопасами, дураками, а потім таки виїхав з Галичини, а Вагилевич через певні життєві обставини пішов на службу до поляків. Отже, не було кому підтримати фонетичний правопис, запроваджений М. Шашкевичем. Його підтримав аж через півстоліття Євген Желехівський, застосувавши фонетичний правопис у своєму «Малоруско-німецькому словарі».

Але останній цвях, як Ви сказали, в етимологічний правопис забив наш відомий галицький мовознавець Степан Смаль-Стоцький, який, до речі, першим наважився відверто заперечити російсько-шовіністичну «теорію» про спільну колиску трьох «братніх» народів і про їхню нібито спільну давньоруську мову, довівши на багатьох прикладах, що наша мова походить, як і інші слов'янські, безпосередньо з праслов'янської. Так ось, він ще в 1893 році видав граматику

руської, тобто української мови, у якій застосував правопис Є. Желехівського, а в 1895-му домігся в австрійських властей запровадження фонетичного правопису в систему шкільної освіти. Майже повсюдно використовували в цей час уже й реформовану кирилицю, яку називали «гражданка». Тут уже не було зайвих літер, як у кирилиці.

? А чому тоді не позбулися нелогічностей в абетці? Скажімо, літери «щ», яка явно в дисонансі, адже букв на позначення, наприклад, африкат «дж» і «дз» чомусь не придумали.

– Так, ще за історичним принципом пишемо літери «щ», «я», «ю», «є», але я вважаю це позитивним моментом. Ось дивіться. Ми пишемо одну літеру «щ» на позначення звуків (шч), білорусам треба написати дві, чехам – дві, полякам – чотири (szcz), а німцям – аж сім (schtsch)! Уявляєте, яка економія часу, паперу тощо? Замість двох літер пишемо так звані йотовані «я», «ю», «є», «ї», що також досить раціональне вирішення. Крім того, цими ж літерами (крім «ї») позначаємо й м'якість попереднього приголосного. Колись пропонували писати після кожної літери «ь», наприклад, у слові *ляля* треба було б написати 6 літер: *льальья*. Маєте рацію щодо позначення на письмі африкат «дж» і «дз». В українській транскрипції є дуже вдалі знаки для їхнього позначення, але в абетку чомусь їх не впроваджують. Це збільшило б кількість літер до 35, і першачкам важче було б засвоїти абетку. Знаки для звуків «ч» і «ц» придумав ще Кирило, а для «дж» і «дз» ніхто не наважився. До речі, поляки, чехи теж не мають спеціальних літер для цих звуків.

? Для становлення регіональної літературної мови в Галичині позитивну роль відіграв східний українець М. Грушевський, у той час як у Східній Україні галицьку мову сприймали в штики. Навіть у 90-х роках XIX ст. відбулася гостра полеміка з цього приводу між східняками і західняками. А ще через кілька десятиліть цю

проблему розв'язав харківський правопис 1927 року, в якому галицькі норми посіли досить сильні позиції.

– Так, для небайдушких людей мова ніколи не була байдужою. Кожен намагався зробити якийсь внесок у справу її формування і кодифікації. Кожен мав свою думку, відстоював свої позиції. У Галичині гострі дискусії відбувалися, як ми вже говорили, навколо питання щодо основи літературної мови та щодо правопису. Від 1891 року розпочинаються, так би мовити, зовнішні дискусії – між мовознавцями та письменниками Східної і Західної України. Перша хвиля тривала до початку 1900 років, а від 1906 року розгорілася друга хвиля. Галицькі засади в цих дебатах відстоювали І. Верхратський, С. Смаль-Стоцький, Т. Глинський, І. Франко, В. Гнатюк, С. Томашівський та ін., зі «східного» боку виступали Б. Грінченко, А. Кримський, І. Нечуй-Левицький тощо. Активну участь у цих дискусіях брав і Михайло Грушевський. Він боляче сприймав подекуди різкі випадки опонентів. Наприклад, І. Нечуй-Левицький звинувачував Грушевського, що він, мовляв, перенісши деякі видання зі Львова до Києва, «заповзявся нахрапом завести галицьку книжну мову й чудернацький правопис в українському письменстві». А М. Грушевський був поміркованим ученим, він нічого нахрапом не насаджував, навпаки, він писав про суперечки, що не варто ними так перейматися. Нехай, мовляв, філологи вирішують, яке там слово чи зворот не відповідають духові нашої мови, що треба замінити, а ми, коли «переконаємося їх доводами, будемо самі так писати». Він закликав іти «дорогою обопільних уступок і толерантності, поблажливості для всяких відмін життя й мови, діалектологічних і культурно-історичних відмін різних частин великої української землі, а не кидатися, як бик на червону хустку, на кожну язикову чи правописну відміну». Учений наполягав, щоб наддніпрянці з галичанами виробили якийсь компромісний варіант української літературної мови, не чіпалися того, «що ділить і роз'єднує поодинокі частини української землі», а пильнували те, «що лучить і єднає їх до купи, і це зміцнити

й розвивати мусимо». Ці дискусії час від часу спалахували і припинилися остаточно на Харківській конференції, яка затвердила консенсусний правопис. Правда, проіснував він на підсоветській Україні недовго – лише до 1933 року, а потім був заборонений як «націоналістичний», і лише тому, що були зроблені деякі незначні поступки галицьким ученим.

? Як розвивалася літературна мова в Західній Україні у 1917–1939 роках?

– Галичина, можна сказати, жила своїм «писемним» життям, тобто за правописом Є. Желехівського. У 1921 році в Києві були прийняті «Найголовніші правила українського правопису», у 1922-му з ініціативи НТШ у Львові на базі цих «Найголовніших правил» розробили «Правописні правила» для галичан, які мали наблизити «желехівку» до київських правил. Ці правила були досить обширними, давали розлогі коментарі до окремих питань, багато з них діють і в сучасній українській літературній мові, хоч було немало, звичайно, й таких, які не могли бути акцептовані східноукраїнською писемною практикою, суперечили їй. Та й після Харківської конференції галичани використовували здебільшого «желехівку», уточнену Комісією НТШ в 1922 році. Правопис 1933 року запрацював на наших землях аж після приходу в західні області України червоних (бо кривавих) «визволителів» у 1939 році.

? Досі ми говорили про історію. Але мовні дискусії, баталії навколо правопису тривають і нині. Десь підвисла справа з проектом нового правопису 1999 р., дуже лагідного, який лише частково повертає питому українські норми. Щоправда, і в ньому не знято проблему багатьох нелогічностей правопису. Так само аж волає проблема зрусифікованих у часи радянщини словників. Що Ви думаєте з цього приводу?

– Питання, що стосуються правопису, будуть виникати перманентно, бо життя підказує нові доцільності. Правопис залежить від волі тих, хто його укладає, затверджує. Мовою

користуються мільйони мовців, причому з різних країв, регіонів. Хтось виховувався в одному мовному середовищі, хтось – у іншому, тому виглядає доцільною така форма, іншому – інша. Спочатку в проєкті правопису було багато пропозицій щодо змін, потім після обговорення фахівцями залишили 19 позицій, але й ці «заговорили». Тоді висловлювали незадоволення навіть такі, що, можливо, й не всі літери знали з абетки. Ось і відклали. Тепер маємо надію, що Інститут української мови НАН України під керівництвом енергійного і мудрого вченого, професора Павла Гриценка зуміє відновити роботу комісії та домогтися затвердження змін. А зміни треба вносити. Ось Ви говорили про мороку з апострофом. В українських словах усе ясно, але в іншомовних – можна ногу зламати. Колись Є. Желехівський правильно вважав зайвим апостроф і ставив його лише після префіксів, а в «Правописних правилах» НТШ 1922 року його скасували взагалі. Добре було б і тепер так зробити. Наведу ряд слів: *бю, пю, бюро, компютер, бюджет, бювет, пять, мясо, Лукян, зявитися* і под. Хіба українець не однаково вимовляє ці слова? Усюди вимовляємо твердий приголосний і звук «ј» (йот) чи є апостроф, чи немає. Це в російській мові є пом'якшена вимова губних, тому вони не кладуть знак роздільної вимови. А наші лексикографи копіюють. У російській мові в слові *компьютер* ставлять твердий знак, то і в українській поставили апостроф, а в словах *бюро, пюпитр* тощо росіяни не поставили нічого, то і в українській не ставлять. Отже, треба або ставити всюди, або не ставити ніде! Або інше. В словах типу *матерія, ідея*, пишемо «я», а в похідних прикметниках *матеріальний, ідеальний* уже вставного йота немає, тобто лише «а». Та й справді багато є нелогічностей, це лише окремі приклади. Щодо словників. Тепер уже наші лексикографи не дуже оглядаються на російський правопис, тож будемо вважати, що в Україні виходять такі українські словники. До відома громадськості: тепер готують 20-томний тлумачний словник української мови, який охоплюватиме понад 200 тисяч слів. У паперовому варіанті

уже видруковано шість томів. Виходять й інші словники уже нового, українського покоління.

? І на завершення маю ще таке запитання. Майже 200 років тому пропозиція запровадити в Галичині латинку для української мови викликала бурю протестів, про що Ви пишете в своїй монографії. Тепер чимраз частіше в ЗМІ прохоплюється думка про доцільність таки змінити кирилицю на латинку. Мабуть, до цього спонукає суцільна комп'ютеризація, в якій латинська абетка поза конкуренцією. У березні ц. р. ГО «Остання барикада» запропонувала українцям відмовитися від кириличного алфавіту та перейти на латиницю, про що повідомив її голова колишній народний депутат Олесь Доній. А після того й газета «Експрес» поширила аналогічну думку київського політтехнолога О. Краснопорова. Потребу перейти на латинський алфавіт вони вмотивовують тим, аби стати ближчими до Європи і позбутися впливу Росії. А може, й справді доцільно це зробити? Хоч перехід на латинку був би дуже недешевим задоволенням, але принаймні в політичній площині приніс би користь, відрізавши нас від спільної з Московією візантійської пуповини? Щоправда, й обрізавши всю нашу дотеперішню кириличну спадщину... Які загалом це могло б мати наслідки?

– Я читав цю статтю і думаю про неї постійно. Пропозиції такі звучали й раніше. З одного боку, це було б добре, були б і насправді ближче до Європи (приблизно так говорив ще в 1834 році священник-учений Йосиф Лозинський). З другого боку, було б таки важко обірвати цю пуповину... Перша літературна мова слов'ян – старослов'янська – була спільною у IX–X ст. для всіх слов'ян, але поляки, чехи, словаки, наші найближчі сусіди, все-таки не зберегли в себе кирилицю, а почали будувати свої літературні мови на основі латинки. А ми причепилися до кирилиці, яка панувала в Галичині майже до кінця XIX ст. Але вчитися легше, ніж переучуватися. Діти,

які підуть у перший клас, без проблем опанували б латинку. А ось тим, які вже звикли до нашої абетки, було б, можливо, складно... Зараз чимраз більше людей використовують латинку. Але цей перехід забрав би багато часу... Стереотипи важко ламати, міняти.

На жаль, я ще не виробив остаточної думки щодо цього питання... Воно дуже складне. Думаю, що сучасна Україна не готова до розв'язання таких глобальних проблем. У школі, крім латинки, треба було б вивчати й кирилицю-гражданку, інакше як наші правнуки могли б читати Шевченка, Франка, інших класиків української літератури? Це означало б відрізати пуповину й зі своїм минулим. Казахи, узбеки, азербайджанці, молдовани уже перейшли на латинку, але кирилиця у них була недовго, а в нас – тисячолітня історія! З другого боку, це, може, й справді допомогло б нам відірватися від нашого споконвічного ворога, який називає себе старшим братом. Але це питання не на часі. Якби були перейшли в 1834-му (перша спроба) чи в 1859 році (друга), то зараз нам було б легше. А наразі хотів би порадити читачам, особливо тим, що зареєстровані в соцмережах. Якщо вже хтось користується латинкою, то треба її використовувати послідовно, не плутати літери! Наше «у» в латинці читається як «и» і навпаки – наше «и» (курсивне) це – латинське «у». Дівчина називає себе *Mira*. Хтось подумає, що це якась *Мура*, а вона насправді *Mira* (*Мирослава*). А *Chrystunka* так і прочитають: *Хрустунка*, хоч вона *Христинка*. Треба бути обережним із сполученням букв «ch». У польській, чеській, словацькій, німецькій мовах це читається як «х». В англійській – як «ч», у французькій – як «ш». Отже, якомусь чуйкові, шийкові треба добре подумати, чи варто своє прізвище писати латинськими літерами.

Ой багато у нас мовних проблем... І всіх їх не осягнути, не вирішити, але дякую, що дали мені можливість висловити свої міркування.

Надруковано в двох числах газети «Галичина» (№31 і №33) за 21 квітня та 28 квітня 2016 року.

Іванна СТЕФ'ЮК,
журналіст, канд. філол. наук

«УКРАЇНСЬКА МОВА — ОДНА З НАЙРОЗВИНЕНИШИХ МОВ СВІТУ, ТОМУ БЕРЕЖІМО ЇЇ ЧИСТОТУ», — доктор філологічних наук, професор Микола Лесюк.

Як прищепити собі чи дітям багатство і чистоту мовлення, як формується мовне чуття – про ці та багато інших актуальних питань філології і українства загалом ми поспілкувалися з професором Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, завідувачем кафедри слов'янських мов, Заслуженим працівником освіти України **Миколою Петровичем Лесюком.**

1. Українська мова і діалекти: наскільки важливою є діалектна складова сучасної літературної мови.

– На це питання можна б відповісти двома словами: надзвичайно важлива, але я хочу сказати дещо більше. Я не раз говорив про це студентам, писав у своїх публікаціях, що в радянські часи місцеві діалекти, говірки не те, що не шанували, а навпаки, зневажали, ігнорували, висміювали тощо. Наука діалектологія як галузь мовознавства нібито існувала, але існувала тільки у вузьких наукових кабінетах, а на практиці було зовсім інакше. Пригадую, коли вчився в школі, у нас не було жодного місцевого вчителя, усі були приїжджі зі східних областей України, дехто й з Росії. Отож, коли вчитель почув якийсь екзотичне в його розумінні, тобто місцеве слово, то відразу реагував на нього. Хтось єхидно усміхався, хтось

навіть викрикував, сварився. Правда, були між ними й культурні, толерантні люди, які терпеливо й лагідно пояснювали, що в літературній мові такого слова немає, що треба казати інакше. Дитина після такого висміювання замикалася в собі, на наступний раз боялася говорити, щоб знову не сказати щось не те чи не так.

Тепер ставлення до діалектів суттєво змінилося. Можна б зараз перелічувати десятки українських учених-діалектологів, які солідно і професійно займаються вивченням місцевих говірок, які в останні роки захистили докторські та кандидатські дисертації з діалектології. І все це завдяки директорові Інституту української мови НАН України професорові Гриценкові Павлові Юхимовичу, який сам усе своє наукове життя присвятив діалектологічній науці і заохочує до цього інших. Пам'ятаю, як він колись на засіданні нашої спецради із захисту кандидатських дисертацій говорив, звертаючись до івано-франківських мовознавців, що ви, мовляв, сидите на скарбах, які треба досліджувати, вивчати і сміливо вводити в основний лексичний фонд української мови. І справді, як ті джерельця, що стікаються в одне русло, наповнюють ріку, роблять її повноводною, так діалекти, місцеві говірки наповнюють нашу загальнонаціональну мову роблять її потужною і багатю. Зрозуміло, що тут ідеться передовсім про лексику, про слова, але є чимало й граматичних форм, які було б не зайвим застосовувати в літературній мові. Це не означає, що кожне слово, яке побутує в народнорозмовній мові, обов'язково ввійде в основний лексичний склад. Шлях його до словника, до літературного твору довгий і важкий. Редактор, виявивши в автора якесь нове слово, відразу загляне у словник. Якщо він його в словнику не знайде, то викине й замінить загальновідомим відповідником. Якщо ж його не буде в літературному творі, то воно не потрапить у словник, якщо його немає в словнику, воно не потрапить на сторінки літературного твору. Ось і замкнулося коло. Правда, тепер багато авторів видають свої твори у власному редагуванні, тому можуть вільно використовувати будь-яку лексику, навіть вульгаризми, які, на мою думку, вживати та ще й пропагувати

категорично не можна. Але вільне впровадження нормальної лексики в твори треба всіляко вітати, саме завдяки цьому тепер є немало художніх творів, а серед них і поетичних (див., наприклад, книжки косівського письменника Василя Шкургана та деяких інших), які вільно використовують місцеві вирази і слова. Правда, те, що деякі книжки не редагує посторонній редактор, теж погано, бо сам автор не зможе об'єктивно і якісно відредагувати свій твір. Отже, діалектологічна складова сучасної літературної мови є надзвичайно важливою.

2. Мовна гігієна і питання мовної порядності – наскільки вони є важливими для українця у сучасних (в т.ч. і політичних) реаліях.

– О, як цікаво й оригінально Ви це окреслили – мовна гігієна! Я візьму собі цей вислів на озброєння. Якраз тепер, та, власне, уже цілий рік, я веду на обласному Івано-Франківському радіо передачі про культуру мовлення, про необхідність оберігати чистоту мови, про іншомовні (а в основному – російськомовні) впливи на наше мовлення. Але такий вислів не використовував. Як і вислів «мовна порядність». Дякую Вам за ці вислови. Звичайно, це питання також дуже важливе. Наша мова надзвичайно zagrożена, варто тільки перейти телеканалами, радіостанціями FM, послухати, якою мовою спілкуються мешканці східних регіонів України, і цього буде достатньо, щоб зрозуміти, в якій ситуації перебуває державна українська мова – мова титульної нації. Ми мусимо випрошувати якісь квоти на телеканалах для української мови!! Чи хтось таке чув, бачив, щоб у своїй країні так зневажали рідну мову і виділяли їй лише якихось 35 відсотків ефірного часу? Скажіть про це французів, поляків тощо – вони реготатимуть, подумают, що це хтось божевільний таке придумав і таке каже. А це, на жаль, наша мовна дійсність... Ось таке багатовікове панування чужої мови в Україні не могло пройти безслідно для її мови та культури. Тому мова наша надзвичайно засмічена росізмами – як лексичними (*бутылка, брезгувати, видворити, внушити* та ін.), так і фонетичними (*актьор, карніз, блєф, магазін* і под.), морфологічними (*бабушка, замітити, гардеробиця, украшати, доламаний*),

граматичними (*не дай Бог, перепись, подпись, мама* – у звертанні, *вечором, по місцям* і т. ін.), акцентуаційними (*но́вий, оді́надцять, украї́нський*), кальками типу *міроприємство* тощо. Ті чи інші росіізми зустрічаються в мовленні різних людей, навіть високоосвічених. Вони прориваються спонтанно, тому що на слуху в людей – повсюдне використання російської мови, а повсюдне її «звучання» не минає безслідно. І тут нема ради. Треба міняти мовну політику держави, треба обмежувати оце звучання чужої мови в нашому теле- та радіоєфірі. Треба, звичайно, щоб і в школі звертали на це увагу, щоб учителі самі уникали чужих слів і виправляли неправильне мовлення учнів. Одним словом, треба вести цю роботу постійно і повсюдно. Наша мова варта того, щоб її вивчати, шанувати, використовувати, не ігнорувати, не переходити в розмові на російську, не соромитися, усіляко оберігати її.

3. Чи можна виробити мовне чуття як таке, а чи воно іде окремо від начитаності, ерудиції тощо?

– Багаторічна праця у вищій школі дає підставу зробити висновок, що студенти-філологи мають різні зацікавлення. Хтось більше тягнеться до мови, когось більше цікавить література. Звичайно, коли людина активно працює над собою, то може оволодіти будь-яким предметом, але переважно це задається все ж таки природою. Знав немало відмінників навчання, які писали диктанти на двійки і, навпаки, середній студент може написати диктант на «відмінно». Бо він має мовне чуття. Це проявляється й в інших ситуаціях – при виборі якоїсь граматичної форми, при виборі необхідного виразу тощо. Але знову ж таки, хочу повторити, коли людина багато читає, вона розвиває зорову пам'ять, збагачує свій інтелект і таким шляхом буде розвивати в собі й мовне чуття.

4. «Для зв'язки слів»: чи існують ефективні методики позбування слів-паразитів?

– Це якраз можна назвати Вашим терміном – «мовною порядністю». Над цим багатьом треба задуматися. Рідко хто не вживає слів-паразитів. Особливо серед молоді часто можна почути словечка типу *кароче, тіпа, капец, вопше, блін,*

фігня, пофіг, нафіга, йо-ма-йо, йо-пе-ре-се-те, йолки-палки, бляхи-мухи, даже, навіть, іменно, взагалі, допустім, вот та інші. Такі слова, які називають паразитами, тобто зайвими, непотрібними словами, уживають і освічені люди, політики тощо. Це можуть бути слова чи словосполучення *так би мовити, між нами кажучи, між іншим, умовно кажучи, треба сказати, треба відзначити, на мою думку, на нашу думку, скажімо, скажемо так, як вважають, як кажуть, та й так, та й таке, та й то, та й то-то* і багато інших. Переважно ці слова, ці мовні вставки проявляються, проскакують спонтанно, тому людина мусить стежити за своїм мовленням. Не знаю якоїсь спеціальної методики, як позбутися цих словечок. Тут мусить бути скрупульозна, уважна, постійна робота над собою, над своїм мовленням. Хотів тут зачепити ще одну проблему, пов'язану з Вашим питанням. Про вживання вульгаризмів, матюків. Культурній освіченій людині це аж ніяк не личить, хоч це не личить нікому. Тому треба оголосити бій, нещадну війну матюкам, не вживати вульгаризмів, які тепер густо культивуються як в усному мовленні, так і в пресі та навіть у художній літературі. Наша українська мова ніколи не знала таких грубих прокльонів, зав'язаних на сексуальній сфері, у яких згадується Бог, Матір – те, що є найдорожчим для кожної людини. Це «подарунок» від так званого «старшого брата», який утверджує свою русіш-культуриш уже століттями в Україні і в світі.

5. Топ-5 Ваших особистих порад для вироблення красивого і чистого мовлення.

– Спробуємо визначити основні чинники, які сприятимуть не тільки нашій культурі мовлення, але і взагалі нашій культурі, етиці.

По-перше, треба завжди говорити виразно, чітко, голосно. Особливо, коли людина знайомиться з кимось, представляє себе. Скаже, прогундосить собі під ніс своє ім'я, а людина не почула... І перепитувати незручно і потім не знаєш, як звернутися до людини. Та це не тільки при знайомстві. Це стосується всіх випадків життя. Чи це приватна розмова, чи

офіційний виступ, людина повинна говорити виразно і чітко. Це відразу привертає увагу співбесідника чи слухача.

По-друге, треба говорити переконливо, не мнутися, не вставляти якісь непотрібні слова, не загикуватися, не тягнути звуки, не акати, не екати, не повторювати одні й ті ж слова. Такого не буде, якщо людина знатиме твердо, про що говорить, буде впевнена в цьому.

По-третє. При діалозі чи гуртовому спілкуванні не перебивати співбесідника, вислухати його, а потім почати свою розмову. Дуже негарно виглядає, особливо в теледискусіях, коли всі говорять зараз, але при цьому кожен чує тільки себе. Така розмова нічого не дає.

Далі. Бажано завжди хоч подумки підготуватися до розмови чи якогось виступу. Продумати, що за чим говорити, щоб виступ чи розмова не виглядали сумбурно, хаотично. Має бути чітка послідовність у виступі чи в тираді. За важливістю, за логікою. Бажано зробити якийсь короткий висновок.

І останнє, хоч тут можна вишукувати й інші фактори, які впливають на наше мовлення. Якщо це розмова офіційна, треба використовувати тільки українську літературну мову. Думати над кожним своїм словом, не вживати без потреби іншомовних слів, не допускати у своє мовлення росізмів і, як уже згадувалося, без потреби – вставних слів. Намагатися правильно будувати речення, говорити якомога простіше, лаконічніше, щоб не заплутати самого себе і співрозмовника. Якщо це розмова в колі родини, в колі односельців, однодумців, то не слід цуратися слів із місцевої, рідної говірки. Пам'ятаймо, що наймилішою, найсолодшою, найчарівнішою є материнська мова, мова, якою мама вчила говорити, якою наспівувала над колискою рідні пісні. І шануймо свою рідну мову. Українська мова – одна з найрозвиненіших мов світу, тому бережімо її чистоту, вона того варта!

Опубліковано на порталі <https://ukrainka.org.ua/> «Жінка-Українка» 29 листопада 2016 р.

РОЗДІЛ III

ВИБРАНІ РЕЦЕНЗІЇ НА ПРАЦІ МИКОЛИ ЛЕСЮКА

Рецензії на книжку «ДОЛЯ МОЄЇ МОВИ»

Василь МОРОЗ

ПОНЕВІРЯННЯ СЛОВА

Панорама поневірян українського слова, його боротьби за своє існування постає з книги декана філологічного факультету професора Прикарпатського університету імені В. Стефаника Миколи Лесюка «Доля моєї мови», що побачила світ у видавництві «Нова зоря» завдяки фінансовій підтримці управління освіти облдержадміністрації. До неї ввійшли понад два десятки статей, опублікованих у періодиці в різні роки незалежності, що зусібіч висвітлюють україномовну проблему в Україні. Об'єднані пристрасним уболіванням за майбутнє нашого народу, через чие безталання вже в умовах нібито і власної держави все ще постає питання бути чи не бути українській мові, вони звучать, мов дзвін, який б'є на сполох.

Тривожні роздуми М. Лесюка стосуються передусім розмовного різновиду нашої мови, який зазнав і далі зазнає неабияких руйнацій. Про це йдеться передусім у статтях з характерними назвами: «Російськомовна експансія в Галичині: історія і сучасність», «Польськомовне

засилля в Галичині (перша половина XIX століття)», «Чужі впливи спотворюють нашу мову». А з розвідки «Українське мовлення в сучасній Україні», де подано ґрунтовний науковий аналіз особливостей несприятливої для українства мовної ситуації в різних регіонах держави, вкотре переконаєшся, що то проблема не тільки східних чи південних її територій, але й Галичини.

Дійсно, читаєш неминучі з огляду на представлений той чи інший фактичний матеріал висновки автора, що болісно перегукуються чи не на кожній сторінці, і погоджуєшся з його узагальненням про «Загрозу українству... в Україні», яке він поставив у заголовок до однієї зі своїх статей. Бо й насправді, коли вже Президент не є гарантом усього українського в нашій державі, коли і в парламенті, і в уряді домінує безсовісна російськомовність, то годі й говорити про працю владного Олімпу «на добро нації», навіть якщо в тому клянуться ламаною українською чи й узагалі чужою мовою деякі високопосадовці. І якщо вже керівники країни подають приклад зневаги до державної мови, то хіба шануватиме її широкий загал?

Важко не погодитися з автором і в тому, наскільки нині небезпечно засилля чужомовності на вітчизняних книжкових ринках, у національному інформаційному просторі, зокрема в ефірному мовленні. Адже ці сфери мають чи не найдужчий вплив на масову свідомість. Червоною ниткою крізь книгу проходить думка про особливу русифікаторську роль телебачення в Україні. Якщо раніше передачі радіо й ТБ були зразком культури мовлення, то тепер наш ефір неможливо назвати українським, вітчизняним чи національним. І не стільки через повільну чужої словесності в ньому, скільки через фонетично спотворене українське мовлення в устах дикторів і героїв сюжетів. Що це стосується не лише приватних, але й державних каналів, і не тільки у столиці, а й в Івано-Франківську, показано у статті М. Лесюка «Ан ніт, як кажуть у нас, або Про мовлення в аудіовізуальних ЗМІ».

Найбільша ж загроза, простежується у книзі, що широкий загаль українців не тільки не протистоїть цьому впливові, але, мов губка, добровільно, без жодного опору, не усвідомлюючи, що робить, усмоктує «цінності» чужого менталітету, які йому підносять ті засоби масової інформації, і спілкується потім таким мовним суржиком, який калічить душі. Не стверджуючи прямо, М. Лесюк, по суті, розкриває деякі методи й засоби психоінформаційної війни, яку чи не з незапам'ятних часів ведуть проти українства його численні різномовні недруги і яка нині, зокрема, вже на 351 році Росії в Україні (автор вважає свою книгу відгуком на річницю Переяславської ради, що призвела до московської кабали на наших землях), набуває небаченого загострення. Тим-то «Шануймо наше «диво калинове», «Не пора... москалеви... служити!», «Державній мові – державний захист!» – наголошує автор. А його майже афористичне «В Україні – українська мова – і баста!» звучить чи не найдужчим відгомонам дзвону, що б'є на сполох.

У такому ж річищі подано і пропозиції стосовно приведення до норм української мови фундаментальних християнських текстів. М. Лесюк виступає за те, щоб і в українській Церкві панувала чиста рідна мова. А подаючи «Словник росізмів у сучасній українській мові (ненормована лексика)», він не тільки закликає кожного українця до спротиву психоінформаційній війні, але й дає йому ключ до очищення й випрозо-рення власного усного й писемного мовлення – лише з таких особистісних потуг може початися утвердження українства в нашому суспільстві. У цьому – й доконечна потреба того виклику, який кидає книга Миколи Лесюка «Доля моєї мови» сучасній переважно чужомовній українській дійсності і спрямованій на денационалізацію держави олігархічно-чиновницькій системі, що цинічно сформувалася на наших теренах за незалежності і тепер здатна поховати саму ідею українського самостійництва.

Надруковано в газеті «Галичина», № 183 за 27. 11. 2004 року.

Любомир СЕНИК,
д-р філол. наук, професор (Львів)

ОСТАННІЙ ФОРПОСТ НАЦІЇ

(Роздуми над книжкою)

Лесюк Микола. Доля моєї мови: науково-популярне видання. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. 288 с.

Відомий мовознавець, декан філологічного факультету, кандидат філологічних наук, професор Прикарпатського університету ім. В. Стефаника Микола Петрович Лесюк у новій книзі, в яку увійшли науково-публіцистичні розвідки, злободенні статті, що друкувалися в наукових виданнях та періодичній пресі, обговорює гостро актуальну проблему функціонування державної мови в Україні. Звертається також до минулого, коли українська мова в умовах російської імперії була під заборону, зосереджує свою увагу й на часи панування московсько-більшовицького тоталітаризму, коли доля мови залежала від кремлівської політики русифікації та насильного витіснення української мови з побуту, науки й культури, зупиняється на російськомовній експансії в Галичині та польському засиллі в середині ХІХ ст. на західних теренах України, виділяє з-поміж діячів, які віддавали свої сили на утвердження рідної мови, М. Шашкевича, Й. Лозинського та інших галицьких учених і письменників, з особливою увагою розглядає стан сучасного мовленнєвого процесу, в зв'язку з чим, зокрема, подає словник росізмів, який стане в пригоді кожному, хто, наприклад, не впевнений у знанні літературної норми сучасної української мови і нерідко автоматично, мабуть, на підсвідомому рівні відступає від цієї норми, вживаючи чужу, неунормовану лексику.

Написані з великим трепетом серця, статті-дослідження М. Лесюка сповнені незаперечним пафосом, скажемо так, – відродження національної свідомості в нинішній постімперський

період відходу від старих уявлень та стереотипів і народження нової цінності, яку можна назвати одним словом – свобода. Не випадково поєднують такі поняття, як мова, національна свідомість і свобода, оскільки вони є чи не найважливішими складниками системи, яка характеризує культурно-духовний і політичний статус нації. Безперечно, рівень функціонування української мови, ареал її поширення (і використання в щоденній практичній діяльності) органічно зв'язаний з національною свідомістю, а фактор свободи (громадянських прав і обов'язків, записаних у Конституції) неухильно стимулює, «підживлює» вільне самоусвідомлення особи як представника нації і громадянина держави. Іншими словами, свобода є «повітрям» (розвинемо метафору) для повного дихання нації, найпотужнішого виявлення її культурно-духовних потенцій і реальних можливостей у світовому співтоваристві націй і держав. Народи зникали з етнічної мапи світу, бо втрачали свою мову, отже, й мислення, психологію, звичаї та обряди – губили на вітрах історії свою ідентичність.

Автор книжки аргументовано розкриває залежність стану національної мови від політичного уярмлення народу. Постійні заборони з боку керівництва російської імперії, а в новітні часи – більшовицького тоталітаризму, особливо коли виникла расистська псевдотеорія «єдиного радянського народу», що означала «злиття» всіх національних мов в єдину – російську, доля української мови стала трагічно-загрозливою. Вихід із цієї екзистенціалістської за своєю суттю ситуації міг бути єдиний – звільнитися від політично-економічної залежності від Москви, утворити власну державу. Всі інші півзаходи – боротьба за українське шкільництво, пресу, книгодрукування, розширення сфери вживання української мови і т. ін. в умовах політичної неволі мали лише мінімальне, хоча й стримуюче значення, бо метрополія послідовно реалізовувала політику русифікації і винародовлення, і згадані та не згадані заходи лише перешкождали глобальним планам і практиці «злиття» народів і їх мов, нагадуючи ширшому загалу українства (якщо ставали

відомі факти спротиву русифікації), що лише масовий опір міг бути результативний. Про масове протистояння режимові після збройного підпілля 40–50-х годі й мовити. «Перебудова» відкрила нові можливості боротьби з режимом. Коли ж додати до цього репресії, розправи й винищення, зокрема, чільних мовознавців, культурно-духовних діячів, які послідовно відстоювали права народу на свою мову й культуру, то постане перед сучасним читачем похмура картина занепаду, яка тягнеться з часів правління Олексія Михайловича (XVII ст.) і до останнього року панування «імперії зла». Про це пише автор у статтях «Життя духовного основа», «Історія перекручень не терпить», зокрема, розкриваючи антинаукову сутність так званої теорії «праруської єдності», на ґрунті якої побутувала, а нині підживлюється російсько-шовіністичними адептами слов'янського «єдінства» (є й такі в Україні) легенда про «колиску трьох братніх народів». Щодо слов'янської «єдності» (в якій бачать лише три етноси – російський, український і білоруський), то це ні більше, ні менше пахне російським імперіялізмом і має, поза всяким сумнівом, політичну мету – відродити російську імперію. (Очевидно, ЄЄП має ту ж таки мету, хоча її завуальовують «приємними» фразами про «могутній» економічний розвиток усіх учасників отого імперського «простору». До речі, ми в ньому перебували понад 70 років і дуже добре знаємо, до чого ця «єдність» призвела). Нагадую про ці наміри, щоб мати на увазі одну, вже обнародовану особливість «єдиного простору» – вільне пересування в ньому робочої сили. Неважко уявити, якого розмаху набуде русифікація України, коли ця «робоча сила» із просторів Росії залле українські чи спільні українсько-російські промислові структури...

Політичні опоненти української мови з російською антиукраїнською традицією постійно (в т. ч. й сьогодні) твердять про «штучність» нашої мови як про німецьку чи польську «інтригу» і тим самим ставлять себе поза межі історичної науки. Автор досить широко викладає, спираючись на авторитетних дослідників, історію виникнення й формування

української мови «ще в спільнослов'янський період», відзначаючи: «В усякому разі можна сміливо стверджувати, що, як і інші слов'янські мови, вона бере свій початок безпосередньо з праслов'янської мови, що підтверджують численні мовні факти» (с. 31). Прихильники «колиски трьох братніх народів» необґрунтовано виділяють якийсь спільносхіднослов'янський період української мови, щоб таким способом притягнути за вуха до цієї спільноти й «матушку Росію», отже й «старшого брата». Це вже, звісно, не історія, не мовознавство, а, як слушно відзначає автор, політика (див. с. 32).

Великий блок статей («Чужі впливи спотворюють нашу мову», «Чи «так сказати»? – Ні, не так», «Загроза українству в Україні», «Ан ніт, як кажуть у нас», «Державній мові – державний захист», «Прочистьте вуха, товаришу Шкодний», «Не оскверняймо душі й уста свої» та ін.) присвячений сучасному мовленню в ЗМІ та в побуті, чужим впливам на нашу мову, мовній ситуації, проблемі лихослів'я, ненормативної лексики тощо. Своєрідний парадокс, що на нього звертає автор: у жодному європейському, крім українського, парламенті не виступають депутати чужою мовою – там, за кордоном, це протиприродна, неможлива річ. Тільки не в Україні. Ця протиприродність, певна річ, має свої причини, які тягнуться ще з часів імперії зла. Але вона присутня в сьогоднішньому парламенті України, який, до речі, досі не прийняв закону про «мову парламенту», хоча в Конституції це записано чітко. Це значить, що Голова Верховної Ради не має права попросити виключити мікрофон, якщо депутат парламенту під час засідання говорить чужою мовою. Яюсь після певних зусиль було опрацьовано проєкт закону про вибори депутатів: претендент у депутати Верховної Ради не міг зареєструватися у Вибірчій комісії, якщо не володів державною мовою. (Нині деякі претенденти на президентське крісло не знають державної мови взагалі). Однак «Гарант» не схвалив цього закону, може, тому, що сам не володіє досконало державною мовою.

Проблема мови, як видно з досліджень М. Лесюка, – це не тільки мовна, а й політична проблема. Потрібна добра воля, щоб, по-перше, всі державні службовці, в т.ч. й перші особи в державі, українську мову знали й користувалися нею послідовно і безумовно, і це був би позитивний приклад для всієї України, особливо для тих державних службовців і чиновників державного апарату, які нехтують статті Конституції. По друге, «суржикова» Україна заговорить літературною мовою з того моменту, коли дошкільні дитячі установи, школи, вищі навчальні заклади перейдуть на українську мову. Де Голль, ставши президентом Франції, в двох регіонах республіки з традиційним пануванням німецької мови – Ельзасі та Лотарингії перевів дошкільні заклади і школи на французьку мову викладання. І ніхто не репетував про «порушення прав» національних меншин Франції. Сьогодні ці регіони говорять французькою. Здається, тут коментарі зайві.

Цей простий приклад вельми повчальний: держава здійснює національну політику в інтересах власного народу як корінної нації, яка дала назву державі. Альтернативи тут немає, і її не може бути.

По-третє, влада реалізує цю політику за єдиної умови – щоб ця влада була українською не на словах, а насправді. Проте українськість влади – це не зовнішня, «паспортна» характеристика, а насамперед – внутрішня, що стосується психології, мислення, менталітету людей, які «при владі». Щодо справжнього паспорта як офіційного документа, то він сьогодні відбиває... колоніальну залежність України. Адже двомовність є однією з ознак залежності колонії від метрополії, підпорядкування їй як ідеологічний (може, не тільки ідеологічний) пережиток, якого Українська держава досі, на чотирнадцятому році державности, на жаль, не позбулася, не визволилася насамперед психологічно...

По-четверте, фактор свободи, про який ми вели мову на початку цих роздумів, постійно діє, впливаючи на кожного, хто живе, працює, мислить і переживає. Рано чи пізніше, якщо

в нього цього не було, він ідентифікується, самоусвідомлюється як українець. Його наступний крок буде (якщо цього немає) повернення до української, до рідної мови.

Не йде мова про національні меншини, зокрема й тих, з яких вербується п'ята колона з українофобськими настроями і відповідною тенденційністю у вчинках та суспільній поведінці.

«Доля моєї мови» – книжка багатоаспектна. «Все про мову» – і все ж не вичерпана тема, оскільки виникають нові ситуації в системі: реальність – світогляд – мислення – мова, бо, умовно кажучи, рух ідей і реальність постійно творять нові позиції та опозиції, впливаючи на свідомість людей. Названа книжка змушує глибоко задуматись і над парадоксами нашого часу, і над реальним станом рідної мови, і над пропозиціями, які формулює автор, передаючи читачеві широкий простір проблем, які потрібно вирішувати, не відкладаючи на завтра, – щоденно працювати, змінюючи себе і своє середовище і тим самим здійснюючи інтелектуальний вплив на нього з метою його переродження в повноцінну, вартісну особистість, діалектична сума яких творить умови для появи нової якості. Мислячий читач сприйме книжку Миколи Лесюка як тлумачник і порадник у цьому складному, суперечливому світі.

Утвердження мови – це історична, творча перспектива народу, який у своїй державі дивиться в майбутнє з надією і вірою, що його в світі сприймуть як рівного з рівним і повноправного з повноправним.

Надрукована у Віснику Прикарпатського університету. Філологія. Івано-Франківськ, 2007. Вип. XIII-XIV. С. 269–271.

Любов ПЕНА
(Івано-Франківськ)

ЯК НЕ МОЖНА СПИНИТИ СТИХІЇ ДНІПРА-СЛАВУТИЧА, ...ТАК НЕ СПИНИТИ ГОРДОГО ПОСТУПУ НАШОЇ МОВИ

Лесюк Микола. Доля моєї мови: науково-популярне видання. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. 288 с.

Піклуватися про все рідне, близьке, особливо ж оберігати те, чому загрожує бодай найменша небезпека, – це так по-людськи. А українська мова віками перебувала (і продовжує перебувати!) в небезпеці, боролася за своє існування, проти асимілятивних впливів споріднених мов. Довговікове поневолення України багатьма імперіями спричинилося до того, що багато українців перестали ідентифікувати себе з українською нацією, перестали турбуватися про свою рідну мову, використовувати, оберігати й захищати її. Однак в усі часи творили і творять люди, для яких доля рідної мови не була й не є байдужою, які, як могли і як можуть, намагалися й намагаються довести її самобутність, зберегти її неповторність. Свідченням цього є і вихід у світ (на жаль, мізерним накладом – усього 1000 примірників) книги зраного в Україні мовознавця з Прикарпаття Миколи Петровича Лесюка з промовистою назвою «Доля моєї мови», наскрізним мотивом якої є думка про необхідність збереження української мови, утвердження її в суспільному житті держави, очищення її від насамперед російськомовних нашарувань. У ній зібрані опубліковані свого часу в наукових виданнях та в періодичній пресі науково-публіцистичні статті, що висвітлюють нелегку долю української мови, особливості її розвитку, функціонування в умовах тривалої експансії та перманентних заборон у різних імперіях, проаналізовані чинники, які стримували її поступ, були причиною зниження

її статусу, розхитування її структури і засмічення іншомовними елементами. Рідна мова для автора, як впливає з прочитаних сторінок, є не тільки знаряддям формування думки, не просто засобом комунікації, а одним із головних джерел патріотичних почуттів, їх генератором, виразником духовної сфери людини. Дослідник справедливо вважає мову могутньою об'єднавчою силою, оскільки вона має на меті згуртувати населення всередині країни і відокремити зовні, від сусідів. Тому так послідовно й наполегливо Микола Лесюк намагається боронити права української мови в українській державі, бо й сьогодні, за його ж словами, «українська мова потребує захисту, ще й сьогодні вона не стала господинею у власному домі» (с. 102).

У рецензованій книзі вміщено низку статей, у яких описується тернистий шлях української мови від давнини до сьогодення, аналізується її становище у різних імперіях, під владою яких перебувала Україна. До таких розвідок, зокрема, належать «Життя духовного основа», «Історія перекручень не терпить», «Російськомовна експансія в Галичині: історія і сучасність», «Польськомовне засилля в Галичині (перша половина XIX ст.)» та інші. Написані вони на основі ґрунтовного опрацювання багатьох джерел, в тому числі й тих, які з ідеологічних причин довгий час були недоступними для загалу. Так, крізь призму виникнення й становлення української мови аналізує автор деякі положення «Граматики української мови» С. Смаль-Стоцького і Т. Гартнера, праці Ю. Шевельова. На сторінках книги зустрічаємося з історичними фактами, які знайомі нам ще зі шкільної лави, наприклад, сумнозвісні Емський указ та Валуєвський циркуляр. Висвітлюється також роль (як позитивна, так і негативна) багатьох особистостей у розвитку української мови й українства загалом на різних етапах історії (І. Могильницький, Й. Лозинський, Є. Тимченко та ін.; І. Головацький, І. Раковський, О. Духнович, Б. Дідицький, Д. Зубрицький та ін.). Охарактеризовано у виданні згубний вплив на нашу мову численних указів і постанов, виданих за часів існування СРСР.

Порушуючи питання про походження української мови, Микола Лесюк характеризує багато різноманітних думок і наукових версій. Мовознавець слушно зауважує, що зовсім не просто віддати котрійсь одній із них роль «останньої інстанції», тому що «факти, якими аргументується та чи та думка, інколи бувають непевні, хиткі, які можна підважити іншими контраргументами. Деякі припущення мають гіпотетичний характер. Багато стародруків, які могли б дати відповідь на важливі питання, були знищені як не водою, то вогнем («дивну властивість в імперсько-комуністичні часи мали українські бібліотеки з цінними раритетними виданнями – час від часу спалахувати вогнем»)» (с. 33). На основі аналізу різних джерел автор ствердно заявляє, що в Київській Русі розмовляли вже українською мовою.

Важливе місце у структурі рецензованого видання належить статтям, присвяченим культурі українського усного і писемного мовлення. Наведемо назви деяких із них: «Українське мовлення в сучасній Україні», «Чужі впливи спотворюють нашу мову», «Ан ніт, як кажуть у нас» або про мовлення в аудіовізуальних ЗМІ», «Чи «так сказати?» – Ні, не так!», «Засоби евфонії в сучасній українській мові», «Не оскверняймо душі й уста свої!», «Як називаються наші гроші?» та ін. «Мовленнєва культура людини, – на глибоке переконання автора, – є віддзеркаленням її загальної культури, тому ніхто не повинен бути байдужим до свого мовлення. Треба оберігати чистоту й недоторканість нашої української літературної мови; вона повинна бути гідним репрезентантом нашої нації в світі» (с. 155–156). Проблема правильності, нормативності українського мовлення є надзвичайно актуальною і важливою, оскільки, як зазначає Микола Лесюк, «українська мова впродовж багатьох століть була невільницею в чужій державі, як на Заході, так і на Сході України їй постійно нав'язувалася двомовність, яка фактично переходила в чужу одномовність» (с. 157). Говорячи про невиправдане вживання російськомовних елементів у нашій мові, автор цілком доречно, вважаємо, вводить у науковий обіг термін *росіізм* замість усталеного

русизм, переконливо аргументуючи доцільність використання саме такої форми. Дуже корисним, на наш погляд, є подання в аналізованому виданні «Словника росізмів у сучасній українській мові» з підзаголовком «Невнормована лексика», у якому наводяться росізми-варваризми різних рівнів: фонетичні, акцентуаційні, лексичні, граматичні. Автор слушно зазначає, що ми звикли користуватися найрізноманітнішими нормативними словниками; у запропонованому ж ним словничку ми знайдемо неправильні слова чи словосполучення, які не слід уживати, та їх відповідники – правильні з погляду норм сучасної української літературної мови слова, які необхідно запам'ятати і тримати у своєму лексиконі. Микола Лесюк переконаний, що у зібраному ним словничку зафіксовані не всі росізми, які трапляються у нашій мові, і впевнений, що всі, хто уважно ставиться до свого мовлення, цікавиться мовою, зможе щоденно поповнювати цей словник, однак не для того, щоб ці слова запам'ятовувати і використовувати, а тільки для того, щоб викинути їх зі свого лексикону і забути назавжди. У книзі з погляду правильності й нормативності українського мовлення аналізуються різні галузі застосування мови: офіційно-ділова сфера, економіка, культура, друковані й аудіовізуальні засоби масової інформації, побут, реклама тощо. Велику роль у формуванні мовленнєвої культури, як стверджує автор, має відігравати найближче оточення дитини чи вже дорослої людини – родина та навчальні заклади. Саме вони повинні виховувати особистість у дусі несприйняття всього того, що засмічує нашу мову, робить її немилозвучною, у дусі відрази до мовного «бур'яну». Причому, – як переконує лінгвіст, – проводити цю роботу слід не кампанією, не від випадку до випадку, а системно, перманентно, постійно, щоб була чистою наша мова, щоб були чистими, світлими й неоскверненими наші душі й наші вуста (с. 258).

Микола Лесюк належить до когорти тих українських мовознавців, які активно й плідно працюють над удосконаленням літургійних текстів відповідно до норм сучасної української літературної мови. Тому й закономірно, що до рецензованого

видання увійшли деякі з його робіт, присвячені цій проблематиці. Назвемо для прикладу такі: «Любіть її... во время люте... за неї Господа моліть» (Інтерв'ю для газети «Нова Зоря»), «Українській церкві – українську мову». Усвідомлюючи важливість справи, автор переконаний, що самодіяльністю у цій сфері займатися не можна, тому пропонує створити спеціальну міжконфесійну комісію під егідою Інституту української мови НАН України, до якої б увійшли фахівці й знавці української літературної мови разом з ієрархами чи представниками всіх українських Церков. Зі свого ж боку Микола Лесюк, слушно зауважуючи, що значна частина старослов'янців у релігійних текстах органічно злилася з питомою українською лексикою і вживання її сьогодні не викликає особливих застережень, пропонує власні варіанти перекладу зі старослов'янської на сучасну українську мову тих слів та словосполучень, які, на його думку, варто було б замінити, оскільки вони не відповідають нормам сучасної мови. Зокрема, у книзі подано зауваження щодо наближення до чинних норм текстів найпоширеніших щоденних молитов «Царю небесний», «Отче наш», «Символ віри» та ін. Автор висловлює переконання, що старі звички і стереотипи відходять у минуле, й українська мова поступово входить в усі сфери нашого життя, що «увійде вона міцно в усій своїй неперевершеній красі і в релігійно-церковну сферу» (с. 213).

Питання кодифікації правописних норм в Україні не нове, воно було предметом обговорення віддавна. І в наш час воно ще не вирішене. Не стоїть осторонь цієї проблеми автор рецензованої книги. Свої погляди він висловив у статті «Багато галасу даремно (про зміни в правописі)», подавши власні пропозиції щодо його унормування. Вони стосуються, зокрема, використання літери **г**, написання букви **и** на початку деяких слів, уживання звука **ф**, уникнення збігів голосних всередині слів та на їх межі за рахунок протетичних чи епентетичних приголосних, правопис апострофа в запозичених словах, передавання на письмі іншомовних дифтонгів, написання слова **пів** окремо від інших слів, використання деяких відмінкових

закінчень тощо. Микола Лесюк не просто пропонує те чи те написання слів та словоформ, а шляхом порівнянь, наведення розлогих історичних довідок та коментарів обґрунтовує їх доцільність. Порівнюючи український правопис з особливостями орфографії інших широко використовуваних у сучасному світі мов, дослідник закликає не нарікати на свою мову і свій правопис, а докласти трохи більше зусиль, щоб вивчити їх.

Висловлене у книзі базується не на емоціях чи певних особистих уподобаннях або несприйняттях автора. Цитовані джерела засвідчують ґрунтовне опрацювання великої кількості різножанрової літератури. Серед авторів покликань зустрічаємо імена таких велетів думки й чину минулого та сьогочасся, як Й. Лозинський, М. Драгоманов, О. Маковей, І. Франко, П. Житецький, М. Грушевський, В. Гнатюк, М. Хвильовий, І. Огієнко, С. Смаль-Стоцький, Є. Тимченко, В. Ганцов, О. Курило, Ю. Шевельов, О. Горбач, О. Гончар, В. Німчук, Д. Павличко та ін.

Хочемо звернути увагу ще й на таке. Сьогодні дуже часто можна почути іронічні висловлювання про ті численні епітети й порівняння, які використовувалися в різні часи на означення української мови. Однак Микола Лесюк не зважає на це; для нього рідна мова – справді «душа народу» (с. 7), «одна з найбільших цінностей людини, яка прирівнюється до батьківської хати, материнської ласки, рідної Вітчизни» (с. 7), «чарівна, милозвучна», «найбільше наше національне багатство», «найбільша наша національна святиня» (с. 18), «ніжна, м'яка, милозвучна» (с. 35), «мова, всмоктана із молоком матері, мова, якою мати наспівувала колискову, яку чула дитина від народження» (с. 270), «диво калинове» (с. 286). Банальними вони можуть здаватися, якщо мовлені вустами лукавими й нещирими, а коли зроджені люблячим серцем – то це свідчення великої любові до мови, яку справедливо вважають найголовнішою ознакою кожної нації, найважливішим чинником національного самовизначення і самоутвердження народу, його культурно-національного становлення. Мова є найбільшою святинєю народу, а до святині слід і ста-

витися відповідно. Адже від рівня розвитку мови, її державного престижу, становища у суспільстві залежить і престиж самої держави. Невипадково книга розпочинається цитатою Й.Лозинського: «...Поки дух в тілі нашім калатати буде, не дамо нікому безкарно ругати наш народний язик, – тоє найдорожше сокровище народа!» Варто б кожному українцеві взяти ці слова за своє життєве кредо! Взагалі, сторінки рецензованого видання рясніють численними висловлюваннями видатних представників різних народів світу про багатство, красу, чарівність та милозвучність нашої української мови, які дбайливо повизбирував автор і доречно ввів їх у канву своєї розповіді. Теоретичні положення, практичні поради та міркування Миколи Лесюка пересипані багатьма цитатами про неповторність і самотність української мови, які в різні часи оприлюднили росіяни Лев Толстой, Микола Чернишевський, Микола Берг, Юліан Семенов, француз П'єр Шевальє, німець Ф. Боденштедт, турецький поет Назим Хікмет та ін.

Можливо, деякі твердження автора видаються комусь надто різкими. Однак така його позиція стає зрозумілою тоді, коли приходиться усвідомлення того, якою ж насправді (а не за колишніми підручниками, не за статистичними псевдоданими) була історія України, її народу та її мови.

Микола Лесюк закликає кожного і сам намагається не тільки оберегти все, що робить нашу мову самотньою, милозвучною, а й примножує її лексичне багатство, утворюючи нові слова. Наведемо кілька його okazіоналізмів, які зустрічаємо на сторінках рецензованої книги: *мововбивчий* процес (с. 8), *україножерна* політика (с. 9), *меншолітет* (с. 135), *з'яничарений* (с. 135), *рабсько-хохлуйсько-холуйська* заподливість (с. 135), *україномовець* (с. 214), *нинішні-вчорашні* керівники (с. 286) та ін.

А далі хай говорить сам автор: «Мова – це душа народу, й народ, що втратив мову, втрачає і свою душу, перестає існувати. Доки живе національна мова, душа народу, доти живе народ, незважаючи на те, що ворог може знищити матеріальні цінності, захопити територію. Тому колонізатори, загарбники

завжди намагаються вбити душу народу, зліквідувати, насильно асимілювати, заборонити національну мову, знищити культуру народу, його духовні цінності» (с. 7); «І все ж усупереч усім ворогам, усім заборонам та ігноруванням мова вижила, витримала випробування часом; вона стала на рівень найрозвиненіших мов світу, має багатий і гнучкий лексичний склад, струнку й досконалу граматичну структуру, милозвучну й музикальну фонетичну будову, багатий і різноманітний фразеологічний арсенал, розвинуту систему художньо-поетичних засобів. Українською мовою написані літературні шедеври світової слави, її знають і шанують у багатьох країнах світу, українознавчі центри є навіть у Японії та Китаї. Треба тільки, щоб захищали й шанували її іще там, де це найбільш необхідно, – в Україні...» (с. 34); «...ні петровські укази, ні валуєвські циркуляри, ні олександрівсько-емські акти, ні сталінські заборони, ні сусловсько-брежнєвські постанови не змогли вбити душу українського народу – його милозвучну мову й солов'їну пісню. Хоч наша мова й була загнана «під селянську стріху», вона воскресала, як фенікс, відроджувалася, розквітала, чарувала й милувала слух. Хоч наш народ був поневолений фізично, та його могутній дух залишався нескореним, і саме народ дав мові силу й красу» (с. 277).

Закінчити огляд книги хочемо життєствердним висловлюванням, частина якого винесена як заголовок цієї рецензії. У ньому її автор Микола Лесюк – палкий уболівальник за долю рідної мови, активний охоронець її милозвучності й чистоти – запевняє: «Як не можна спинити стихії Дніпра-Славутича, як не спинити нестримного бажання нашого народу здобути й утримати вимріяну волю й незалежність, як не скорити волелюбний український дух, так не спинити гордого поступу нашої мови, яка, прорвавши всі перешкоди-загати на бурхливих поворотах історії, живе, процвітає і збагачується новими лексичними й фразеологічними перлинами, філігранно відточує свої образно-поетичні й мовностилістичні засоби та можливості» (с. 285).

Отож, усі, кому доведеться познайомитися з роздумами Миколи Лесюка про долю рідної мови (а книга адресована широкому колу читачів – учителям та учням, студентам і викладачам, усім, кому небайдужий сучасний стан української мови), не будьмо глухими до його порад, прислухаймось до його міркувань.

Надрукована в: Наукові записки Кіровоградського держ. педагогічн. ун-ту ім. В. Винниченка: Серія Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : Вид-во КДПУ, 2009. Вип. 86. С. 356–360).

Євген БАРАН

В УКРАЇНІ – УКРАЇНСЬКА МОВА – І БАСТА!

Микола Лесюк. Доля моєї мови. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004, 288 с.

У цієї фрази, сказаної деканом філологічного факультету Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка, професором Миколою Лесюком в інтерв'ю для газети «Нова Зоря» у березні 2002 року, є гарне продовження. «Кому не подобається – мішок на плечі і гаравус, як казала моя бабуся». Яка втіха була би для українофобів і україножерів: ті українці всі якісь як не антисеміти, то націоналісти. Знову знайшовся би т. зв. демократ, якими аж кишить в Україні й поза нею, аби притягнути шанованого професора до кримінальної відповідальності за розпалювання національної ворожнечі. Бо немає нічого гидкішого, як вдавати із себе демократа за чужий рахунок.

Власне, я почав розмову про книгу науково-популярних статей Миколи Лесюка «Доля моєї мови» з цієї емоційної фрази, бо вона є наскрізним ідеологічним стрижнем всіх матеріалів, зібраних під обкладинкою цієї важливої й актуальної книги. Ще раз наголошую: важливої й актуальної. А емоційність, характерна для пристрасного викладу матеріалів, є не

єдиною позитивною рисою Миколи Лесюка. Зразу додам сюди наукову обґрунтованість, аналітичність, аргументованість узагальнень і висновків, в окремих моментах гостру публіцистичність і загальну патріотичну налаштованість, про що свідчить бодай ще одна фраза із згаданого інтерв'ю: «Поки ж не буде справжнього гаранта українства в Україні, то й нидітиме наша мова, під загрозою буде й саме українство». Що ж, під цими словами міг би підписатися сьогодні кожен українець, якому не байдужа доля рідної мови і майбутнє Української держави.

У передмові до книги М. Лесюк називає декілька причин, які змусили його укласти вибрані матеріали в єдине ціле. Причини ці мають більше політичний, аніж науковий характер, але вони є виявом політичної позиції їхнього автора, сам факт і наукові уподобання якого вже є політично заангажованими і, на жаль, знехтуваними офіційними державними структурами, які декларують свою українськість, нищачи основи українства. У цьому контексті згадується мені фраза одного із американських президентів початку ХХ століття: «Держава, яка стає вбивцею, починає називати себе батьківщиною».

Отже, слово авторові: «Приблуди топчуть українське слово, українські традиції, українську самобутність. 2003 рік оголошений Президентом України роком Росії в Україні. Насправді ж це 349-й рік Росії на українській землі, і на це нема жодної ради...». Тут трошки перервуся із цитуванням, аби навести іншу цитату в контексті запропонованої. У спогадах Р. Іваничука «Дороги вольні і невольні» наводиться фрагмент із виступу Станіслава Людкевича на з'їзді композиторів у Києві, в якому він висловився з приводу політичних ситуацій у Галичині: «Пережили ми Австро-Угорщину, не стало на світі клаптикової імперії, перестраждали польську окупацію і дочекалися золотого вересня; навіть страшну фашистську окупацію витримали – загинув окупант, а тепер до нас прийшла рідна радянська влада – і нема на то ради». Отож-то й виходить, що нема на той безлад ради». І далі слово М. Лесюкові:

«Тож хай ця книжка буде бодай незначною реакцією й відгуком на 350-ту річницю закабалення України Росією...».

Отже, у книжці, яку Ви, дорогий читачу, взяли до рук, автор намагався висвітлити ті окладні обставини, в яких перебувала українська мова впродовж віків, чинники, які стримували її розвиток, були причиною зниження її статусу, розхитування її структури і засмічення іншомовними елементами.

Книжка складається з окремих науково-публіцистичних статей, які були опубліковані автором за роки незалежності України в різних наукових виданнях та в періодичній пресі. Зібрані разом, вони відтворюють сумні наслідки перманентних заборон української мови, агресивну російськомовну експансію, яка тривала століття (і триває й досі), у результаті чого українська мова, особливо її розмовний різновид, зазнала значних деформацій і спотворень. Червоною ниткою через усі статті проходить думка про необхідність збереження української мови, утвердження її в суспільному житті держави, очищення від російськомовних нашарувань.

Такий великий уступ із авторської передмови розкриває і саму структуру, і завдання, які ставилися. Можна твердити, що авторської мети досягнуто. Бо такого фахового обґрунтування і патріотичного запалу в питаннях захисту національної мови особливо нам, українцям, ніколи не буде замало! Яку би із статей не взяти («Життя духовного основа», «Російськомовна експансія в Галичині: історія і сучасність», «Польськомовне засилля в Галичині (перша половина ХІХ ст.)», «Загроза українству... в Україні», «Нагнітання українофобської істерії», «Державній мові – державний захист», «Не пора москалеви служити!», «Українській Церкві – українську мову», «Словник росізмів у сучасній українській мові (невнормована лексика)», «Шануймо наше «диво калинове!» та інші), головною у них є думка про збереження і плекання мовного надбання, бо саме це є найголовнішим чинником національного самовизначення і самоутвердження українського народу, його національно-культурного відродження.

Хотілося б побажати, аби ця книга потрапила не тільки у бібліотеки всіх рівнів, але стала продовженням серйозної розмови, в якій роздуми про долю національної мови стали б необхідною сходинкою до національного і морального виздоровлення українського суспільства.

Надрукована в газеті «Захіний Кур'єр» за 15 квітня 2004 року.

Володимир БОДАК,
кореспондент, «Нова Зоря»

ЗА ВЕЛІННЯМ СЕРЦЯ УКРАЇНЦЯ

25 березня цього року актова зала Прикарпатського університету імені Василя Стефаника зібрала чимало людей, в основному студентів, не байдужих до своєї рідної мови. Тут відбулася презентація книжки професора Прикарпатського університету, декана філологічного факультету п. Миколи Лесюка «Доля моєї мови», яка цього року побачила світ у видавництві «Нова Зоря».

Відкрив презентацію завідувач кафедри української літератури професор Степан Хороб. Найперше він представив автора не як науковця, а людину, котра душею і серцем вболіває за долю свого народу, його мову. Зокрема він наголосив на тому, що Микола Петрович «зробив добру працю», зібравши статті та публікації різних років, які виходили останніми роками і поміщені під промовистою назвою «Доля моєї мови».

Як зауважив професор Степан Хороб, «книжка видана ошатно. Кожна стаття дихає любов'ю і болем до української мови і вірою в те, що українська мова, українська культура, українська національна духовність нарешті у нашій незалежній українській державі матиме те місце, на яке вона заслужила».

Як рецензент книжки Степан Хороб мав змогу спостерігати за творенням цього напевно унікального видання. «Автор надзвичайно прискіпливо ставився до кожної статті, котра

увійшла у книгу. Тут вміщені статті мовознавчого, мовознавчо-популяризаторського характеру».

Цю книжку візьме до рук не лише студент, вчитель чи науковець, але й звичайна пересічна людина, якій не байдужа доля української мови, української національної духовності.

Директор видавництва «Нова Зоря» о. Ігор Пелехатий представив книжку «Доля моєї мови» як справді глибоку наукову працю, написану від серця людиною, котра щиро вболіває за свою рідну землю, рідну мову, культуру, віру. Отець Ігор розповів присутнім про п. Миколу як ревного християнина, котрий не соромиться своєї батьківської віри, своїх традицій.

На презентації виступили також друзі Миколи Петровича, колеги по роботі: професор Степан Пушик, доценти Ольга Слоньовська, Гафія Василевич, директор наукової бібліотеки Прикарпатського університету Михайло Бігусяк.

Ольга Слоньовська підкреслила вагомість книжки, визначивши її місію – нагадати нашій молоді, чиї вони діти, чиї онуки і як думають жити далі.

Тим, хто вже прочитав книжку, справді було що сказати. Михайло Бігусяк зауважив, що презентація відбулася в день пам'яті В'ячеслава Чорновола, ревного патріота своєї землі. Саме образ такого патріота постає вже з перших сторінок «Долі моєї мови». Це книга ревного оборонця українського слова. Відлуння книги розійшлося по всій Україні. Про це свідчать листи і телефонні дзвінки з відгуками про те, що праця п. Миколи повинна охопити всю територію України.

Окремо слід відзначити виступи представників молодого покоління – студентів філологічного факультету, для котрих «Доля моєї мови», поза будь-якими сумнівами, стане настільною книгою поряд із «Кобзарем» Шевченка. А це студентки третього курсу Ольга Гжебеневська, Надія Басенко і студентка першого курсу Мар'яна Перепічка.

Автор щиро подякував своїм колегам по роботі, студентам, які не пошкодували часу, прийшовши на презентацію.

Своєрідним став виступ учительки Отинійської ЗОШ п. Стефанії Данилець, котра визначила «Долю моєї мови» як світлий промінь у темному царстві. Вона закликала молодь боротися за свою мову, так як це робить Микола Лесюк.

«Доля моєї мови» – це біль людини, біль ученого. Вона несе в собі той рівень науковості, який конче потрібний кожній ЛЮДИНІ.

Перефразовуючи слова Михайла Осадчого, п. Ярослава Васишин промовила вражаючі слова: «Якщо моя мова вмере завтра, то краще мені померти сьогодні». Здається, що ці слова дуже влучно підібрані, бо п. Микола Лесюк є саме тією людиною, котра все своє життя віддає заради рідної мови, і саме він, як велить йому серце щирого українця, подарував усім присутнім свято народження рідної мови.

Надруковано в газеті «Нова Зоря», число 14 (584) за 6 квітня 2004 року.

Від редакції «Галицької Просвіти»

НЕ ДЛЯ СЛАВИ – ДЛЯ ЛЮДЕЙ

Правління обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» на своєму засіданні після обговорення висунуло книгу Миколи Лесюка «Доля моєї мови» на здобуття міської премії імені Івана Франка в галузі літератури та журналістики.

Утривалій дискусії цю думку підтримали голова ОО «Просвіта» Степан Волковецький, заступник голови Ілля Заграновський, член правління краєзнавець Петро Арсенич, в. о. відповідального секретаря Михайлина Боднар, член правління Надія Івасик.

Як правильно зазначає автор, уже «350 років по Україні бродить привид російського шовінізму, який або хитро, підступно, або відверто нахабно нав'язує українському народові чужу мову, чужу культуру, чужий менталітет. Приблуди топчуть

українське слово, українські традиції, українську самобутність». Ми живемо уже в своїй незалежній державі, але чи можемо стверджувати, що українська мова визволилася з-під російськомовного гніту, що Україна не відчуває вже російськомовної експансії?

На жаль, ми ще не можемо так сказати, бо майже весь інформаційний простір України належить російськомовним ЗМІ, полиці книгарень та книжкових лотків переповнені російськомовною літературою. У книзі М. Лесюка на багатьох прикладах показана ця складна для нашої мови і нашої культури ситуація.

Далі відзначалось, що книгу М. Лесюка потрібно придбати для всіх об'єднань та первинних осередків Товариства «Просвіта», бо її дійсно треба читати всім, хто не байдужий до своєї мови. Особливу цінність являє собою матеріал «Життя духовного основа», який можна використовувати на виховних годинах у школах, на заходах, присвячених нашій мові, Україні, її незалежності та державності. Адже у ній наведено багато цитат видатних діячів української політики і культури про мову, про її боротьбу за виживання в умовах тоталітарних царського та комуністичного режимів, про її заборони в російській та радянській імперіях, про ставлення до неї великоросійських шовіністів, у тому числі й сучасних. Автор М. Лесюк зазначає, що в сучасній мовній ситуації в Україні дуже чітко відчувається підступна політика недругів із сусідньої держави, які ніяк не можуть змиритися з тим, що Україна вийшла з-під багатовікової «юрисдикції» імперської Росії, тих, які й нині з великою ненавистю та сарказмом пишуть, що «Украинский язык есть искусственно изобретенный жаргон, пропитанный польским языком», що «Нет никакого украинского языка. Это не существует, это искусственно придуманный язык, язык черни... так помните, нет такой нации – украинцы, как и нет никакого будущего в обреченного украинского государства» (с. 18–19). Страшно читати такі рядки, страшно подумати, скільки у нашої держави є, м'яко кажучи, недругів, які готові знищити її та її

мову. І добре, що книжка п. М. Лесюка виявляє подібні факти зневаги до рідної мови, загострює нашу увагу, підкреслює необхідність безкомпромісної боротьби за її утвердження на всіх рівнях державного життя.

Тепер, після Помаранчевої революції, з'явилася якась надія на поліпшення ситуації і мовної політики в нашій державі. Ми вже маємо українського Президента, який сам спілкується рідною мовою, шанує її, але в його оточенні, на жаль, є ще багато людей, яким байдуже, якою мовою спілкуватися, які підкреслюють свою особливу «любов» до російської мови, запевняють, що будуть усе робити для її «повноправного» існування в Україні. Ніби це не російська мова звучить на всіх телеканалах, FM-радіостанціях? Отож, нам ще рано заспокоюватися: попереду – тривала боротьба за повноправне існування української мови. І Микола Лесюк, безумовно, заслуговує присудження йому премії імені Івана Франка.

Надруковано в газеті «Галицька Просвіта» за 7 квітня 2005 року.

JĘZYK TEN WART JEST TEGO, ŻEBY SIĘ JEGO NAUCZYĆ...

Łesiuk M. *Chcę nauczyć się ukraińskiego*. Iwano-Frankiwsk: Płaj, 2005. 148 s.

Саме такими словами завершує передмову до своєї нової книги «**Chcę nauczyć się ukraińskiego**» (Івано-Франківськ: Плай, 2005. 148 с.) відомий український мовознавець, палкий просвітянин і громадський діяч – директор Інституту філології, завідувач кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Микола Петрович Лесюк. Глибоко вболівуючи за долю рідної мови, активно й жертвовно працюючи на її утвердження та розквіт як науковець та викладач, автор книги, безперечно, усвідомлює нагальну необхідність створення іншомовних посібників для вивчення української мови. На жаль, досі створено всього кілька посібників такого типу; вони одразу після виходу в світ стають рідкістю і не в змозі задовольнити спрагу тих, хто хоче вивчити мову своїх предків, мову великої та глибокої тисячолітньої культури, мову народу, який, відродивши власну державу, простує шляхом свободи й демократії, дивуючи й захоплюючи світ своєю мужністю, витримкою та шляхетністю. Винятково важливим та необхідним на цій довгій та тернистій дорозі до здобуття всезагального визнання й поваги світової спільноти є, безперечно, й навчання української мови усіх, хто того бажає, створення для цього найсприятливіших умов.

Написання і видання таких посібників завжди вважали патріотичною справою найвищої ваги, особливої актуальності вона набула у час, коли після подій Помаранчевої революції багатократно зросло у світі зацікавлення Україною, її культурою та мовою. Одразу зазначимо, що проф. Лесюк М. П.

створив справді цікавий, виважений та збалансований з погляду співвідношення теоретичного та практичного матеріалу навчальний посібник, який безперечно зацікавить польського читача, буде активно використаний у найрізноманітніших формах вивчення і популяризації української мови та культури в польськомовному середовищі. Особливістю рецензованого підручника є зорієнтованість його на максимально широке коло адресатів – dla chcących nauczyć się języka ukraińskiego w Polsce, що і зумовило як специфіку викладу теоретичного (фонетичного, орфографічного, лексичного та граматичного) матеріалу, так і відбір тренувальних вправ, текстів для читання, формування доданих до них українсько-польських словничків. Відзначимо, що авторіві вдалося майже послідовно витримати обрані методичні засади – тлумачити явища української мови безвідносно (чи, точніше, майже безвідносно) до відповідних явищ польської мови. Такий підхід, на нашу думку, забезпечить ефективну роботу з посібником не лише читачів з певною гуманітарною підготовкою (славістів, полоністів), але й усіх охочих пізнати українську мову. Важливим вважаємо і те, що підручник не має виразних та чітко окреслених вікових меж – ним залюбки зможуть скористатися як школярі та студенти, які мають свіжі, системні та систематизовані лінгвістичні знання й навички, так і особи старшого віку, які отримають з книги достатній мінімум інформації для ефективного засвоєння основ української мови.

Обраний підхід зумовив і відповідну структуру підручника. Перша частина містить виклад основних положень української графіки, фонології та орфоєпії: докладно описано алфавіт української мови, схарактеризовано систему українського вокалізму та консонантизму (причому найширше й найскрупкульозніше розтлумачено фрагменти, якими українська мова суттєво відрізняється від польської), вміщено доволі розлогу інформацію про специфіку українського словесного наголосу, що винятково важливо саме для польськомовного читача.

Не викликає жодних методичних застережень обраний М. П. Лесюком спосіб ознайомлення читача з найважливішим

граматичним матеріалом – у ході роботи над цікавими та привабливими текстами і виконання низки цікавих та доволі різноманітних вправ. Відзначимо, зокрема, закономірні в такому посібнику завдання, спрямовані на вдосконалення граматичних навичок (відмінювання та дієвідмінювання українських слів, польсько-український переклад), дещо несподівані, проте цілком виправдані з погляду обраного підходу вправи на переклад українських речень польською мовою. Ефективне засвоєння незнайомої мови, на наше глибоке переконання, неможливе без позитивного емоційно-естетичного тла, яке в рецензованому підручнику забезпечують вдало підібрані (високохудожні та патріотичні) тексти для читання, жарти, усмішки й анекдоти, які не лише веселять читача, дають йому відпочити у процесі навчання, але виконують роль простого та безпомилкового індикатора розуміння / нерозуміння (засвоєння / незасвоєння) відповідного лексичного, граматичного та лінгвокраєзнавчого матеріалу.

Студентка III року Ягеллонського університету (Краків, Польща) Йоанна Ярошек, яка саме зараз вивчає україністику на філологічному факультеті Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, ознайомившись з підручником, констатувала, що він є дуже корисним при підготовці до іспитів, викличе велику зацікавленість серед поляків, що починають вивчати українську мову, задовольнить усі їх сподівання.

Вітаючи вихід цього цікавого важливого та вкрай необхідного для популяризації української мови у світі навчального посібника, водночас висловлюємо побажання, спрямовані на вдосконалення рецензованого підручника під час наступних його перевидань. Вважаємо, зокрема, за доцільне розширити систему тренувальних вправ, додавши до них ключі-розв'язання, уніфікувати систему табличного матеріалу (можливо, винести їх у додаток), продумати можливість цікавого й повчального ілюстрування майбутніх видань.

Надруковано в: Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія. Чернівці: Рута, 2006. Вип. 276–277. С. 510.

РЕЦЕНЗІЇ
на книжку
«МОВНИЙ СВІТ СУЧАСНОГО
ГАЛИЦЬКОГО СЕЛА
(КОВАЛІВКА КОЛОМИЙСЬКОГО РАЙОНУ)»

*Євген Баран,
критик, голова Івано-Франківської
обласної організації НСПУ*

КОВАЛІВСЬКИЙ АПОЛОГЕТ

Ніколи не думає, що можна читати мовознавчі книги як захоплюючий детектив. Усе має оскому на них. Мовознавці – люди знаючі, але й нудні до неможливості. виправлюся, здебільшого нудні. Поза рамці свого наукового дослідження не виходять, а ще вічний квазінауковий снобізм: мовляє, мовознавство – се наука, а література – се від лукавого...

А тієї науки – порохувати, поскладати і якомсь то назвати. Спрощую суть, але загалом кажу так, як воно є. Мовознавці, особливо сучасні, й особливо українські – се такі собі бухгалтери, які й далі користуються рахівницею, хоча весь світ уже давно комп'ютеризований.

Та й, за великим рахунком, великих мовознавців уже давно немає. Олександр Потебня в ХІХ столітті, Леонід Булаховський, Михайло Жовтобрюх, Іван Ковалик у ХХ ст., а все решта (майже все) – сумлінні й не завжди описувачі.

Але книга, про яку я говорю, мене переконує, що всі мої снобістські міркування про мовознавців є не більше як упередження і тенденційність обмеженого літератора (**Микола Лесюк. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломиїського району). – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 328 с.**). Микола Лесюк, мовознавець з Івано-Франківська,

покликаний популяризувати українську мову, писати про неї доступно, просто, цікаво, публіцистично й науково водночас. Його попередня книга «Доля моєї мови» (2004) ствердила за ним реноме українського вченого-громадянина, який не просто вболіває за долю рідної мови, а й пропонує варіанти її повноцінного буття в такому розмежованому мовно, етично, політично, культурно, психологічно etc. суспільстві. Та книга мала би бути в усіх бібліотеках вищих і загальноосвітніх шкіл, наскільки важливими, актуальними і значимими є проблеми, які порушує науковець у своїй книзі. Мала би бути...

«Мовний світ сучасного галицького села...» – написано з великою любов'ю і науковою сумлінністю. Микола Лесюк сам є уродженцем цього села, і він зробив те, що належить зробити ученому-мовознавцю, – описав говірку (систему ковалівського вокалізму; систему ковалівського консонантизму; звукові зміни в мовному потоці; морфологічно-граматичні особливості ковалівської говірки; синтаксичні відмінності; лексичні особливості), ковалівський лексикон; ковалівський антропонімікон, офіційні та неофіційні назви осіб; ковалівський топонімікон; фразеологізми, прислів'я, приказки, жартівливі вирази та афоризми; ковалівські придибашки; тексти, спогади, листи, колядки і батярські співанки (всі записи в транскрипції).

Це одна з найкращих культурних пам'яток, яку може залишити по собі спільнота, особливо, якщо серед її представників є такі патріоти, як Микола Лесюк. Мені видається, що ця робота цілком заслуговує наукового поцінування і пошанування, а її автор – це справжній науковець, втілення тієї одержимості, знань, поваги і любови до своєї справи, якої так нині бракує вітчизняній гуманітаристиці.

Ця книга є втіленням мовної «гурманіки», вмінням чути мову, її переливи і передзвони. Це напевно музична симфонія від Миколи Лесюка.

Я гадаю, що така праця повинна бути відзначена також і на регіональному рівні як взірць людського досвіду, помноженого на талант і знання.

Хочу привітати Миколу Лесюка з таким цінним набутком і побажати в його ювілейні дні переконаности, що його педагогічна і наукова праця не просто потрібна, а архіважлива для повноцінного буття українського мовного простору, який є самодостатньою складовою європейської гуманітарної цивілізації.

Надруковано в газеті «Галичина» за 11 лютого 2010 року.

Любов ПЕНА

«ЩОБ ВІДЧУТИ СМАК І КОЛОРИТ ГОВІРКИ, НЕОБХІДНО ЗАНУРИТИСЯ В ЇЇ СТИХІЮ»

Микола Лесюк. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 328 с.

*Нарід у своєму розвитку твердим ступає
кроком тільки тоді, коли має за підставу ту
живу, рідну мову, що її віками викохала собі
народня психологія.*

О. Курило

Народні говори і літературна мова не існують ізольовано, вони утворюють нерозривне ціле, органічно доповнюючи одне одного. Тому дві вказані форми функціонування національної мови не роз'єднані між собою, а, як зазначає І. Матвіяс, діють як єдиний засіб вираження духовного життя народу. Літературна мова живиться благодатними соками народних говорів, а народні говори завдяки літературній мові набувають більшого суспільного значення.

Це підтверджує й автор рецензованого видання Микола Петрович Лесюк: «Народні говори – це та джерельна база, якою живиться й живе літературна мова як інваріант загальнонаціональної мови народу» (с. 12). Тому розвідки, присвячені

дослідженню окремих говіркових груп, аналізу діалектних особливостей мовлян певної території, є актуальними в сучасному мовознавстві, адже «аналіз особливостей окремих говірок сприятиме глибшому вивченню і розумінню фонетичних та граматичних закономірностей, які діють у загальнонаціональній українській літературній мові. Живе народне мовлення відзначається простотою, чітким дотриманням історичних форм, виявляє різноманітні мовні засоби, виявлення яких дає змогу глибше пізнати творчу індивідуальність жителів того чи іншого регіону» (с. 84).

Пропонована монографія М. Лесюка має чітку, вдало продуману структуру, охоплює всю багатогранність та різноаспектність говіркових явищ.

Логічним є введення до книжки коротких відомостей про історію мальовничого прикарпатського села Ковалівки – шахтарського центру, що коренями сягає XVII ст. Різні часи переживало село, однак ніщо не змогло «підважити батьківської науки, яка була в багато разів сильніша, бо за нею була правда. А в ковалівських родинах, як і в родині автора... учили шанувати рідну говірку, любити свій рідний край, свої традиції, звичаї та обряди, не лихословити, співати українських народних, стрілецьких та повстанських пісень, виховували шанобливе ставлення до старших і незнайомих, учили бути людиною серед людей» (с. 9).

У розділі **«Ковалівська говірка як відображення покутсько-гуцульського мовного суміжжя»** М. Лесюк фахово аналізує систему ковалівського вокалізму й консонантизму, визначаючи її спільні й відмінні риси з українською літературною мовою. Докладно охарактеризовані комбінаторні та позиційні звукові зміни в мовленнєвому потоці, зокрема асиміляція, дисиміляція, метатеза, епентеза, дієреза, гіперизми, протеза. Дослідник звертає увагу й на використання мовлянами близьких до метатезованих слів – так званих спунеризмів (словосполучень, у яких переважно при швидкому темпі мовлення відбувається мимовільна заміна звуків одного слова звуками

іншого), пропонуючи називати таке мовленнєве явище не вказаним англійським запозиченням, а власне українським словом із прозорою внутрішньою формою – виверти. Зауважимо, що це не перше термінологічне нововведення М. Лесюка. У численних своїх публікаціях успішний мовознавець і палкий поціновувач рідної мови замість загальноновживаного в лінгвістичній літературі *русизм* послідовно використовує лексему *російзм*, переконливо обґрунтувавши правильність і доцільність саме цієї форми. У названому розділі охарактеризовані також такі поширені явища у мовленні ковалівчан, як синкопа, апокопа, афереза. Автор описує й деякі особливості говіркового наголошування, що значною мірою відрізняється від нормативного, усталеного в літературній мові. Аналізуючи морфологічно-граматичні риси ковалівської говірки, М. Лесюк акцентує увагу на відмінностях від літературних форм у системі різних частин мови, при чому намагається з'ясувати причини цих відмінностей, порівнюючи те чи те мовне явище з аналогічними чи подібними в інших говіркових групах південно-західного наріччя або окремих мовах (російській та польській).

Зазначаючи, що синтаксис с. Ковалівка в основному спільний із синтаксисом літературної мови, дослідник усе ж виділяє деякі особливості, зокрема цікавими є його зауваження щодо відмінного від загальнономовного вживання деяких прийменниково-відмінкових конструкцій у мовленні односельців або ж використання безприйменникових поєднань замість відповідних прийменникових сполучень. Кожне твердження автор унаочнює численними вдало підібраними прикладами. Нерідко ілюстративним матеріалом є уривки з ковалівських колядок.

Особливу увагу М. Лесюк звертає на лексичні характерні риси говірки рідного села. Про багатство й різноманітність лексики ковалівчан свідчить дуже розвинута іменникова, прикметникова, прислівникова та особливо дієслівна синоніміка. Не оминає автор болючого питання про чималу кіль-

кість росіізмів у мовній практиці жителів села, що зумовлене історико-економічними чинниками (тут із половини сорокових років ХХ ст. видобували вугілля, а керівний склад шахт і значна частина робітників-шаhtarів були в основному російськомовними). Аналізуючи іншомовні вкраплення в говірці односельців, мовознавець стверджує, що в лексиконі ковалівських мовців, як, зрештою, і в мовленні мешканців інших прикарпатських сіл, є чимало слів, запозичених із німецької, польської, а через них – і з багатьох західноєвропейських мов. Автор описує явище штучної паронімії, тобто спотворення іншомовної лексики, яке має місце в описуваній говірці. На сторінках рецензованої книжки знайшли своє відображення спостереження лінгвіста щодо впливу української літературної мови на мовлення ковалівчан.

Цікавим є розділ «**Із ковалівського лексикону**», представлений словником, до якого «включені вибірково слова з живої розмовної мови ковалівчан, але лише ті, яких немає в літературній мові, або ті, що мають відмінне від літературних відповідників звучання чи значення» (с. 86). Намагаючись зробити словник доступним і легким для користування, автор не ускладнює його побічними лексикографічними коментарями, а подає, крім тлумачення значення слова, лише найнеобхіднішу, на думку укладача, інформацію (зокрема вказівку на належність лексеми до сфери вживання, стислу граматичну довідку, за необхідності наводиться фонетична транскрипція тощо). Значення полісемантичних діалектизмів у пропонованому лексиконі подані в порядку їх поширеності.

Прагнучи всеохопно проаналізувати і представити читачеві світ рідноговіркової стихії, дослідник доречно вводить до книги розділ про ковалівський антропонімікон, у якому подає характеристику офіційних та неофіційних назв осіб, здійснює вичерпний опис як корінних прізвищ, так і прізвищ, що з'явилися на теренах Ковалівки внаслідок кількох хвиль поселенців. На основі ґрунтовного аналізу ковалівського антропонімікону М. Лесюк доходить висновку, що різноманітність

народних українських прізвищ, а також величезний та різнобарвний арсенал прізвицьк свідчать про велику словоутворювальну фантазію народу, про лексичне багатство мови, значні потенційні можливості антропонімної підсистеми української мови. Цікавим є й ковалівський топонімікон, що й відображено в названому виданні. Предметом лінгвістичного дослідження стали гідроніми, ороніми рідного села, назви окремих частин (кутків) населеного пункту.

Колоритними, по-народному мудрими, часто-густо присмаченими «соковитими» слівцями (адже слів із пісні не вилучиш) є фразеологізми, прислів'я, приказки, жартівливі вислови та афоризми, скрупульозно вибірані автором, систематизовані та подані окремим розділом у книжці. Автор аналізує численні паремії, пов'язані з іменем Господа Бога; запевнення, божіння; паремії, пов'язані з церквою, священнослужителями, побожністю, святами; присягання, не пов'язані з іменем Бога; клятьби, прокльони. Подані в цьому розділі й інші паремії, які можна поділити на різні семантичні групи, зокрема «Дім, родина», «Людський розум», «Людський досвід», «Працьовитість», «Лінивство, ледарство», «Поради», «Зовнішні риси людини», «Фізичні вади», «Одяг» та багато інших. Автор наводить різні діалектно марковані прозиванки, жарту, оксюмори, дотепні діалоги, використовувані його односельцями за певних мовленнєвих обставин.

Органічно вплетений у структуру рецензованої книжки розділ **«Ковалівські придибашки»**, у якому зібрані короткі жартівливі розповіді, що описують найрізноманітніші, часом досить «пікантні» життєві ситуації.

Цінними, і не тільки з погляду мови, є наведені в пропонованому виданні тексти, записані від жителів Ковалівки, оскільки, на переконання М. Лесюка, «найкраще говірку може охарактеризувати живе мовлення мешканців села» (с. 206). Із них дізнаємося про трагічні сторінки буття народу в нелегкі періоди нашої непростой української історії. Автор зумів воскресити факти й події, які довгий час були приречені на невідомість, про які зі знаних причин не говорили вголос, однак

які не забувалися, можливо, у найтіснішому колі час від часу зринали сумними спогадами, зберігалися в найпотаємніших закутках пам'яті авторових односельців, щоб дочекатися слушного моменту й виплеснутися болісними свідченнями про побачене та пережите. Тексти, наведені в рецензованому виданні, записані від людей старшого покоління (роки народження – 1922, 1927, 1933, 1935, 1944, 1947 та ін.) і висвітлюють найрізноманітніші фрагменти людського буття: «Як нас вивозили», «Спогади про сталінські гулаги», «Спогади дитинства», «Про післявоєнні роки», «Про війну в Афганістані», «Як то було за совітів», «Про ковалівське вісіле» та ін.

Про щирість і теплоту родинних взаємовідносин, про виховання дітей у душі любові до споконвічних українських традицій, про пошанування батька й матері у сім'ї, про опіку дітей з боку родичів засвідчують наведені у книжці листи від святого Миколая.

Автентичністю, живим народним духом, вірою в незнищенні загальнолюдські ідеали і, звичайно ж, колоритом рідної говірки пройняті давні ковалівські колядки, репрезентовані на сторінках книжки.

Висловимо свої міркування щодо оформлення й опису зібраного багатющого різнорівневого діалектного матеріалу села Ковалівки Коломийського району Івано-Франківської області. Власні спостереження й узагальнення автор намагається подати у доступній для найширшого кола читачів формі, однак ця доступність не знижує науковості викладу. Часто тлумачення лінгвістичних термінів подані в самому тексті або ж для легшого сприймання іншомовних термінів використані їх українські відповідники з прозорою внутрішньою формою. Покликання на розвідки інших дослідників минулого й сьогодення (серед яких А. Кримський, Л. Булаховський, О. Горбач, Й. Дзєндзелівський, Б. Кобилянський, С. Бєвзенко, Я. Закревська, М. Жовтобрюх, І. Матвіяс, В. Німчук, П. Гриценко, М. Онишкевич та ін.) засвідчують ґрунтовне опрацювання дослідником джерел з української діалектології.

Аналізована книжка демонструє намагання автора прилучити читача до багатющої, живої народномовної стихії, його прагнення спонукати нас зануритися у свіжість, якою дихають невичерпні й невмирущі діалектні джерела, відчуті їх красу й неповторність. Вдумливий дослідник ще і ще раз доводить нам, що діалектизми є потужними джерелами, які живлять повноводну ріку літературної мови, засвідчують багатство й різноманітність лексичної скарбниці рідного для нього говору, з якої він видобуває словесні перлини й намагається долучити до цього нев'янучого запашного багатобарв'я своїх читачів та запрошує скуштувати чару народної мови. Автор упевнено стверджує, що «її (говірку) не нехтують, не зневажають, нею не гордують, вона почувається в сільському соціумі, як і належить рідній мові, затребуваною і необхідною, важливим засобом спілкування і взаємовідносин людей» (с. 10), а «мовні традиції в селі міцні, говірка живе і житиме ще довго у своєму первозданному вигляді» (с. 82).

У «**Післяслові**» М. Лесюк слушно зазначає: «Таку книжку можна було б писати безкінечно, бо кожний день, кожної миті, виникають якісь нові слова, форми, вислови, якісь нові мовні факти, які варто було б зафіксувати, які відрізняються від тих, які унормовані літературною мовою Тому ми цілком усвідомлюємо, що така книжка не може бути вичерпною, бо саме життя, мовний узус постійно поповнюють мовну скарбницю народу» (с. 327). Величезною заслугою автора є те, що він узявся за перо й закарбував особливості говірки рідного села.

Отож, можна без перебільшення констатувати, що українська діалектологія поповнилася ще одним ґрунтовним описом – книжкою Миколи Петровича Лесюка, завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Заслуженого працівника освіти України, лауреата премій Марійки Підгірянки та Івана Франка, заступника голови правління обласного об'єднання «Просвіта», автора та співавтора багатьох видань та понад 250 публікацій в українських та зарубіжних джерелах. Цей

перелік регалій і заслуг автора можна було б узагальнити – знавець і невтомний дослідник мовних глибин, залюблений у рідноговіркову стихію. А відомо, що вершин досягають особистості, глибоко закорінені в рідне, своє. Крім того, що книжка Миколи Лесюка є вагомим внеском в українську діалектологію, вона ще, на наше переконання, є своєрідною енциклопедією народної мудрості, свідченням синівської любові до материнської мови, намаганням автора пошанувати її величність – МОВУ.

Надруковано в: «Українська мова». Ч. 2, 2011. С. 123–127.

Гафія ВАСИЛЕВИЧ
(Івано-Франківськ)

ВИЗНАЧНА ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ПРАЦЯ

Лесюк М. П. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району): монографія. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 328 с.

В вересні 2008 року побачила світ нова діалектологічна праця, вихід якої, без перебільшення, можна вважати визначною подією в українській діалектологічній науці. Це книжка завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Миколи Лесюка «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)». Як заявив під час презентації цієї книжки сам автор, він віддавна виношував ідею описати говірку свого рідного села, репрезентувати громадськості ті мовні скарби, які побутують серед односельчан, які всмоктав з молоком матері, які чув з дитинства від своїх батьків (яким, до речі, і присвятив цю працю), від інших людей, що оточували його з дитинства.

Описати мовний світ, мовну стихію села могла, звичайно, лише людина, яка вміє відчувати тонкощі місцевої говірки, ви-

мови тих чи інших звуків, вловити нюанси, що відрізняють цю говірку від інших західноукраїнських говірок, від української літературної мови. Микола Лесюк якраз має таке мовне чуття, яке й дозволило йому здійснити задум – у деталях описати фонетико-фонологічну систему говірки, особливості її словозміни та граматичної будови, зібрати мовні скарби у вигляді різноманітних афоризмів, фразеологізмів, прислів'їв, приказок, жартів, курйозів, які записав, як уже відзначалося, від своєї матері і свого батька, від членів своєї великої родини, від мешканців села. Як стверджує автор, задум, концепція книжки, а потім і сама книжка отримали високу оцінку завідувача відділу діалектології, директора Інституту української мови Академії наук України професора Павла Юхимовича Гриценка, який навіть виявив бажання бути її рецензентом, та інших українських діалектологів. Про наукову цінність книги, її новизну говорили під час її презентації директор Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, завідувач кафедри української літератури, доктор філологічних наук, професор Степан Хороб, завідувач кафедри української мови Прикарпатського національного університету доктор філологічних наук, професор Василь Грещук, доктор філологічних наук, професор цієї ж кафедри Марія Голянич, діалектолог, доцент кафедри української мови Михайло Бігусяк, відомий український літературний критик, голова Івано-Франківського обласного відділення Спілки письменників України, доцент Євген Баран, українська поетеса і літературознавець Ольга Слоньовська, учителька Ковалівської ЗОШ, одна з рецензентів книжки Катерина Джумачук, авторка цих рядків, а також студенти українського відділення Інна Луканюк, Надія Ткач тощо. Зустріч студентів-філологів та викладачів із автором книги пройшла в надзвичайно теплій і щирій атмосфері, свідчила про те, що нова книжка М. Лесюка викликала неабияку зацікавленість читачів.

У передмові до книжки автор правильно відзначає, що тепер змінилося ставлення до мови автохтонного населення,

уже немає гоніння на місцеві говірки, як це було в радянські часи, коли кожна форма слова, що відрізнялася від літературної, викликала іронічні зауваження і кепкування вчителів, що приїжджали зі східних областей України. Корінні мешканці, особливо старше покоління, «зберегли рідну говірку, користуються нею в побуті і передають своїм дітям та онукам. Її не нехтують, не зневажають, нею не гордують, вона почувається в сільському соціумі, як і належить рідній мові, затребуваною і необхідною, важливим засобом спілкування і взаємовідносин людей».

Ковалівка розташована на межі Покуття й Гуцульщини, тому її говірка увібрала в себе риси обох цих говорів – гуцульського та покутського. І хоча ковалівчани вважають себе гуцулами, у їхній говірці відсутні, як відзначає автор, такі яскраві фонетичні гуцульські риси, як: пом'якшена вимова передньоязикових [д], [т], [н] перед голосними переднього ряду [е] та [и], що походить із давньоукраїнського [i] (*д'ит'ина, д'ен', т'ета, т'ихон'ко, н'ен'а, н'ема*); послідовна м'якість шиплячих приголосних [ж'] [ч'] ш' у будь-якій позиції в слові (*ч'об'ит, ч'о, плач', п'іч', н'іч', колач', припіч'ок, ш'є, Бож'а, бж'олу*); вимова [и] після твердих приголосних замість [i] на місці етимологічного [о]: *вин, пид, викно, пиш'оу*; вимова сполучення [je] на початку слова чи складу на місці літературного [ja]: *йема 'яма', йеблуко 'яблуко', с'м'ійетиси 'сміятися', йегн'е 'ягня', йек 'як', йекий 'який'*; вимова колишнього зворотного займенника *се* (постфікса) як *си*. Що ж до інших рис гуцульського говору, то вони наявні і в ковалівській говірці.

М. Лесюк проводить детальну характеристику системи вокалізму говірки, описує різноманітні випадки вживання голосних фонем, їх звукову реалізацію, історично все це обґрунтовує. Так, якщо в літературній мові носова фонема [e] має лише один рефлекс – [ʼa], то в аналізованій говірці їх є кілька: [и], [и^е], [e^н], а в ненаголошеній позиції навіть [i] (*з'и^ет', мн'е^нсо, пор'и док, пор'ідкувати* тощо). Приголосних фонем тут налічується аж 35, і в книжці детально описані всі їх опо-

зиції за твердістю-м'якістю та дзвінкістю-глухістю. Широко описані й проілюстровані такі зміни і явища в звуковому потоці, як асиміляція, дисиміляція, метатеза (особливо в дитячому мовленні), дієреза, синкопа, афереза, апокопа, протеза та епентеза, наведені численні приклади гіперизмів, спунеризмів (автор вводить термін «мовні виверти»), особливості в наголошуванні слів тощо. Належна увага приділена тут морфологічним особливостям говірки та синтаксичним відмінностям від літературних норм. У підрозділі про лексичні особливості автор із сумом констатує значне засилля російської лексики. Особливо рясно росієзми засіялися в молодіжному мовленні, часто зустрічаються і в мовленні людей, які були репресовані і тривалий час змушені були перебувати в російськомовному оточенні. Наводяться також численні приклади неунормованої в літературній мові лексики німецького та польського походження.

Надзвичайно цінним вважаємо в книзі представлений словник (Із ковалівського лексикону), який займає 38 сторінок і налічує майже 1400 слів. Тут добре продумана система лексикографічного опрацювання матеріалу, подані закінчення родового відмінка більшості іменників, транскрипція слів, які мають відмінну від літературної вимову, на всіх заголовних словах проставлені наголоси, до окремих лексем подані ілюстрації (контексти).

Цікавим є розділ «Ковалівський антропонімікон», у якому подані за списком виборців прізвища дорослих людей, виведена їх етимологія, пояснено значення хресних імен, описані прізвиська мешканців села, у більшості випадків подана їх мотивація. Звертає на себе увагу той факт, що в селі є прізвища (а, можливо, й імена), яких немає в сусідніх селах, оскільки в Ковалівці осіло чимало зайшлих людей різних національностей, які в свій час приїхали працювати на ковалівські вугільні шахти. І все ж, як видно із статистики, поданої автором, найбільше використовуються в селі традиційні хресні імена Марія, Анна, Василь, Іван, Микола, Петро, Параска, Олена

тощо, хоча серед приїжджих є й Алла, Альбіна, Ерна, Жанна, Флора, Вальдемар, Кім, Валерій та інші.

Багато праці вкладено автором у розділ, в якому зібрані фразеологізми, прислів'я, приказки, жартівливі вислови, афоризми тощо. До кожного із фразеологізмів дається тлумачення, пояснення його семантики саме в трактуванні односельців-ковалівчан. Є тут фразеологізми та паремії, що своїм змістом відображають різноманітні якості людини, її характер, звички, позитивні і негативні зовнішні і внутрішні риси тощо, зокрема такі, як: людський розум, людський досвід, працьовитість, лінивість, ледарство, багатство, бідність, старість людини, мовчання, мовлення, смерть, біда, горе, пияцтво, розпушта, упертість, хитрість, рішучість-нерішучість, байдужість, не порядність, нахабство, жадібність, цікавість, геройство, фізичні вади та багато інших.

Велику зацікавленість викликає в читача розділ «Ковалівські придибашки», у якому зібрані й представлені ковалівською говіркою різноманітні пригоди, курйози, жарти, народжені життям анекдоти і т. ін., що мали місце в житті ковалівчан. Окремо в цьому розділі описані різноманітні дитячі курйозні пригоди чи вислови. Наведений розділ свідчить, наскільки безмежним і глибоким є народний гумор, народна фантазія. Особливого шарму цим сценкам надає місцева ковалівська говірка.

Як говорив у своєму виступі під час презентації книжки її автор М. Лесюк, його мрією було описати свою рідну говірку і водночас записати спогади людей, які були репресовані радянською владою. Мороз по шкірі пробігає, стає лячно і страшно, коли читаєш спогади про страшні муки, страждання і митарства людей, яких, як худобу, вивозили у вагонах-товарняках на далекий Сибір чи на Урал. Це спогади Марії Янушак, у якої по дорозі чи вже на Уралі померли мати, двомісячний братик та дві бабусі; не можна стримати сліз, читаючи спогади Параски Бабенко, яку дванадцятирічною дівчиною вивезли з родиною на Сибір і по дорозі, коли вона лежала непритомна, в гарячці, разом з іншими трупами вики-

нули з вагона. Тільки випадково, коли вже поїзд поїхав, хтось побачив, що дитина ще дихає, і врятували її. А які нелюдські страждання пережили Настя Атаманюк (Лесюк), Докія Пашко (Марусяк) та її чоловік Михайло, що були засуджені на великі терміни за участь в Українській Повстанській Армії. У мовленні цих людей помітні значні вкраплення з російської мови, якою вони змушені були спілкуватися, перебуваючи в таборах чи на засланні. Наведені зразки живого мовлення, як бачимо, цінні не лише тим, що фіксують і відображають місцеву говірку, але й своїм змістом, бо увіковічують різні події із життя людей. З не меншим інтересом читач ознайомиться з дитячими спогадами Юрія Лесюка, Катерини Джумачук, з яких стає видно і зрозуміло, як у важкий післявоєнний час, у складних умовах проживала багатодітна українська сім'я, як у патріотичному і християнському дусі виховувалися діти, які цінності в родині ставилися понад усе.

Записані тексти дають можливість зрозуміти також, яких традицій дотримуються ковалівські родини. Дуже величним і очікуваним є свято Миколая, а також Різдво, Великдень та інші релігійні свята. Тут описана гарна традиція, коли Святий Миколай разом зі скромними подаруночками завжди писав дітям віршовані поздоровлення-побажання. Цієї традиції в родині дотримуються й досі. Є серед записаних текстів деякі весільні пісні, колядки, щедрівки та коломийки, яких співають на весіллях чи на інших забавах. Серед них є і коломийки пікантного змісту, але це, за словами автора, лише дециця з тих, що є в нього в архівах (а деякі з них власного авторства).

Важко переоцінити рецензовану книжку. Вона є цінною і для діалектологів, які досліджують українські говори, і для пересічного, незаангажованого читача; у ній кожен може знайти щось цікаве для себе, тому вона має неабиякий попит як серед студентів, викладачів університету, так і серед інших категорій читачів. Перечитуючи книжку, записані на диктофон тексти, і насмієшся, і наплачешся. Ковалівський гумор («придибашки») піднімає настрій, викликає почуття радості,

а спогади про сталінські гулаги, про Сибір, про випадки, коли, наприклад, у тайзі відчиняли двері вагона і питали: «Дохлие есть?», ловили за руки, за ноги, розмахували і викидали мертвого з вагона, – не можуть не викликати сліз.

Як годиться в рецензії, треба вказати і на деякі упущення в роботі. Так, по-перше, місцями помічені деякі помилки технічного плану: у затранскрибованих текстах не всюди позначені наголоси, подекуди пропущені діакритичні знаки. По-друге, хоча в книзі подано достатньо багато різноманітних текстів живого мовлення мешканців села, з яких видно особливості вживання тих чи інших слів, усе ж бажано було ширше проілюструвати словник прикладами, подати контексти, ситуації, в яких уживається та чи інша лексема. Та це побажання вже на майбутнє.

Книжка «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)» не перша в Миколи Петровича Лесюка. Широкий розголос в області і в Україні мала його книжка «Доля моєї мови» (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. 288 с.), яка вже стала бібліографічною рідкістю. Сподіваємося, що й ця знайде свого вдячного читача (і, наскільки знаємо, їх є уже чимало). Однак хочеться побажати авторові нових мовознавчих книжок, які дуже потрібні для сучасного читача.

Надрукована в: Прикарпатський вісник НТШ «Слово». Івано-Франківськ, 2009. С. 282–286.

Е. С. УЗЕНЕВА

(Москва, Российская академия Наук
Институт славяноведения)

НОВЫЙ ТРУД ПО СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ДИАЛЕКТОЛОГИИ

Труд посвящен описанию современного Галицкого говора прикарпатского села Коваливка.

Ключевые слова: украинский язык. диалектология, говор, словарь, лексика, текст, грамматика.

Книга профессора Прикарпатского государственного университета имени Василя Стефаника Н. П. Лесюка «Языковой мир современного галицкого села Коваливка Коломыйского района» (**Лесюк Микола. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). Івано-Франківськ, 2008. 328 с.**) посвящена описанию нынешнего состояния говора одного из украинских сел Ивано-Франковской области, родного села автора. Основной текст предваряет краткое описание истории Коваливки, расположенной недалеко от магистрали Коломыя – Яблонов – Косов, в 14 км от города Коломыя. Согласно легенде, село было основано в начале XVII в. неким кузнецом (ковать) и его пятью сыновьями, прибывшими из Умани. Позднее здесь были открыты месторождения бурого угля и выкопаны шахты, на многие десятилетия определившие облик поселка и основное занятие его жителей. В 60-е гг. XX в. в связи с нерентабельностью шахты были закрыты.

В 1885 г. была создана первая библиотека с читальней, а в 1895 г. их было уже две – вторая принадлежала москвофильскому товариществу им. М. Качковского. В 1907 г. начала работу первая школа, а в 1933–1935 гг. крестьяне своими силами построили Народный дом (клуб), где часто проводились различные фестивали, культурно-массовые мероприятия, существовал мужской хор под управлением Николая Чукура.

В 1946–1947 гг. в селе заработала первая в округе электростанция, так что Коваливка вместе с городом Коломыя была единственным электрифицированным селом в округе. Одним из первых созданных на Гуцульщине колхозов был коваливский колхоз «Ленинский путь».

В книге косвенно освещается общественная жизнь различных людей, их хозяйственно-экономическая и культурная деятельность, дается информация о материальной и духовной жизни населения, в частности о праздниках, обычаях и фольклоре.

В настоящее время в селе проживает 1150 человек, в школе обучаются 200 учеников. Коренные жители села сохранили свой уникальный говор и передают свои знания детям и внукам. Сегодня уже нет гонений на местные говоры, как это было в период советской власти, когда любое слово, имевшее иную, нежели литературная, форму, оценивалось иронично. Местный говор, подвергся сильному воздействию и литературного украинского языка, и русского языка – благодаря приехавшим из разных областей необъятной страны работникам шахт. Немало русизмов сохранилось в речи местных жителей, вернувшихся после долгих лет пребывания в местах заточения в Сибири, Заполярье и на Урале. Большой урон говору Коваливки наносит современное телевидение. Поскольку большая часть программ транслируется на русском языке, это способствует исчезновению диалектных особенностей и снижению статуса местного говора.

Основной целью исследования был лингвистический анализ говора села Коваливка. В монографии подробно описана грамматика, фонетическая система данного говора, особенности вокализма, консонантизма, различные звуковые процессы (ассимиляция, диссимиляция, метатеза и пр.), морфологические и синтаксические особенности. Автор приходит к выводу, что локализованный на границе между Покутьем и Гуцульщиной говор прикарпатского села Коваливка содержит черты обоих говоров – и гуцульского, и покутского.

Наиболее детально представлена лексика. Изучению словесного богатства коваливчан посвящено более половины

книги. Автор публикует небольшой словарь диалектных лексем, которые отличаются от литературных дублетов или фонетическим обликом, или семантикой (около 1400 слов), а также список тематически классифицированных фразеологизмов и поговорок (поговорки, афоризмы, оксюмороны), эксцерпированных из живой речи сельчан и сопровождаемых комментариями и толкованиями, дополняют анекдоты, сказки и небылицы, выбранные из записанных текстов.

Н. П. Лесюк анализирует и антропонимикон жителей Коваливки, предлагая читателю наряду с официальными именами взрослых и особые повседневные имена и прозвища, крестильные имена, отчества, псевдонимы и пр., четко отделяя имена коренных и пришлых жителей. Из 983 имен переписи 2002 г. автор отметил лишь 161 оригинальное.

Особую ценность представляют тексты живой народной речи, опубликованные в книге. Тематически они разнородны (воспоминания детства, жизнь в сталинских лагерях, свадьба и др.), но значение их определяется не только содержанием, но и фиксацией спонтанной речи носителей говора, отражающей его специфические особенности. Дополняют тексты-рассказы старинные колядки и вирши, а также гуцульские народные песни коломыйки.

Книга Н. П. Лесюка принадлежит к редкому типу научных работ, созданных высокообразованными местными уроженцами, которые подчас на протяжении всей жизни ведут наблюдения и записи, собирая материал о своей малой родине. Результатом этой кропотливой работы становится серьезный научный труд, посвященный родному краю, его жителям, их языку и культуре и шире – языковой картине мира односельчан. Автор настоящего труда – профессор Прикарпатского государственного университета, славист, долгие годы возглавляющий кафедру славянских языков, написавший ряд монографий и разделов коллективных монографий, заслуженный деятель просвещения Украины, лауреат премий Марии Подгорянки и Ивана Франко.

Очередная монография Н. П. Лесюка вносит значительный вклад в изучение украинских диалектов Прикарпатья,

открывает читателю богатство местной лексики и семантики, предоставляет возможность почувствовать дух сельского быта, проникнуть в народный менталитет. Книга представляет собой ценность не только для широкой научной среды (для диалектологов-украинистов и славистов, лексикологов, социолингвистов, этнолингвистов-фольклористов), но и для всех людей, интересующихся языком и культурой данного региона. Вероятно, можно было бы дать более детальную характеристику говора, расширить реестр словника, который, разумеется, не исчерпывает всех лексических особенностей говора села Коваливка, более детально проанализировать современный язык местных жителей в диахроническом аспекте, выявить динамику развития говора, более конкретно показать влияние литературного языка на говор. Однако все это потребовало бы большего времени и большего объема книги. Основной же задачей автора было не только описать языковой мир односельчан, что ему, бесспорно, удалось, но и реализовать свое давнее желание хоть как-то зафиксировать и передать будущим поколениям страдания, выпавшие на долю тех людей, которые были репрессированы и провели значительную часть своей жизни на поселении или в сталинских лагерях. Именно поэтому автор счел необходимым основную часть книги посвятить живому языку, опубликовав большое число записанных им текстов, и таким образом достиг поставленной цели: отобразить живую речь жителей села и сохранить рассказы о трудностях послевоенной жизни и других важных событиях в судьбе односельчан и его семьи.

Высказанные замечания ни в коей мере не умаляют достоинство книги Н. П. Лесюка, которую по праву можно считать своеобразной этнолингвистической энциклопедией прикарпатского села Коваливка.

Надруковано в: «Славянский Альманах» – 2011. Москва: «Индрик», 2012. С. 543–546.

РЕЦЕНЗІЇ
на книжку М. Лесюка
«ЕРОТИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ
ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРИ:
ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ».

Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 244 с.

Любов ТУРЕЛИК

ЦНОТА СОРОМІЦЬКИХ ПІСЕНЬ

Відкрила книжку Миколи Лесюка «Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект» (Івано-Франківськ: Місто НВ. 2010. 244 с.), знайшла рядки:

*Ой заграй ми, музиченьку, дам ти яєць діжу,
А як добре не заграєш, я й твої відріжу*

і прочитала її на одному диханні. І річ не лише у великій кількості яскравих та пікантних прикладів, котрими автор робить текст книжки цікавим і привабливим. Цінність книжки в іншому – в її пізнавальному та виховному значенні.

Автор доводить, що українці у своїх народних піснях про кохання, навіть у коломийках та сороміцьких піснях, обходилися без табуйованих слів. Натомість створили такі символи, образи й метафори для змалювання інтимного життя, котрі свідчать про ліризм, моральну цнотливість та делікатність душі нашого народу. Німецький поет Ф. Боденштедт зауважив: «Народ, який міг співати такі пісні і милуватися ними, не міг стояти на низькому рівні освіти».

*Як настане темна нічка, то чорна година,
Йде староста до кухарки, би йому заплатила.
А кухарка йому каже: «Ще-м не заробила,
Хіба тобі тим заплачу, з чим я сі вродила».*

Такими жартівливими рядками українці передавали правила морального устрою життя, взаємин дівчат і хлопців, чоловіків і жінок. Пісні звичними побутовими випадками з життя застерігали дівчат від легковажності, доступності, статевої близькості до одруження. Навіть такі відомі народні пісні, як «Ой чий то кінь стоїть» та «Розпрягайте хлопці коні» після прочитання цієї книжки сприймаються набагато глибше через призму ідеї, закладеної в них. Для українців кінь був законспірованим символом чоловічої статі, його біологічної сили. Символом жіночого єства була криниця. Тобто якщо козак чи хлопець просить дівчину напоїти його коня чи подати руку, відро з водою, було зрозуміло, що він домагається інтиму, а якщо хлопець потолочив жито чи ячмінь, спробував малини, яблук – це було натяком на їхні інтимні стосунки.

Натомість дівоча цнота в піснях позначалася калиною, барвінком, віночком, якщо ж дівчина пропонувала хлопцеві «недозволене», то у піснях вона йде збирати огірочки, шукати гриби, запрошує обранця вибирати льон.

Навіть дівчат-покриток українські пісні не осуджують, не принижують, а лише застерігають про незворотність їхніх вчинків.

З книжки можна дізнатися, скільки український народ створив ліричних та жартівливих образів, що надавали пісням емоційного забарвлення та спонукали слухачів до певних висновків: до схвалення чи осудження ліричних героїв. Хочеться, щоб ця книжка послужила не лише фахівцям-лінгвістам та любителям народної творчості, а й широкому загалові українців, передусім молоді. Перечитайте ці яскраві, здорові, веселі та влучні вирази, і багатьом стане нецікаво слухати сучасну «попсу» з її засміченою бідною мовою, пустотою пісеньок.

У наступних числах «Галичини» планується інтерв'ю з автором дослідження про еротизм в українських піснях Миколою Лесюком.

Надруковано в газеті «Галичина», 21 грудня 2010 року.

ПРО МИКОЛУ ЛЕСЮКА ТА ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕРОТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРИ

Микола Лесюк. Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект: наукове видання. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 244 с.

Про Миколу Лесюка говоритиму мало. По-перше, це один із найпорядніших українців, яких мені довелося знати. По-друге, це талановитий мовознавець, про таких кажуть: «Має талант від Бога». По-третє, він і досі працює в Прикарпатському університеті, і саме спілкування з ним вже є школою – школою філології і школою життя.

Тепер про книжку. Оригінальна, цікава, пізнавальна, тепла, мудра. А все тому, що Микола Лесюк вміє писати про мову, як мало хто з дослідників. Крім того, він вміє вибирати тему дослідження – наукову і провокаційну водночас.

Ця книга мала би бути в кожного літератора як взірець високого народного естетизму на теми інтимного життя людини.

Я не писатиму про структуру книги, а вона логічна і довершена. І тих десять розділів – як десять Боянових соколів на дереві життя... Я тільки назву окремі з підрозділів (дуже довільно), які є самодостатніми у розкритті самої проблематики: «Кінь як символ чоловічої статі; Віночок – символ дівочої цноти; Криниця як символ жіночого єства; евфемістичні найменування жіночої «принади», зафіксовані в українських народних піснях; евфемістичні назви чоловічого «єства»; назви жіночої інтимної частини тіла; назви чоловічої інтимної частини тіла...»

Треба відзначити величезне знання народних пісень, коломийок, особливо сороміцького пласту в них.

Фаховий аналіз проведено легко, доступно, з використанням порівняльної методи – подаються зразки білоруського і польського пісенного фольклору.

А ще уважне прочитання класичного літературного надбання.

Можливо, авторові треба було трохи розширити вступну частину за рахунок історії питання та компаративістичних зіставлень. Але це тільки як читацьке прагнення пізнання, коли, перегорнувши останню сторінку, шкодуєш, що книга вже закінчилася...

Обірву на півслові, погоджуючись із висновком автора, що дослідження цього пласту мови тільки-но розпочинається. Микола Лесюк показав, як це можна подати, як заінтригувати матеріалом і темою. Гадаю, літературознавцям теж варто задуматися. Над проблематикою. Бо народні пісні живуть. Живе сороміцький контекст у них. І це добре, скажу я вам, бо Життя триває ...

Надруковано в тижневику «Вечірній Івано-Франківськ», № 16 від 28 квітня 2011 року.

Микола ДУПЛЯК
(США)

ПРО ЕРОТИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРИ

Лесюк Микола. Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 244 с.

Недарма в народі кажуть, що «слова з пісні не викинеш». Значить, йому відведено важливе місце. Без нього пісня втрачає своє значення, а то й в'яне, як квітка без води. Навіть ті, що знають і співають багато українських пісень, не все замислюються над значенням і символікою слова.

Добре, коли людина має гарний голос, знає багато пісень і вміє гарно співати, а ще краще, якщо вона знає етимологію (походження) цієї пісні та розуміє місце і значення кожного покладеного на мелодію слова. У названій науковій публікації проф. Микола Лесюк зібрав, зредагував й прокоментував евфемістичну лексику та фраземіку народних пісень еротичного змісту для заміни прямих назв інтимного акту та інтимних частин тіла чоловіка і жінки. Разом з тим відзначив неосяжне лексичне та фразеологічне багатство пісенного фольклору, різноманітність евфемістичної субституції табуйованої лексики. Це дослідження рясно ілюстроване уривками з народних еротичних пісень, а передусім коломиенок, які яскраво демонструють цю величезну різноманітність.

Українців справедливо називають співочим народом. Український поет Андрій Малишко писав, що «без пісні не можна уявити собі духовного існування нашого народу. Народження дитини пов'язане з піснею, перше кохання дівчини і юнака, щастя кохання і гіркота розлуки – в пісні, думи батька і матері, які чекають сина з походу, – в пісні». Українською піснею продовжують захоплюватися письменники різних країн.

У вступі до книжки М. Лесюк наводить думки німецького поета та перекладача Ф. Боденштедта, який у своїй праці «Поетична Україна» об'єктивно пише: «Українська мова наймелодійніша поміж усіма слов'янськими мовами, з великими музичними можливостями. Ніде древо народної поезії не дало стільки смачних плодів, ніде дух народної поезії не відбився остільки виразно й сонячно, як він відбився на піснях українських. Справді, народ, який міг співати такі пісні і милуватися ними, не міг стояти на низькому рівні освіти». До цього годиться додати, що український народ продовжує співати своїх пісень та збагачувати ними свою пісенну культуру. Видатний хорватський учений-славіст Ватрослав Ягіч у статті «Дунай-Дунай у слов'янській народній поезії» так пише: «Українська пісня – справжня поезія серця і почуття». Наведемо думку ще одного вченого чужинця – чеського славіста П.Й. Шафарика

про українську пісню: «Українці дуже багаті, може, найбагатші поміж усіма слов'янськими різнобарвними піснями. Вони не мудрують, не потіють, складаючи свої пісні, як квіти на полях зелених, і їх така кількість, якою не може похвалитися жоден народ у світі». Днями я мав нагоду бути на концерті в американській школі. У 50-особовому учнівському хорі співала й моя внучка. Діти співали гарно, їх рясно оплескували батьки. Тут я подумав: ось коли б це був хор українських дітей, які ж чудові мелодії ми почули б з дитячих уст...

Найбільш популярними в Україні, а особливо в її західних областях, на Закарпатті та Буковині є коломийки. У коломийках відтворені всі галузі людського життя. Найвизначніше місце в українській народній пісенній творчості займають інтимні ліричні пісні та коломийки про кохання, про відносини між людьми різної статі. У народних піснях дуже широко представлена символіка, яку й образно пояснює автор цього наукового дослідження. На його думку, творці народних пісень і коломийок спеціально вишукували (і вишукують) символи, образи, метафори, різноманітні субститути для заміни табуйованих слів з метою підвищення образності та художнього рівня цих пісень. Саме тому помиляється той, хто на основі заголовка книжки сподіється знайти в ній табуйовані слова, яких у нашому народі прилюдно не вимовляють, бо це було б некультурно. І справді, коли робимо англійсько-український переклад, відчуваємо нестачу українських термінів на пояснення англійських слів в інтимній ділянці знання. Це не тому, що цих слів немає, а тому, що ми їх не вживаємо в щоденному мовленні.

Українській мові, як ніякій іншій зі слов'янських мов, характерне широке використання здрібніло-пестливої лексики, що використовується в мові закоханих людей, особливо в звертаннях одне до одного. У цій ділянці українська мова багатша від англійської.

Дослідник дає читачам цікавий огляд українських еротичних і сороміцьких народних пісень, виявлення в них ев-

фемістичних заміників прямих назв статевого контакту між закоханими людьми та інтимних частин тіла чоловіка і жінки. Лексика, за допомогою якої змальовуються сцени кохання та позначаються його незмінні й обов'язкові атрибути, уже сама собою є експресивною та впливає на загальне емоційне тло народної пісні. Автор зробив дуже вдалу спробу якнайповніше представити інтимну лексику та проілюструвати її використання в українських народних піснях і коломийках, але доцільно не навів усіх ілюстрацій до виявлених евфемізмів-субститутів, бо досить значна частина їх часто вживається в непристойному контексті. Дослідник стверджує, що арсенал евфемізмів в українських коломийках любовно-еротичного змісту справді багатий, барвистий та живописний, а це підтверджує багатьма прикладами. Микола Лесюк наводить багато зразків інтимної лірики, особливо коломийок, і так пояснює багатство слів і словосполучень, що кожен читач, уважно прочитавши книжку, збагатить свій лексичний фонд української мови, зрозуміє символіку, над якою він досі не задумувався, а при цьому сприйматиме наведені зразки інтимної лірики та насолоджуватиметься нею. Разом з тим дуже збагатить своє розуміння і знання суті української культури.

Своє наукове дослідження М. Лесюк доповнює індексом виявлених евфемізмів (сталі сполучення на виявлення інтимного процесу та окремі лексеми на позначення інтимного процесу, назви жіночої інтимної частини тіла, назви чоловічої інтимної частини тіла) та списком рідкісних, діалектних слів і списком умовних скорочень. На закінчення є й короткий список друкарських помилок. Можна б мати застереження до деяких слів, наприклад: росїзми, займатися коханням тощо. Почавши від академічного Словника Української Мови (Київ, 1971), я перевіряв багато інших словників, але терміну «росїзми» не знайшов. Замість нього знаходимо популярні слова «росіянізми» та «русизми». Не бачу причини творити замість них неологізму «росїзм». Під впливом російської мови в Україні часто вживають дієслова «займатися» там, де його

не повинно б бути. Основним значенням дієслова займатися є «загорятися, спалахувати» тощо. Замість «займаються коханням», по-українському краще сказати «кохаються».

Публікацію Миколи Лесюка читається легко й цікаво. Вона збагачує кожного читача. Книжка вийшла офсетним друком накладом лише 500 примірників. Даруйте, але й у колоніальній Україні виходили більші тиражі...

Надруковано в журналі «Бористен», № 7 (300). 2016. С. 10–11.

Ірина ФОТУЙМА
(магістр, Івано-Франківськ)

ЛЮБОВ ВИНИКАЄ З ЛЮБОВИ...

Пісня стала основним ідентифікатором нашої українськості ще на етапі розвитку суспільства. Та що лукавити, вона черпає свої витoki ще з моменту зародження життя, з тих первісних часів, коли бажання співати ще було щирим, нестримним поривом, або просто реакцією на якусь подію чи дію. На сучасному етапі музика стала своєрідним мейнстримом, який вбирає у себе нові віяння та нестабільні видозміни такої нестабільної епохи. Українські пісні зі своєю колоритною та яскравою образністю все ж впевнено конкурують з попсовими та беззмістовними російськими, і це, безумовно, розширює простір нашої особливої колоритності.

Жодна сучасна пісня не може втримати першість із, власне, коломийковим жанром, піснями фольклорного характеру та народними мотивами, оскільки це те, що близьке корінному українцеві, це той особливий ментальний код, який піддається лише людині, в жилах якої тече любов до свого – народного, батьківського, рідного...

Не відомо, чи лише це тече в жилах у нашого земляка, відомого мовознавця, доктора філологічних наук, професора Миколи Лесюка, але одне з впевненістю можна сказати, що там точно присутній беззаперечний мікс якісного та відшлі-

фованого українського слова з колоритним та дещо гострим, інколи пікантним фольклорно-пісенним мотивом.

Його книжка **«Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект»** (Див., *Лесюк М. Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект. Наукове видання. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 244 с.*) вже близько десяти років не залишає байдужими всіх тих, хто кохається в українському фольклорі й любить відшукувати евфемістичні шифри у, здавалося б, безпідтекстовому форматі слова.

У цій книжці мовознавець спробував не тільки зібрати добротну горстку евфемістичної лексики та фраземіки, а ще й згрупувати та прокоментувати її за своїм власним авторським розумінням та баченням. Родзинкою згаданої праці є опрацьований пласт лексики, який використовується в українських народних піснях еротичного змісту, проте із заміною прямих назв інтимного акту та інтимних частин тіла чоловіка і жінки. Слід звернути увагу й на те, що багатство пісенного фольклору безмежне та неосяжне. Елементи табуйованості, евфемістичної вмотивованості – це та специфіка закоріненої ментальності, яка характеризує наш народ як тактовний, інтелігентний, креативний на дотепи та вправний на вигадки. На підтвердження цього автор зібрав та продемонстрував безмежну кількість прикладів коломийкового формату, якими ілюстрована книжка. Одразу ж привернуло увагу, що лексика, за допомогою якої відтворюються чи то сцени кохання, чи то позначаються його сталі й необхідні атрибути, вже сама по собі є експресивною, емоційно наснаженою, стилістично маркованою на певний позитивний або негативний семантичний ряд. Автор намагався довести, що евфемістичне наповнення, метафоричне тло, суфікси здрібнілості, пестливості, специфічні звертання та символічні слова впливають на загальне емоційне ядро народної пісні, а окрім того, спонукають читача до індивідуальних висновків чи оцінки дій або вчинків.

Вражає наведений ряд звертань до близької серцю особи, які мовознавець пильно повизбирував із надр українського фольклору. Мабуть, жодна зі слов'янських мов не може похвалитися таким широким синонімічним гніздом на позначення коханої людини, як українська. У цих звертаннях ховається не лише майстерна маніпуляція словом, а ще й винахідливість та вправність у пошуках засобів вербалізації. Автор наводить приклади, які базуються на його особистих підрахунках: «Із коренем *-люб-* , наприклад, налічується 36 іменників-агентивів чоловічого роду та 24 іменники жіночого роду, дещо менше з коренем *-кох-*. Ці лексеми вживаються в піснях переважно у кличному відмінку у формі звертання до коханої людини. Це іменники *любас, любасник, любасок, любець, любик, любич, любище, любко, любойко, любонько, любуньо, любусь, любцьо...*» (с. 10–11). І це тільки дециця із наведеного матеріалу, оскільки масштаби ілюстрованих елементів і справді вражають та захоплюють, передовсім своєю оригінальністю та непересічністю, а вже потім мовознавчою умілістю та чіткістю. М. Лесюк також наводить цілий ряд символічно наповнених слів, які за своєю конотативною природою поза необхідним контекстом стають стилістично нейтральними словами. Та коли вони потрапляють у конкретну, зумисно спровоковану ситуацію, то набувають необхідних специфічних барв: «— *Дівчино моя, напій ми коня. – Не напою, бо ся бою, бо ще-м не твоя*» (С. 47). Треба розуміти це як залицяння хлопця до дівчини, намову до інтимної близькості, де кінь виступає символом чоловічої статі. «*Не вір, дівко, парубкові, як тому котюзі, Бо він тебе вінка збавить на зеленім лузі*» (С. 53), де вінок символізує дівочу невинність; «*ой дівчина в темнім гаї грибочки збирала Та знайшла такого гриба, що ледве підняла*» (с. 199). Гриб-боровик, на думку автора, асоціюється з чоловічим єством, лисички, печерички – з жіночим. Тому в книжці є цілий ряд коломиїок, у яких наявне особливе обігрування відомого нам значення та розуміння слова «гриб» із підтекстовим значенням. У книжці є чимало й інших слів-назв

різних понять із різних галузей життя, які символізують чоловіче чи жіноче єство. Отже, багато прикладів присвячено флорі та фауні нашого світу, відомим речам побуту та вжитку.

Мовознавець продемонстрував оту специфічну мовознавчу еволюцію, у якій присутні не лише коломийки зі стрижневим словом чи словосполученням, а ще й цілі фрази ключових слів: фразеологічні сполучення з рослинним компонентом, фразеологічні сполучення із зоонімним компонентом та багато іншого. Найцікавішими видаються пікантно-сороміцькі словосполучення, у яких тонко прихований безмежний людський досвід та мудрість. Речі, про які зазвичай не говорять голосно з метою дотримання цензурних та культурних рамок, мають у цій праці евфемістичні замітники. Такі елементи сприймаються опосередковано: тобто зрозуміло і поза контекстом, що означає те чи інше пропоноване словосполучення. Хоча, насправді, значення вони мають лише одне – інтимний, сексуальний процес, тілесний зв'язок між індивідами чоловічої та жіночої статі. Автор праці наводить такі яскраво пікантні словосполучення: *проорати поле, пустити в череду, приправити риг, пустити в периночки, скочити в гречку, добре гребти* та багато інших. Імовірно, ці словосполучення автономно, без доповненого тексту не завжди будуть зрозумілі, а ось коли вони потрапляють у стихію пісенного колориту, то набувають нового характеру, наприклад: «*Гнате, граблі нате, чому не берете? Та я чую через люди, що добре гребете*» (с. 130). Специфічного мовознавчого ефекту додає ще й те, що більша частина коломийок є власним надбанням мовознавця. Залишається тільки уявляти масштаби та оригінальність знаменитого авторського архіву, бо коломийки і справді вражають глибокою закоріненістю у рідне слово, любов'ю до всього народного та відчуттям причетності до творення чогось більшого, аніж просто вдало підібраний ряд слів.

М. Лесюк виявив своєрідну чіткість і точність у процесі підбору цитованої лексики. Імовірно, не було можливості навести практично всі ілюстрації, які були відомі мовознавцеві.

Зрештою, кількість їх ніхто ніколи й не встановить, бо народна творча фантазія безмежна, причому саме таких, у яких речі названі своїми іменами. У багатьох народних сороміцьких піснях та коломийках сцени з інтимного життя продемонстровані аж надто прозоро, навіть незважаючи на те, що самі евфемістичні сполуки є семантично безневинними, нейтральними. Автор праці намагався уникати звulьгаризованих, але знаходив їм гідну заміну. Тут наявні лише ті приклади, які були відомі автору на час написання (переконана, що на сьогодні цей список поповнився новими цікавими фразеологічними субститутами) і які вдалося зафіксувати чи створити. Але навіть та частина, яку науково обґрунтовано в народно-фольклорних збірках, свідчить про безмежну творчу уяву, відмінне почуття гумору авторів цитованого матеріалу, їхню майстерну здатність дібрати необхідний вислів, красномовну метафору для заміни табуйованого слова.

Доволі доречним з практичного та мовознавчого погляду виявилось те, що автор у кінці книжечки додав своєрідний словничок слів та сталих словосполучень на позначення інтимного процесу, назв жіночих і чоловічих частин тіла, що, безумовно, спрощує процес розуміння і може стати тією необхідною джерельною базою у процесі подальших наукових досліджень.

Можна зробити висновок, що любов у всі часи надихала людей на створення справді вартісних речей: не було б почуття кохання – не було б і коломийок, присвячених йому; не було б любові до життя у всіх його проявах – то ніхто ніколи б не створив жодного майстерного художнього вислову; зникла б любов до ризику і помилок – то ніхто ніколи б не почув жодного повчального прислів'я. Стежачи за синонімічним ланцюжком, хочеться додати: не було б у нашого автора такої шаленої любові до слова та мови – то і праці такої не було б...

Любов виникає з любови...

Друкується вперше.

ВІДГУКИ

про книжку: **Микола Лесюк. Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект.** Івано-Франківськ. 2010. 244 с.

Здравствуйте, дорогой Николай Петрович!

Огромное спасибо Вам за книгу. Ее мне передал К.И. Мизин, с которым мы встретились и жили в одном номере в Белгороде. Книга Ваша замечательная. Спасибо за упоминание о моей скромной персоне. Я Вашу книгу показал проф. В.М. Мокиенко. Он ОЧЕНЬ заинтересовался ее содержанием и попросил меня выслать Ваш электронный адрес: он хочет Вас просить выслать ему Вашу книгу, а в ответ он обещает Вам хороший книжный подарок. Когда мы с коллегами-гомельчанами ехали из Белгорода в Харьков, на границе украинские таможенники почему-то к нам пристали с вопросами о том, что мы делали в Белгороде. Мы в общих словах рассказали о научной конференции по фразеологии, но ребята, конечно, мало что поняли и продолжали как-то подозрительно нас рассматривать. Тогда я достал портфель и стал показывать всякие научные сборники и монографии, которые купил в Белгороде. Но больше всего их впечатлила Ваша книга. Они никогда не думали, что эротикой (спутали хлопцы эротику с эротизмом!) можно заниматься в научном плане. Им стало весело, они понимающе переглянулись (решили, что мы какие-то чокнутые) и пожелали счастливой дороги. Так что Ваша монография стала для меня пропуском домой. Как Ваше здоровье? Чем занимаетесь? Буду очень рад видеть Вас на моей очередной конференции в ноябре будущего года. Еще раз большое спасибо!

Ваш Владимир Коваль. 14.09.10.

Примітка: Володимир Іванович Коваль – відомий білоруський учений, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри російського, загального і слов'янського мовознавства Гомельського державного університету імені Франциска Скорини (Білорусь).

Уважаемый Николай Петрович,

Владимир Иванович Коваль показал мне Вашу замечательную книгу. Я рад, что в Украине исследование этой проблематики успешно продолжается. Я был бы Вам признателен за присылку мне Вашей книги, в обмен на которую готов отправить Вам моё «Русское сквернословие». Заранее благодарю и желаю всего наилучшего. **Валерий Михайлович Мокиенко**, 195256, Санкт-Петербург, ул. С. Ковалевской, д. 10., кор. 4, кв. 101, Россия.

С почтением, **В. М. 14.09.10.**

***Примітка:** Валерій Михайлович Мокієнко – відомий російський учений-мовознавець, професор Санкт-Петербурзького університету, автор «Большого словаря русских крылатых слов», «Большого словаря русских пословиц и поговорок» та ін.*

Дорогой Николай Петрович!

Получила Вашу книгу о эротизмах.

Мои самые сердечные и искренние благодарности и поздравления! Книжку у меня тут же отобрали коллеги, зачитались ею, будут писать отзыв на нее в журнале «Живая старина». Кроме того, С. М. Толстая считает, что она будет исключительно полезна для статьи Эротика в 5 томе словаря «Славянские древности», который мы сейчас пишем. Мы ее внесли в список библиографии ко всем томам словаря. Автор этой статьи Галя Кабакова живет в Париже и работает в Сорбонне. Если у Вас есть возможность прислать нам в институт еще один экземпляр, мы бы могли отправить его во Францию. Надеюсь, Вы чувствуете себя хорошо. Собираетесь ли на конференцию в Киев 22-24 октября? Если – да, буду очень рада Вас видеть.

С самыми теплыми пожеланиями из Москвы, **Лена Узенёва, 20.09.10 г.**

***Примітка:** Олена Семенівна Узеньова – канд філол. наук, заступник директора Інституту слов'язнознавства Російської Академії наук (Москва).*

РЕЦЕНЗІЇ

на книгу «Становлення і розвиток української
літературної мови в Галичині»

(Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014. 732 с.)

БІЛОУСЕНКО П. І.,

доктор філологічних наук, професор

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію доктора філологічних наук, професора,
завідувача кафедри слов'янських мов інституту філології
Прикарпатського університету ім. В. Стефаника

Лесюка Миколи Петровича

«Становлення і розвиток української літературної мови
в Галичині (XIX–початок XX ст.)»

Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 732 с.

ВАГОМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Укrajнська літературна мова в Галичині народжувалася в гострих дискусіях, про які в українському мовознавстві вже писали не раз, проте ґрунтового системного дослідження проблем становлення української літературної мови в Галичині в контексті нелегких суспільно-політичних і культурних обставин не було. А без осмислення цих складних процесів вироблення галицького варіанта української літературної мови неможливо пізнати наступні етапи, закономірні інтегрувальні процеси – витворення нової української літературної мови – єдиної для всього українського народу.

Монографія починається передмовою, яка відповідає всім канонам жанру наукового твору, адже в ній чітко обґрунтована актуальність рецензованої праці, накреслена програма дослідження. Цю програму автор почав виконувати з першого

розділу «Національно-культурне життя Галичини у кінці XVIII – на початку XX ст.». Читач, який навіть добре обізнаний з історією України, дізнається про низку не відомих йому раніше фактів, наприклад, про те, що польське панування в Галичині тривало майже 600 років.

У першому розділі монографії Микола Петрович Лесюк виступає як історик, культуролог і, звісно, мовознавець. Дослідник ґрунтовно опрацював фахову літературу з проблеми, показав прагнення українського народу розвивати національну культуру та літературну мову в Галичині, незважаючи на те, що вона була підпорядкована в різні часи Польщі, Австрії, Росії. Автор рецензованої праці розкрив причини того, що могутня українська культура, яка дивувала Європу ще за часів Галицько-Волинського князівства, поступово згасала. Польський національний гніт, колабораціонізм української шляхти, нужда й обмеженість українських сільських священиків, які цуралися української мови, беручи в цьому приклад із вищого духовенства, спричинили те, що українська мова надовго завмерла у Львівському університеті, хоча, за австрійськими законами, пасторальна теологія й катехітика мали б викладатися рідною мовою.

Однак у найтяжчий час народ породжує високоосвічених патріотів, які ставали духовною опорою нації. На той час серед прогресивного галицького духовенства активною громадською позицією вирізнявся священик високого рангу, крилошанин Іван Могильницький, який ініціював відкриття учительського інституту для дяків, українського просвітницького товариства в Перемишлі, підготував немало наукових праць і навчальних посібників, хоча не всі з них, на жаль, було своєчасно опубліковано. Автор рецензованої праці стисло, але вагомо окреслює роль Йосифа Левицького в дискусіях про українську мову, діяльність «Руської трійці» та вихід у світ «Русалки Дністрової», боротьбу за літературну українську мову на народній основі Йосифа Лозинського та його соратників, діяльність

«Погодінського кружка», москвофілів і народовців. У розділі багато прізвищ і фактів, але головною заслугою автора монографії є те, що він усі події, пов'язані з боротьбою за народну мову, фонетичний правопис, за вироблення єдиної літературної мови для всіх українців, подає в контексті історичних і культурно-просвітницьких подій, унаслідок чого навіть уже відомі факти набувають особливої виразності.

Особливу увагу дослідник приділив науковому доробку І. Могильницького, з-під пера якого вийшла ціла вервечка шкільних книжок, у тому числі й катехізис, розрахований на школярів, після чого він розпочинає роботу над граматиною української мови. Микола Петрович показав «многотрудний шлях» І. Могильницького до здійснення своєї мети: 1822 р. він друкує в «Czasopiśmie naukowym księgozbioru im. Ossolińskich» працю «Rozprawa o języku guskim» як рекурс-аргументацію до президії губернії, що не давала змогу митрополитові написати послання до мирян «кирилскою мовою». Ця праця послужила своєрідним вступом до омріяної граматики, яка, на жаль, так і не була опублікована. Але завдяки старанням І. Могильницького громадськість слов'янського світу ознайомила з основними рисами й особливостями української нації, які він описав у згаданому рекурсі. Оминаючи аналіз порушених у праці проблем, майстерно висвітлених автором, із сумом доводиться констатувати, що неосвіченість чи скорше невігластво деяких сучасних політиків, як і в давні часи, спричинили ідеї т. зв. Новоросії чи Малоросії, які, на жаль, підтримали не лише вороги України, а й деякі українці.

Про «Руську трійцю» справді багато написано. Однак М. П. Лесюк подав більш докладні відомості про діяльність цього гуртка. Адже мало хто знає, що першим результатом його праці був альбом «Син Русі», потім альманах «Зоря» («Зоря, писемце присвячене рускому языку») і лише потім «Русалка Дністровая». Заслуга дослідника найперше полягає в тому, що він узагальнив відомі й ті, що донедавна були

невідомі, сторінки діяльності «Руської трійці», значно поглибив їх вагомими й цікавими знахідками, показав роботу товариства в контексті змагань за формування літературної мови.

Автор рецензованої праці виявив бажання написати про кожного із засновників «Руської трійці» нариси. Це складне завдання, адже після всього, що було опубліковано про цих творців, важко дібрати щось нове, оригінальне. Однак Микола Петрович, опрацювавши багато праць із різних відділів вітчизняних і закордонних бібліотек, архівів, знаходить ті факти, які особливо виразно вияскравлюють ці постаті.

Із непереборним інтересом читаються рядки про Маркіяна Шашкевича – культурного діяча, поета, перекладача, мовознавця, який власним прикладом руйнував «залізобетон мовної блокади». Варто лише згадати наведений автором приклад із життя М. Шашкевича, коли після його виступу українською мовою 12 лютого 1835 р. з публічною проповіддю про обов'язки громадян перед цісарем і державою «пасторалисти дали себѣ слово не говорити проповѣдей даже во Львовскихъ церквахъ иначе, только по-руски [по-українськи]».

У такому ж ключі дослідник написав науковий нарис про Якова Головацького, який був закоханий в українську мову: «є то природна, чиста, повноголосна мова, – говорив Я. Головацький, – мужеско-сильна, виразиста (лаконическа) въ устахъ статного господаря або козака-молодця, тай під перомъ Котляревского, Тополинского и др., а м'ягка, сердечно-нѣжна, пещена въ бесѣдѣ материнскої, дѣвочої спѣванцѣ, або підъ перомъ сердечного Основяненка».

У другій половині XIX ст. Яків Головацький став зовсім іншим. Намагаючись звільнитися від польського впливу, він усе більше став хилитися в російський бік. На превеликий жаль, він змінив свої погляди на народну мову, перейшов на російську мову, якої, до речі, теж до кінця життя досконало так і не вивчив. Я. Головацький був чи не найбільшим ученим авторитетом і філологом у Галичині, його доповідь «Розправа

о языкѣ южнорускомъ и его нарѣчїяхъ», з якою він виступив перед учасниками з'їзду «ученыхъ рускихъ» у Львові в жовтні 1848 року (опублікована в 1849 році), викликала захоплення, ейфорію, бо вперше наукова громадськість почула такі схвальні слова про українську мову, яку принижували в австрійській та забороняли в російській імперії. Цей параграф Микола Петрович завершує філософічно, акцентуючи увагу на тому, що історія колись розсудить, чого більше зробив для Галичини Яків Головацький – користі чи зла. Немало випадків схожого ренегатства щодо української мови та української справи загалом, на жаль, спостерігаємо в Україні й нині.

Окремий параграф автор присвятив Івану Вагилевичу як досліднику народної мови галичан. Ця оцінка цілком об'єктивна, оскільки дослідник зробив ретельний огляд літературної творчості І. Вагилевича, його мовознавчих праць, вивчив листування з видатними людьми того часу, оцінку сучасниками його творчості, просвітницької діяльності. Це дало змогу Миколі Петровичу стверджувати, що І. Вагилевич зробив чимало для пізнання мови, культури, побуту галицьких українців, він був надзвичайно ерудований, начитаний, усе життя працював над собою. Але не все він умів оцінити об'єктивно, правильно, адже часом був під впливом чужих поглядів, і це відбивалося в його працях. І хоча філологічні твори згаданого дослідника мовознавці часом називали дилетантськими, оскільки вони базувалися на російській граматиці Греча і польській Корчинського, Микола Петрович високо оцінює його подвижницьку наукову працю, бажання бути корисним своєму народові і залишити для нього скромний доробок.

В окремому розділі рецензованої монографії дослідник аналізує основні граматичні праці, видані в Галичині. Тут він знову звертається до постаті І. Могильницького, його «Граматики языка славено-русского». Микола Петрович виявив добру обізнаність із відгуками мовознавців на цей твір і зокрема з його описом та аналізом постаті Михайла Возняка,

але характер дослідження М. П. Лесюка – простежити процес становлення й розвитку української літературної мови в Галичині на ґрунті народної мови – спонукав «переглянути ілюстративний матеріал, який залучений І. Могильницьким до його наукової праці». Цей перегляд вилився в ґрунтовну, кваліфіковану та багатоаспектну розвідку про сильні й слабкі сторони «Граматики». Аналогів таких студій досі не було в українському мовознавстві. Їх складники, безсумнівно, будуть використані в узагальнювальних працях з історичної граматики української мови, історії української літературної мови.

Аналізуючи граматику Михайла Лучкая, Микола Петрович стверджує, що автор цієї граматики стояв на хибних позиціях, однак вказує і на її позитивні риси та водночас дає кваліфіковану оцінку помилковим твердженням автора у фонетиці, морфології. М. Лучкай був першим, хто писав про українську мову не українською, і, на жаль, не останній. Це Йосип Левицький, граматика якого «*Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien*» була першою друкованою мовознавчою ластівкою в Галичині, про яку І. Срезневський із сарказмом писав, що Й. Левицький «плохой грамотѣй, хотя и написал грамматику». Автор монографії об'єктивно, на власноруч дібраних мовних фактах проаналізував перше (німецькою мовою) і друге (написане галицькою мішаниною) видання граматики. Ознайомившись із аналізом згаданих граматик, поділяєш думку Миколи Петровича про те, що їхній автор «двоївся» між народною та російсько-церковною мовою, змішував приклади, не був послідовним у трактуванні й поданні певних форм, що граматики Й. Левицького не стали бажаним набутком мовознавчої науки в Галичині. Він був своєрідним каталізатором, який, будучи насправді серйозним гальмом у розвитку граматичної думки в Галичині, цим самим спонукав, стимулював інших авторів до мовознавчих досліджень. У такому ж ключі М. П. Лесюк докладно проаналізував

граматику Івана Вагилевича, Йосифа Лозинського, Якова Головацького, Михайла Осадци та інших мовознавців, зробив вагомі висновки про успіхи й невдачі в розвитку граматичної думки в Галичині. Осібно дослідник звертається до постаті Омеляна Огоновського, його культурно-просвітницької та наукової діяльності і найперше до його граматики «*Studien auf dem Gebiete der rutenischen Sprache*», яку Іван Франко «вважав найціннішою науковою працею». Знову варто відзначити, що Микола Петрович виявляє глибоку обізнаність із суспільно-політичними обставинами в Галичині, усій тогочасній Європі. Це дає йому змогу заявити: «...тепер ми можемо тільки пошкодувати, що книга була недоступна до широких верств населення Галичини. Власне, вона була призначена тільки для інтелігенції, для освічених людей, які володіли німецькою мовою. [...] у цьому був і позитивний момент, бо [...] ця книга відкривала українську мову для європейського читача, оскільки за часів Австро-Угорщини німецька мова була однією з найпоширеніших мов у Європі» (с. 218). Праці Огоновського, як зазначає автор, були схвалені багатьма компетентними людьми. Він намагався підкреслити оригінальність, самобутність української мови. Оцінка здобутків автора згаданої монографії спирається не лише на думки попередників, а й на власні спостереження.

Із особливим пієтетом Микола Петрович пише про Степана Смаль-Стоцького, адже саме в його працях, зокрема в «Граматиці руської мови» порушене питання походження української мови, саме він, на протигагу тим, хто підтримував ідею «спільної колиски трьох братніх народів», на багатьох яскравих прикладах обґрунтував оригінальність і самобутність української мови, доводив, що вона бере свій початок, як і інші слов'янські мови, безпосередньо з праслов'янської. Микола Петрович відзначав, що відгуків і рецензій на книжку С. Смаль-Стоцького було багато, причому рецензії ці були переважно негативні. Дослідник загострив увагу на нищівній

рецензії на книжку О. Шахматова, на те, що всі чекали відповіді С. Смаль-Стоцького, який обіцяв це зробити, думаючи, що подужає О. Шахматова. Але далі в рецензованій праці подано аналіз третього (1914 р.) видання граматики. Опис розгортання інтриги, на жаль, залишився незавершеним.

У контексті мовознавчих пошуків доби Микола Петрович розглядає граматику Василя Сімовича, уважаючи її «справжньою граматику української мови», та шерех граматик інших авторів. Він докладно проаналізував усі складники граматики, але особливу увагу присвятив розглядові підрозділу про словотвір у граматиці В. Сімовича. Твердження, висновки автора рецензованої праці про те, що В. Сімович загалом правильно потрактував питання українського словотвору ще заздальгідь, до появи його теоретичного обґрунтування, яке здійснив Іван Ковалик, про те, що писав граматику глибокий знавець української мови, який зумів помітити її найтонші нюанси, який турбувався про утвердження справжньої української термінології, не викликають заперечень.

Микола Петрович стисло розглядає й інші граматики, видані в Галичині: «Методичну граматику рускої мови», яку «уложили» В. Коцовський та І. Огоновський (1912 р.); працю проф. Ярослава Лазарука під назвою «Начерк граматики української мови» (1936 р.); граматику Миколи Угриня-Безгрішного та Антона Лотоцького, видану в 1938 році, за рік до окупації Галичини радянською владою, які, незважаючи на недоліки, загалом відіграли позитивну роль у становленні літературної мови в Галичині, хоча були видрукувані на низькому поліграфічному рівні.

Автор рецензованої монографії торкнувся й питання про мовні дискусії в Галичині. Ґрунтовно опрацювавши періодику кінця 1840-х рр., автор кваліфіковано проаналізував полеміку між прихильниками народної мови і фонетичного правопису та апологетами «язичія» й етимологічного принципу в орфографії. Про ці дискусії вже писано не раз. Але аналіз їхніх

причин із винятковою скрупульозністю, докладністю вперше зробив М.П. Лесюк.

У дискусіях 50-х рр. з проблем української літературної мови в Галичині були дещо змінені акценти. З одного боку – це захисники народної мови, з іншого – представники ідей панславізму з Росією і російською мовою, російського шовінізму. Ці дискусії наприкінці XIX – початку XX ст. переходять межі Галичини, набувають всеукраїнського характеру. Однак у цей час з'являються такі могутні постаті, як І. Франко, І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко, І. Верхратський, А. Кримський та ін., які значно допомогли українській громаді здійснити вагомий поступ у напрямку утвердження української мови як вищої форми комунікації в Галичині. Ці дискусії чітко показали, хто є хто в питаннях про мову, її формування та розвитку.

Про азбучну війну йдеться в попередніх розділах рецензованої праці. Й. Лозинський написав статтю «О wprowadzeniu Abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego», яку опублікував у газеті «Rozmaitości Lwowskie» (№ 29) 1834 р., де поступово підводить до думки, що треба замінити в українській писемній мові букви кирилиці буквами латиниці. Нині ця пропозиція здається в крайньому разі дивною, однак Микола Петрович дуже об'єктивно оцінює різні пропозиції, цитує І. Головацького, який не вважає негідним вчинком опублікування українських пісень латинськими літерами, що наша література не перестала від цього існувати, що вона не перебуває в жодному зв'язку із літерами. Переміг в азбучній війні здоровий глузд, орієнтація на писемні традиції в українській літературі. Проте слід пам'ятати, що ідея латинізації мов народів Радянського Союзу була відроджена у 20-х рр. XX ст. й відмерла в 50-х.

Микола Петрович зібрав і систематизував в одному розділі лінгвістичні терміни, що стосуються мови й мовлення. Він повернувся до вже згаданих і не згаданих граматик і вибудував гарну студію про походження української мовознавчої термінології, яка на тлі вже відомих розвідок цієї теми має багато

оригінальних спостережень і думок, зокрема оцінку діяльності реформатора в цій галузі Івана Верхратського, який сміливо вигадував і впроваджував українські відповідники до певних російських чи польських термінів. Микола Петрович стверджує, що багато термінів, які використовуються нині, були вже в працях мовознавців Галичини, хоча деякі з них несправедливо були забуті, зокрема *складня* замість *синтаксис*, і тут ми підтримуємо думку автора рецензованої монографії, що цей термін був би кращий, аніж нинішній.

Багатим на власні спостереження є розділ «Становлення українських правописних норм». Микола Петрович резонно стверджує, що тривалий час у Галичині дотримувалися правопису, який застосував Лаврентій Зизаній у «Граматиці словенській», виданій 1596 р. у Львові. Авторитет староцерковнослов'янської мови тяжів і над іншими українськими, зокрема галицькими вченими, які ще довго після Зизанія, майже до кінця ХІХ ст., триматимуться кирилиці і тих усіх літер, без яких можна було обійтися. Не посмів цього зробити й інший видатний український учений-філолог – Мелетій Смотрицький, автор граматики, яка упродовж двохсот років (до середини ХVІІІ ст.) була єдиним підручником не тільки в Україні. У словнику Памви Беринди, виданому 1627 р., закріплено вживання літер на позначення голосних таке, як було в попередніх працях. Микола Петрович стверджує, що в Галичині, окрім «Русалки Дністрової», словника Є. Желехівського, упродовж майже цілого ХІХ ст. фонетичним правописом майже нічого не друкувалося. Зауважимо, що суперечності в поглядах на правопис між представниками західної і східної писемної практики були усунені в 1927 р. на Харківській конференції, проте правописні дискусії тривають донині.

Окремим вагомим дослідженням М. П. Лесюка є презентація мови художніх творів галицьких письменників і місцевої періодики. Дослідник по-новому розглянув найперше лексику «Русалки Дністрової», звернувши особливу увагу на демінути-

ви та способи їх творення майже від усіх частин мови. У цьому питанні автор виявив себе як вдумливий дериватолог. Зокрема нам видаються цілком переконливими його міркування про словотвірні омоніми (с. 568), про подвійно демінутивовані іменники (с. 569), про втрату деякими іменниками відтінку пестливості (с. 570) тощо.

Микола Петрович проаналізував з мовного погляду й оду Маркіяна Шашкевича, присвячену 67-й річниці від дня народження цісаря Франца I, поетичну збірку священика Рудольфа Моха «Мотыль», яка теж мала неабияке значення для розвитку української мови, «Приповѣдки» Г. Ількевича; дві книжечки (дві частини) під назвою «Вѣнок русинам на обжинки», які підготував до друку Яків Головацький.

Ідея відкриття українського часопису витала в Галичині ще на початку 40-х рр. XIX ст. Про це думали і говорили Іван Жуківський, Михайло Куземський, Стефан Семаш, Антін Павенцький, Микола Устиянович, але не було єдиної думки щодо мови часопису – чи це має бути народна «руська» мова, чи старослов'янська. Часопис, який мав з'явитися завдяки зусиллям Ставропігійського інституту 1848 р., мав називатися «Пчола Галицкая». Цей задум, правда, був утілений пізніше, бо вже від 1850 р. вся галицька преса перейшла на язичіє. Отож першим редактором першого українського часопису, який вийшов під назвою «Зоря Галицка», був Антін Павенцький, і хоч там немало було старослов'янізмів, росіізмів і полонізмів, усе-таки з її шпальт пробивалася й нуртувала українська живомовна народна стихія. Можна стверджувати, заявляє автор монографії, що газета була насправді українською. Тут Микола Петрович вірний собі, він робить докладний мовний аналіз тогочасних часописів, стверджує, що чимало рис відрізняло мову українських публікацій другої половини XIX ст. в Галичині від сучасної української літературної мови, але треба визнати, що, за великим рахунком, ці відхилення незначні, вони були викликані хитаннями в мовних орієнтаціях

галицької інтелігенції. І все ж в українських текстах понад 150-річної давнини є більше рис, які об'єднують, є більше того, що є спільним, що лягло в основу сучасної української літературної мови.

Микола Петрович дає досить жорстку оцінку «Малоруско-німецькому словарю» Є. Желехівського, через те, що, судячи з реєстру словника, автор не проводив уважної селекції матеріалу і вводив до словника все, що було у відібраних ним же художніх чи наукових творах. За підрахунками автора монографії, у словозбірці налічується близько 12,7% росіїзмів (понад 800 слів). Це росіїзми різних рангів – і лексичні, і фонетичні, і морфологічні, і граматичні. І все ж, незважаючи на те, що в цьому Словнику не було суворого відбору лексики, що є в ньому чимало чужих, неукраїнських слів, дослідник робить висновок, що ця праця стала видатним явищем в історії розвитку української літературної мови не тільки в Галичині, але й в усій Україні, адже це був перший український словник, у якому було зафіксовано таку велику кількість – 64 тисячі – слів. До виходу у світ словника Бориса Грінченка треба було ще чекати понад 20 років.

В останньому розділі рецензованої праці Микола Петрович розглянув роль греко-католицького духовенства в розвитку української мови в Галичині. Це правильна постановка питання, адже майже вся галицька високоосвічена інтелігенція – це духовні особи. Багато священиків були причетні до розвитку чи гальмування української мови в Галичині. Автор знову звертається до багатьох постатей, про які вже йшлося в попередніх розділах монографії, щоб представити цілісну картину участі духовенства в цій важливій справі. Звичайно, тут з'являється й шерех нових для читача прізвищ. Усі питання, що стосуються національного відродження українців, розвитку української літературної мови в Галичині, резонно стверджує дослідник, так чи інакше пов'язані з греко-католицьким духовенством. Цілком погоджуємося з висновком Миколи

Петровича, що, незважаючи на різне ставлення до української мови окремих ієрархів, саме завдяки греко-католицькому духовенству Галичина пронесла й зберегла і українську мову, і український дух через десятиліття польського та російсько-більшовицького засилля, оберігає їх і тепер, і берегтиме з допомогою церкви та духовенства й надалі.

Добре враження справляють висновки рецензованої праці: вони глибокі, розлогі, впливають із тексту монографії, сприймаються як окремий твір, який дає читачеві докладну інформацію про зміст і характер дослідження. Важко робити якісь зауваження до цієї праці, оскільки Микола Петрович надзвичайно точний у своїх спостереженнях, твердженнях, при першій нагоді звертається до статистики. Таку книгу міг написати лише автор, який мешкає на тій території, де творилася українська літературна мова Галичини.

У рецензованій праці вперше в українському мовознавстві на широкому емпіричному рівні відтворено зовнішню історію мовознавства – мовні дискусії щодо шляхів розвитку літературної мови, принципів правопису, сформовано аргументовану оцінку ролі діячів науки і культури в мовотворчому процесі, їхнього впливу на кодифікацію літературної мови. Монографія Миколи Петровича Лесюка – це твір зрілого науковця, майстра, який залюблений у свою працю, віддає всі свої сили й енергію, щоб наша мова міцніла й розвивалася.

Надрукована у збірнику «Вісник Запорізького національного університету». № 2, 2014. С. 403–409.

«ВІД КНИГИ ДО МЕТИ»

<https://www.vid-knyhy-do-mety.info/ukr/prezentatsiyi/u-ramkakh-proyektu-vid-knyhy-do-mety-vidbulasya-zustrich-iz-profesorom-mykoloyu-lesyukom.html>

ВІДБУЛАСЯ ЗУСТРІЧ ІЗ ПРОФЕСОРОМ МИКОЛОЮ ЛЕСЮКОМ

23 лютого 2016 року в межах авторського проєкту Ірини Фаріон «Від книги до мети» відбулася творча зустріч із професором Прикарпатського університету Миколою Лесюком. Як зазначила доктор філологічних наук Ірина Фаріон, не випадково зустріч запланована на 23 лютого: «Сьогодні не випадковий день: з одного боку, дуже красивий, а з іншого – дуже тяжкий. Два роки тому ми відпустили у небо героїв Небесної сотні. Також 23 лютого у парламенті ми скасували мовний закон Путіна, який називався «закон Ківалова-Колесніченка».

Під час розмови присутні мали змогу переглянути на екрані роботи студентів-архітекторів Національного університету «Львівська політехніка», а також прочитати цитати сценариста Юрія Ілленка, якому цього року виповнилося би 80 років.

«Якщо не можуть верхи, то мають могти низи, бо низи у цьому глибокому ХІХ столітті, як це довів у своїй розкішній монографії Микола Лесюк, перемогли верхи, а верхи в ту пору були роздерті між двома політичними силами – москвофілами і народовцями. Народовці були у меншості, москвофіли були в більшості. Тобто Галичина в ХІХ столітті в мовному плані на-

гадувала теперішній окупований Донбас та Крим. Як вдалося Галичині стати українською, написано в книжці «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині» Миколи Лесюка, – розповіла Ірина Фаріон. Микола Лесюк сказав, що у книжці він порушує проблему становлення української

літературної мови в Галичині упродовж початку XIX – початку XX століття. За його словами, на початку XIX століття українську мову ніхто не забороняв, завдяки цьому вона мала можливість розвиватися та до кінця XIX століття стала літературною мовою, яка була готова обслуговувати усі царини і наукового, і суспільного життя.

«Але проходило це все у важких умовах, у перманентній боротьбі. Першим офіційним провісником або репрезентантом української літературної мови на народній основі була всім нам відома «Русалка Дністрова». Яків Головацький виступив із промовою про галицькі діалекти. Здавалося, що все буде добре, але згодом москвофіли в Галичині перервали той процес творення української мови на народній основі. Москва, як той спрут, простягла тоді свої щупальця всюди, як і зараз робить, і почала відсовувати українську мову «язичієм», тобто мовою, яка була замішана на церковнослов'янських, українських, російських та польських словах. От така була мішанина, такий мовний суржик. Це «язичіє» до кінця XIX століття панувало в Галичині. Народовці були у меншості, хоча боролися зятято.

Щодо мовознавців, то в основному це були священики, які теж ділилися на дві групи – були прихильники народної мови, були прихильники «язичія». У книжці присвячено багато уваги ось цим мовним дискусіям, які виникали між представниками цих двох течій. У 1895 році був затверджений фоне-

тичний правопис, який вперше використав Маркіян Шашкевич у «Русалці Дністровій». Згодом цим же правописом був надрукований малорусько-німецький словник Євгена Желехівського. Стараннями Степана Смаль-Стоцького цей правопис був затверджений та запроваджений у шкільну систему. Але після того, як був уже впроваджений цей правопис, все одно москвофіли ще використовували своє «язичіє», свій етимологічний принцип письма. Далі тривали ці полеміки. А згодом дискусії щодо питань правопису перекинулися між західною Україною і східною», – розповів автор книги.

Наприкінці зустрічі Ірина Фаріон за традицією подарувала професорові пісочний годинник: «Даруємо цей пісочний годинник тим людям, хто має владу над часом. Безперечно, має владу над часом той, хто пише праці, які кинуті своїм світлом уперед. Ви серед тих, хто формує програму оздоровлення нашої нації. Нехай це буде спогад про нашу зустріч, у такому яскравому та світлому кольорі, бо Ви є для мене дуже світла і колоритна людина!».

*Микола ДУПЛЯК,
США*

МОНОГРАФІЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ГАЛИЧИНІ

Микола Лесюк. Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині. Івано-Франківськ, 2014. 732 с.

Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині упродовж ста років (початок ХІХ – початок ХХ ст.) лягло в основу монографії Миколи Лесюка – відомого науковця, завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського Національного Університету ім. Василя Стефаника в Івано-Франківську. Це рідкісне в українському мовознавстві дослідження, в якому ґрунтовно висвітлено питання, пов'язані зі становленням української літературної

мови в Галичині. Прочитавши книжку, читач дивується, чому вона не вийшла давно тому і чому ця цінна публікація вийшла таким маленьким, як на Україну, тиражем у 500 примірників. На сотні тисяч студентів України – це таки зовсім мало. Це тим більше, що (окрім студентів) монографія розрахована на мовознавців, істориків мови, викладачів і всіх, хто цікавиться історією становлення і розвитку української мови в Галичині, а бажаючим допомагає зрозуміти наявний стан розвитку літературної мови в сучасній Україні.

У монографії автор аналізує перші граматичні праці галицьких авторів, простежує мовні дискусії між поборниками народної української та прихильниками (москвофілами) книжної церковнослов'янської і російської мови, змальовує т. зв. азбучну війну в Галичині, розглядає питання становлення лінгвістичної термінології та правописних норм, аналізує мову галицьких часописів, визначає роль письменників і духовенства в розвитку української літературної мови в Галичині тощо. Книжка збагачує інтелігентного читача важливим і корисним знанням з історичного минулого нашого народу та взагалі української культури.

У передмові до книжки автор підкреслює, що впродовж цілого XIX ст. українська мова в Галичині була немов на роздоріжжі. Її шарпали чужі сили, які хотіли її підім'яти під себе, сформувати її на свій копил, щоб потім заявити, що це не самотійна й не самодостатня мова, а «наречіє», відгалуження тієї чи іншої мови. Тодішні культурні діячі Галичини намагалися знайти для неї оптимальний шлях, але кожен бачив цей шлях по-своєму. На той час старослов'янська мова була мовою Церкви, мовою богослужінь, упродовж цілого тисячоліття вона вважалася священною, а порушення її канонів вважалося майже святотатством, тому чимало галицьких вчених і письменників вважало, що саме вона повинна бути мовою української літератури. На тому тлі й витворилася мішанина, що отримала назву «язичіє» та затьмарила очі багатьом ученим і письменникам, які, щоб вивільнитися від польського впливу, стали хилитися перед Росією, утворили табір москвофілів

і виступали проти прихильників народної української мови. Сумнозвісним батьком галицького москвофільства був, безумовно, Денис Зубрицький. Всупереч спротиву москвофілів, народна мова поступово пробивала собі шлях до літератури і вже з другої половини XIX ст. чимраз активніше входила в користування. Її підтримував могутній авторитет Івана Франка та інших письменників і вчених. Першим друкованим провісником народної мови була «Русалка Дністрова» – твір «Руської трійці» – Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького, Івана Вагилевича та інших авторів. Збірка вийшла 1837 року в Будапешті, але її заборонили ввозити до Галичини. Попри всі заборони, «Русалка Дністрова» все-таки стала відомою в Галичині та поза її межами. Саме тоді Маркіян Шашкевич почав виголошувати українською мовою свої публічні виступи. Його проповіді викликали шалений осуд, критику та глибоку ненависть з боку польського студентства. Микола Лесюк вказує на зусилля та заслуги всіх членів «Руської Трійці», підкреслює перехід до москвофільського табору Якова Головацького, який змінив свої погляди на народну мову і перейшов на російську.

Тому, що Україна впродовж століть не мала своєї державності, вона не могла розвивати своєї національної культури та літературної мови.

У 1654 р. гетьман Б. Хмельницький приєднав Центральну та Східню Україну до Росії, а Галичина від 1340 до 1772 року була під польською владою, а згодом перейшла під панування Австрії, але польська національна й духовна експансія в Галичині не припинялася ніколи. 1783 року цісар Йосиф II дозволив відкрити у Львові духовну семінарію з «руською» мовою навчання та університет, але викладання в ньому велось латинською і німецькою мовами. 1787 р. при Львівському Університеті був заснований т. зв. «Руський Інститут» – філософсько-богословський заклад для українців. У перших роках XIX ст. завмерла на сорок років українська мова у Львівському Університеті. Від 1808 р. припинилися лекції «руською» мовою не тільки па філософському й тео-

логічному відділах, але навіть при вивченні пасторальної теології та катехитики, які за австрійськими законами повинні були викладатися рідною мовою.

Дослідник мовознавчих проблем знайде в цій монографії аналізу основних граматичних праць, виданих у Галичині, відкриє для себе ціле поле, на якому працювали галицькі мовознавці. Між ними граматики Івана Могильницького та Михайла Лучкая, праці Якова Головацького, Михайла Осадци, Омеляна Огоновського – непримиренного противника москвофільства, Степана Смаль-Стоцького, Івана Вагилевича, Йосифа Лозинського, Василя Сімовича, мовознавчі праці Йосифа Левицького. До речі, граMATика М. Лучкая була першою публікацією, що стосувалася української мови взагалі в Австрійській державі, а граMATика Й. Левицького була першою мовознавчою ластівкою в Галичині, що вийшла друком 1834 р. п. н. «Grammatik der rutenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien».

Різні були думки названих авторів про значення та напрямки розвитку української мови. Й. Лозинський обстоював думку, що мова простого українського народу повинна стати мовою літератури і науки. Все актуальні його слова про те, що удосконалення мови людини сприяє удосконаленню її душі, а отже, так і вдосконалення мови є обов'язком кожною народу. Якщо ж народ «не буде працювати над своїм удосконаленням, над розвитком своєї мови і своєї і культури, його поступ до цивілізації здійснюватиметься черепашиним кроком».

Омелян Огоновський постійно порівнював український матеріал із російськими мовними фактами. Якщо інші автори попередніх українських граматик наслідували російських учених та їхні праці, то Огоновський у кожному випадку протиставляє українську мову російській і доводить перевагу української. Степан Смаль-Стоцький обґрунтовував оригінальність і самобутність української мови, доводив, що вона бере свій початок, як і інші слов'янські мови, безпосередньо з праслов'янської, а не з «давньоруської».

Окреме місце автор монографії відводить мовним дискусіям на різних рівнях і форумах. Відрадіним було те, що австрійський уряд ішов назустріч українцям, але адміністративні пости в державних установах займали переважно поляки, які робили все, щоб не допустити української мови до офіційного функціонування. Крім того, її роздирали внутрішні протиріччя та гарячі дискусії.

Коли почалися мовні дискусії між Галичиною і Східною Україною, осторонь не залишився й Михайло Грушевський. Він закликав іти «дорогою обопільних уступок і толерантності, поблажливості для всяких відмін життя й мови, діалектологічних і культурно-історичних відмін різних частин української землі, а не кидатися, як бик на червону хустку, на кожну язикову чи правописну відміну». До речі, на правописній конференції у Харкові в 1927 році був досягнутий консенсус між Сходом і Заходом України, але проіснував цей правопис не цілих п'ять років і був заборонений окупаційною владою 1933 року як націоналістичний.

Темою окремого розділу книжки є азбучні дискусії в 30-40-х роках у Галичині, але вони тривали упродовж майже цілого XIX століття. Спровокував їх Йосиф Лозинський своєю мовознавчою працею п.н. «Gramatyka języka ruskiego (małoruskiego)». Він бо пропонував запровадити в українську писемність польське абеткадло, мовляв, кирилиця є одежею мертвої мови, а латиниця – живих мов. Наміри змінити систему українського письма мали доброзичливу основу, але були й недоброзичливі, що мали політичне коріння. 1859 р. ініціатором зміни кириличної абетки латинською виступив уряд, який очолював губернатор Галичини поляк А. Голуховський. Як писав Іван Франко, «бюрократія хоч на позір ніби австрійська, чимраз виразніше починала служити польським національним інтересам». Галичина не була байдужою до свого письменства й активно стала на захист українських писемних традицій, що видно з тодішньої преси. Підтримували в цьому галичан і вчені та письменники з інших слов'янських країн. Спроба запровадження латинського письма стала одним із

пробудників національного відродження галичан, спонукала інтелігенцію, культурні й наукові сили краю згуртуватися до відсічі польськокомуністичній експансії.

З політичних міркувань ідею переходу України на латинську абетку пропонує тепер на Фейсбук Олександр Доній – колишній депутат Верховної Ради України. Замість промощувати вільній Україні краще майбутнє та працювати для його здійснення, він пропонує народові старе трясовиння.

В іншому розділі автор цікаво простежує становлення лінгвістичної термінології в Галичині. Відомо ж бо, що цей шлях не був простий. Майже ціле ХХ століття відбувалася тут запекла боротьба з намаганнями москвофілів нав'язати Галичині російську мову, а разом із нею й наукову термінологію. Про боротьбу свідомих галичан із шкідливим напрямком переконливо розповідає у цій книжці-підручнику прискіпливий дослідник Микола Лесюк.

Дуже цікавим для мовознавців є й розділ про становлення українських правописних норм, що хвилювало вчених на Заході і Сході України в усі часи. Ця тема й нині хвилює українців, бо й досі не завершена правописна дискусія. Слід нагадати, що першу офіційну писемну спробу подати певні правописні правила в українській мовознавчій науці зробив Лаврентій Зизаній у його «Граматичі словенській», виданій 1596 року у Львові, а першою ластівкою, що принесла в Україну новий підхід до формування правописних норм, була граMATика Олексія Павловського. В 1860 р. народовці в Галичині почали використовувати т. зв. «кулішівку» – правопис, який був впроваджений П. Кулішем у «Записках о Южной Руси» ще 1856 року. 1904 р. НТШ у Львові затвердило «Правописні правила», якими тривалий час користувалися в Галичині. В основному це був правопис Є. Желехівського.

На Східній Україні від 1876 року діяв Емський указ і ніякі українські видання не друкувалися. Ці заборони скасовано щойно 1905 р., і тоді постала потреба впорядкувати правопис. 1933 р. окупаційна радянська влада ввела новий правопис, у якому було чимало змін, що наближали українську мову до

російської, а саме: усунено м'яку вимову л' (*лямпа – лампа*), змінено граматичний рід окремих іменників (*кляса – клас*), усунено з абетки літеру г і тому подібне. Російські окупанти «удосконалювали» український правопис ще й у пізніших роках...

В умовах незалежної України цей правопис піддано ревізії, були враховані окремі вимоги української діаспори, яка дотримувалася або правопису Є. Желехівського, або правопису 1929 року та «Правописного словника» Г. Голоскевича. На IV Конгресі українців світу (Одеса, 1999) тодішній директор Інституту Української Мови НАН України акад. Василь Німчук презентував проєкт нового правопису, в якому зроблено нові кроки до зближення з правописною практикою української діаспори, але його пропозиції застрягли в дискусіях і, на жаль, не були прийняті. Вже найвищий час щоб конструктивно повернутися до цих пропозицій і затвердити один правопис для всіх українців світу.

Чимало місця в монографії не без причини займає цікавий розділ про мову творів галицьких письменників і галицької преси. Окрім Івана Франка, без якого неможливо було б собі уявити становлення української літературної мови в Галичині, у монографії знаходимо аналізу мови творів Василя Стефаника, Марка Черемшини та Богдана Лепкого.

Доречним у книзі М. Лесюка є розділ про роль греко-католицького духовенства в розвитку української літературної мови в Галичині. Автор пояснює це просто: у кінці XVIII – першій половині XIX ст. єдиною освіченою верствою населення в Галичині було духовенство. У такій ситуації знаходилися українці впродовж століть польського панування, і тільки з приєднанням Галичини до Австрійської імперії появились якісь можливості культурного поступу. Початки відродження в Галичині пов'язують із діяльністю крилошанина І. Могильницького, який ще 1815 р. організував у Перемишлі товариство українських священиків. Одначе, справжніми будителями національного самоусвідомлення галичан були молоді студенти-теологи – Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків

Головацький, яких називали «Руською трійцею». Розвиток української мови та української культури в Галичині значною мірою залежав ще й від окремих осіб, ієрархів УГКЦ, про яких цікаво розповідає М. Лесюк. Він стверджує, що в Галичині не було багато владик, які б у побуті та в офіційній сфері користувалися українською мовою. Митрополит Андрей Шептицький чи не першим поламав цю традицію і заговорив до своєї пастви українською мовою, завдяки чому здобув велику прихильність і любов.

До речі, майже всі освічені люди в Галичині були священнослужителями, які отримували освіту, виховувалися в основному церковнослов'янською мовою, отже цю мову підтримувала мимоволі й Церква. Різні причини гальмували розвиток української літературної мови в Галичині на народній основі, але вона розвивалася і щораз активніше пробивала собі шлях у літературне та офіційне життя – підсумовує автор книжки. Йому й завдячуємо велику картину формування й розвитку української літературної мови в Галичині. Зі своїм нелегким завданням автор справився на відмінно.

Микола Лесюк збагачує свою монографію списком використаних наукових праць і джерел, яких аж 359, та іменним покажчиком. У книзі трапляються дрібні друкарські помилки, але їх дуже мало. Слід надіятися, що ця книга-підручник вийде новим і більшим тиражем, бо вона знайомить сучасні покоління українців з працею українських мовознавців в минулому у напрямі розвитку української мови та помагає їхнім нащадкам зрозуміти наявний стан нашої культури, спонукує до дальшої праці для кращого майбутнього наших нащадків.

Надруковано в часописі «РІДНА ШКОЛА», № 2 (174). Травень, 2016. С. 26–28. Нью-Йорк, США

Примітка упорядника: аналогічні рецензії цього автора з деякими незначними змінами опубліковані також у часописі «Рідна Мова» (м. Валч, Польща), в українському часописі «Дивослово» та в Збірнику праць НТШ «Слово» в Івано-Франківську. Див. докладніше у бібліографічному покажчику праць М. Лесюка, розділ четвертий у цій книжці.

Любов ПЕНА,
канд. філол. наук, доцент

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО МОВОРозВИТОК У ГАЛИЧИНІ

Лесюк М. Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 732 с.

Це до недавнього часу не прийнято було говорити про літературну мову Галичини чи про два варіанти української літературної мови, однак нині ніхто не може заперечити твердження про існування двох її варіантів. У мовознавчій літературі вже були спроби висвітлити питання про становлення й формування української літературної мови в Галичині, зокрема публікації В. Лева, В. Ґрещука, Г. Мацюк, Г. Бідера, М. Мозера, М. Барчук, а також низка статей автора рецензованого видання М. Лесюка. Проте системного монографічного опису досі не було. Між тим, як слушно зауважує дослідник, ця проблема викликає значний інтерес. Тому пропонується книга завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, професора М. Лесюка є на часі, характеризується актуальністю й новизною.

Монографічне дослідження має добре продуману чітку структуру, що дало змогу різносторонньо охопити проблему становлення української літературної мови в Галичині протягом ста років (початок ХІХ – початок ХХ ст.). Вдало підібрані епіграфи (висловлювання М. Шашкевича, Й. Лозинського, І. Верхратського, І. Франка про мову як найважливішу прикмету та найвеличніший скарб народу) гармоніюють з науковим описом.

У **Передмові** автор коротко окреслює коло питань, які розглянуто у книжці.

У розділі **«Національно-культурне життя Галичини у кінці ХVІІІ – на початку ХХ ст.»** висвітлено історичні події, соціальні умови, національно-культурні особливості життя

галичан, на тлі яких відбувалися становлення й розвиток української літературної мови, що «впродовж цілого ХІХ ст. ... була як на роздоріжжі, поривалася, хиталася то в один бік, то в другий, а власне, це її саму шарпали й хитали ті, хто хотів бути законодавцем у мовних питаннях, та особливо чужі сили, які хотіли її підім'яти під себе, сформувати її на свій копил, щоб потім заявити, що це не самостійна й не самодостатня мова, а «наречіє», відгалуження тієї чи іншої мови» (с. 4). Автор наголошує на тому, що саме в Галичині східноукраїнські письменники мали можливість друкувати свої твори в умовах чинності Емського указу, саме завдяки Галичині сучасна українська літературна мова увійшла в життя українців як єдина національна державна мова. У цій частині охарактеризована роль (як позитивна, так і негативна) у справі моворозвитку багатьох відомих особистостей – вихідців із різних регіонів (і не тільки мовознавців), серед яких Є. Желехівський, П. Куліш, Б. Грінченко, І. Нечуй-Левицький, М. Грушевський та багато ін. В окремі параграфи – *«Предтеча українського мовознавства в Галичині»* та *«Культурно-просвітницька і наукова діяльність Івана Могильницького»* – зібрані відомості про місце одного з представників галицького прогресивного духовенства в процесі становлення українськомовності Галичини у згаданий період.

Наступний розділ ***«Руська трійця» і її мовотворча діяльність»*** присвячений аналізу ролі М. Шашкевича, І. Вагилевича й Я. Головацького в історії становлення та розвитку української літературної мови в Західній Україні. Її літературний альманах *«Русалка Дністрова»*, на думку мовознавця, став світлим променем у царстві пітьми, в яку були огорнені тоді Галичина та культурно-освітнє життя її мешканців. Читач матиме змогу ознайомитися як із потужною подвижницькою діяльністю представників *«Руської трійці»*, так і зі шкідливим впливом деяких поглядів Я. Головацького на українську мову.

Розділ ***«Основні граматичні праці, видані в Галичині»*** репрезентує аналіз граматик І. Могильницького,

М. Лучкая, Й. Левицького, Й. Лозинського, Я. Головацького, М. Осадци, О. Огоновського, С. Смаль-Стоцького, В. Сімовича, Я. Лазарука, М. Угриня-Безгрішного й А. Лотоцького та ін. Деякі з названих авторів жили, творили й видавали свої праці не в Галичині (скажімо, діяльність греко-католицького священика, історика М. Лучкая пов'язана не з Галичиною, а із Закарпаттям; свою граматику він видав 1830 року також не в Галичині, а в Будапешті), однак, як справедливо зауважує М. Лесюк, вони підтримували окремі ідеї та погляди галицьких просвітителів і своєю чергою їхні роботи залишили сліди в інших граматах, написаних у пізніші роки в Галичині. На жаль, не всі зі вказаних праць перевидані в наш час, а отже, є малодоступними для широкої наукової громадськості та студентства, тому важливість цього розділу монографії важко переоцінити.

У розділі **«Мовні дискусії в Галичині»**, що складається з трьох параграфів (*«Дискусії про мову в кінці 1840-х років»*, *«Мовні дискусії в 50-х роках XIX ст.»*, *«Мовні дискусії кінця XIX – початку XX ст.»*), на основі багатого фактичного матеріалу, вибраного з галицької періодики вказаного періоду, автор висвітлює різні погляди тогочасних культурних діячів на мову, її становлення, розвиток, кодифікацію, нормування правопису. Ці дебати, що тривали майже до кінця XIX ст., ґрунтувалися на питанні про основу літературної мови. Дехто з прогресивних діячів того часу (напр., Й. Лозинський, М. Устиянович, Т. Глинський, Т. Лисяк, пізніше І. Верхратський та ін.) переконливо пропонував розбудовувати літературну мову на народній основі, українському фольклорі. Інші ж (прихильники москвофільства), базуючись на висловлюваннях А. Петрушевича про те, що це нібито Москва забрала «нашу» літературну мову і нам треба повернути й використовувати її, намагалися впровадити в практику російську мову. Ще інші наполягали на вживанні церковнослов'янської мови як мови вже відшліфованої та опрацьованої.

Розділ **«Азбучна війна в Галичині»** містить відомості про назване явище. Автор, виділяючи два етапи так званої «азбучної війни» (відповідно розділ складається з двох параграфів – *«Азбучні дискусії в 30-40-х роках ХІХ ст.»* і *«Спроба азбучного перевороту в 1859 році»*), зазначає, що перший етап її розгорівся після публікації Й. Лозинського, у якій він намагався довести нездатність кириличної азбуки обслуговувати українську мову та стверджував, що краще було б використовувати латинські літери, за допомогою яких можна точніше й повніше відтворити і відобразити характер української мови. Друга хвиля азбучних суперечок сколихнула Галичину 1859 року, коли висловлювалися пропозиції щодо запровадження для української мови чеської абетки. Обидва рази українська галицька інтелігенція відстояла кириличну азбуку.

Розділ **«Становлення лінгвістичної термінології в Галичині»** знайомить читача з системою мовознавчих термінів, використаних у різних граматиках та інших публікаціях, що стосувалися проблем розвитку, функціонування й дослідження української мови. Зокрема йдеться про термінологію праць І. Могильницького, М. Шашкевича, Й. Левицького, Й. Лозинського, Я. Головацького, О. Огоновського, С. Смаль-Стоцького й Ф. Ґартнера та ін. М. Лесюк резюмує, що «шлях становлення мовознавчої термінології в Галичині не був простий, як не був простим шлях формування самої української літературної мови. Майже ціле ХІХ ст. відбувалася запекла боротьба з москвофільськими настроями і намаганнями москвофілів нав'язати Галичині великоросійську мову, а разом з нею, звичайно, й наукову термінологію. Галицька преса, окремі художні твори та наукові публікації були в полоні мовного українсько-російсько-церковнослов'янсько-польського мовного суржику, який влучно назвали «язычієм», і це «язычіє» гальмувало і розвиток української літературної мови, і української наукової термінології» (с. 512). Імпонує думка автора про те, що деякі тогочасні власне українські терміни з прозорою

внутрішньою формою варто було б відновити, запровадивши їх у науковий обіг замість існуючих запозичених. Зауважимо, що в таких прагненнях М. Лесюк не єдиний; подібні міркування (на наш погляд, досить слушні) дедалі частіше висловлюють у своїх публікаціях і інші сучасні українські мовознавці, напр., О. Пономарів, П. Селігей.

Питанням утвердження і стабілізації українського правопису, що хвилювали вчених як Західної, так і Східної України в усі часи, присвячений розділ **«Становлення українських правописних норм»**.

Органічно введений у структуру монографії розділ **«Мова творів галицьких письменників та галицької преси»**. У ньому проаналізовано лексичний склад та художні особливості деяких літературних творів галицьких письменників, які орієнтувалися на народну українську мову та наполегливо намагалися утвердити її як мову літератури. Як зазначає дослідник, першими, хто наважився відійти від суворох канонів церковнослов'янської мови в літературі, були члени «Руської трійці». Огляд їхніх творів з цього погляду подано в параграфі **«Мова літературних творів галицьких письменників 30-40-х рр. ХІХ ст.»**. Тут же охарактеризована мова поетичної збірки Рудольфа Моха «Мотыль», «Приповідок» Г. Ількевича, двох частин «Вінка русинам на обжинки» та ін. Джерелами опису в параграфі **«Лексика перших українських часописів Галичини»** стали українські галицькі газети «Зоря Галицька», «Пчола», «Галичо-Рускій Вісник». Про роль «Малоруско-німецького словаря» Євгена Желехівського йде мова в однойменному параграфі. До цього ж розділу належать параграфи **«Іван Франко і розвиток літературної мови в Галичині»**, **«Василь Стефаник і українська літературна мова»**, **«Внесок Марка Черемшини в українську літературну мову»**, **«Деякі спостереження над мовою Богдана Лепкого»**.

Цілком доречним і обґрунтованим є введення до монографії розділу **«Роль греко-католицького духовенства**

в розвитку української літературної мови в Галичині», у якому охарактеризовано діяльність церковних ієрархів, зокрема П. Паславського, М. Лучкая, Й. Левицького, Й. Лозинського, М. Устияновича, О. Огоновського, І. Снігурського, Г. Яхимовича, С. Литвиновича та ін. Зазначаючи, що «всі церковні ієрархи Галичини більшою чи меншою мірою сприяли розвиткові української мови, упровадженню її в школах, у проповідях, інколи використовували її у посланнях до мирян» (с. 689), М. Лесюк «справжнім революціонером у використанні народної мови» вважає митрополита Андрея Шептицького. «Він був не тільки великим душпастирем, духовним наставником українського народу, видатним ученим-теологом, філософом, громадським і культурологічним діячем України кінця ХІХ – початку ХХ століття. Він був глибоким ерудитом у різних галузях знань, у тому числі відзначався феноменальними лінгвістичними здібностями» (с. 689). Говорячи про мову і стиль проповідей, послань та листів А. Шептицького, дослідник робить висновок, що вони відзначаються особливою витонченістю та диференційованістю, адже завжди залежать від адресатів, для яких вони були виголошені чи написані. Автор рецензованої монографії небезпідставно вважає, що саме завдяки греко-католицькому духовенству Галичина пронесла та зберегла і українську мову, й український дух через десятиліття польського та російсько-більшовицького засилля, оберігає їх і тепер, берегтиме їх з допомогою церкви та духовенства й надалі (с. 695).

Завершує монографічне дослідження **Післяслово**, у якому М. Лесюк підсумовує причини, які гальмували розвиток літературної мови в Галичині на народній основі. Лінгвіст свідомий того, що деякі з аналізованих у книжці питань могли б бути висвітлені глибше, повніше; вони ще чекають своїх дослідників. Однак досягнута головна мета монографії – читачеві в основних рисах показана загальна картина формування й розвитку української літературної мови в Галичині.

Під час роботи над книгою опрацьовано величезний обсяг матеріалу, про що засвідчує розлогий **Список використаних наукових праць та джерел**, який охоплює 359 найменувань, у тому числі іноземними мовами. Вміщено у виданні і **Покажчик прізвищ, згаданих у книзі**.

Кілька штрихів про стиль наукового викладу в монографії. Для її автора характерні доступність, аргументованість та переконливість, вичерпний аналіз, розгляд певних мовних явищ на широкому історичному, соціальному та культурному тлі, залучення до опису різних, іноді суперечливих чи навіть протилежних поглядів та фактів, історичні екскурси, що уможливають глибше розуміння репрезентованих відомостей. Його манера наукового опису повною мірою спрямована на реципієнта. Схвалюємо вибір мовознавцем використаних у виданні посторінкових покликань, що не відволікає уваги на шукання цитованого джерела у списку літератури. Це все зумовлює легке сприймання й засвоєння написаного читачем. Відзначимо також, що нерідко дослідник при аналізі мовної ситуації в Галичині минулих століть вдається до наведення паралелей з непростю сучасністю, виявляючи свою активну життєву позицію щодо місця й ролі рідної мови в національному розвої.

Вважаємо, що праця М. Лесюка, безсумнівно, буде знахідкою для широкого кола поціновувачів та дослідників української мови, усіх, хто цікавиться історією її становлення й розвитку.

Liubov Pena (Ivano-Frankivsk)

The Investigation about the Development of Language in Galicia.

Book review on: *Mykola Lesiuk. Stanovlennia I rozvytok ukrajinskoji literaturnoji movy v Halychyni. – Ivano-Frankivsk : Misto NV, 2014. – 732 p. (Formation and Development of Ukrainian Literary Language in Galicia).*

Надрукована в: «Українська мова. Науково-теоретичний журнал». Ч.3 (51), 2014. С.133–137.

*Д-р Оксана БАРАНІВСЬКА,
Ягеллонський університет, Польща*

ДОЛЯ РІДНОЇ МОВИ – ДОЛЯ НАЦІЇ

Рецензія на книгу Миколи Лесюка «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині». Івано-Франківськ, 2014. 732 с.

У видавництві «Місто НВ» (Івано-Франківськ) побачила світ монографія відомого українського науковця, завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника проф. Миколи Лесюка. Праця «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині» є першою і поки що єдиною в українському мовознавстві, в якій повно і ґрунтовно висвітлено питання, пов'язані зі становленням і формуванням української літературної мови в Галичині.

Солідна праця, обсяг якої понад 700 сторінок (!), складається з дев'яти розділів, у яких дуже детально, скрупульозно і передовсім цікаво автор описує національно-культурне життя Галичини наприкінці XVIII – на поч. XIX ст., азбучні війни в Галичині, мову творів галицьких письменників, роль «Руської трійці» у становленні і розвитку української мови в Західній Україні. Саме в цьому розділі висвітлено і вагомий внесок представників «Руської трійці» в культурно-наукове життя в Галичині, і шкідливий вплив Я. Головацького на українську мову на цій території в пізніші роки. Дослідник не оминає основних граматичних праць, виданих у Галичині (граматики І. Могильницького, О. Огоновського, С. Смаль-Стоцького, В. Сімовича, М. Лучкая, Й. Левицького та ін.), і пропонує читачеві огляд цих граматик, окремі з яких сьогодні, на жаль, є малодоступними. В цьому розділі можна простежити активну діяльність священників Й. Левицького і Й. Лозинського, які стояли на різних позиціях щодо формування літературної мови.

Стрижневими можна назвати розділи «Мовні дискусії в Галичині» та «Азбучна війна в Галичині». У першому з них автор, на основі багатого фактичного матеріалу, вибраного з галицької періодики, показує, як погляди культурних діячів того часу впливали на становлення, розвиток, нормування правопису тощо. Дебати, що тривали майже до кінця позаминого століття, стосувалися питань основи літературної мови. Одні (Й. Лозинський, М. Устиянович, Т. Глинський) пропонували розбудовувати літературну мову на народній основі, інші (а це були прихильники москвофільства) доводили, що треба впроваджувати в практику російську мову. М. Лесюк у своїй монографії теж згадує про дискусії, які розгорілися навколо становлення правописних норм: прихильники народної мови відстоювали фонетичний принцип правопису, а москвофіли – етимологічний. Зрозуміла річ, що такі суперечливі підходи не сприяли розвиткові української мови, а навпаки, гальмували цей процес.

У монографії немало місця відведено азбучній війні в Галичині, основні спалахи якої датуються 30–40 роками XIX ст. і 1859 р., коли-то відбулася спроба азбучного перевороту. Кожного разу в цих баталіях галицька інтелігенція відстоювала кирилицю і, на щастя, змогла здобути перемогу в цій боротьбі.

Цікавим видається розділ про «Становлення лінгвістичної термінології в Галичині». Тривалий час західноукраїнські мовознавці XIX ст. використовували російську або польську лінгвістичну термінологію. Протягом майже всього XIX ст. москвофіли намагалися нав'язати Галичині російську мову і, відповідно, термінологію. Лише щойно на початку минулого століття до наукового обігу ввійшла українська наукова термінологія. Ця проблема і сьогодні є актуальною, адже питання запозичень у термінології і нині ставлять у дослідженнях відомі українські мовознавці, зокрема це бачимо у працях П. Селігея.

Розділ про мову галицьких письменників і галицької преси дає нам уявлення про мову і лексику перших газет у Галичині («Зоря Галицька», «Пчола»), літературного альманаху

«Русалка Дністрова», мову поезії Рудольфа Моха. Окремий підрозділ присвячений «Малоруско-німецькому словарю» Євгена Желехівського. Автор також аналізує мову творів В. Стефаніка, Марка Черемшини, Б. Лепкого, акцентує на важливій ролі І. Франка в розвитку літературної мови, на збагаченні ним лексичного фонду загальноукраїнської національної мови. Ілюстративний матеріал і приклади, подані автором, підтверджують, що мова галичан спричинялася до розвитку української літературної мови.

Остання частина монографії «Роль греко-католицького духовенства в розвитку української літературної мови в Галичині» органічно вплітається до досліджуваної проблеми. Майже всю галицьку освічену інтелігенцію представляли духовні особи, тому й неможливо оминати цю суспільну верству, яка відіграла роль у розвитку і становленні української літературної мови. Митрополити, єпископи Галичини переважно писали свої проповіді до вірних і твори польською або старослов'янською мовою. На щастя, були й такі, що шанували українську мову і боролися за її процвітання. Тут неможливо не згадати про митрополита Андрея Шептицького, який «чи не першим... заговорив до пастви її рідною мовою...» (с. 690). Митрополит володів не тільки європейськими мовами, а й елементами народної мови, про що свідчить «Послання до моїх любих гуцулів», написане гуцульським діалектом. Дослідник небезпідставно стверджує, що саме завдяки Греко-католицькій церкві в Галичині збереглася українська мова.

Заслуговує на увагу список використаних наукових джерел (359 позицій). Дослідник дуже детально й чітко відтворив картину розвитку української мови в Західній Україні.

Монографія читається легко, мабуть, тому, що написана доступно – як за змістом, так і за формою. Вона може знайти свого читача не тільки серед мовознавців, викладачів, але й серед шанувальників української мови, слова – усіх, хто цікавиться питаннями розвитку мови.

Надрукована в: «Наше Слово», № 4 (3050), 24 січня 2015 року, с. 11–12. Польща.

РЕЦЕНЗІЇ на книжку «МОВА ЧИ ЯЗИК»

Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. 416 с.

*ПЕНА Любов Іванівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

МОВА МАЄ ЗНАЧЕННЯ! РЕЦЕНЗІЯ НА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ М. ЛЕСЮКА «МОВА ЧИ ЯЗИК?»¹

*...спроможним формувати майбутнє є тільки той
українець, який досконало володіє рідним словом, відчу-
ваючи його мелодику і повнозвучність. Майбутнього ж
без українського слова ні в українця, ні в Україні нема.*

Анатолій Загнітко

Відродно, що останнім часом з'являється багато видань, у яких висвітлюються питання культури рідної мови. Нам, філологам, тим, хто працює зі словом, навіть більше – навчає рідної мови молодих, вони відомі. Серед них книги Олександра Пономаріва «Культура слова. Мовностилістичні поради» (К., 2011); Івана Вихованця «Розмовляймо українською» (К., 2012); Катерини Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» (К., 2014) та багато інших. Численними є публікації, присвячені культурі рідної мови на всіх її рівнях, у періодичних виданнях. Тішить те, що автором однієї з таких книг є доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри слов'янських мов Прикарпат-

¹ Лесюк М. Мова чи язык? Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. 416 с.

ського національного університету імені Василя Стефаника Микола Петрович Лесюк.

У його доробку це не перша книга, присвячена рідній мові, її історії, становленню й розвитку, діалектним особливостям. Перед нею були «Доля моєї мови» (2004 р.), «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)» (2008 р.), «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині» (2014 р.), велика кількість публікацій у різних джерелах. Рецензована книга – це «роздуми про нашу мову, про найбільш вразливі її місця щодо впливу на неї чужої мови» (с. 4), які були апробовані й озвучені в ефірі Івано-Франківського обласного радіо впродовж 2016 року.

Короткий екскурс у минуле української мови подано в рубриці «Нелегка доля нашої мови». Органічно вплетено у структуру видання відомості «Про деякі правописні питання».

У рубриці «Найголовніша частина мови – іменник» ідеться про найпоширеніші помилки у відмінюванні цього лексико-граматичного розряду слів і шляхи їх уникнення. Зокрема, звернено увагу на особливості використання закінчень родового, давального, знахідного, кличного відмінків однини; акцентовано на численних випадках сплутування граматичного роду слів під впливом російської мови; вказано на обмежене вживання в українській мові іменників із суфіксом -к(а); висвітлено питання про наголошування деяких субстантивів відповідно до акцентних норм сучасної української літературної мови. Не оминув увагою автор і слова, при відмінюванні яких робимо найбільше помилок. Слушні поради про числівник викладено в рубриці «Українські числівники. Чи вміємо ми рахувати», яка охоплює такі пункти: «Як правильно відмінювати числівники», «Як утворювати сполучення числівника з іменником», «Правопис складних слів, першою частиною яких є числівники». У рубриці «Морока з дієслівними формами» йдеться про творення особових форм залежно від дієвідміни, про наголос у деяких дієслівних формах, про особливості часових форм, творення наказового способу та специфіку творення і вживання дієприкметників української

мови. Інформацію про тверду і м'яку основи прикметників, деривацію та правопис ознакових слів, а також найпоширеніші помилки у творенні й використанні ступенів порівняння прикметників зацікавлений читач почерпне в рубриці «Слова, які характеризують нашу мову». Висвітленню вживання деяких займенників присвячена рубрика «Слова, що заміняють імена». Рубрика «Не ігноруймо службові частини мови» містить відомості про нормативне використання деяких прийменників. У рецензованій книзі автор з'ясовує також «Фонетичні та орфоепічні властивості нашої мови». Багато уваги М. Лесюк приділяє аналізу мовленнєвих помилок, спричинених згубним російськомовним впливом, що «не тільки звужує чи навіть обмежує сфери вживання української мови», а й «розхитує її підвалини, нівелює і затирає її основні специфічні особливості, сприяє змішуванню двох мов та утворенню мовного конгломерату, суржику» (с. 178). У книзі порушено питання про українсько-російські омоніми, калькування слів та виразів, про використання канцеляризмів – закостенілих мовних кліше, про особливості вживання деяких фразем, паронімів та квазіпаронімів тощо. Особливо хвилює автора нашестя слів-паразитів та обсценної лексики (вulgаризмів) у мовленні українців, тому він слушно закликає «повести тотальну боротьбу проти лихослів'я, вульгарщини, матюччя... дбати про чистоту нашої мови, нещадно виривати той словесний мотлох, бур'ян, який так буйно процвітає і засмічує нашу мову» (с. 311). І в цьому, на думку М. Лесюка, важливу роль повинні відігравати як родина, так і школи й інші навчальні заклади, а також церква. Цікавим і корисним у структурі книги є словник «Росіїзми в українському мовленні», що охоплює слова та словосполучення, «які не мають права «громадянства» в сучасній українській літературній мові» (с. 5). «Треба мати на увазі, – зазначає автор, – що словник цей не нормативний, подані слова не треба запам'ятовувати, щоб потім використовувати, а навпаки – запам'ятати, щоб ніколи їх не вживати» (с. 335). Слушні міркування про оформлення наших думок, про синтаксис нашої мови, про деякі очевидні помилки в побудові

речень та словосполучень висловлені в рубриці «Дещо про синтаксис наших речень». Укомплектована книга списком цитованої літератури, до якого ввійшли праці таких авторів, як І. Верхратський, Я. Головацький, І. Левицький, А. Кримський, В. Сімович, О. Курило, О. Синявський, О. Різників, К. Городенська, М. Голянич, Л. Масенко та ін.

Позитивним у книзі вважаємо те, що автор не тільки вказує на помилковість тих чи тих форм слів або синтаксичних конструкцій, пропонуючи натомість їхні нормативні відповідники, а й доступно навіть для пересічного носія мови (не лінгвіста) пояснює, часто використовуючи стислі історичні коментарі.

Звичайно, будь-яку книгу краще читати, а не сприймати з розповідей інших (чи рецензій; не применшуючи значення рецензій як критичних відгуків, усе ж вважаю, що однією з основних функцій рецензії є власне інформація з метою розголосу про певне джерело, спричинення зацікавлення ним і спонукання до прочитання; мається на увазі рецензія-анонс). Детально не переповідаючи змісту пропонованої книги, поділюся тільки деякими своїми міркуваннями після ознайомлення з нею. Імпонує те, що, хоч сьогодні дуже часто можна почути іронічні висловлювання про численні епітети й порівняння, які використовувалися в різні часи на означення української мови, однак Микола Лесюк не зважає на це; для нього рідна мова – справді «диво калинове», а «епітети на зразок «милозвучна», «солов'їна» – це не просто слова» (с. 12). Автор переконаний, що «мова наша – як океан – безмежна, як безмежні і її можливості» (с. 329), що «там, де звучить повсюдно рідна українська мова, війни не буде» (с. 330). А нас намагаються переконати в тому, що мова не має значення, саме тому, що мова має величезне значення. Адже для ідентифікації нації саме мова (не територія, не спільний економічний розвиток, хоч і вони є важливими) є визначальною. У мові і через мову зберігаються і передаються від покоління до покоління національні звичаї і традиції, культурні надбання. Завдяки мові багато українців за межами України усвідомлюють себе українцями.

Жодна мова, у тому числі й українська, не може обійтися без запозичень: контактують у різних сферах народи – отже, зазнають взаємовпливів і їхні мови. Лінгвальні запозичення існували й існуватимуть завжди; вони є одним із джерел поповнення лексичного запасу мови. Однак ми живемо в такий час, коли іншомовні елементи є не просто вкрапленнями, а буквально вриваються у простір нашої мови, стають без перебільшення її стихійним лихом; їх надмір і бездумне вживання «затушовують» національне обличчя мови. І ще півбіди, якщо ми використовуємо їх правильно, відповідно до їхнього лексичного значення. Проте нерідко буває (і про це йдеться в аналізованій книзі), що вживання їх є просто недоречним, смішним, призводить до комічного ефекту. От і виходить, що ми чекаємо *принципа* на білому коні (замість *принца*), справляємо *фураж* чи *фужер* замість *фурор*, робимо *ракурс* у минуле замість *екскурс*, а хтось вибудовує собі *кар'єр* замість *кар'єри*. І подібних прикладів Микола Петрович назбирав із мовлення конкретних людей чимало. Про таких осіб аж напрошується: «Чув дзвін, та не знаю, де він».

Автора книги аж ніяк не можна звинуватити в «крайньому» пуризмі; він свідомий того, що є об'єктивні причини для існування в українській мові багатьох іншомовних слів, що «ми не можемо зігнорувати всі запозичення, бо без багатьох із них ми просто би не обійшлися» (с. 279), однак робить висновок: «говорімо своєю рідною мовою, у ній є всі необхідні лексичні та фразеологічні засоби, щоб висловити будь-яку думку чи будь-який відтінок у значенні слова» (с. 278). Особливо це стосується тих випадків, коли на позначення одного й того ж поняття функціонує чужомовне слово і власне українське, – тоді однозначно надаємо перевагу питомому, своєму.

Як людина, яка щиро переймається чистотою рідної мови, дбає про її багатство й різноманітність, М. Лесюк сам долучився до введення кількох нових слів, зокрема термінів: *росізм*, а не *русизм* чи *росіянізм*, *англіїзм* замість усталеного *англіцизм*, *укросійський* на позначення мішанини двох мов, *суржикомовний*, звукова аббревіатура *воз* (вищий освітній заклад) замість недолугого *вуз*.

В одному з розділів книги «Наше диво калинове» автор проаналізував визбирані ним із багатьох джерел висловлювання видатних особистостей різних народів минулого й сьогодення про нашу мову: це слова захоплення українською мовою француза П'єра Шевальє, німецького поета Фрідріха Боденштедта, хорватського вченого-славіста Ватрослава Ягича, росіян Льва Толстого, Володимира Маяковського, Юліана Семьонова, Миколи Берга, українців Івана Верхратського, Степана Васильченка, Максима Рильського, Сергія Плачинди, Дмитра Павличка та багатьох інших політичних і культурних діячів. Однак і власні висловлювання М.Лесюка є яскравими ілюстраціями вираження глибокої поваги до рідного слова, синівської шани до материнської мови, свідченням замилювання її багатством та готовності берегти її. Щоб відчувати манеру письма автора й якнайповніше передати суть його думок, наведу деякі з них: «Як не можна спинити стихію Дніпра-Славутича, як не спинити нестримного бажання нашого народу здобути й утримати вимріяну волю й незалежність, як не скорити волелюбний український дух, так не спинити гордого поступу нашої мови, яка, прорвавши всі перешкоди-загати на бурхливих поворотах історії, живе, процвітає і збагачується новими лексичними й фразеологічними перлинами, філігранно відточує свої образно-поетичні й мовностилістичні засоби та можливості» (с. 29); «... ні романовські та петровські укази, ні валуєвські циркуляри, ні олександрівсько-емські акти, ні сталінські заборони, ні суловсько-брежнєвські постанови не змогли вбити душу українського народу – його милозвучну мову і мелодійну пісню. Хоча наша мова й була загнана «під селянську стріху», вона воскресала, як фенікс, відроджувалася, розквітала, чарувала й милувала слух. Дарма, що наш народ був поневолений фізично, та його могутній дух залишався нескореним, і саме в народному середовищі народилися зразки неперевершеної поезії, а його генії й таланти високо піднесли авторитет рідного слова... піднесли українську мову до рівня найрозвиненіших мов світу...» (с. 11) та ін.

Ці та багато інших висловлювань автора можуть слугувати найкращим анонсом, найпотужнішим розголосом, найавторитетнішою рекламою для рецензованої книги. У них відчувається не тільки занепокоєння автора за долю рідної мови, а й рішучість у справі збереження її чистоти, оберігання від зайвих, а отже, шкідливих чужоземних впливів. Власне, результатом прагнення мовознавця активно долучитися до підвищення рівня мовленнєвої культури українців і стало пропонуване видання. Адже, на переконання автора, «мовленнєва культура людини є віддзеркаленням її загальної культури, тому ніхто не повинен бути байдужим до свого мовлення. Треба оберігати чистоту і недоторканність нашої української літературної мови; вона повинна бути гідним репрезентантом нашої нації у світі» (с. 402).

Усім відомий вислів німецького письменника Йоганна Вольфганга фон Гете «Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина», який зазвичай використовують тоді, коли хочуть наголосити на важливості й необхідності вивчення іноземних мов. Однак, як це нерідко буває, ми вихоплюємо з контексту якийсь уривок, що призводить до неточного його розуміння. Так трапилося й із цією цитатою. Вона має своє продовження: «Тож хоч раз стань людиною – вивчи *рідну* мову!» Є ще й інший вислів: «Чужу мову можна вивчити за кілька років, рідну ж треба вчити все життя». Отож книга Миколи Лесюка адресована широкому колу українськомовців: школярам, учителям, студентам, викладачам, пересічним громадянам – усім її шанувальникам, які дбають про її чистоту і культуру, хочуть удосконалювати свої знання з мови, оволодіти її літературним варіантом. Вона допоможе нам у пізнанні рідної мови, у пірнанні в її глибини та в осяганні її вершин.

Надруковано у: Закарпатські філологічні студії. Випуск 3. Том 3. Ужгород, 2018. С. 158–161.

АКТУАЛЬНИЙ ДІАЛОГ З МОВОЗНАВЦЕМ, ПРОФЕСОРОМ МИКОЛОЮ ЛЕСЮКОМ

24 квітня 2018 року в рамках проекту «Зустріч з вченим» в обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка відбувся актуальний діалог з мовознавцем, професором Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника Миколою Лесюком і презентація його праці «Мова чи язик?».

Директор бібліотеки Людмила Бабій з великою приємністю і шаную представила гостям Миколу Лесюка як відомого українського мовознавця, перекладача, доктора філологічних наук, професора, Заслуженого працівника освіти України, завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Він автор монографій «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині» (2014), «Мовний світ сучасного галицького села» (2008), «Доля моєї мови» (2004), «Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект» (2010), низки монографій у співавторстві, понад 300 статей на мовну тематику (чимало з них опубліковано за кордоном). Вона зазначила, що не дивно, що ключовим у кожній назві є іменник «мова», бо для автора це не просто слово – це ментальний код нашої нації, у якому закорінений тисячолітній досвід поколінь.

Модератор зустрічі – Євген Баран, відомий письменник, вчений і педагог, заслужений працівник культури України, голова обласної організації НСПУ зазначив, що своєю науковою діяльністю М. Лесюк «співає пісню українському слову» і цьому підтвердження – презентована сьогодні книга «Мова чи язик?».

яка побачила світ минулого року в івано-франківському видавництві «Місто НВ». Дане видання сьогодні є на часі, адже наша українська мова – це невичерпне джерело натхнення, криниця невсипущої мудрості та розуму, тому так важливо дбати про неї та відшліфовувати її багатогранність.

Книга починається з розділу «Диво наше калинове», де зібрані вислови світових і українських діячів культури, які високо ставлять нашу мову за її евфонічність і музикальність. «Українська мова дзвінка, дзвінкотюча», як писав Павло Тичина. Вона має дуже багато засобів, завдяки яким стає милозвучною, – підкреслив Микола Лесюк. – Я дав цей розділ на початок книги, щоб люди побачили, що є чим гордитися і шанувати. Не можна ігнорувати цю мову, зневажати і переходити на чужу».

Науковець розповів присутнім, що у праці «Мова чи язик?» розглянуто найпоширеніші помилки, які трапляються в українському усному та писемному мовленні. У більшості випадків вони зумовлені впливом російської мови, яка заповнила українські телеканали і радіостанції FM та, на жаль, займає панівне становище в урядових кабінетах, у деяких вищих та середніх спеціальних навчальних закладах, правоохоронних органах тощо.

«Мова чи язик?» – це цикл етюдів про українську мову. Запропоновані в книзі роздуми про нашу мову, про найбільш вразливі її місця щодо впливу на неї чужої мови були апробовані й озвучені упродовж 2015–2017 років на Івано-Франківському обласному радіо, а також на обласному радіо-FM «Карпати» й отримали чимало схвальних відгуків, а ще більше запитань. Тому виникла ідея зібрати рекомендації щодо вибору правильної мовної форми і видати їх окремою книжечкою, яка була б доступна найширшим колам небайдужих читачів.

Мовленнєва культура людини є віддзеркаленням її загальної культури, тому ніхто не повинен бути байдужим до свого мовлення. Треба оберігати чистоту і недоторканість української мови; вона повинна бути гідним репрезентантом

нашої нації в світі. Вчений зазначив, що у книжці читач познайомиться із засобами створення милозвучності, характерними нашої мові, побачить основні помилки, яких слід уникати, зверне увагу на словник росіізмів, цей термін замість «росіянізм» чи «русизм» в науковому обігу є авторським, – окремих лексем та словосполучень, які не мають права «громадянства» в сучасній українській літературній мові.

Своїми враженнями, роздумами та міркуваннями про нове видання ділилися численні гості зустрічі, а саме: Степан Волковецький, голова Івано-Франківського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка; Любов Пена, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; Наталія Асатурян, директор ТВО «Радіо «Карпати» філії ПАТ НСТУ «Івано-Франківська регіональна дирекція «Карпати», Заслужений журналіст України; Ярослав Ткачівський, відомий український прозаїк, поет і журналіст, секретар Національної спілки письменників України, член правління НСПУ і головний редактор Всеукраїнського літературно-художнього та громадсько-політичного журналу «Перевал», заслужений працівник культури України, лауреат багатьох літературних премій; Василь Бабій, письменник, краєзнавець; Михайло Бігусяк, мовознавець, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; Ірина Футуйма, студентка філологічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та інші.

Присутні мали можливість насолодитися спілкуванням з мовознавцем, а також побажати йому творчих успіхів на майбутнє.

На завершення презентації Микола Лесюк щиро подякував обласній бібліотеці за організацію зустрічі та висловив надію на подальшу тісну співпрацю.

ПРО ФОРМУЛИ ПРАВИЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

Бринить – співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить

О. Олесь

Наша мова – це невичерпне джерело натхнення, криниця невсипущої мудрості та розуму, тому так важливо дбати про неї та відшліфовувати її багатогранність. Науково-популярна праця Миколи Лесюка «Мова чи язик?» (див.: **Микола Лесюк. Мова чи язик? Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017, 416 с.**) стала ще одним безмірно великим кроком на шляху до вдосконалення та збагачення української мови.

Микола Лесюк – доктор філологічних наук, професор, автор низки праць про мову, зокрема: «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині», «Мовний світ сучасного галицького села», «Доля моєї мови» та багатьох інших. Не дивно, що ключовим у кожній назві є іменник «мова», бо для автора це не просто слово – це ментальний код нашої нації, у якому закорінений тисячолітній досвід поколінь. Названа книжка М. Лесюка датована 2017 роком, але вийшла друком нещодавно. Це ще одна праця із красномовною назвою «Мова чи язик?», де автор розглядає найпоширеніші помилки, які трапляються у мовленні українців. Ці помилки зумовлені згубним впливом російської мови, яка, мов повноправний господар, уже кілька століть панує на теренах нашої держави і засмічує нашу мову нашаруваннями своєї лексики та фраземіки. Такий негативний вплив зумовлює численні помилки, які інколи не тільки різуть слух, а ще й призводять до курйозних випадків. Слід відзначити, що автор не намагався зарахувати свою працю до групи наукових монографій, хоча цілком спокійно міг це зробити. Мета була зовсім іншою: наблизити книжку до читача, зробити її доступною та зрозумілою

не тільки для осіб, які мають безпосередній стосунок до процесу дослідження української мови, а й для будь-якої людини.

М. Лесюк починає свою книжку з історії розвитку української мови. Це, на нашу думку, цілком правильно, бо як можна говорити про сучасність, не знаючи минулого? Тут можна знайти відповідь на будь-який мовний дисонанс. Щоб більш детально простежити процес впливу російської мови на українську, автор розглядає цю проблему на чотирьох мовних рівнях: лексичному (в плані калькування та мимовільного запозичення слів і словосполучень), орфоепічно-фонетичному (в плані правильної української вимови), морфолого-словотвірному (за наявністю того чи іншого форманта) та граматичному (ігнорування питомих українських граматичних форм). Завдяки чіткому та мікроскопічному аналізу маємо змогу побачити еволюцію найпоширеніших помилок, які автор досліджує, проходячи шлях від найменшого звука до цілого структурованого тексту. Учений виявився доволі ретельним і запеклим колекціонером росізмів (до речі, цей термін є власне авторським надбанням, який мовознавець пропонує замість всім відомих термінів «русицизм», «росіянізм» та «русизм» (останній, на його думку, може мати подвійне трактування), але, на відміну від істинних збирачів, він не гордиться своїм зібранням, а навпаки, соромиться і зневажає його, оскільки ці чужі слова та словосполучення є основною причиною за-смічення нашої мови.

М. Лесюк зафіксував найпоширеніші мовні огріхи, починаючи від сфери телебачення (мовлення ведучих, реклами, афіш, оголошень), політики (вислови урядових осіб, їхні промови), освіти, науки, культури і закінчуючи мовленням звичайних пересічних людей, показавши цим, що від помилок не застрахований ніхто, бо мова – динамічна та рухлива система і їй властиво змінюватися під впливом чужих мов (погляньмо, як нестримним потоком вливається в неї в останній час у зв'язку з розвитком комп'ютеризації чужомовна лексика – так звані американізми), тому деякі зміни в її лексичній системі відбуваються швидше, аніж розвиток культурного осердя та

суспільства в цілому. Отож, потрібно вдосконалювати й розвивати свої мовні знання, свій мовний потенціал.

Усі приклади, які використані на сторінках згаданого видання, взяті із реального життя, деякі з них подані у доволі гумористичному світлі, але насправді за цим ховається глибока іронія і трагічність, бо наше незнання призводить до байдужості, пасивності та спотворення нашої калинової мови.

Важливим досягненням цієї праці складає словник росізмів в українському мовленні, у якому автор подає близько тисячі трьохсот слів і словосполучень, що є не тільки тимчасовими гостями у храмі нашої мови, а вже отримали статус постійних (але непроханих) мешканців. До кожного калькованого чи спотвореного слова автор подає український відповідник, а подекуди наводить навіть цілий синонімічний ряд рівносильних заміників російським словам чи виразам, показуючи тим самим, що українська мова здатна замінити будь-яке чужорідне слово, бо має для цього неабиякий потенціал та масштабну базу.

Цикл мовних етюдів (за визначенням самого автора) із яскравою та ключовою назвою «Мова чи язик?» ще у своїй назві ставить питання, що ж, власне, оберемо ми: «язик» чи «мову»? А насправді формула правильного спілкування доволі проста: спершу потрібно почати із себе, відтак взяти до рук згадану нами книжку і тоді не виникатиме розбіжностей навіть у найменшому: дівчата перестануть чекати «принципів», а почнуть мріяти про «принців», артисти створюватимуть «фурор», а не «фураж», письменники здійснюватимуть «екскурси» у минуле, а не «ракурси», політики врешті-решт, почнуть працювати для користі нашої держави та української мови і вже перестануть «кормити нас завтраками».

На завершення зазначмо, що книжка Миколи Лесюка стане в пригоді кожній людині, особливо студентам, учителям, викладачам, журналістам, дикторам, акторам та й загалом кожній людині, яка небайдужа до своєї рідної мови.

Надрукована в: «Буковинський журнал», № 2 (108), 2018. С. 311–313.

Стефан ЛАШИН,
США

КНИЖКА ПРО ПОМИЛКИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ «Сто рядків про книгу»

Наприкінці 2017 року вийшла в світ чергова книжка доктора філологічних наук професора, завідувача кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в Івано-Франківську (Україна) Миколи Лесюка під назвою «Мова чи язик?» (див.: **Микола Лесюк. «Мова чи язик?» Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. 416 с.**).

Книжка набула неабиякого розголосу в Україні, оскільки висвітлює найпоширеніші помилки в українському усному та писемному мовленні, які виникли з різних причин, особливо внаслідок шкідливого впливу російської мови.

Автор книжки виявляє різноманітні відхилення від норм української літературної мови на різних мовних рівнях: лексичному, фонетичному, морфологічному, словотвірному, стилістичному тощо. Чимало місця відведено питанню хибного використання різноманітних словосполучень, які проникли в українську мову під впливом російської; у книжці наведено численні омоніми, пароніми, жаргонізми, так звані слова-паразити, які засмічують мовлення українців, особливо молоді. В одному з розділів автор із глибоким занепокоєнням пише про засилля обценної лексики, тобто усіляких вульгаризмів, які також увійшли в українську мову з мови брутального, нахабного східно-північного сусіда України. Усі ці кальки словосполучень, російських слів чи їхніх форм, які автор обґрунтовано називає росізмами, подані в спеціальному словничку, який налічує близько тисячі трьохсот одиниць (с. 336–401).

Микола Лесюк присвятив окремий розділ і орфоепічним помилкам, які також в основному зумовлені намаганням копіювати російську вимову окремих звуків. Це неправомірне

оглушення дзвінких приголосних у кінці слів та складів, а також оглушення гортанного /г/ (вимова його як /х/), оглушення губно-губного /в/ і вимова його як /ф/, це пом'якшення шиплячого /ч/ та деякі інші відхилення.

Автор книжки «пройшовся» всіма частинами мови (іменник, прикметник, займенник, числівник, дієслово (особливо дієприкметник), прийменник тощо), звернув увагу на неправильне вживання тих чи інших форм. Тут не перелічити всіх можливих відхилень від норми, але автор дуже уважно і прискіпливо, на живих, конкретних прикладах показав ці помилкові вживання. Дуже цінним є те, що в кожному випадку автор наводить правильну форму – чи це її написання, чи вимова, чи наголошування.

Автор із сумом зазначає, що українську мову в Україні в офіційній сфері всіляко ігнорують, часто замінюють російською, більшість телеканалів України надає перевагу російській, досі немає нормального закону про національну мову. І хоч її не забороняють офіційно, як це було за часів царського режиму в Росії, але вона й досі не може відчувати себе господинею у власному домі, незважаючи на те, що десятки вчених, письменників, культурних діячів різних країн вважають її однією з наймилозвучніших та найрозвинутіших мов світу, підтвердженням чого є їхні численні висловлювання, наведені на початку книжки.

Професор М. Лесюк адресує свою книжку учням, студентам, учителям, журналістам, працівникам державних установ, усім шанувальникам рідної мови, які дбають про її чистоту і культуру, мають бажання удосконалювати свої знання з мови, оволодіти її літературним варіантом. І справді, як відзначають ті, хто вже мав нагоду опрацювати чи хоча б погортати цю працю, вона потрібна кожному українському мовцеві як в Україні, так і за рубежом.

Надруковано в журналі «БОРИСТЕН», № 7. Липень, 2017.
С. 17.

Галина ВОЛОЩУК,
канд. філол. наук, доцент

ПРО КНИЖКУ «МОВА ЧИ ЯЗИК?»

У Коломийському навчально-науковому інституті відбулася зустріч з відомим українським мовознавцем, перекладачем, завідувачем кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Миколою Петровичем Лесюком, який презентував свою книгу «Мова чи язик?»

В книжці відомого мовознавця Миколи Лесюка розглянуто найпоширеніші помилки, які трапляються в українському усному та писемному мовленні. У більшості випадків вони зумовлені впливом російської мови, яка заповонила українські телеканали і радіостанції FM та, на жаль, займає панівне становище в урядових кабінетах, у деяких вищих та середніх спеціальних навчальних закладах, правоохоронних органах тощо. Книга вийшла друком у видавництві «Місто НВ» (м. Івано-Франківськ) 2017 року, однак уперше презентація відбулась у Коломиї 23 березня 2018 року.

«Мова чи язик?» – це цикл етюдів про українську мову. Запропоновані в книзі роздуми про нашу мову, про найбільш вразливі її місця щодо впливу на неї чужої мови були апробовані й озвучені упродовж 2016 року на Івано-Франківському обласному радіо, а також на обласному радіо-FM «Карпати» й отримали чимало схвальних відгуків, а ще більше запитань. Тому виникла ідея зібрати рекомендації щодо вибору правильної мовної форми і видати їх окремою книжечкою, яка була б доступна найширшим колам небайдужих читачів, – розповів присутнім науковець Микола Лесюк. – Мовленнєва культура людини є віддзеркаленням її загальної культури, тому ніхто не повинен бути байдужим до свого мовлення. Треба оберігати чистоту і недоторканість нашої української літературної мови; вона повинна бути гідним репрезентантом нашої нації в світі».

Слід зазначити, що у книжці читач знайде вислови діячів світової культури про українську мову та її евфонічність, познайомиться із засобами створення милозвучності, характерними для української мови, побачить основні помилки, яких слід уникати, зверне увагу на словник росіізмів – окремих лексем та словосполучень, які не мають права «громадянства» в сучасній українській літературній мові. Нагадаю, що в науковий обіг термін росіізм замість росіянізм чи русизм увів Микола Петрович Лесюк.

Залюбки спілкувались із Миколою Лесюком коломийські студенти спеціальностей «Початкова освіта» та «Філологія (українська мова та література)», у яких він викладає дисципліну «Старослов'янська мова». Любов Гринів, студентка 4 курсу спеціальності «Філологія (українська мова та література)», побажала Миколі Петровичу творчих успіхів і здобутків. Приємною несподіванкою став виступ вчителя української мови та літератури Коломийської ЗОШ I-III ст. № 2 Ірини Вікторівни Богайчук, котра була також студенткою Миколи Петровича Лесюка. Вона адресувала подячні слова за книги-посібники з української мови, які стали настільними чи не в кожного філолога. Подяку Миколі Лесюку за плідну наукову працю та активну громадську діяльність висловили завідувач кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту Михайло Ковальчук та голова Коломийського міськрайонного товариства «Просвіта» Василь Глаголюк.

Надруковано в: «Слово Просвіти», 23 квітня 2018 року.

ВРУЧЕНО НАГОРОДИ ФУНДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

КИЇВ. – 24 листопада в будинку Спілки письменників України відбулася церемонія вручення нагород лавреатам Літературно-наукового конкурсу імені Воляників-Швабінських Фундації Українського Вільного Університету (УВУ). Програмою провадила голова журі Марія Поліщук разом з членом журі Ігорем Мірчуком.

Жюрі розглянуло 22 літературних та наукових праці, які надійшли до Фундації УВУ, і вирішило нагородити першою премією Віктора Брехуненка за науково-популярну працю «Війна за свідомість». У книзі спростовуються ключові російські міти про Україну та українську історію.

Вручено три другі премії. Оксану Дзеру відзначено за дослідницьку працю «Біблійна інтертекстуальність і переклад». У цій книзі авторка здійснює наукову аналізу біблійних перекладів і концепцій Святого Письма, які лягли в основу писань і перекладів різних письменників.

Марії Візінській вручено нагороду за шкільний посібник «Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів». Автор подає цінний дидактичний матеріал, який сприятиме формуванню національно свідомої, духовно-багатої мовної особистості школярів. Олег Чорногуз нагороджений за збірку есеїв та поезій «Вогнеслов», у яких автор дає нищівну відповідь на московські наклепи проти українців в інформаційному просторі.

Третіми преміями відзначено Олександра Вівчарика за працю про сибірські концтабори. Подорож у каторжні місця (книжка розкриває страхітливе минуле каторжного краю Комі, в якому нівечилася доля кількох незламних поколінь українського народу), Олександра Забарного за збірку драматичних

творів «Обриси на серці», Ігоря Загребельного за філософічну працю «Апостольство меча: Християнство і застосування сили», Романа Кракалія за працю літературно-історичного характеру «Три барви Дунаю», **Миколу Лесюка за мовозначу працю «Мова чи язик?»** (*підкресл. наше – ред.*), Віктора Сердюка за збірку казок «Усі дива трапляються в дитинстві».

Журі також окремо відзначило Володимира Комбеля за збірку поезій «Шануймо волю України», Олега Павліва за вдалий переклад з чеської документації про польську пацифікацію українського народу в 1939 році під назвою «Погром проти українців в Польщі», Таню Ткачук за твір «До зустрічі», що розкриває нерозривний зв'язок поколінь через призму особистих переживань.

Фундація УВУ проголошує конкурс у 2019 році на твори, які появилися чи вийдуть у 2018 році. Реченець доставлення твору є 30 червня 2019 року.

Адреса:

Ukrainian Free
Universiti Foundatin, 136
Sekond Fve/, New York,
NY 10003.

Фундація УВУ

Розділ IV

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ, ВІДГУКИ ЛЕСЮКА МИКОЛИ ПЕТРОВИЧА ПРО ДИСЕРТАЦІЇ ТА АВТОРЕФЕРАТИ, БІБЛІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ ТА ПУБЛІКАЦІЇ ПРО НЬОГО МОНОГРАФІЇ, ПОСІБНИКИ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. **Лесюк М. П.** Доля моєї мови: науково-популярне видання. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. 288 с.

Рецензії: Сенік Л. Останній форпост нації. *Вісник Прикарпатського університету*. Філологія (літературознавство). Івано-Франківськ, 2007. Вип. XIII–XIV. С. 269–271; Бодак В. За велінням серця українця. *Нова Зоря*. 2004. 6 квітня; Баран Є. «В Україні – українська мова – і баста!». *Західний кур'єр*. 2004. 15 квітня; Пелехатий І. «Шануймо наше диво калинове». *Нова Зоря*. 2004. 21 травня; Мороз В. Поневіряння слова. *Галичина*. 2004. 27 листопада; Боднар М. Не для слави – для людей. *Галицька просвіта*. 2005. 7 квітня; Бодак В. Державній мові – державний захист. *Нова Зоря*. 2005. 27 квітня.; Гросевич Т. Доля нашої мови в наших руках. *Перевал*. 2005. Ч. 2. С.136–137. Пена Л. Як не можна спинити стихії Дніпра-Славутича,... так не спинити гордого поступу нашої мови. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка*: Серія Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : Вид-во КДПУ, 2009. Вип. 86. С.356–360.

Крім того, книжці та її авторів було присвячено кілька радіо-передач на радіо «Воскресіння», радіо «Дзвони», радіо «Вежа» та на обласному радіо, а також інтерв'ю у кількох газетах, у т. ч. у Всеамериканській україномовній газеті з Чикаго (США) «Віче».

2. **Лесюк М. П.** Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) : монографія. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 328 с.

Рецензії: *Василевич Г.* Визначна діалектологічна праця. *Прикарпатський вісник НТШ*. Слово. Івано-Франківськ, 2008. Ч. 2(2). С. 282–286; *Баран Є.* Ковалівський апологет. *Прикарпатський вісник НТШ «Слово»*. Івано-Франківськ, 2009. Ч. 2 (6). С. 371–372; *Баран Є.* Ковалівський апологет. *Галичина*. 2010. 11 лютого; *Парипа Петро.* Діалектика галицького слова. *Галичина*. 2011. № 7. 18 січня; *Галичина*. 2011. № 8. 20 січня; *Пена Любов.* «Щоб відчути смак і колорит говірки..., необхідно зануритися в її стихію». Микола Лесюк. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 328 с. *Українська мова*. 2011. Ч. 2. С. 123–127; *Узенева Е. С.* (Москва). Новый труд по современной украинской диалектологии. *Славянский альманах*. 2011. Москва: Изд-во «Индрик», 2012. С. 543–546.

3. **Лесюк М.** Еротизм в українському пісенному фольклорі: лінгвістичний аспект: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 244 с.

Рецензії: *Турелик Любов.* Цнота сороміцьких пісень. *Галичина*. 2010. 21 грудня; *Баран Євген.* Про Миколу Лесюка та його дослідження еротичної лексики в українському пісенному фольклорі. *Вечірній Івано-Франківськ-плюс*. № 16. 2011. 28 квітня. С. 11; *Дупляк Микола.* Про еротизм в українському пісенному фольклорі. *Бористен*. 2016. № 7 (300). С. 10–11; *Дупляк Микола.* Про еротизм в українському пісенному фольклорі. *Рідна Школа*. Нью-Йорк, США, 2016. жовтень. № 3 (175). С. 23–24; *Фотуйма Ірина.* Любов виникає з любови (див. у цій книзі, розділ III).

4. **Лесюк М.** Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині: монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 732 с.

Рецензії: *Василевич Г.* Уболіваючи за долю рідної мови. *Науковий вісник НТШ*. «Слово». Ч.15. Івано-Франківськ, 2014. С.469–473; *Пена Л.І.* Дослідження про моворозвиток у Галичині. *Українська мова*. 2014. № 3. С.133–137; *Івасів Р.* Доля мови – доля народу. *Галичина*. 2014. № 196 (4949). 23 грудня. С.7; *Дупляк М.С.* Монографія про становлення і розвиток української мови в Галичині. *Прикарпатський вісник НТШ «Слово»*. Івано-Франківськ, 2015. Ч. 2.

С. 624–628; *Баранівська О.* Доля рідної мови – доля нації. *Наше Слово*. 2015. 24 січня. Ч.4 (3050). С.11 (Польща); *Дупляк Микола*. Монографія про становлення і розвиток української мови в Галичині. *Рідна Мова*. Валч (Польща). Ч. 26. 2016. С.114–117; *Білоусенко П. І.* Рецензія на монографію Лесюка М. П. «Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині (XIX–початок ХХ ст.)». *Вісник Запорізького національного університету*. № 2, 2014. С. 403–409; *Дупляк Микола*. Цінне дослідження Миколи Лесюка. *Дивослово*. 2016. № 11. С. 63–64; *Дупляк Микола*. Монографія про становлення і розвиток Української мови в Галичині. *Рідна Школа*. Нью-Йорк (США). № 2 (174). С. 26–28. *Фаріон Ірина*. Рецензія, розповідь про книгу під час її презентації в університеті «Львівська політехніка» 23 лютого 2016 року у програмі «Від книги до мети».

5. **Лесюк М. П.** Українська мова. Збірник диктантів і вправ: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Вища школа, 1993. 270 с.

6. **Łesiuk M.** *Chcę nauczyć się ukraińskiego. Iwano-Frankiowski* : Płaj, 2005. 148 s. (Підручник самовчитель української мови для польськомовного читача – Dla chcących nauczyć się języka ukraińskiego w Polsce).

Рецензія: *Скаб Мар'ян*. *Język ten wart jest tego, żeby się jego nauczyć...* *Науковий вісник Чернівецького університету*. Слов'янська філологія. Чернівці : Рута, 2006. Вип. 276–277. С. 510–511.

7. **Łesiuk M.** *Chcę nauczyć się ukraińskiego: підручник самовчитель української мови для польськомовного читача – Dla chcących nauczyć się języka ukraińskiego w Polsce*. 2-е вид., доп. і випр. Iwano-Frankiowski : Місто НВ, 2011. 156 s.

8. **Лесюк М.** *Мова чи язик?: науково-популярне видання*. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. 416 с.

Рецензії: *Фотуйма Ірина*. Про формули правильного спілкування. *Буковинський журнал*. Чернівці, 2018. Ч.2 (108). С.311–313; *Пена Любов*. Мова має значення. / Рецензія на науково-популярне видання М. Лесюка «Мова чи язик?». *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2018. Вип. 3. Т. 3. С. 158–161; *Лашин Стефан*, США. Книжка про помилки в українському мовленні. *Бористен*. № 7. 2017. Липень. С. 17; *Волощук Галина*, канд. філол. наук, доцент

кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту. Про книжку «Мова чи язик?». «Слово Просвіти», 23 квітня 2018 р.; *Актуальний діалог з мовознавцем, професором Миколою Лесюком. Сайт Обласної бібліотеки імені Івана Франка*. Про презентацію книжки М. Лесюка «Мова чи язик» 24 квітня 2018 року.

9. **Лесюк М. П.** (у складі авторів). Євген Желехівський у національно-культурному відродженні України : монографія. Івано-Франківськ : Плай, 1999. 130 с.

10. **Лесюк М. П.** (у складі авторів). Взаємодія діалектно-територіального та літературного мовлення. *Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект* : монографія. К. – Івано-Франківськ, 2006. С. 79–96.

11. **Лесюк М. П.** (у складі авторів). Дієслово у семантико-граматичній архітектоніці. *Василь Стефаник – художник слова*: монографія. Івано-Франківськ: Плай, 1996. С. 126–144.

12. **Лесюк М. П.** (у складі авторів). Мій рідний край – Прикарпаття. Івано-Франківськ : Плай, 2000. 376 с.

13. **Лесюк М. П.** (у складі авторів). Мовна стихія сучасного галицького села. *Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект* : монографія. Київ–Івано-Франківськ, 2006. С. 115–183.

14. **Лесюк М. П.** Методичні рекомендації з української мови вступникам до вузів. Івано-Франківськ, 1983. 24 с.

15. **Лесюк М. П.** Українська мова: методичні рекомендації вступникам до вузів. Івано-Франківськ, 1990. 39 с.

16. **Лесюк М. П.** Українська мова: методичні рекомендації вступникам до вузів. 3-є вид., перероб. і доп. Івано-Франківськ, 1993. 57 с.

17. **Лесюк М. П.** Словник русизмів у сучасній українській мові (неунормована лексика). Івано-Франківськ, 1993. 24 с.

18. **Лесюк М. П.** Українська мова. На допомогу вступникам. Івано-Франківськ, 2001. 82 с.

19. **Лесюк М. П.** Українська мова. На допомогу вступникам. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. 80 с.

20. **Kozak Stefan.** *Українscy spiskowcy i mesjaniści. Bractwo Cyryla i Metodego* : monografia. Warszawa, 1999; Козак С. Українська змова і месіанізм. Кирило-Мефодіївське Братство : монографія [переклад з польської та наукова редакція М.П. Лесюка]. Івано-Франківськ : Плай, 2004. 254 с.

21. **Лашин Стефан** Педагогічний ліцей № 2 у Бартошицях. Українські класи.1956–1970 / Переклад з польської і редагування Микола Лесюк. Бартошиці-Ольштин-Нью-Йорк-Івано-Франківськ. Варшава : ТОВ «Тирса», 2018. 864 с.

22. **Лесюк Микола**. Переклад з польської монографії: Roman Drozd. Ukraińcy w Polsce wobec swojej przeszłości. Warszawa : Tyrsa, 2013. 422 s. У перекладі: Українці Польщі: погляд на своє минуле (1947–2005): наукове видання. Київ, 2019. 418 с.

НАУКОВІ СТАТТІ

1980

23. **Лесюк М. П.** Семантико-дериваційна структура словотвірного гнізда з коренем -ход- у сучасній українській мові. *Українське мовознавство*: респ. міжвід. наук. зб. К. : Вид-во при Київському ун-ті ім. Т. Шевченка видавничого об'єднання «Вища школа». 1980. Вип. 8. С. 54–61.

24. **Лесюк М. П.** Словотвірна структура українських термінів з коренями на позначення руху. *Науково-технічний прогрес і проблеми термінології* : тези доповідей республік. наук. конф. (Львів, травень 1980 р.). К. : Наукова думка, 1980. С. 123.

25. **Лесюк М. П.** Словотвірне гніздо з коренем -вед- у сучасній українській мові. *Мовознавство*. 1980. № 4. С. 76–82.

1982

26. **Лесюк Н. П.** Словообразовательные гнезда корней со значением движения в современном украинском языке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1982. 24 с.

1983

27. **Лесюк М. П.** Лексико-семантичні особливості мови творів Марка Вовчка. *Тези доповідей і повідомлень Республіканської наукової конференції, присвяченої 150-річчю з дня*

народження Марка Вовчка, 19–21 грудня 1983 року. Вінниця, 1983. С. 117–119.

28. **Лесюк М. П.** Семантико-дериваційні зв'язки у словотвірному гнізді з коренем *-біг-* у сучасній українській мові. *Словотвірна семантика східнослов'янських мов*. К. : Наукова думка, 1983. С. 182–194.

1984

29. **Лесюк М. П.** Звертання в листах Юрія Федьковича. *Тези доповідей Республіканської наукової конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження видатного письменника–демократа і громадського діяча Ю.Федьковича, 18–20 жовтня 1984 року*. Чернівці, 1984. С.212–213.

1985

30. **Лесюк М. П.** Пейоративна лексика в п'єсах І. Карпенка-Карого. *І.Карпенко-Карий – видатний драматург, актор, громадський діяч* : тези наук. конф., присвяченої 140-річчю від дня народження письменника, 19–20 вересня 1985 року. Кіровоград, 1985. С. 123–124.

31. **Лесюк М. П.** Про формування семантики слова. *Творча спадщина О.О.Потебні й сучасні філологічні науки: до 150-річчя з дня народження О.О.Потебні* : тези Республік. наук. конф. Харків, 1985. С. 67–68.

32. **Лесюк М. П.** Семантико-дериваційна характеристика словотвірного гнізда з коренем *-їх-* у сучасній українській мові. *Дослідження з словотвору та лексикології*. К. : Вища школа, 1985. С. 72–78.

1986

33. **Лесюк М. П.** Звертання в листах Лесі Українки. *Слівець мужності і краси* : тези доповідей науково-практичного семінару, присвяченого 115-річчю з дня народження Лесі Українки, 21–22 березня 1986 року. Луцьк, 1986. С. 96–98.

34. **Лесюк М. П.** Словник мови поетичних творів І. Я. Франка. *Іван Франко – письменник, мислитель, борець*

за дружбу між народами : тези доповідей обласної наук. конф., присвяченої 130-річчю від дня народження Великого Каменяря. Івано-Франківськ, 1986. С. 94–96.

1987

35. **Лесюк М. П.** Вступні экзамени: проблеми і роздуми. *Українська мова і література в школі*. 1987. № 7. С. 66–72.

36. **Лесюк М. П.** Дослідження Івано-Франківських мовознавців. *Тези обласної науково-практичної конференції, присвяченої 325-річчю заснування міста Івано-Франківська*. Івано-Франківськ, 1987. С. 97–99.

37. **Лесюк Н. П.** Пути формирования семантики полисемичных существительных в украинском и русском языках. *Семантика языка и текста. К проблеме изучения русского языка в союзных республиках*. Вторые Кировоградские семантические чтения : тезисы межвуз. науч. конф., 28–30 октября 1987 года. Кировоград, 1987. С.94–95.

38. **Лесюк М. П.** Транспозиція, мутація та модифікація значення твірного слова. *Мовознавство*. 1987. № 3. С. 34–39.

39. **Лесюк М. П.** Формування семантики віддієслівних іменників. *Українське мовознавство : респ. міжвідомчий наук. зб. К. : Вища школа, 1987. Вип. 14. С. 74–80.*

1988

40. **Лесюк М. П.** Діалектизми в історичній повісті Г. Хоткевича «Довбуш» як засіб створення гуцульського колориту. *Тези доповідей обласної науково-теоретичної конференції, присвяченої 250-річчю від початку антифеодального руху селян-опришків під проводом Олекси Довбуша*. Івано-Франківськ, 1988. С. 65–67.

41. **Лесюк Н. П.** Изучение глаголов настоящего времени в условиях билингвизма. *Двуязычие в советском обществе (двуязычие и многоязычие как характерная особенность общественно-политической и культурной жизни советского общества)* : тезисы республик. науч. конф., 11–13 мая 1988 года. Винница, 1988. С. 349–351.

42. **Лесюк М. П.** Негативно забарвлена лексика в творах І. Нечуя-Левицького. *Творча індивідуальність І.С. Нечуя-Левицького і літературний процес*: зб. тез і повідомлень республік. наук. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження письменника. Черкаси, 1988. С. 127–129.

43. **Лесюк М. П.** Чи буде Словник мови поетичних творів І.Я. Франка. *Жовтень*. 1988. № 11. С. 124–125.

1989

44. **Лесюк М. П.** Вивчення діалектної лексики Прикарпаття. *50 років возз'єднання Західної України з Радянською Україною в складі Союзу РСР*: тези обласної історико-краєзнавчої наук. конф. Івано-Франківськ, 1989. С. 84–85.

45. **Лесюк М. П.** Історія форм минулого часу сучасних польської та української мов. *Українське мовознавство* : республік. міжвідомчий наук. зб. К. : Вид-во при Київському університеті ім. Тараса Шевченка видавничого об'єднання «Вища школа», 1989. С. 105–113.

46. **Лесюк М. П.** Новий Словник мови Т. Г. Шевченка. *Тези доповідей обласної науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю від дня народження Великого Кобзаря*. Івано-Франківськ, 1989. С. 70–72.

47. **Лесюк М. П.** Роль М.М. Коцюбинського в розвитку української літературної мови. *Тези наукової конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження М.М. Коцюбинського*. Івано-Франківськ, 1989. С. 77–79.

48. **Лесюк М. П.** Роль Т.Г. Шевченка у формуванні української літературної мови. *Науково-теоретична обласна конференція, присвячена 175-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка*: тези. Івано-Франківськ, 1989. С. 3–4.

49. **Лесюк М. П.** Яків Головацький у вузівському курсі української літературної мови. *Яків Головацький і рух за національне відродження та культурне єднання слов'янських народів*: Респ. наук.-практ. конф. Тернопіль, 1989. С. 86–88.

1990

50. **Лесюк М. П.** Залишки колишнього перфекта в українських коломийках. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі* : тези доповідей і повідомлень: до 150-річчя від дня народження К.М. Михальчука. XVI республіканська діалектологічна нарада. Житомир, 1990. С. 83–84.

51. **Лесюк М. П.** Не лукавити перед народом (про висловлювання патріарха Філарета про українську мову та мову православних богослужінь). *Дзвін*. 1990. № 4. С. 156.

52. **Лесюк М. П.** Релікти колишнього перфекта в творах В. Стефаника. *Стефаниківські читання*. Івано-Франківськ, 1990. Вип. № 1. С. 147–152.

53. **Лесюк М. П.** Семантичні можливості дієслівних часових форм. *Семантика мови і тексту*: матеріали міжвуз. наук. конф. 23–25 жовтня 1990 року. Івано-Франківськ, 1990. С. 125–127.

54. **Лесюк М. П.** Становлення староукраїнської літературної мови в XVI–XVII ст. *Мова і культура нації* : тези доповідей регіон. науково-практичної конф. Львів, 1990. С. 14–16.

1991

55. **Лесюк М. П.** Використання наукової спадщини М. Грушевського у вузівському курсі історії української літературної мови. *Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження академіка Михайла Грушевського*. Івано-Франківськ, 1991. С. 79–80.

56. **Лесюк М. П.** Іван Франко й українська літературна мова. *Науково-теоретична регіональна міжвузівська конференція, присвячена 135-річчю з дня народження І. Франка* : тези. Івано-Франківськ, 1991. С. 23.

57. **Лесюк М. П.** Іван Франко у вузівському курсі історії української літературної мови. *Іван Франко і національне відродження* : тези Республік. наук. конф. (Криворівня, 23–24 вересня 1991 р.). Львів, 1991. С. 155–157.

58. **Лесюк М. П.** Словотвірне гніздо як об'єкт дослідження словотвору. *Словотвірна та семантична структура української лексики, присвячені пам'яті засновника дериватологічної школи на Україні проф. Івана Ковалика* : тези доповідей, 15–17 травня 1991 року. Львів, 1991. С. 63–64.

59. **Лесюк М. П.** У творчій лабораторії В. Стефаніка. *Василь Стефанік і українська культура* : тези. Івано-Франківськ, 1991. Ч. II. С. 79–81.

1992

60. **Лесюк М. П.** Архаїзми в наукових дослідженнях Богдана Лепкого. *Богдан Лепкий – письменник, учений, митець* : матеріали наук. конф., присвяченої 120-річчю від дня народження Богдана Лепкого. Івано-Франківськ, 1992. С. 131–135.

61. **Лесюк М. П.** Діячі «Просвіти» і їх роль у нормалізації української мови. *«Просвіта» в історії і культурі українського народу*. Івано-Франківськ, 1992. С. 42–52.

62. **Лесюк М. П.** Словник російських варваризмів у сучасній українській мові. *Дзвін*. 1992. № 11–12. С. 145–152.

1993

63. **Лесюк М. П.** Академік С.Смаль-Стоцький і просвіта народу. *«Просвіта»: історія, постаті, чин* : матеріали наук. конф., присвяченої 125-й річниці заснування «Просвіти». Івано-Франківськ, 1993. С. 70–76.

64. **Лесюк М. П.** Граматичні функції дієслова «бути» в художніх творах І. Франка. *«Семантика мови і тексту»*: матеріали міжнар. наук. конф., 13–15 жовтня 1993 року. Івано-Франківськ, 1993. Ч. III. С. 74–75.

65. **Лесюк М. П.** Не будьмо байдужими до нашої мови. *Українська мова* : збірник диктантів і вправ. К., 1993. С. 237–238.

66. **Лесюк М. П.** Павло Житецький про становлення української літературної мови в XVI–XVII ст. *Другий міжнародний конгрес україністів*. Доповіді і повідомлення. Мовознавство, (Львів 22–28 серп. 1993 р.). Львів, 1993. С. 28–33.

67. **Лесюк М. П.** Проблеми морфології в працях професора І. Ковалика. *Актуальні проблеми словотвору української мови* : матеріали наукових читань, присвячених пам'яті проф. Івана Ковалика. Тернопіль, 1993. С. 70–72.

68. **Лесюк М. П.** Функції дієслова «бути» в художніх творах Василя Стефаника. *Стефаниківські читання*. Івано-Франківськ, 1993. Вип. 2. С. 117–120.

1994

69. **Лесюк М. П.** Гуцульський діалект як складова сучасної української національної мови. *Гуцульська школа*. 1994. № 1. С. 35–36.

70. **Лесюк М. П.** До питання про імперфективацію префіксованих дієслів односпрямованого руху. *Словотвір як вияв динаміки мови* : матеріали наук. конф., присвяченої пам'яті проф. Теодозія Возного: у 2 ч. Львів, 1994. Ч.2. С. 9–11.

71. **Лесюк М. П.** Ініціаторові й засновнику часопису «Гуцульська школа» п. Петрові Лосюку (Привітання від комісії обласної ради питань освіти, науки і культури з нагоди виходу першого числа журналу). *Гуцульська школа*. 1994. № 1. С. 3.

72. **Лесюк М. П.** Історична зумовленість гуцульських діалектних форм. *Гуцульщина: перспективи її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні*. Івано-Франківськ, 1994. С. 105–108.

73. **Лесюк М. П.** Семантика префіксованих дієслів у сучасній українській мові. *Функциональная лингвистика* : матеріали конференції (Ялта, 24–28 апреля 1994 г.). Симферополь, 1994. Ч. II. С. 51–54.

74. **Лесюк М. П.** Словник русизмів у сучасній українській мові. *Дивослово*. 1994. № 5–6. С. 15–23.

75. **Лесюк М. П.** Українські елементи в мові творів Григорія Сковороди. *Григорій Сковорода і сучасні проблеми відродження України* : тези доповідей міжвуз. наук. конф., проведеної до 200-річчя світлої пам'яті Григорія Савича Сковороди, 15 листопада 1994 року. Івано-Франківськ, 1994. С. 32–34.

1995

76. **Лесюк М. П.** Важливий фактор самовизначення народу. *Мова державна – мова офіційна* : зб. матеріалів наук. конф. К., 1995. С. 114–117.

77. **Лесюк М. П.** Григорій Сковорода і українська живомовна стихія. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 1995. Вип. I. С. 36–45.

78. **Лесюк М. П.** Дерираційні моделі віддієслівних іменників у словотвірних гніздах дієслів руху. *Актуальні проблеми українського словотвору* : матеріали III наукових читань, присвячених пам'яті проф. Івана Ковалика. Івано-Франківськ, 1995. С. 91–92.

79. **Лесюк М. П.** Російськомовне засилля в українській мові. *Обрії*. 1995. № 2. С. 32–36.

80. **Лесюк М. П.** Становлення професора Івана Ковалика як ученого-мовознавця. *Українська філологія: досягнення, перспективи*. Львів, 1995. С. 150–156.

1996

81. **Лесюк М. П.** Дієслівно-іменні словосполучення у дослідженнях Є. Тимченка. *Українська історична та діалектна лексика* : зб. наук. праць. Львів, 1996. С. 186–188.

82. **Лесюк М. П.** Лінгвістичний феномен Андрея Шептицького. *Писанка*. 1996. № 1. С. 6–7.

83. **Лесюк М. П.** Семантична характеристика українських дієслів руху. «Семантика мови і тексту»: матеріали V міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ, 1996. С. 112–113.

84. **Лесюк М. П.** Теоретичні засади укладання словників мови письменників. *Українська історична та діалектна лексика* : зб. наук. праць. Львів, 1996. С. 189–200.

85. **Лесюк М. П.** Українська живомовна стихія в творчості Г. Сковороди. *Дивослово*. 1996. № 8. С. 38–41.

1997

86. **Лесюк М. П.** Дієслово «бути» в історії української мови. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 1997. Вип. 2. С. 119–127.

87. **Лесюк М. П.** З висоти піввіку... *Кузня знань*. 100-ліття Ковалівської школи. Коломия, 1997. С. 56–58.

88. **Лесюк М. П.** Польські вчені – дослідники українських говорів. *Українсько-польські відносини в Галичині в ХХ ст.*: матеріали міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ, 1997. С. 370–374.

89. **Лесюк М. П.** Росіізми в лексиці Івана Франка. *Іван Франко і національне та духовне відродження України*. Івано-Франківськ, 1997. С. 24–28.

90. **Лесюк М. П.** Трансформація праслов'янських часових форм дієслова у сучасних українській та польській мовах. *Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.* : матеріали міжнар. наук. конф., 21–22 листопада 1996 року. Івано-Франківськ, 1997. С. 348–352.

1998

91. **Лесюк М. П.** Мова творів Василя Стефаника і розвиток літературної мови в Галичині. *Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze*. Krakow, 1998-1999. Т. VII–VIII. S. 147–162.

92. **Лесюк М. П.** Перші українські часописи Галичини про українську мову та національне відродження краю. *Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України* : матеріали міжнар. ювілейної наук. конф. Івано-Франківськ-Галич, 1998. С. 207–213.

93. **Лесюк М. П.** Покутський говір як різновид загальнонаціональної мови. *Ямгоріє* : літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. Городенка, 1998. Число 9–10. С. 122–133.

94. **Лесюк М. П.** Прізвиська жителів гуцульських сіл. *Przezwiśka i przydomki w językach ślōwiańskich*. Część I. / pod redakcją Stefana Warchoła. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998. S. 227–240.

95. **Лесюк М. П.** Українська мова – духовна основа української нації. *Захист Вітчизни – обов'язок громадян України*. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 1998. С. 16–26.

96. **Лесюк М. П.** «Язичіє» в художніх творах Івана Франка. *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин* : матеріали міжнар. наук. конф., (Львів, 25–27 вересня 1996 р.). Львів, 1998. С. 727–733.

1999

97. **Лесюк М. П.** Бандера – це прапор (до етимології прізвища). *Галичина*: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 1999. № 3. С. 52–57.

98. **Лесюк М. П.** Володимир Гнатюк і становлення українського правопису. *Українська мова і література: історія, сучасний стан, перспективи розвитку*. Тернопіль, 1999. С. 4–12.

99. **Лесюк М. П.** Граматика О. Огоновського «*Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache*» і її роль у розвитку літературної мови Галичини. *Українська філологія: школи, постаті, проблеми* : зб. наук. праць міжнар. конф., присвяченої 150-річчю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 23–25 жовтня 1998 р.). Львів : Світ, 1999. С. 115–122.

100. **Лесюк М. П.** Мова творів Ольги Кобилянської у відношенні до літературної мови Галичини. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 1999. Вип. 58–59. С. 168–170.

101. **Лесюк М. П.** Про роботу засобів масової інформації, засновником яких є обласна рада. *Вісник*. Офіційне видання Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної державної адміністрації. Івано-Франківськ, 1999. № 13 (червень). С. 55–61.

102. **Лесюк М. П.** Псевда вояків Української Повстанської Армії. *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych / pod redakcją Zofii Abramowicz, Leonardy Dacewicz* : materiały z

Międzynarodowej konferencji onomastycznej, (Białystok–Supraśl, 26–27 X 1998 r.). Białystok, 1999. S. 177–185.

103. **Лесюк М. П.** Різноманітність історії української мови. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 1999. Вип. 4. С. 33–41.

104. **Лесюк М. П.** Українська мова в сучасній Україні. *Україна: державність, історія, перспективи* : матеріали регіональної наук. конф. Івано-Франківськ, 1999. С. 64–71.

2000

105. **Лесюк М. П.** Бандера – це прапор (до походження прізвища). *Бандерівський край*. Культурно-просвітній краєзнавчий альманах. Старий Угринів, 2000. Ч. 2. С. 1 (передрук статті у скороченому варіанті з журналу «Галичина» за 1999 рік).

106. **Лесюк М. П.** Боротьба за українську літературну мову в Галичині (середина ХІХ ст.). *Вісник Харківського університету*. Серія : Філологія. Х., 2000. Ч. 491.: Традиції Харківської філологічної школи. До 100-річчя від дня народження М.Ф. Наконечного. С. 185–190.

107. **Лесюк М. П.** Історія української мови на сторінках учительських видань. *Українська мова: навчально-методичні та виховні аспекти* : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. «Українська мова в освіті». Івано-Франківськ : Плай, 2000. С. 47–50.

108. **Лесюк М. П.** Козацькі прізвища композитної структури і їх сліди в сучасній українській антропонімії. *Słowiańskie composita antroponimiczne / pod redakcją Stefana Warchoła*. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2000. S. 165–179.

109. **Лесюк М. П.** Конотативно-експресивна лексика в «Русалці Дністровій». *Семантика мови і тексту* : зб. статей VI Міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ, 2000. С. 322–328.

110. **Лесюк М. П.** Мова документів уряду ЗУНР. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2000. Вип. 6. С. 62–67.

111. **Лесюк М. П.** Мова і стиль українських перекладів Книги псалмів. *Біблія і культура* : зб. наук. статей. Чернівці : Рута, 2000. Вип. 2. С. 133–137.

112. **Лесюк М. П.** Мова послання Андрея Шептицького «До моїх любих гуцулів». *Спадщина митрополита Андрея Шептицького в національному й духовному відродженні України*. Івано-Франківськ : Плай, 2000. С. 119–126.

113. **Лесюк М. П.** Роль греко-католицького духовенства у розвитку української літературної мови в Галичині. *Матеріали наукової конференції «Християнство і українська мова» (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.)*. Львів, 2000. С. 58–71.

114. **Лесюк М. П.** Російськомовна експансія в Галичині: історія і сучасність. *Українська мова в освіті*. Івано-Франківськ : Плай, 2000. С. 259–285.

115. **Лесюк М. П.** Сучасне мовлення галичан. *Українознавчі студії*. 2000. № 2. С. 159–168.

116. **Лесюк Н.П.** Формирование украинского литературного языка. в Галиции в условиях австрийского режима. *Abstract Book* : тезиси докладов / edited by Stefan Warchoł. 3 International Congress of Dialectologists and Geolinguists, (Lublin, Juli 24–29, 2000 r.). Lublin : Maria Curie-Skłodowska Uniwerszity, 2000. S. 75.

2001

117. **Лесюк М. П.** Блискучий проповідник, патріот. *Поспішайте творити добро*. Книга-реквієм. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001. С. 41–42.

118. **Лесюк М. П.** «Грамматика русского языка» д-ра Михайла Осадци та її роль у формуванні літературної мови в Галичині. *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ : Плай, 2001. № 3. С. 22–32.

119. **Лесюк М. П.** Гуцульський діалект як складова української національної мови. *Хрестоматія з гуцульщинознавства*. Косів : Писаний камінь, 2001. С. 27–34.

120. **Лесюк М. П.** Історія правописного питання в Галичині (до 50-х років XIX ст.). *Вісник Прикарпатського універ-*

ситету. *Філологія*. Івано-Франківськ : Плай, 2001. Вип. VI. С. 16–27.

121. **Лесюк М. П.** Лексика літературних творів галицьких письменників 30–40 рр. XIX ст. *Українське і слов'янське мовознавство*. Ужгород, 2001. С. 298–303.

122. **Лесюк М. П.** Правопис – справа державна. *Мова і культура нації* : наук. зб. Тернопіль, 2001. С. 94–102.

123. **Лесюк М. П.** Українське мовлення в сучасній Україні. *Перевал*. 2001. Ч. 3–4. С. 238–251.

2002

124. **Лесюк М. П.** Василь Стефаник і українська літературна мова. *Шевченко. Франко. Стефаник* : матеріали міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ : Плай, 2002. С. 340–355.

125. **Лесюк М. П.** Возвеличення рідного слова. *Диво-слово*. 2002. Ч. 11. С. 72.

126. **Лесюк М. П.** Ковалівські придибашки. *Перевал*. 2002. Ч. 3. С. 198–203.

127. **Лесюк М. П.** Мова на службі в релігії і церкві. *Кардинал Йосиф Сліпий і сучасність*. Івано-Франківськ : Плай, 2002. С. 159–165.

128. **Лесюк М. П.** Неофіційний антропонімікон УПА. *Галичина*: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2002. № 8. С. 126–139.

129. **Лесюк М. П.** Переднє слово. *Іван Драбчук. Духова криниця*. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2002. С. 3.

130. **Лесюк М. П.** Поборник української літературної мови в Галичині. *Сівач духовності* : зб. спогадів, статей та матеріалів, присвячений професорові Володимирові Полєску. Івано-Франківськ : Плай, 2002. С. 150–168.

131. **Лесюк М. П.** Предтеча української мовознавчої науки в Галичині. *Мовознавство*: доповіді та повідомлення на IV Міжнародному конгресі українців. К. : Пульсари, 2002. С. 314–318.

132. **Лесюк М. П.** Словотвір в інтерпретації Василя Сімовича. *Актуальні проблеми українського словотвору*. Івано-Франківськ : Плай, 2002. С.140–151.

2003

133. **Лесюк М. П.** Електронні засоби масової інформації і деякі питання культури мови. *Телевізійна й радіожурналістика* : зб. наук.-метод. праць. / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2003. Вип.5. С. 106–110.

134. **Лесюк М. П.** Історичний розвиток моделей українських віддієслівних іменників. *Українська історична та діалектна лексика*. Львів, 2003. Вип. 4. С. 255–266.

135. **Лесюк М. П.** Історія правописного питання в Галичині (II пол. XIX–XX ст.). *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ : Плай, 2003. Вип. VIII. С. 32–38.

136. **Лесюк М. П.** Неофіційні найменування осіб на Гуцульщині. *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ : Плай, 2003. № 4–5. С.252–264.

137. **Лесюк М. П.** Основні риси покутського говору. *Етнос і культура*. Івано-Франківськ, 2003. Ч. 1. С. 71–78.

138. **Лесюк М. П.** Поліпрефіксальні українські дієслова руху. *Збірник праць і матеріалів на пошану професора Івана Ковалика*. Львів, 2003. С. 99–104.

139. **Лесюк М. П.** Пристрасне слово ученого і публіциста. *Семантика мови і тексту* : зб. статей VIII міжнар. наук. конф., 22–24 жовтня 2003 року. Івано-Франківськ : Плай, 2003. С. 295–301.

140. **Лесюк М. П.** Розвиток української літературної мови в Галичині в умовах польсько-українського білінгвізму. *Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze. Studia Ucrainica* 15–16. / pod redakcją Stefana Kozaka. Warszawa, 2003. С. 426–437.

141. **Лесюк М. П.** Формування української літературної мови в Галичині в умовах австрійського режиму. *Галичина*: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2003. № 9. С. 145–154.

142. **Лесюк М. П.** Ярослава Вакалюк – дослідниця південно-західних говорів. *Діалектологічні студії*. Львів, 2003. Вип. 1.: Мова в часі і просторі : зб. на пошану Дмитра Гринчишина. С. 303.

2004

143. **Лесюк М. П.** Говірка села Ковалівка як відображення покутсько-гуцульського мовного суміжжя. *Школи, постаті, проблеми*. Львів, 2004. С. 275–288.

144. **Лесюк М. П.** Культура мовлення в сучасній Україні. *Ucrainica I. Současna ukrainistika. Problémy jazyka, literatury a kultury : sbornik článků*. 2 Olomoucké symposium ukrainistů, 26–28 srpna 2004 r. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. S. 302–309.

145. **Лесюк М. П.** Стан і перспективи розвитку полоністики в Прикарпатському університеті. *Warszawskie zeszyty ukraïnozawcze. Studia Ucrainica* 17–18. Warszawa, 2004. S. 239–247.

146. **Лесюк М. П.** Українізми в романі Станіслава Вінченца як засіб створення місцевого колориту. *Криворівня*. Івано-Франківськ : Плай, 2004. С. 99–115.

2005

147. **Лесюк М. П.** Брати Головацькі в азбучних дискусіях у Галичині. *Слово і доля* : зб. на пошану Уляни Єдлінської. Львів, 2005. С. 295–303.

148. **Лесюк М. П.** Народномовна орієнтація граматики Йосифа Лозинського. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 2005. Вип. IX–X. С. 68–76.

149. **Лесюк М. П.** Рефлекси козацьких прізвищ композитної структури в сучасній українській антропонімії. *Українство: національно-духовні виміри*: зб. наук. праць і матер. Івано-Франківськ, 2005. С. 15–30.

150. **Лесюк М. П.** Система власних особових назв мешканців села Ковалівка Коломийського р-ну Івано-Франківської

обл. *Діалектологічні студії*. Львів, 2005. Вип. 5.: Фонетика. Морфологія. Словотвір. С. 175–188.

151. **Лесюк М. П.** Чи ми знаємо свою рідну мову? *Мовні розбори* : посібн. для вчителя та учня. Івано-Франківськ, 2005. С. 3–5.

152. **Łesiuk M.** Huculska gwara w powieści Stanisława Vincenza «Zwada» . *Warszawskie zeszyty ukrajoznawcze*. Studia Ucrainica 19–20. Spotkania polsko-ukraińskie. Warszawa, 2005. S. 336–347.

2006

153. **Łesiuk M.** Antologia naukowych idei polskich językoznawców. *Historia językoznawstwa polskiego*. Część I. / O. Lazarowicz, A. Tomczak, J. Melnyk. Iwano-Frankiwnsk, 2006. S. 122–123.

154. **Лесюк М. П.** Взаємодія гуцульського говору й літературної мови в художніх творах Марка Черемшини. «*Покутська трійця*» в загальноукраїнському літературному процесі кінця XIX – початку XX століття. Івано-Франківськ, 2006. С. 335–344.

155. **Лесюк М. П.** Висока місія рідного слова. *Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Косів–Вижниця, 26–28 жовтня 2006 р.). Снятин : Прут-Принт, 2006. С. 68–72.

156. **Лесюк М. П.** Корені галицької інтелігенції (передмова). *Володимир Сельський. Родина*. Івано-Франківськ, 2006. С. 3–4.

157. **Лесюк М. П.** Мова і сучасне українське суспільство. *Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі XX століття*. Івано-Франківськ, 2006. С. 106–110.

158. **Лесюк М. П.** На сторожі рідного слова. *Етнос і культура*. Івано-Франківськ, 2006. № 2–3. С. 189–192.

159. **Лесюк М. П.** Роль Я. Головацького у розвитку української літературної мови в Галичині. *Семантика мови*

і тексту : матеріали ХІХ Міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ, 2006. С. 486–490.

160. **Лесюк М. П.** Система власних особових назв у Галицько-Волинському літописі. *Християнська спадщина Галицько-Волинської держави: ціннісні орієнтири духовного поступу українського народу* : матеріали міжнар. ювілейної наук. конф. Івано-Франківськ–Галич, 2006. С. 309–315.

161. **Łesiuk M.** Polonistyka na Uniwersytecie Przykarpackim w Iwano-Frankiwsku: historia i perspektywy. *Zeszyty naukowe PWSZ 1*. Gorzów Wielkopolski, 2006. S. 97–100.

162. **Łesiuk M.** Ukrainizmy w tetralogii Stanisława Vincenza «Na wysokiej połoninie» (leksykon). *Warszawskie zeszyty ukraïnoznavcze*. Studia ucrainica 21–22. Warszawa, 2006. S. 92–118.

2007

163. **Лесюк М. П.** Дослідження словотвору на рівні словотвірних гнізд. *Вісник Прикарпатського національного університету*. Ювілейний випуск на пошану 100-річчя від дня народження проф. Івана Ковалика. Філологія. Івано-Франківськ, 2007. Вип. ХУ–ХУІІІ. С. 212–216.

164. **Лесюк М. П.** Іван Франко про азбучні дискусії в Галичині. *Warszawskie zeszyty ukraïnoznavcze* 23-24. Spotkania polsko-ukraïńskie. Warszawa, 2007. S. 278–297.

165. **Лесюк М. П.** Лексика перших українських часописів у Галичині. *Україна. Тексти, контексти*. Книга на пошану Професора Стефана Козака з нагоди 70-ліття / Symbolae in Honorem Stefan Kozak. Warszawa, 2007. S. 177–189.

166. **Лесюк М. П.** Розмовно-маргінальна лексика української мови та її лексикографічне опрацювання. *Мовознавство*. 2007. № 6. С. 12–19.

167. **Лесюк М. П.** Становлення лінгвістичної термінології в Галичині. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. К., 2007. Вип. VII. С. 257–262.

168. **Лесюк М. П.** Табу та евфемізми в українських коломийках. *Поліські зворини* : зб. пам'яті проф. Миколи

Васильовича Никончука. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. С.87–102.

169. **Лесюк М. П.** Фразеологізми еротичного змісту в українському пісенному фольклорі. *Славянская фразеология в ареальном, историческом и этнокультурном аспектах* : матеріали V междунар. научн. конфер. (Гомель, 22–23октября 2007 г.). Гомель (Беларусь), 2007. С. 132–137.

2008

170. **Лесюк М. П.** Арсенал образних найменувань святих в українських сакральних текстах. *Україна і Ватикан*. Серія збірників наукових праць. Вип. І.: Українсько-Ватиканські відносини в контексті суспільних і міжконфесійних проблем. Івано-Франківськ–Київ, 2008. С. 428–437.

171. **Лесюк М. П.** Гуцульський діалект у друкованих джерелах. *Етнос і культура*. 2008. № 4–5. С. 63–72.

172. **Лесюк М. П.** Корені Галицької інтелігенції (передмова). *Володимир Сельський. Родина* : монографія. 2-е вид. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. С. 5–7.

173. **Лесюк М. П.** Митрополит Андрей Шептицький – знавець гуцульського діалекту. *Вісник Прикарпатського університету*. Філологія. Івано-Франківськ, 2008. Вип. XIX–XX. С. 104–109.

174. **Лесюк М. П.** Назви коханої людини в сучасній українській мові. *Ucrainica III. Současna ukrajinstika. Problemy jazyka, literatury a kultury. I.čast. I Uniwerzita Palackého v Olomouci*: Olomouc, 2008. S. 35–41.

175. **Лесюк М. П.** Пристрасне слово ученого і публіциста. Учений, що не лукавить словом. *Кроки... Василь Лизанчук. Публіцист. Вчений. Педагог*. Львів : Коло, 2008. С. 631–641.

176. **Лесюк М. П.** Станіслав Вінценз як знавець гуцульського діалекту. *Вінцензіана*. Статті, листи, фрагменти творів. Коломия : Вік, 2008. С. 143–174.

177. **Лесюк М. П.** Сучасне мовлення гуцулів. *Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі*. К., 2008. С. 115–118.

178. **Лесюк М. П.** Фонетичні та граматичні риси говірки с. Сваричів на Івано-Франківщині. *Етнос і культура*. 2008. № 4–5. С. 100–105.

179. **Лесюк М. П.** Щире слово вченого про вченого. *Українська мова*. 2008. № 1. С. 136–139. Рец. на кн. : Професор Микола Васильович Никончук : матеріали до бібліогр. вчених / [упоряд. і автор вступної статті П.Ю.Гриценко]. К. : Університетське вид-во «Пульсари», 2007. 80 с.: іл.

180. **Лесюк М.** Архаїзми в наукових дослідженнях Богдана Лепкого. *Прикарпатська Лепкіана. Антологія газетно-журнальних публікацій 1986–2006*. Івано-Франківськ : Грань, 2008. С.135–136.

181. **Лесюк М.** Українські вчені на сторожі рідного слова. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. Івано-Франківськ, 2008. № 2(2). С.26–37.

2009

182. **Лесюк М. П.** (у співавторстві). Вербальний образ ворога в поезії про УПА. *Галичина*. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ ПНУС, 2009. № 15–16. С. 708–717.

183. **Лесюк М. П.** Ковалівські поетичні самородки. *Перевал*. 2009. Ч. 1–2. С. 147–156.

184. **Лесюк М. П.** Символіка в українських народних піснях про кохання. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. Вип. 475–477. С. 535–542.

185. **Лесюк М. П.** Сучасне гуцульське мовлення у відношенні до української літературної мови. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 2009. Вип. XXI–XXII. С. 28–32.

186. **Лесюк М. П.** Мовна і культурна різноманітність – запорука примноження духовного багатства світової цивілізації. *Українська мова*. 2009. № 1. С. 123–130. Рец. на кн. : Олександр Чередниченко. Про мову і переклад. К. : Либідь, 2007. 248 с.

187. **Łesiuk M.** Formy czasu przeszłego w historii języka polskiego i języka ukraińskiego. *Dziedzictwo kulturowe regionu podgranicza. / Pod redakcją naukową Elżbiety Skorupskiej-Raczyńskiej i Joanny Rutkowskiej.* Gorzów Wielkopolski, 2009. T. 2. S. 117–127.

188. **Łesiuk M.** Polonistyka na Uniwersytecie Przykarpacim imienia Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankowsku. *Postscriptum polonistyczne.* Katowice : Wydawnictwo Gnome, 2009. 1 (3). S. 233–238.

2010

189. **Лесюк М.** Прикметник у споріднених мовах: спільні і відмінні риси. *Українська мова.* 2010. № 1. С. 135–142. Рец. на кн.: І.В. Кононенко. *Прикметник у слов'янських мовах: монографія.* К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. 495 с.

190. **Лесюк М.** Евфемістичні найменування жіночого лона, зафіксовані в коломийках. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія.* Івано-Франківськ, 2010. Вип. XXV–XXVI. С. 52–58.

191. **Лесюк М.** Покутський діалект. *Покуття: Історико-етнографічний нарис.* Львів: Манускрипт, 2010. С.396–415.

192. **Лесюк М.** Пам'ятаймо про минуле, неповторне, думаймо про майбутнє, невідоме. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія.* Івано-Франківськ, 2009–2010. Вип.23–24. С. 3–10.

193. **Лесюк М.** Образні найменування святих в українській релігійній літературі. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія.* Чернівці, 2010. Вип. 509–511. С. 24–31.

194. **Лесюк М.** Сучасне мовлення мешканців Слобожанщини. *Лінгвістика.* Луганськ. 2010. № 3(21). С. 50–56.

195. **Лесюк М.** Кольори та звуки рідного краю. *Юрій Лесюк. Аромат червоних йон.* Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 3–4 (передмова до книжки).

196. **Лесюк М.** Діалектизми в художньому тексті. *Етнос і культура.* Івано-Франківськ, 2010. № 6–7. С. 203–205.

2011

197. **Лесюк М.** Антропонімікон Княжої України. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 212–215.

198. **Лесюк М.** Вибірковий словничок ковалівської лексики. *Ямгорів: літературно-краєзнавчий і мистецький альманах*. 2011. Число 18–19. С. 190–195.

199. **Лесюк М.** Гуцульський говір через призму історії мови. *Мовознавчий вісник: зб. наук. праць*. Черкаси, 2011. Вип. 12–13. С. 66–72.

200. **Лесюк М.** Аналогія та акомодация у сучасній українській мові. *Незгасимий словосвіт: збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Калашника*. Харків, 2011. С. 344–352.

201. **Лесюк М.** Не оскверняймо душі свої. *Василь Лизанчук. Журналістська майстерність: підручник*. Львів, 2011. С.337–341 (стаття подана у формі інтерв'ю).

202. **Лесюк М. П.** Динамічні процеси в говорах Прикарпаття. *Мовознавство*. 2011. № 4. С. 22–35.

203. **Лесюк М.** Евфемізми в українських народних еротичних піснях. *Rozprawy slawistyczne. Z zagadnień językoznawstwa słowiańskiego. Tom dedykowany Profesorowi Stefanowi Warchołowi*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu M.Curie-Skłodowskiej, 2011. S.149–164.

204. **Лесюк М.** Граматика української мови Івана Вагилевича. *Прикарпатський вісник НТШ. «Слово»*. Івано-Франківськ, 2011. Ч.2(14). С.35–46.

205. **Лесюк М.** Залюблений у Гуцульщину. *Освітянський вісник: бюлетень відділу освіти Косівської РДА*. Косів, 2011. Ч. 9 (169). С.5–6.

2012

206. **Лесюк М.** Лексикографічне опрацювання лексики одного села. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 2012. Вип. XXXII–XXXIII. С.102–106.

207. **Лесюк М.** «Щасливе» радянське дитинство; Воскресла. Оповідання. *Перевал*. Івано-Франківськ, 2012. Ч. 1. С.69–74.

208. **Лесюк Н.П.** Динамика гуцульського діалекта українського язика. *Карпато-Балканский ладшафт: язык и культура*. 2009–2011. Москва, 2012. Вып. 2. С. 12–31.

209. **Лесюк М.** Архаїчні граматичні форми у творах Василя Стефаника. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 2012. Вип. 34–35. С.115–120.

210. **Лесюк М.** Мова гумористичних творів Едварда Козака. *Семантика мови і тексту* : матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції. Івано-Франківськ, 26–28 вересня 2012 року. Івано-Франківськ, 2012. С. 314–317.

2013

211. **Лесюк М.** Назви одягу в с. Ковалівка на Коломийщині. *Волинь-Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. Ч. 24. С.44–52.

212. **Лесюк М.** Небесний вогонь. *Мирослава*: збірник на пошану Мирослави Медицької. Івано-Франківськ, 2013. С. 276–277.

213. **Лесюк М.** Велика втрата. *Володимир Матвіїшин. Література. Час. Постаті*: літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина. Івано-Франківськ, 2013. С.537–541.

214. **Лесюк М.** Степан Смаль-Стоцький і розвиток української літературної мови. *Мова у дзеркалі особистості*: філологічні дослідження, присвячені ювілею доктора філологічних наук, професора, академіка НАН України Кононенка Віталія Івановича. Івано-Франківськ, 2013. С.421–430.

215. **Лесюк М.** Мовні засоби характеристики людини в новелах Онуфрія Манчука. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*: збірник наукових праць. Дрогобич, 2013. С.364–372.

216. **Лесюк М.** Вибірковий словничок ковалівської лексики. *Ямгорів: літературно-краєзнавчий і мистецький альманах*. 2013. Число 22–23. С. 177–183.

217. **Лесюк М.** Мова Псалтиря в перекладі Івана Пулюя на тлі сучасної української літературної мови. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Чернівці: Родовід, 2013. Вип. 678: Романо-слов'янський дискурс. С. 65–70.

218. **Łesiuk M.** *Obraz Bogurodzicy w literaturze polskiej. Język doświadczenia religijnego / Pod redakcją Grzegorza Cyrana i Elżbiety Skorupskiej-Raczyńskiej*. T. 5. Gorzów Wielkopolski, 2013. S. 87–98.

2014

219. **Лесюк М. П.** Мовні засоби негативної характеристики людини в гуцульських говірках. *Діалекти в синхронії та діяхронії: загальнослов'янський контекст*: наукове видання. Київ, 2014. С.302–306.

220. **Лесюк М. П.** Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Київ, 2014. 44 с.

У цьому ж році – монографія (див на поч. під номером 4: *Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині* – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 732 с.

221. **Лесюк М.** Мова творів письменників з Яворова Миколи та Марії Колцуняків. *Яворів: історія, етнокультура*: науково-популярне видання. Косів, 2014. С. 323–330.

222. **Лесюк М.** Літературна творчість. Новели: «Щасливе радянське дитинство»; «Воскресла». *Джерельні дзвони*. Косів : Писаний камінь, 2014. С. 351–367.

2015

223. **Лесюк М. П.** Діалектний текст як засіб презентації граматичних форм частин мови. *Діалекти в синхронії та діяхронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ, 2015. С. 259–270.

224. **Лесюк М.** Дбаймо про чистоту рідної мови. *Джерельні дзвони-15*. Косів : Писаний камінь, 2015. С.271–279.

225. **Лесюк М.** Фонетична та граматична архаїка гуцульського говору української мови. *Волинь – Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2015. Ч. 26. С. 134–140.

226. **Лесюк М.** Функціональне навантаження місцевих говірок у мовленнєвому дискурсі індивіда. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: збірник наукових праць*. Дрогобич, 2015. С. 141–150.

227. **Лесюк М.** Активний і креативний. *Охоронець Господнього саду* : збірник на пошану отця-мітрата Василя Завірача з нагоди 60-літнього ювілею життя та 35-ліття священства. Івано-Франківськ : Нова Зоря. 2015. С. 39–40.

228. **Лесюк М.** Іван Верхратський – борець за чистоту літературної мови. *Прикарпатський вісник НТШ «Слово»*. Івано-Франківськ, 2015 (вийшла в 2016 році). Ч. 2(30). С. 68–75.

229. **Лесюк М.** Переклад з польської статті Стефана Лашина (США) «Іван Сенета – священник двох католицьких обрядів». *Благовіст*. Місячник Української Греко-Католицької Церкви. № 6. Червень 2015 р. Гурово Ілавецьке (Польща). С. 8.

2016

230. **Лесюк М. П.** Україна завжди була в їхніх серцях. *Прикарпатський вісник НТШ. «Слово»*. Івано-Франківськ, 2015 (вийшла в 2016 році). Ч. 2 (30). С. 633 – 640.

231. **Лесюк М. П.** Покутсько-гуцульське мовне суміжжя. *Західна Україна: історико-культурний та етнолінгвістичний аспекти (друга половина XIX – XXI ст.): колективна монографія*. Івано-Франківськ : «НАІР», 2016. 2-е вид., доп. С. 292–303.

232. **Лесюк М. П.,** Фразеологія «абсолютного пана форми». *Прикарпатський вісник НТШ. «Слово»*. Івано-Франківськ, 2016. С.43–50.

233. **Лесюк М.** Шануймо нашу рідну мову. *Джерельні дзвони-17*. Косів : Писаний камінь, 2016. С. 320–321.

234. **Лесюк М. П.** Дослідник перекладів української творчості в Польщі. *Етнос і культура*. Івано-Франківськ, 2016. № 12–13. С. 53–63.

235. **Лесюк М.** Рецензія на книгу Зоряни Купчинської «Стратиграфія архаїчної ойконімії України». Львів: НТШ, 2016. 1278 с.; 56 картосхем. *Вісник НТШ*. Число 56. Львів, 2016. С. 102–104.

236. **Лесюк М.** Люблю тебе, чарівна Радче! *Радча*. Івано-Франківськ : Ярина, 2016. С. 4–8 (Передмова до книги «Радча»).

237. **Лесюк М.** Іван Брук – до 100-річчя від дня народження. *Рідна мова*. Валч (Польща), 2016. Число 25. С. 36–39.

2017

У цьому ж році, див. під № 8: Лесюк М. Мова чи язик? Науково-популярне видання. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. 416 с.

238. **Лесюк М.** Василь Стефаник: наближення : колективна монографія. Івано-Франківськ–Варшава, 2017. 512 с. / Розділ «Фраземіка Василя Стефаника як засіб увиразнення тексту» (с. 178–190).

239. **Лесюк М.** Перша українська граматики в Галичині. *Студії з діалектології. Матеріали і дослідження*. Київ, 2017. Вип. 1. С. 72–80.

240. **Лесюк М.** Говіркові елементи в творах Я. Ткачівського як засіб відтворення мовного колориту місцевості. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: збірник наукових праць*. Дрогобич. 2017. С. 155–166; 502–503. В системі *Sopernicus*.

241. **Лесюк М.** Мовні орієнтації Андрія Чайковського. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. Вип. 64. Ч. 1. С. 352–359.

242. **Лесюк М.** Роль Івана Франка у розвитку української літературної мови. *Іван Франко. Погляд з XXI століття* : матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої

160-річчю від дня народження Івана Франка (Коломия, 9 вересня 2016 року). Коломия : «Вік», 2017. С. 80–91.

243. **Лесюк М.** Польськомовні елементи в українських творах Івана Франка. *Київські полоністичні студії*. Том XXIX: Іван Франко і польська культура. Київ. : Університет «Україна», 2017. С.312–317.

244. **Лесюк М.** Бережімо чистоту нашої мови. *Джерельні дзвони–18*. Косів : Писаний камінь, 2017. С. 288–294.

245. **Лесюк М.** Про згубний вплив російської мови. *Джерельні дзвони–19*. Косів : Писаний камінь, 2017. С.309–314.

246. **Лесюк М.** Про красномовний портрет Івана Пулюя: передмова до книжки. *Ірина Фаріон. Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя)*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 7–16.

247. **Лесюк М.** Нова книжка польської поезії. *Кінець літа в Аркадії (три польські поети в перекладах Світлани Бреславської)*. Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2017. С.213–215.

248. **Лесюк М.** Наша Любов. *«І все життя – подвижництво у рідному слові...»* Івано-Франківськ, 2017. С. 384–389.

249. **Łesiuk M.** Badania językowe w sferze religijnej i nie tylko. *Język doświadczenia religijnego*. Tom X. Gorzów Wielkopolski, 2017. S. 305–313.

2018

У цьому ж році, див. під № 21: Лашин Стефан Педагогічний ліцей № 2 у Бартошицях. Українські класи. 1956–1970 / Переклад з польської і редагування Микола Лесюк. Бартошиці-Ольштин–Нью-Йорк–Івано-Франківськ. Варшава: ТОВ «Тирса», 2018. 864 с.

250. **Лесюк М.** Українська літературна мова Галичини в першій половині ХХ ст. *Українська мова: унормування, розунормування, перевнормування (1920–2015) / Зредагував Сергій Вакуленко за участі Катерини Каруник*. Харків. Харківське історико-філологічне товариство, 2018. С.331–364.

251. **Лесюк М. П.** Одна в нас Україна і мова в нас одна! *Прикарпатський вісник НТШ. «Слово»*. Івано-Франківськ, 2018. Ч. 3 (47). С. 11–21.

252. **Лесюк М.** Місцеві говірки як ознака етнографічної групи українців і джерело української літературної мови. *Вчені-горяни – гірській школі* : науково-методичний посібник з розбудови нової української школи в гірській місцевості Українських Карпат / за загальною редакцією Петра Лосюка. Косів : «Писаний камінь», 2018. С.37–48.

253. **Лесюк М.** Українські лексичні елементи в художніх творах Станіслава Вінценза. *Гуцульщина у світобаченні Станіслава Вінценза*: збірник матеріалів науково-теоретичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 130-літтю від дня народження польського письменника С. Вінценза. Верховина, 30 листопада 2018 року. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2018. С. 6–16.

254. **Лесюк М.** Наша гордість – українська мова. *Джерельні дзвони-20* : альманах. Косів : Писаний камінь, 2018. С. 380–391.

2019

255. **Лесюк М.** Мовні особливості українського перекладу «Святого Письма», здійсненого Іваном Пулюєм. *Наука своєю мовою – нездоланна твердиня*: збірник матеріалів відкритих Пулюївських читань. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. С.79–93.

256. **Лесюк М.** Історична основа граматичних форм слів у говірці с. Ковалівки на Коломийщині. *На сторожі слова*: збірник наукових праць на пошану професора Василя Ґрещука. Івано-Франківськ, 2019. С.183–193.

257. **Лесюк М. П.** Популяризатор української літератури в Польщі. *Прикарпатський вісник НТШ. «Слово»*. Івано-Франківськ, 2019. Ч. 2 (54). С. 477–483.

258. **Лесюк Микола.** Зайві слова в нашому мовленні. *Джерельні дзвони-21*. Косів : Писаний камінь, 2019. С.223–228.

259. **Лесюк Микола**. На старті поетичного життя / Післямова до книжки Ірини Фотуйми «*Повінь одкровень*». Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. С.70–73.

260. **Лесюк М. П.** Мовна ситуація в Україні початку ХХІ століття. *Прикарпатський вісник НТШ. «Слово»*. Івано-Франківськ, 2019. Ч. 3 (55). С.11–21.

261. **Лесюк Микола**. Система голосних фонем у ковалівській говірці. *Окриленість словом*. Збірник наукових праць на пошану професора Степана Хороба. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. С. 187–195

У цьому ж році: Лесюк Микола. Переклад з польської монографії: Roman Drozd. *Українці w Polsce wobec swojej przeszłości*. Warszawa : Tyrsa, 2013. 422 s. У перекладі: Українці Польщі: погляд на своє минуле (1947–2005): наукове видання. Київ, 2019. 418 с. (див. поз. 22).

2020

262. **Лесюк Микола**. Про звертання в українській мові. *Джерельні дзвони-22*. Косів : Писаний камінь, 2020. С.265–270.

ПУБЛІКАЦІЇ В ПЕРІОДИЦІ

1988

263. **Лесюк М. П.** Оцінює студент. *Радянський педагог*. 1988. 18 жовтня.

264. **Лесюк М. П.** Свято словесності в Івано-Франківському педінституті. *Прикарпатська правда*. 1988. 15 квітня.

265. **Лесюк М. П.** «Українська – ніжна і велична й російська мова – мужня золота». *Вперед*. 1988. 15 листопада.

1989

266. **Лесюк М. П.** Присвячується ювілею інституту. *Прикарпатська правда*. 1989. 6 жовтня.

267. **Лесюк М. П.** Упевнений, що пройшла пора безславна. *Радянський педагог*. 1989. 12 вересня;

268. **Лесюк М. П.** Упевнений, що пройшла пора безславна. *Агро*. 1989. 29 вересня.

269. **Лесюк М. П.** Цвіти і сяй, моя державна. *Прикарпатська правда*. 1989. 30 вересня.

1990

270. **Лесюк М. П.** Вдихнути життя у Закон про мову. *Агро*. 1990. 17 березня.

271. **Лесюк М. П.** Не будьмо байдужими до нашої мови. *Прикарпатська правда*. 1990. 2 березня.

272. **Лесюк М. П.** «Січ іде, стяг несе, Україна клекоче, як море...». *Галичина*. 1990. 8 листопада.

273. **Лесюк М. П.** У руслі досліджень. *Педагог Прикарпаття*. 1990. 17 листопада.

1991

274. **Лесюк М. П.** І пісня, і зброя. *Галичина*. 1991. 13 березня.

275. **Лесюк М. П.** Леся Українка і українська мова. *Гуцульський край*. 1991. 14 березня.

276. **Лесюк М. П.** Не треба викручуватись. *Галичина*. 1991. 15 лютого.

277. **Фішкула П.** (псевдонім). **Лесюк М. П.** Прокиньтесь, опам'ятайтесь! *Галичина*. 1991. 13 лютого.

278. **Лесюк М. П.** Рідна мова – рідній школі. *Новий час*. 1991. 4 травня.

279. **Лесюк М. П.** Словник русизмів у сучасній українській мові (рубрика «За чисте мови джерело»). *Новий час*. 1991. 18 липня.

280. **Лесюк М. П.** Словник русизмів у сучасній українській мові. *Новий час*. 1991. 1 серпня.

281. **Лесюк М. П.** Словник русизмів у сучасній українській мові. *Новий час*. 1991. 5 вересня.

282. **Лесюк М. П.** Словник русизмів у сучасній українській мові. *Новий час*. 1991. 12 вересня.

283. **Лесюк М. П.** Словник русизмів у сучасній українській мові. *Новий час*. 1991. 19 вересня.

284. **Лесюк М. П.** Чи треба мовчати? *Дзвін*. 1991. № 5. С. 82.

285. **Лесюк М. П.** Як зробити писанку. *Рідна земля*. 1991. 13 квітня.

1992

286. **Лесюк М. П.** «Верховинка» проти сепаратизму. *Новий час*. 1992. 19–25 березня ;

287. **Лесюк М. П.** «Верховинка» проти сепаратизму. *Альма Матер*. 1992. Листопад.

288. **Лесюк М. П.** Маймо свою гідність. *Західний кур'єр*. 1992. 1 січня.

289. **Лесюк М. П.** Свобода совісті є, але чи є сама совість. *Галичина*. 1992. 28 листопада.

1993

290. **Лесюк М. П.** То, може, зрушимо цей камінь?. *Новий час*. 1993. 1–7 травня.

291. **Лесюк М. П.** Філолог – професія престижна: Вивчаємо мови. *Альма Матер*. 1993. квітень-травень.

1995

292. **Лесюк М. П.** Прочистьте вуха, товаришу Шкільний! *Галичина*. 1995. 25 лютого.

293. **Лесюк М. П.** Шануймо наше «диво калинове». *Дзвоник*. 1995. 28 вересня.

294. **Лесюк М. П.** Не опускаючи рук. *Галичина*. 1995. 9 грудня.

1996

295. **Лесюк М. П.** Бур'ян у нашому мовному саду. *Дзвоник*. 1996. 6 вересня.

296. **Лесюк М. П.** Живе і житиме вовік! (Про нову редакцію Гімну України). *Тижневик Галичини*. 1996. 24 жовтня.

297. **Лесюк М. П.** Засоби евфонії в сучасній українській мові. *Дзвоник*. 1996. 30 січня.

298. **Лесюк М. П.** Релігійна просвіта потрібна всім. *Нова зоря*. 1996. Число 1 (178). Січень.

1997

299. **Лесюк М. П.** Аргументи. У кого вони сильніші?. *Галичина*. 1997. 25 березня.

300. **Лесюк М. П.** Корені роду (з історії української мови). *Галичина*. 1997. 22 лютого.

301. **Лесюк М. П.** Не на сто, а на... двісті відсотків.... *Тижневик Галичини*. 1997. 6 лютого.

302. **Лесюк М. П.** Раби, підніжки, грязь Москви серед нас дотепер. *Крок*. 1997. 25 грудня.

303. **Лесюк М. П.** Як слід і як не слід говорити. *Крок*. 1997. 26 грудня.

1998

304. **Лесюк М. П.** Не оскверняймо душі й уста свої. *Тижневик Галичини*. 1998. 16 квітня.

305. **Лесюк М. П.** Українська мова вижила. Але ворожі впливи й далі її пригнічують. *Галичина*. 1998. 8 грудня.

306. **Лесюк М. П.** Як називаються наші гроші? *Тижневик Галичини*. 1998. 28 серпня.

1999

307. **Лесюк М. П.** Блискучий проповідник, патріот. *Нова Зоря*. 1999. 22 грудня.

308. **Лесюк М. П.** В рідній Україні почуваюсь іноземцем? (Виклад доповіді на сесії обласної ради). *Галичина*. 1999. 20 жовтня.

309. **Лесюк М. П.** Життя цивілізованого основа або про загрозу українству ... в Україні. *Галичина*. 1999. 2 червня.

310. **Лесюк М. П.** Загроза українству в... Україні. *Літературна Україна*. 1999. 11 листопада.

311. **Лесюк М. П.** Немає меж удосконаленню. Зокрема ЗМІ (виклад доповіді на сесії обласної ради). *Галичина*. 1999. 4 травня.

312. **Лесюк М. П.** Чужі впливи спотворюють нашу мову. *Бюлетень «Просвіти»*. 1999. квітень.

313. **Лесюк М. П.** Що поклали під ялинку депутати обласної ради... *Західний кур'єр*. 1999. 31 грудня.

2000

314. **Лесюк М. П.** Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці? *Тижневик Галичини*. 2000. 10 березня.

315. **Лесюк М. П.** Треба колись покласти край російсько-мовній експансії в Україні. *Анонс-Контракт*. 2000. липень.

316. **Лесюк М. П.** Українська мова та національна культура потребують державного захисту. *Бюлетень Івано-Франківського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта»*. 2000.

317. **Лесюк М. П.** Чи «так сказать»?– Ні, не так! *Галичина*. 2000, 1 лютого.

2001

318. **Лесюк М. П.** Багато галасу даремно. *Анонс–Контракт*. 2001. Лютий.

319. **Лесюк М. П.** Мова – найбільша святиня нації. *Анонс–Контракт*. 2001. 18–25 жовтня.

320. **Лесюк М. П.** Мова – найбільша святиня нації. *Анонс–Контракт*. 2001. 25 жовтня –1 листопада.

321. **Лесюк М. П.** Мова – найбільша святиня нації. *Анонс–Контракт*. 2001. 1–8 листопада.

322. **Лесюк М. П.** Україна ще не має українського керівництва. *Освітянське слово*. 2001. 6 грудня.

2002

323. **Лесюк М. П.** Державній мові – державний захист. *Освітянське слово*. 2002. 24 січня.

324. **Лесюк М. П.** «Любіть її... во врем'я люте ...за неї Господа моліть». *Нова Зоря*. 2002. 13 березня.

325. **Лесюк М. П.** Україна ще не має українського керівництва. «*Слово народу*». 2002. 23 березня.

326. **Лесюк М. П.** Возвеличення рідного слова. *Галичина*. 2002. 20 грудня. Рец. на кн. : Кононенко В.І. Рідне слово. К. : Богдана, 2001. 303 с.

2003

327. **Лесюк М. П.** Варшавські українознавчі студії. *Галичина*. 2003. 6 грудня.

328. **Лесюк М. П.** Про «лампочки», «хрени», «бліни» і українську мову, або не оскверняймо душі і уста свої! *Вікна*. 2003. 5–11 квітня (№14).

329. **Лесюк М. П.** Учений, що не лукавить словом. *Галичина*. 2003. 20 грудня. Рец. на кн. : Лизанчук В.В. Не лукавити словом. Львів, 2003. 560 с.

2004

330. **Лесюк М. П.** Не оскверняймо душі свої! *Літературна Україна*. 2004 року. 15 січня (№ 2 (5038)). С. 4.

Відгук: Смерека В. (Брадфорд, Англія). Бабусина наука. *Літературна Україна*. 2004. 29 квітня. С. 3.

331. **Лесюк М. П.** Пошануймо тих, хто не мав страху. *Галичина*. 2004. 14 вересня (№ 140).

332. **Лесюк М. П.** Хто ми – гості чи окупанти? *Західний кур'єр*. 2004. 15 липня. С. 13. Рец. на кн. : Масенко Л. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. К. : КМ Академія, 2004. 163 с.

2006

333. **Лесюк М. П.** Вивчаймо, збагачуймо, бережімо : До Міжнародного дня рідної мови. *Галичина*. 2006. 21 лютого.

334. **Лесюк М. П.** Вивчаймо, збагачуймо, бережімо : До Міжнародного дня рідної мови. *Університет*. 2006 р. Лютий, № 6.

335. **Лесюк М. П.** Його праця гідна високого пошанування. (Про Анатолія Погрібного). *Галицька Просвіта*. 2006. 9 лютого.

2007

336. **Лесюк М. П.** Доля кожної мови прямо залежить від долі її носіїв. *Прикарпаття. Салон+*. 2007. 15 листопада.

337. **Лесюк М. П.** Найдорожча спадщина. Русифікація – геноцид України. *Галичина*. 2007. 20 лютого. Рец. на кн. : Різниченко Олекса. Спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші? Одеса, 2001. 84 с.

2008

338. **Лесюк М. П.** Ланцюг єднання. *Рух*. Видання Івано-Франківської крайової організації Народного Руху України. 2008. 22 січня.

339. **Лесюк М. П.** Міжнародний симпозіум українців у Чехії. *Університет*. Видання Прикарпатського національного університету. 2008. Вересень (№ 9). С. 9.

2011

340. **Лесюк М.** Діалектика галицького слова (Я зі своїми рідними... спілкуюся лише ковалівською говіркою) / У вигляді інтерв'ю (Петро Парипа). *Галичина*. 2011. 18 січня; *Галичина*. 2011. 20 січня.

341. **Лесюк М.** Цяпка (з гуцульського гумору). *Галичина*. 2011. 25 січня.

342. **Лесюк М.** Воскресла (новела). *Галичина*. 2011. 18 серпня.

2012

343. **Лесюк М.** Катарсис драматургії: чому люди плачуть? *Галичина*. 2012. 19 липня.

344. **Лесюк М.** Сила слова. Доля мови – в руках народу. *Галичина*. 2012. 8 листопада.

2013

345. **Лесюк М.** Чи вміємо рахувати? *Галичина*. 2013. 10 січня.

346. **Лесюк М.** Курйози під час перекладу схожих слів. *Галичина*. 2013. 9 лютого.

347. **Лесюк М.** Проблеми словозміни іменників. *Галичина*. 2013. 12 вересня.

348. **Лесюк М.** Занурення в полоністику (Ходити Європою легше, коли знаєш європейські мови) / Інтерв'ю Романові Івасіву про 20-річчя полоністики в Прикарпатському національному університеті. *Галичина*. 2013. 28 листопада.

2014

349. **Лесюк М.** Думка правильна, а друг – вірний. *Прикарпатська правда*. 2014. 28 лютого.

2016

350. **Лесюк М.** Коли діалект ще був мовою / Інтерв'ю головному редакторові «Галичини» Петрові Парипі про літературну мову Галичини, про сучасний стан української мови. *Галичина*. 2016. 21 квітня. С. 13; *Галичина*. 2016. 28 квітня. С.17.

351. **Лесюк М.** З думками про Україну. *Галичина*. 2016. 27 жовтня. С.19.

РЕЦЕНЗІЇ

1983

352. Станівський М. Ф. Старослов'янська мова / [Рец. В.Г. Войцехівська, М. Лесюк]. К. : Вища школа, 1983. 264 с.

1987

353. Порівняльна граматики української і російської мов для спеціальності 2102 «Українська мова і література» [Рец. М.П. Лесюк]. Київ, 1987.

1997

354. Мельник Я. Г. Топонімія Західної України (проблеми найменування та перейменування). Програма спецкурсу. Івано-Франківськ, 1997. 29 с. [Рец. М.П.Лесюк].

355. Ткачук О. В. Вступ до курсу «Сучасна українська мова». Лекції з сучасної української мови для студентів спеціальності «Початкове навчання». Івано-Франківськ, 1997. 33 с. [Рец. М. Лесюк].

1999

356. Ділова українська мова: програма для студентів вищих медичних закладів освіти III–IV рівнів акредитації. [Рец. М.П. Лесюк]. К., 1999.

357. Фляра: Хрестоматія з гуцульського фольклору / [Упорядн. І. Пилипейко, рец. М. Лесюк]. Косів: Писаний камінь, 1999. 216 с.

2000

358. Юсип Д. Ця Богом послана Голгофа... [Рец. М.П. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2000. 320 с.

2001

359. Хрестоматія з гуцульщинознавства. [Автор передмови і упорядник П. Лосюк, рец. М. Лесюк]. Косів : Писаний камінь, 2001. 656 с.

2004

360. Геофізичний українсько-російсько-англійський словник / Лизун С.О., Федоришин Д.Д., Федорів В.В., Чепіль П.М., Яремійчук Р.С. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Факел, 2004. 208 с.

2006

361. Гуцульщина літературна. Кн. 2. Уроки та позакласні заходи з літератури рідного краю. [Рец. М. Лесюк]. Снятин, 2006. 348 с.

362. Кононенко В. І., Кононенко І. В. Контрастивна грамастика української та польської мов. [Рец. М. Лесюк]. К. : Вища школа, 2006. 392 с. [Рец. М. Лесюк].

363. Мицкан А. Англо-український комп'ютерний словник. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2006. 221 с.

2007

364. Збірник тестових завдань з української мови для абітурієнтів ВНЗ I–II рівнів акредитації / [С.Г. Стасів, Г.І. Зварич, М.В. Сенів, Н.К. Скригунець, рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2007. 228 с.

365. Лосюк Петро. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі. [Рец. М. Лесюк]. Снятин: Прут-Принт, 2007. 160 с.

366. Українська мова. Контроль навчальних досягнень учнів: методичний посібник для 5-11 класів. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2007. 196 с.

367. Тишківська Н.Я. Українська мова. Синтаксис. / Науково-методичні рекомендації. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2007. 119 с.

2008

368. Бігусяк М. В. Діалектологічна практика : методичні рекомендації для студентів. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2008. 35 с.

2009

369. Польська мова: посібник для студентів-міжнародників. [Авт. Слюсар О. Ф., рец. М. Лесюк]. Чернівці.

370. Українсько-польський, польсько-український словник. [Упорядн. Макар Ю.І., Слюсар О. Ф., рец. М. Лесюк]. Чернівці.

2010

371. Брус Марія. Українська мова XI-XV століть. Івано-Франківськ, 2010. 495 с. [Рец. М. Лесюк].

372. Габорак Мирослав. Гідронімія Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 562 с.

373. Регіональна лексикологія та діалектна лексикографія . Навчально-методичний посібник для студентів спец. 6.030501 – українська мова та література. [Укладач М. В. Бігусяк, рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2010. 52 с.

2011

374. Коваленко Н.Д. Фраземіка говірок Західного Поділля. Монографія. [Рец. М. Лесюк]. Кам'янець-Подільський, 2011. 176 с.

2013

375. Лебедева О. І. Сучасна російська мова (практикум). [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2013. 128 с.

376. Таранець В. Г. Українці: етнос і мова. [Рец. М. Лесюк]. Одеса, 2013. 364 с.

377. Лебедева О. І. Російська мова. Методичні рекомендації для студентів спеціальності «Українська мова і література». [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2013. 148 с.

378. Габорак Мирослав. Топонімія Покуття. Етимологічний словник-довідник. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2013. 932с.

379. Лазарович О. М. Методичні рекомендації до проведення літньої фольклорно-діалектологічної практики (фольклорно-діалектологічний питальник для проходження практики в польськомовному середовищі). 2-е вид., переро-

блене і доповнене. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 2. 42 с.

2014

380. Габорак М. Назви населених пунктів Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2014. 404 с.

381. Яворів: історія, етнокультура: Матеріали регіональної конференції «Яворів у контексті історії і етнокультури Гуцульщини та України» 20 вересня 2014 року. [Рец. М. Лесюк]. Яворів, 2014. 336 с.

2015

382. Яремко Ярослав. Сучасна політична термінологія: на перетині когніції та комунікації. [Рец. М. Лесюк]. Дрогобич, 2015. 436 с.

383. 383. Український глотогенез : Матеріали Міжнародної наукової конференції. [Рец. М. Лесюк]. Житомир, 2015. 252 с.

384. Термінологічний вісник: збірник наукових праць. Вип. 3 (1). [Рец. М. Лесюк]. Київ, 2015. 204 с.

385. Термінологічний вісник: збірник наукових праць. Вип. 3 (2). [Рец. М. Лесюк]. Київ, 2015. 288 с.

2017

386. Царалунга Інна. Варіативність у староукраїнській літературно-писемній мові XIV–XV ст. Монографія. [Рец. М. Лесюк]. Хмельницький : ФОП Гонта А.С., 2017. 448 с.

387. Фаріон Ірина. Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя). [Рец. М. Лесюк]. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. 216 с.

388. Вуянко Марія. Давні українські храми Івано-Франківська. XVII–XVIII ст. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2017. 244 с.

389. Косівщина. Випуск 3. Освіта / за загальн. редакцією П.В.Лосюка. [Рец.М. Лесюк]. Косів : «Писаний камінь», 2017. 160 с.

2018

390. Таранець Валентин. Велесова книга. Графіка письма. Частина друга. [Рец. М. Лесюк]. Одеса, 2018. 104 с.

2019

391. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Відповідальний редактор Василь Грещук. Словник у 2-х т. Т.1. [Рец. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2019. 584 с.

НАУКОВЕ ТА ЛІТЕРАТУРНЕ РЕДАГУВАННЯ

392. 50 років возз'єднання Західної України з Радянською Україною в складі Союзу РСР : тези доповідей обласної історико-краєзнавчої наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 1989. 148 с.

393. Просвіта в історії і культурі українського народу : збірник статей. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 1992. 68 с.

394. Крих Т. Крих Ю. Документи, спогади, оповіді. [Ред. М. Лесюк]. Коломия, 1996. 96 с.

395. Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.: матеріали міжнародної наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Плай, 1997. 452 с.

396. Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України: матеріали Міжнародної ювілейної наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ-Галич, 1998. 350 с.

397. Галич і Галицька земля в українському державотворенні. До 1100-річчя Галича і 800-річчя Галицько-Волинського князівства. [За ред. М. Лесюка]. Івано-Франківськ : Плай, 1999. 186 с.

398. Україна: державність, історія, перспективи : матеріали регіональної наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Плай, 1999. 309 с.

399. Семантика мови і тексту : збірник статей VI Міжнародної наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2000. 667 с.

400. Павличко Дмитро. Проглас. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 72 с.

401. Семантика мови і тексту : збірник статей VIII Міжнародної наукової конференції, 22–24 жовтня 2003 року / [ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Плай, 2003. 624 с.

402. Криворівня / [ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Плай, 2004. 178 с.

403. Мельник Я., Лазарович О. Церковнослов'янська мова: навчально-методичний посібник. [Наук. ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Гостинець, 2004. 242 с.

404. Семантика мови і тексту : збірник статей. IX Міжнародної наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2006. 594 с.

405. Мельник Ярослав, Лазарович Ольга. Церковнослов'янська мова : навчально-методичний посібник. 2-е вид. [Наук. ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Гостинець, 2008. 242 с.

406. Семантика мови і тексту : збірник статей X Міжнародної наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2009. 426 с.

407. Юрій Лесюк. Аромат червоних йон : художньо- етнографічна праця. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 204 с.

408. Семантика мови і тексту : збірник статей XI Міжнародної наукової конференції. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ, 2012. 716 с.

409. Юрій Лесюк. Хроніки мандрів і мрій. [Ред. М. Лесюк]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2015. 328 с.

410. Мельник Я., Лазарович О. Церковнослов'янська мова: навчально-методичний посібник. [Головний. Редактор М.П. Лесюк]. 4-е вид., перероблене та доповнене. Івано-Франківськ : «Симфонія форте», 2017. 252 с.

411. Ірина Фотуйма. Повінь одкровень Літературно-художнє видання. [Літературний редактор Микола Лесюк]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. 73 с.

НАУКОВЕ КЕРІВНИЦТВО ДИСЕРТАЦІЙНИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ

1. *Григораш С.М.* Лексика та фраземіка інтимної лірики (на матеріалі українського фольклору) : дис. ... канд. філол. наук 10.02.01. Івано-Франківськ, 2007. 215 с.

Наук. керівник: канд. філол. наук, доц. Лесюк М. П.

2. *Судук І.І.* Порівняння в текстах українських перекладів Святого Письма : дис. ... канд. філол. наук 10.02.01. Івано-Франківськ, 2009. 239 с.

Наук. керівник: канд. філол. наук, доц. Лесюк М. П.

3. *Рис У.Г.* Категорія інтенсивності в сучасній польській мові: семантико-когнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук 10.02.03. Київ, 2010. 215 с.

Наук. керівник: канд. філол. наук, доц. Лесюк М. П.

4. *Дорогович Н. О.* Мовна експресія в художніх текстах українського резистансу 40–50 років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук 10.02.01. Івано-Франківськ, 2013. 283 с.

Наук. керівник: канд. філол. наук, професор Лесюк М. П.

5. *Попойлик Ю. Д.* Структурно-семантичне та образно-сміслові найменування СВЯТОГО в сакральному й художньому дискурсі : дис. ... канд. філол. наук 10.02.01. Івано-Франківськ, 2016. 367 с.

Наук. керівник: доктор. філол. наук, професор Лесюк М.П.

6. *Ідзьо М.В.* Засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ : дис. ... канд. філол. наук 10.02.01. Київ, 2017. 222 с.

Наук. керівник: доктор. філол. наук, професор Лесюк М. П.

ОПОНУВАННЯ ДИСЕРТАЦІЙ

1. *Лушпинська Лілія Павлівна.* Проблема нормалізації української літературної мови в епістолярії другої половини ХІХ – початку ХХ століття: канд. дис... . Івано-Франківськ, 2000. 190 с.

2. *Гірняк Світлана Петрівна*. Роль соціолекту інтелігенції Східної Галичини у формуванні норм української літературної мови (кінець XIX – перша половина XX століття: докт. дис... Київ, 2019. 700 с.

3. *Дружинець Марія Львівна*. Українське усне мовлення: психо- та соціофонетичний аспекти: докт. дис... . Одеса, 2019. 520 с.

ВІДГУКИ НА КАНДИДАТСЬКІ І ДОКТОРСЬКІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Павленко Лариса Петрівна*. История формирования сложных нарицательных существительных в украинском языке: канд..дис... К., 1984. 236 с.

2. *Пархонюк Людмила Михайлівна*. Грамматические и функционально-семантические особенности аппозитивных конструкций в информационном тексте (на материале украинской советской газеты): канд..дис... . Днепропетровск, 1986. 208 с.

3. *Склярченко Валерій Григорович*. Образования с именными префиксами в украинском языке : дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». Киев, 1987.

4. *Яремко Ярослав Петрович*. Терміносистема сучасної політології: когнітивний та комунікативний аспекти: докт. дис... Київ, 2015. 436 с.

5. *Відгук* на докторську дисертацію Гірняк Світлани Петрівни на тему: «Роль соціолекту інтелігенції Східної Галичини у формуванні норм української літературної мови (кінець XIX – перша половина XX століття». Київ, 2019. 700 с.

6. *Відгук* на докторську дисертації Дружинець Марії Львівни на тему: «Українське усне мовлення: психо- та соціофонетичний аспекти». Одеса, 2019. 520 с.

ВІДГУКИ НА АВТОРЕФЕРАТИ ДОКТОРСЬКИХ ТА КАНДИДАТСЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙ

Відгуки на автореферати докторських дисертацій

1. *Аркушин* Григорій Львович. Іменний словотвір західно-поліського говору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2005. 44 с.

2. *Глуховцева* Катерина Дмитрівна. Динаміка українських східнослобожанських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2006. 38 с.

3. *Іващенко* Вікторія Людвігівна. Лінгвоконцептуальна презентація фрагментів когніції в термінопросторі української мистецтвознавчої картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2007. 34 с.

4. *Колесников* Андрій Олександрович. Морфологія українських говірок межиріччя Дністра та Дунаю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2015. 41 с.

5. *Фаріон* Ірина Дмитрівна. Суспільний статус староукраїнської мови в XIV–XVII століттях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2015.

6. *Царалунга* Інна Богданівна. Варіативність у староукраїнській літературно-писемній мові XIV–XV ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.01 – українська мова. Чернівці, 2018. 36 с.

7. *Гриценко* Світлана Павлівна. Динаміка лексики української мови XVI – XVII ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2018. 33 с.

8. *Ковтун* Альбіна Анатоліївна. Семантичні деривати в релігійній лексиці української мови: творення, розвиток і сучасне функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.01 – українська мова . Чернівці, 2018. 36 с.

9. *Даниленко* Людмила Іванівна. Чеська пареміологія в генетичному, лінгвокогнітивному і дискурсивному висвітленні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук, спец. : 10.02.03 – слов'янські мови. К., 2019. 36 с.

Відгуки на автореферати кандидатських дисертацій

10. *Бойко* Надежда Ивановна. Функционирование профессионально-терминологической лексики в языке современной украинской художественной прозы (семантическая и стилистическая характеристика) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1984. 18 с.

11. *Бузинская* Валентина Евстафиевна. Интонационная система (интонация фразы) в покутско-буковинском говоре : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1984. 24 с.

12. *Панцьо* Стефания Елисеевна. Антропонимия давней Лемковщины : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1985. 17 с.

13. *Сенив* Марта Ивановна. Украинская антропонимия XIV–XVIII вв. (женские наименования) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». Ужгород, 1986. 19 с.

14. *Нагина* Валентина Александровна. Семантико-словообразовательная структура украинской метеорологической терминологии : автореф. дисс. на соискание науч. степени

канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». Днепропетровск, 1986. 23 с.

15. *Фридрак* Валентина Борисовна. Принципы лексикографической интерпретации именных композитов современного украинского языка : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К. : Ин-т языкознания, 1987. 20 с.

16. *Скаб* Мария Васильевна. Структура семантического поля деятеля в украинском языке : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1987. 19 с.

17. *Ашиток* Надежда Ивановна. Псковско-прикарпатские фитонимические параллели : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1988. 18 с.

18. *Никончук* Александр Николаевич. Лесная лексика украинских полесских говоров : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1988. 19 с.

19. *Кучеренко* Людмила Ивановна. Комбинированные варианты слова в украинском языке : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. : 10.02.02 – «Языки народов СССР (украинский язык)». К., 1988. 21 с.

20. *Зуєнко* Юлія Іванівна. Мовностилістичні засоби народнопоетичного епосу в українській художній прозі другої половини XIX – початку XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.02 «Українська мова». Харків, 1994. 20 с.

21. *Чемеркін* Сергій Григорович. Типологія фонологічних систем західнополіських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 «Українська мова». К., 1995. 24 с.

22. *Спанатій* Любов Степанівна. Гончарна лексика в говорах української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Ужгород, 1997. 22 с.

23. *Близнюк* Богдана Богданівна. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 «Українська мова». Львів, 1997. 23 с.

24. *Качайло* Ксенія Анатоліївна. Історія іменникової конфіксації української мови (структури з другим компонентом -ок) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 «Українська мова». Дніпропетровськ, 1997. 23 с.

25. *Колесник* Наталія Степанівна. Особові імена в українських обрядових піснях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 «Українська мова». Тернопіль, 1998. 22 с.

26. *Панчук* Галина Дмитрівна. Антропонімія Опілля : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 «Українська мова». Тернопіль, 1999. 18 с.

27. *Гриценко* Світлана Павлівна. Лексичний вплив як чинник динаміки структури мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень українських пам'яток кінця XVI–XVII ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.15 «Загальне мовознавство». К., 1999. 20 с.

28. *Кіс* Тетяна Євгенівна. Еволюція художньої метафори: лінгвокультурний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 «Українська мова». К., 2001. 19 с.

29. *Черемська* Ольга Степанівна. Лексична та граматична інтерференція в сучасній українській літературній мові як наслідок українсько-російського білінгвізму (на матеріалі преси Харківщини 50–80-х років ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Харків, 2002. 16 с.

30. *Юкало* Володимир Ярославович. Мовні стереотипи в комунікаціях лікаря : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». К., 2003. 24 с.

31. *Крайчинська* Галина Вацлавівна. Функціонально-семантичний аналіз польських фразеологізмів з компонентами – назвами грошових одиниць : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.03 – «Слов'янські мови». К., 2004. 20 с.

32. *Поістогова* Марина Валеріївна. Номінаційні процеси у ботанічній лексиці східнополіських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». К., 2005. 23 с.

33. *Темех* Наталія Дмитрівна. Українське телебачення і проблеми формування духовності молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 «Українська мова». Львів, 2005. 20 с.

34. *Свистун* Ніна Олександрівна. Динаміка антропонімікону м. Тернополя ХІХ–ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Чернівці, 2006. 20 с.

35. *Дворянкін* Віктор Олександрович. Номінативні процеси в українських східностепових говірках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Луганськ, 2006. 23 с.

36. *Копіца* Євгенія Петрівна. Збагачення словникового запасу учнів гімназії науковою навчально-термінологічною лексикою на міжпредметній основі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагог. наук : спец. : 13.00.02 – «Теорія і методика навчання (українська мова)». Одеса, 2006. 20 с.

37. *Озарко* Іванна Іванівна. Вербальний образ як лінгвокогнітивна структура (на матеріалі англomовних поетичних творів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.04 – «Германські мови». Одеса, 2006. 18 с.

38. *Датченко* Юлія Валентинівна. Мова творів Миколи Чернявського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Дніпропетровськ, 2007. 20 с.

39. *Міджин* Роман Степанович. Акцентуація іменників у поезії Лесі Українки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.01 – «Українська мова». Львів, 2007. 20 с.

40. *Шумейко* Олена Анатоліївна. Мовні засоби творення комічного в сучасній українській поезії (на матеріалі творів другої половини ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Харків, 2007. 20 с.

41. *Півень* Володимир Федорович. Ідіюстиль поетичних творів Святослава Гординського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Запоріжжя, 2007. 20 с.

42. *Дзись* Руслана Петрівна. Пуристичні тенденції в процесі унормування української літературної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Чернівці, 2008. 20 с.

43. *Любарський* Сергій Борисович. Системна організація і творення сучасної української термінології землеробства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». К., 2008. 19 с.

44. *Масло* Ольга Володимирівна. Національно-культурний компонент у лексиці українських народних казок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Харків, 2008. 21 с.

45. *Откович* Катерина Вікторівна. Жіночий фактор в аксіологічному вимірі української духовної культури ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. : 09.00.04 «Філософська антропологія та філософія культури». Львів, 2008. 19 с.

46. *Швець* Альона Іванівна. Дієслівна лексика російських говірок Одеської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.02 – «Російська мова». К., 2008. 21 с.

47. *Ящук* Леся Василівна. Антропонімія Житомирщини XVI–XVII ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». К., 2008. 20 с.

48. *Супрун* Людмила Олександрівна. Семантика і прагматика назв кольорів в українському романному тексті середини – другої половини ХХ ст. (на матеріалі творів О. Гончара, П. Загребельного, М. Стельмаха) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Харків, 2009. 16с.

49. *Санченко* Євгенія Миколаївна. Елітарна мовна особистість: від діалектних витоків до літературної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Луганськ, 2009. 21 с.

50. *Литвинова* Наталія Борисівна. Структурно-семантичні параметри висловлення в діалектній оповіді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Луганськ, 2010. 20 с.

51. *Мирошніченко* Ілона Михайлівна. Фразеосемантичне поле «Праця/неробство» в польській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.03 – «Слов'янські мови». Київ, 2010. 19 с.

52. *Тітова* Ольга Борисівна. Період у структурній організації тексту : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Донецьк, 2010. 20 с.

53. *Шульська* Наталія Миколаївна. Неофіційна антропонімія Західного Полісся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Луцьк, 2011. 20 с.

54. *Підгородецька* Інна Юріївна. Асоціативно-образне поле *краса* в контексті української літератури для дітей (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Харків, 2011. 20 с.

55. *Наливайко* Марія Ярославівна. Неофіційна антропонімія Львівщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Київ, 2011. 19 с.

56. *Пилипенко* Євген Михайлович. Діалектне джерело мови прозових творів Івана Нечуя-Левицького : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Київ, 2011. 20 с.

57. *Асаула* Марина Миколаївна. Лексика «Дитячого спілкування» у говірках центральної Слобожанщини (Харківщини) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Харків, 2011. 20 с.

58. *Литвинова* Наталія Борисівна. Структурно-семантичні параметри висловлення в діалектній оповіді : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Луганськ, 2011. 20 с.

59. *Шарапа* Марина Василівна. Вербальні та невербальні компоненти у весняно-літніх календарних обрядах Середнього Полісся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2011. 17 с.

60. *Тимошук* Роман Павлович. Лінгвістична термінологія у польській мові: лексикографічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.03 – «Слов'янські мови». Київ, 2012. 19 с.

61. *Новікова* Тетяна Вікторівна. Церковнослов'янізми в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Чернівці, 2012.

62. *Заліпська* Ірина Ярославівна. Комунікативні ознаки української мови у прямому радіо- і телеєфірі: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – «Українська мова». Київ, 2013. 20 с.

63. *Волошинова* Марина Олексіївна. Динаміка традиційної предметної лексики в українських східнослобо-

жанських говірках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Луганськ, 2014. 20 с.

64. *Якименко* Олена Олександрівна. Вербалізація концептосфери *художня література* в дискурсі масової комунікації: когнітивний і прагматичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Харків, 2015. 20 с.

65. *Барвіцька* Галина Кирилівна. Формування української термінології обліку та аудиту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01 – «Українська мова». Київ, 2015. 18 с.

66. *Борис* Людмила Миколаївна. Динаміка граматичної групи лексики їжі та напоїв у буковинських говірках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.01 – «Українська мова». Чернівці, 2015. 20 с.

67. *Яворський* Андрій Юрійович. Актуалізація поліських говорів у сучасному художньому тексті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.01 – Українська мова. Луцьк, 2015. 20 с.

68. *Поліщук* Леся Борисівна. Структурна організація та географія назв традиційного будівництва в східноpodільських говірках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.01 – Українська мова. Вінниця, 2015. 23 с.

69. *Семчура* Наталія Романівна. Неологізація чеської суспільно-політичної лексики кінця ХХ – початку ХХІ століть: автореф. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03. – Львів, 2015. 18 с.

70. *Романина* Ірина Романівна. Структурно-семантичні особливості діалектних текстів про чуда в наддністрянському говорі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – Українська мова. Львів, 2015. 20 с.

71. *Мокляк* Оксана Іванівна. Лінгвопрагматичні характеристики українських афектонімів: автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.01 – Українська мова. Київ, 2015. 20 с.

72. *Якименко* Олена Олександрівна. Вербалізація концептосфери *художня література* в дискурсі масової комунікації: когнітивний і прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.01 – Українська мова. Харків, 2015. 20 с.

73. *Уколова* Олена Олександрівна. Стилістико-синтаксична організація малої прози Миколи Вінграновського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 –Українська мова. Харків, 2016. 20 с.

74. *Задорожна* Альона Сергіївна. Мова мемуаристики шістдесятників: стилістичний та концептуальний виміри : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Харків, 2016. 19 с.

75. *Ігнатенко* Діана Анатоліївна. Типологія форм і динаміка українських говірок півночі Молдови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Одеса, 2016. 20 с.

76. *Горда* Оксана Михайлівна. Становлення та розвиток словотвірної термінології в галицьких шкільних граматиках української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Львів, 2016. 20 с.

77. *Малаш* Олександра Василівна. Народні флорономені у болгарській мовній картині світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Київ, 2017. 19 с.

78. *Литвин* Олена Олександрівна. Лінгвопоетика флорономенів у мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Харків, 2017. 20 с.

79. *Слободян* Олена Вікторівна. Географічна народна термінологія східнословобожанських говірок Луганщини: авто-

реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Запоріжжя, 2017. 19 с.

80. *Слободзяник* Олена Зіновіївна. Формування географічної лексики в українській мові XVI–XVIII століть: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Львів, 2017. 19 с.

81. *Моштаг* Євгенія Сергіївна. Стилiстично-дискурсивна характеристика сучасної жіночої мандрівної прози: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – Українська мова. Харків, 2017. 19 с.

82. *Зелінська* Марія Зенонівна. Комунікативна компетенція молодих носіїв польської мови західних областей України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.03 – слов'янські мови. Київ, 2018. 22 с.

83. *Хвіщук* Олександр Віталійович. Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – українська мова. Луцьк, 2018. 19 с.

84. *Шелудько* Віра Леонідівна. Мовна особистість сучасного українського державного службовця у професійному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2018. 20 с.

85. *Грицевич* Юрій Васильович. Діалектний компонент у фольклорних текстах із Західного Полісся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – українська мова. Луцьк, 2018. 19 с.

86. *Намачинська* Галина Ярославівна. Когнітивно-прагматичний потенціал української лексики і фразеології в лексикографічній практиці російської мови XIX ст. і її художній стилістиці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – українська мова. Харків, 2018. 19 с.

87. *Синьгуб* Ярослава Володимирівна. Формування української соціологічної термінології : автореф. дис. на здо-

буття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2018. 19 с.

88. *Литвиненко Яна* Олександрівна. Орнітономени у східнополіському діалекті: структура і просторове варіювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2019. 23 с.

89. *Лужецька Наталія* Ярославівна. Терміни-політоніми в націософському дискурсі Іван Франка: лексикографічний та комунікативно-прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 – українська мова. Дрогобич, 2019. 20 с.

ДЕЯКІ ПУБЛІКАЦІЇ ПРО МИКОЛУ ЛЕСЮКА

1. *Сав'юк Маркіян*. Гортаючи сторінки шкільної історії. *Кузня знань. 100-ліття Ковалівської школи* / [авт.-упоряд. М. Сав'юк]. Коломия, 1997. С. 6–12.

2. *Сфери*, які чекають депутатського захисту. *Галичина*. 1998. 19 червня. (Про М.Лесюка як про голову постійної комісії обласної ради, про його участь у політичному і громадському житті краю).

3. *Лесюк Микола*. *Бібліографічний словник Прикарпаття* / [зібрав і опрац. В. Полєк]. Івано-Франківськ : Новий час, 1999. Зошити 18–24. С. 348. (Бібліотека «Нового часу»).

4. *Лесюк М.* : [біографія]. «*Просвіта*» Івано-Франківська. *Минуле й сучасне*. Івано-Франківськ, 2000. Кн. 1. С. 127.

5. *Лесюк Микола* : бібліографічний покажчик. *Покажчик публікацій* Миколи Петровича Лесюка (до 60-річчя від дня народження) / Зібрав і уклав Михайло Бігусяк. Івано-Франківськ, 2000. 26 с.

6. *Warchoł Stefan*. Współczesne composita zoonymiczne na obszarach wiejskich. *Słowiańskie composita onomastyczne (Toponimia. Varia)* / pod redakcją Stefana Warchoła. Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2000.

S. 279. (Про допомогу М. Лесюка у збиранні матеріалів до видання в Україні).

7. *Wroczyńska* Jolanta. Uroczystości ku czci Franciszka Karpińskiego. *Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska*. 2000. Listopad-grudzień, № 11–12. Про урочистості, присвячені Францішкові Карпінському в Івано-Франківську, у Прикарпатському університеті, про наукову конференцію, про відкриття в університеті читального залу ім. Ф. Карпінського, про виступ на конференції з доповіддю «Rozważania o funkcji ukrainizmów w roezji Franciszka Karpińskiego» декана філологічного факультету Миколи Лесюка.

8. *IwR*. Dumki na Kaszubach. *Dziennik Bałtycki*. 2001. 30 sierpnia. (Про організацію мовної практики для студентів-полоністів Прикарпатського університету, про перебування групи студентів, очолюваної деканом М. Лесюком, у Кашубсько-Поморському об'єднанні в м. Вейгеро (Польща), про розмову з ним, перспективи співпраці).

9. *Лесюк* Микола Петрович. *Вчені Прикарпаття* : біографічний довідник (XX–XXI ст.) / [гол. ред. О.Д. Джура]. Брошнів : Таля, 2003. С. 277.

10. *Deklaracja* o współpracy. *Dziennik Bałtycki*. 2003. Styczeń. (Про урочисте підписання деканом філологічного факультету М. Лесюком та Головою Кашубсько-Поморського об'єднання Андрієм Арендтом угоди про співпрацю).

11. *Wejherowo*. Współpraca ukraińsko-kaszubska. Zachować od zapomnienia. *Nasze miasto*. Wejherowo, 2003. Styczeń. (Про урочисте підписання деканом філологічного факультету М. Лесюком та Головою Кашубсько-Поморського об'єднання Андрієм Арендтом угоди про співпрацю).

12. *Nazaruk* Bazyli. Odkrywanie Galicji na Warszawskim Forum Ukrainoznawców. *Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze 15–16. Spotkania polsko-ukraińskie* / pod redakcją Stefana Kozaka. 2003. S.551–557.

13. *Anders* J. II. Olomoucké sympozium ukrajínistů. *Žurnál*. 2004. 17 září. (Про науковий симпозіум в університеті ім. Па-

лацького в Оломоуці (Чехія), про виступ на урочистому відкритті симпозиуму з привітанням від Прикарпатського університету М.Лесюка та про його участь у конференції).

14. *Nazaruk Bazyli. Uroczyste i pracowite świętowanie pięćdziesięciolecia ukrainistyki w Uniwersytecie Warszawskim. Warszawskie zeszyty ukraïnozawcze 17–18. Spotkania polsko-ukraïńskie / pod redakcją Stefana Kozaka. 2004. S. 417–422.* (Про українознавчу наукову конференцію польських та українських учених у Варшавському університеті, про полоністику у Прикарпатському університеті та про М. Лесюка як ініціатора її відкриття).

15. *Бойко Степан. За чистоту мови. Про публікації професора М.Лесюка про мову, його діяльність і допомогу обласній «Просвіті» в справі утвердження української мови. «Слово Просвіти». 2004. № 32. 5-11 серпня.*

16. *Боднар Михайлина. Час український: новий відлік [про інаугурацію Президента, про участь просвітян області і їхні враження про цю подію]. Галицька Просвіта. 2005. 27 січня.*

17. *Стефурак Неоніла. Свято, яке ніколи не стане буднем (про вручення М. Лесюку премії імені Івана Франка за книжку «Доля моєї мови»). Галичина. 2005. 12 травня.*

18. *Черкаська Людмила. Українські романтичні змовники. Warszawskie zeszyty ukraïnozawcze 19-20. Spotkania polsko-ukraïńskie / pod redakcją Stefana Kozaka. 2005. S. 467–470.* (Про монографію Стефана Козака «Українscy spiskowcy i mesjaniści. Bractwo Cyryla i Metodego» (Варшава, 1990) і її український переклад, який здійснив проф. Прикарпатського університету Микола Лесюк під назвою «Українська змова і месіанізм. Кирило-Мефодіївське Братство»).

19. *Jakubowska-Krawczyk Katarzyna. Ukraina w oczach Polaków i Polska w oczach Ukraïńców. Uniwersytet Warszawski. 2005. Grudzień.* (Про українознавчу наукову конференцію польських та українських учених у Варшавському університеті, про професорів Прикарпатського університету, які взяли

участь у ній, про декана філологічного факультету М. Лесюка. Відзначена його доповідь про Станіслава Внценза, про використання ним української лексики).

20. *Nazaruk Bazyli. Międzynarodowa konferencja ukrainistów. Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze 19-20. Spotkania polsko-ukraińskie / pod redakcją Stefana Kozaka. 2005. S. 497–502.* (Про виступ на цій конференції М. Лесюка).

21. *Тугай Леся.* Внценз повернувся з Іваном Франком [про виступ М. Лесюка з доповіддю про С.Внценза]. *Галичина.* 2006. 23–29 листопада.

22. *Паньків Михайло.* Василь Скуратівський і Прикарпаття [про контакти В. Скуратівського з М.Лесюком]. *Берегиня.* 2006. № 1.

23. *Waszkiewicz-Lewandowska Paulina.* Uniwersytet Warszawski – Iwanowi France. *Uniwersytet Warszawski.* 2006. Grudzień. (Про українознавчу наукову конференцію польських та українських учених у Варшавському університеті, про професорів Прикарпатського університету, які взяли участь у ній, про М. Лесюка, який виступив з доповіддю про оцінку Івана Франка азбучної війни в Галичині у ХІХ ст.).

24. *Бурнашов Геннадій.* *Згасла, щоб світити людям.* Івано-Франківськ, 2006. 70 с. (Згадується про М. Лесюка, який, будучи деканом та викладачем Прикарпатського університету, приїздив до Надії Попович, приймав у неї іспити, давав поради тощо).

25. *Марія Федунь.* Про наукову конференцію, присвячену морально-патріотичному вихованню дітей, про участь у ній М.Лесюка (з фото). *Освітнянське слово.* 2006, 2 листопада.

26. *Лесюк Микола Петрович.* Список наукових публікацій. *Бібліографічний покажчик праць викладачів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (1992–2006):* у 3 т. / [уклад. І. Шимків; ред. І. Миронюк; передм. Б. Остафійчук]. Івано-Франківськ, 2007. Т. II. С. 153–165.

27. *Боєчко Марія.* Ковалівка з глибини віків і до наших днів. Коломия, 2008. 128 с. (Про Миколу Лесюка (з фотогра-

фією) у розділі «Відомі вихідці та культурно-громадські діячі Ковалівки», с.95–101).

28. *Лесюк* Микола Петрович. *Івано-Франківський осередок Наукового товариства ім. Т. Шевченка* : бібліографічний покажчик (2000–2008) / [ред.-упоряд. В. Мойсишин]. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. С. 322–329.

29. *Кохан В.* Син землі Ковалівської. *Вільний голос*. 2009. 2 червня.

30. *Бігусяк* Михайло. Микола Петрович Лесюк. Штрихи до портрета: Науковця, Педагога, Українця. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ, 2009–2010. Вип. 23-24. С. 370–373.

31. *Микола* Петрович Лесюк. *Бібліографічний покажчик (до 70-річчя від дня народження)* / Серія «Вчені Прикарпатського університету». Відповідальний редактор та автор передмови М.В.Бігусяк. Івано-Франківськ, 2010. 72 с.

32. *Вища* педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область. Київ: Знання України, 2010. С. 94. (Про Лесюка М.П. як керівника кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, науковця, його вклад у розвиток вищої школи та української мовознавчої науки).

33. *Ростислав Радішевський*. Про М.Лесюка як організатора відкриття полоністики в Прикарпатському нац. Університеті ім.В.Стефаника, про полоністику, інших викладачів. *Українська полоністика: проблеми, школи, силуетки*. Київ, 2010. С.101–107.

34. *Бігусяк* Михайло. Микола Петрович Лесюк. Штрихи до портрета: Науковця, Педагога, Українця. *Українська мова*. 2010. Ч.4. С.143–148.

35. *Арсенич Петро*. Світ Миколи Лесюка. Матеріал про наукову та громадську діяльність М.Лесюка. *Галицька Провсвіта*, 2010, 4 березня.

36. *Арсенич Петро*. Відомий просвітянин Прикарпаття. *Галицька Просвіта*. 28 січня 2010 року. (Стаття про Миколу Лесюка до 70-річчя від дня народження).

37. *Арсенич Петро*. Просвітянський календар на 2010 рік. Івано-Франківськ, 2010. С. 30 (фотографія), с. 33. (про М.Лесюка).

38. *Арсенич Петро*. Світ слова Миколи Лесюка. *Галичина*. 2010. 25 лютого.

39. *Гриценко Павло*. Я на гору круту крем'яную... «Слово *Просвіти*». 2010. Ч. 29. 22-28 липня. (Про професора Прикарпатського національного університету Миколу Лесюка, як знавця народної мови, про опис ним своєї рідної говірки в монографії «Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)»).

40. *Парад* мовних покручів. Матеріал Лесі Тугай про мову, культуру мовлення і коментар Миколи Лесюка. *Галичина* 7 вереня 2010 року.

41. У *Світлиці Надії* – годинна розмова на телебаченні «Галичина» про життєвий шлях та наукову діяльність Миколи Лесюка. Лютий 2010 р.

42. *Березовський П.* Відомий просвітянин Прикарпаття [до 70-річчя проф., завідувача каф. слов'янських мов ПНУ М. Лесюка]. *Краєзнавець Прикарпаття*. 2010. № 15. С. 78–79.

43. *Про круглий* стіл, присвячений вивченню гуцульського діалекту та участь у ньому Павла Гриценка та Миколи Лесюка. *Галичина*, 3 грудня 2011 року.

44. *Народний* учитель України Петро Лосюк / Статті, дослідження, документи. Снятин: Прут Принт, 2011. Вміщена фотографія М.Лесюка з коментарем – про півстолітню дружбу і співпрацю Петра Лосюка та Миколи Лесюка (с. 11 кольорових вставок).

45. *Когут Світлана*. Мова, як батьківська хата... *Студент Прикарпаття*. Газета Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. 2011. Березень. № 2 (1022). (Про М. Лесюка як мовознавця, професора, який ви-

ступив перед студентами, розповів про багатство української мови, представив свої монографії про мову тощо).

46. *Роман Івасів*. Про наукову конференцію з ономастики і виступ на ній М. Лесюка. *Галичина*. 2011, 7 червня.

47. *Про вечір*, присвячений Маркіяну Шашкевичу і виступ про нього М.Лесюка. *Галичина*. 2011, 6 грудня.

48. *З історії становлення університету*. Про голів профкомів і про М.Лесюка. «*Університет*», 2012, травень, № 41. С.11–12.

49. *Тугай Леся*. Слово Кобзаря. Без пафосу і гучних заяв. *Галичина*. 2013. 12 березня. (Про участь М. Лесюка в заходах до відзначення річниці Т. Шевченка).

50. *Адамович Сергій*. Читаймо Шевченка. *Галичина*. 2013. 12 березня. (Про участь М. Лесюка в заходах до відзначення річниці Т. Шевченка).

51. Про наукову конференцію, присвячену с. Яворову та видатним постатям цього села. Про виступ М. Лесюка з доповіддю. *Галичина*. 2014, 1-2 жовтня.

52. *Літопис* Клубу ім. Богдана Лепкого. Івано-Франківськ: Грань, 2015. (Про М. Лесюка як ученого, викладача університету і громадського діяча, біографічні дані. С.126–127).

53. *Асатурян* Наталія. Передача на обласному радіо «Хто ми на цій землі» – про Миколу Лесюка, його працю в університеті, науковий доробок, виступи колег на його ювілеї 25 лютого 2015 року.

54. *Про звітну* наукову конференцію за 2014 рік і виступ на ній із доповіддю проф. Лесюка М. П. Газета «Університет», № 65 за березень 2015 року.

55. *Про книгу* Стефана Лашина «Педагогічний ліцей № 2 в Бартошицях – українські класи» (Варшава : Тирса) в українському перекладі та про перекладача – професора Миколу Лесюка. *Бористен*, № 9 (314), 2017. С. 22-24.

56. *Обласне* телебачення «Галичина». Розмова про мову, мовну ситуацію в Україні журналістки Юлі Юзьків з Миколою Лесюком та Віталієм Перевізником. 8 жовтня 2018 року.

57. *Радіо «Карпати»*. Розмова журналістки Мар'яни Стринаглюк із Миколою Лесюком про історію та сьогодення української мови. 11 листопада 2018 року

58. У Світлиці Надії – 46-хвилинне інтерв'ю з Миколою Лесюком на обласному телебаченні «Галичина». 14 березня 2019 року. Розмова про мову, закон про мову, новий правопис, мовознавчі книжки М. Лесюка.

59. Виступ на телебаченні СТБ з хором «Каменярь» у рамках програми «Х-фактор». Інтерв'ю. Серпень 2019 року.

60. Виступ на телебаченні «Карпати» з хором «Каменярь». Інтерв'ю. 17 січня 2020 року.

ЗМІСТ

Розділ I. ЩИРО – ПРО МИКОЛУ ЛЕСЮКА	3
Микола ЛЕСЮК. ЧАС ЗБИРАТИ КАМІННЯ... ..	3
Михайло БІГУСЯК. ЗНАВЕЦЬ І ФІЛІГРАННИЙ ДОСЛІДНИК МОВНИХ ОБШИРІВ	38
Євген БАРАН. КОВАЛІВСЬКИЙ ЛИЦАР	48
Петро ЛОСЮК. ЄК ГУЦУЛ СТАВ ФИСТ УЧЕНИМ	51
Юрій ЛЕСЮК. МІЙ СТАРШИЙ БРАТ НИКОЛА	55
Катерина ДЖУМАЧУК. СЛОВО ПРО МОЇХ НАЙРІДНІШИХ	65
ПРО СВОГО БРАТА НИКОЛУ	68
РАДОЩІ ДИТИНСТВА	70
ЛИСТ ВІД СВЯТОГО НИКОЛАЯ	72
Розділ II. ІНТЕРВ'Ю, РОЗМОВИ З Миколою ЛЕСЮКОМ, проведені різними періодичними виданнями	74
Ігор ПЕЛЕХАТИЙ. ШАНУЙМО НАШЕ «ДИВО КАЛИНОВЕ»	74
Володимир БОДАК. ДЕРЖАВНИЙ МОВІ – ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ	78
Богдан КУЧЕР. ...І МОВИ ОБПАЛЕНЕ КРИЛО	83
Галина ЦАП. Микола ЛЕСЮК: «ДОЛЯ КОЖНОЇ МОВИ ПРЯМО ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ДОЛІ ЇЇ НОСІЇВ»	99
Петро ПАРИПА. ДІАЛЕКТИКА ГАЛИЦЬКОГО СЛОВА	104
Роман ІВАСІВ. СИЛА СЛОВА	115
Роман ІВАСІВ. ЗАНУРЕННЯ В ПОЛОНІСТИКУ	123
Любомир КЛІЩ. ІНТЕРВ'Ю З ПРОФЕСОРОМ МИКОЛОЮ ЛЕСЮКОМ	131
Петро ПАРИПА. КОЛИ ДІАЛЕКТ ЩЕ БУВ МОВОЮ... ..	137
Іванна СТЕФ'ЮК. «УКРАЇНСЬКА МОВА — ОДНА З НАЙРОЗВИНЕНІШИХ МОВ СВІТУ...»	151
Розділ III. ВИБРАНІ РЕЦЕНЗІЇ НА ПРАЦІ МИКОЛИ ЛЕСЮКА	
Рецензії на книжку «ДОЛЯ МОЄЇ МОВИ»	157
Василь МОРОЗ. ПОНЕВІРЯННЯ СЛОВА	157
Любомир СЕНИК. ОСТАННІЙ ФОРПОСТ НАЦІЇ	160
Любов ПЕНА. ЯК НЕ МОЖНА СПИНИТИ СТИХІЇ ДНІПРА-СЛАВУТИЧА, ...ТАК НЕ СПИНИТИ ГОРДОГО ПОСТУПУ НАШОЇ МОВИ	166
Євген БАРАН. В УКРАЇНІ – УКРАЇНСЬКА МОВА – І БАСТА!	174

Володимир БОДАК. ЗА ВЕЛІННЯМ СЕРЦЯ УКРАЇНЦЯ	177
Від редакції «Галицької Просвіти». НЕ ДЛЯ СЛАВИ – ДЛЯ ЛЮДЕЙ	179
Мар'ян СКАБ. JEZYK TEN WART JEST TEGO, ZEBY SIĘ JEGO NAUCZYĆ... 182	
РЕЦЕНЗІЇ на книжку «МОВНИЙ СВІТ СУЧАСНОГО ГАЛИЦЬКОГО СЕЛА»	185
Євген Баран. КОВАЛІВСЬКИЙ АПОЛОГЕТ	185
Любов ПЕНА. «ЩОБ ВІДЧУТИ СМАК І КОЛОРИТ ГОВІРКИ, НЕОБХІДНО ЗАНУРИТИСЯ В ЇЇ СТИХІЮ»	187
Гафія ВАСИЛЕВИЧ. ВИЗНАЧНА ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ПРАЦЯ	194
Елена УЗЕНЕВА. НОВЫЙ ТРУД ПО СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ДИАЛЕКТОЛОГИИ.....	201
РЕЦЕНЗІЇ на книжку М. Лесюка «ЕРОТИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ»	205
Любов ТУРЕЛИК. ЦНОТА СОРОМІЦЬКИХ ПІСЕНЬ	205
Євген БАРАН. ПРО МИКОЛУ ЛЕСЮКА ТА ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕРОТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРІ.....	207
Микола ДУПЛЯК. ПРО ЕРОТИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРІ.....	208
Ірина ФОТУЙМА. ЛЮБОВ ВИНИКАЄ З ЛЮБОВИ.....	212
ВІДГУКИ в листах на книжку «ЕРОТИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ»	217
ЛИСТ ВІД ВОЛОДИМИРА КОВАЛЯ (Гомель, Білорусь)	217
ЛИСТ ВІД ВАЛЕРІЯ МОКІЄНКА (Санкт-Петербург, Росія)	218
ЛИСТ ВІД ОЛЕНИ УЗЕНЬОВОЇ (Москва, Росія)	218
РЕЦЕНЗІЇ на книгу «СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ГАЛИЧИНІ».....	219
Петро БІЛОУСЕНКО. РЕЦЕНЗІЯ на монографію «СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ГАЛИЧИНІ (XIX–ПОЧАТОК ХХ СТ.)»	219
Ірина ФАРІОН. «ВІД КНИГИ ДО МЕТИ»	232
Микола ДУПЛЯК. МОНОГРАФІЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ГАЛИЧИНІ	234
Любов ПЕНА. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО МОВОРІЗВИТОК У ГАЛИЧИНІ.....	242

Оксана БАРАНІВСЬКА. ДОЛЯ РІДНОЇ МОВИ – ДОЛЯ НАЦІЇ.....	249
РЕЦЕНЗІЇ на книжку « МОВА ЧИ ЯЗИК? ».....	252
Любов ПЕНА. МОВА МАЄ ЗНАЧЕННЯ! РЕЦЕНЗІЯ НА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ М. ЛЕСЮКА «МОВА ЧИ ЯЗИК?».....	252
АКТУАЛЬНИЙ ДІАЛОГ З МОВОЗНАВЦЕМ, професором Миколою ЛЕСЮКОМ	259
Ірина ФОТУЙМА. ПРО ФОРМУЛИ ПРАВИЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ	262
Стефан ЛАШИН. КНИЖКА ПРО ПОМИЛКИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ	265
Галина ВОЛОЩУК. ПРО КНИЖКУ «МОВА ЧИ ЯЗИК?»	267
Від газети «Свобода» (США). ВРУЧЕНО НАГОРОДИ ФУНДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	269

Розділ IV. БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ, ВІДГУКИ ЛЕСЮКА МИКОЛИ ПЕТРОВИЧА ПРО ДИСЕРТАЦІЇ ТА АВТОРЕФЕРАТИ, БІБЛІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ ТА ПУБЛІКАЦІЇ ПРО НЬОГО	271
МОНОГРАФІЇ, ПОСІБНИКИ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	271
НАУКОВІ СТАТТІ.....	275
ПУБЛІКАЦІЇ В ПЕРІОДИЦІ	302
РЕЦЕНЗІЇ.....	310
НАУКОВЕ ТА ЛІТЕРАТУРНЕ РЕДАГУВАННЯ.....	314
НАУКОВЕ КЕРІВНИЦТВО ДИСЕРТАЦІЙНИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ.....	316
ОПОНУВАННЯ ДИСЕРТАЦІЙ.....	316
ВІДГУКИ НА КАНДИДАТСЬКІ І ДОКТОРСЬКІ ДИСЕРТАЦІЇ	317
ВІДГУКИ НА АВТОРЕФЕРАТИ ДОКТОРСЬКИХ ТА КАНДИДАТСЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙ.....	318
ВІДГУКИ на автореферати докторських дисертацій.....	318
ВІДГУКИ на автореферати кандидатських дисертацій.....	319
ДЕЯКІ ПУБЛІКАЦІЇ ПРО МИКОЛУ ЛЕСЮКА	329

Науково-популярне видання

ЛЕСЮК Микола Петрович

ОСАННА РІДНОМУ СЛОВУ

Редактор: *Наталія Дорогович*

Дизайн обкладинки: *Андрій Іваньо*

Комп'ютерна верстка: *Віра Возняк*

Підписано до друку 12.02.2020.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.

Гарнітура «Arial». Умовн. друк. арк. __.

Наклад 150 прим. Зам. № __.

Видавництво «Місто НВ»

76000, м. Івано-Франківськ, вул. Чорновола, 23,

тел.: (0342) 55-94-93.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ІФ № 9 від 02.02.2001 року

Віддруковано: Друкарня «Місто НВ»

76000, м. Івано-Франківськ, вул. Чорновола, 23.

